

The Project Gutenberg eBook of Kootut teokset 4: Kertomuksia ja kirjoitelmia

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Kootut teokset 4: Kertomuksia ja kirjoitelmia

Author: J. H. Erkkö

Release date: January 8, 2007 [eBook #20316]

Language: Finnish

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK KOOTUT TEOKSET 4: KERTOMUKSIA JA
KIRJOITELMIA ***

Produced by Tapio Riikonen

KOOTUT TEOKSET IV: KERTOMUKSIA JA KIRJOITELMIA

J. H. Erkkö

Otava, Helsinki, 1911.

SISÄLLYS:

Kotoisia tarinoita I.

Nuori Aatami
Salapolttajat
Kuinka syys muuttui kevääksi

Kotoisia tarinoita II.

Viipurin rinkeli
Pormestari Leipzig
Pesuvaimon tarina
Neitiserkku
Täysvillainen
Apulainen
Metsäpolulta
Jättiläisen sydän

Uskovainen

Kuvauksia.

Linnun poika
Ihmelapsi isäänsä

Kirjoitelmia.

Ajatelmia
Suomalainen huoneentaulu
Teatterin johdosta
Setä Iisakin raittiuskanta
Kirjailijain tekijänimistä
Kotimainen tunnelma
Mitä nyt?
Eri oikeita
Edes nuo kukat
Häiritty rauha
Itsemme puolesta
Sanomalehdet jokapäiväistä leipää
Uudet aatteet
Tanssin puolesta
Miltä Henrik Ibsen minusta on tuntunut?

Puheita.

Puhe Käkisalmen 600-vuotisjuhlassa
Viisi veljestä
Puhe Kirjailijaliiton avajaisissa
Isänmaalle

KOTOISIA TARINOITA I

NUORI AATAMI.

— Ei hän kauan elä, kyllä Jumala hänet korjaa pois, hänellä on niin erinomainen muisti, että sit' on oikein ihme. Kun sisarta opetettiin aakkosia tuntemaan, niin veli, pikku Aatami, oppi ne alusta pitäin ulkoa, ja samaa kyytiä meni koko aapiskirja, että avosuin vaan saatiin kuulla, kun poika paukutti, että seinät soi. "Ymmärrätkö", kysyi kanttori lukukinkerillä, "ymmärrätkö mitä luet?" Silloin pojan päässä silmät seisoivat kuin kanttorin taulunumerot kirkossa ja punakkana purki hän aapisen lukuja kuin lankaa kerältä, kunnes kanttori oikein väkivoimalla hänen vauhtinsa seisotti. — Nyt osaa hän jo lukea sisältäkin ja mitä kaikkia hän voisikaan oppia, — mutta eihän semmoinen lapsi kauan elä.

Jotenkin tuollaisia ennuspuheita ja tunnussanoja kulki Koiramäen pikku Aatamista kylän täysikasvuisen vaimoväen keskellä. Selvästi nähtiin, että poika tunnussanoista iloitsi, vaan ennuspuheita kuuli hän hyvin suuttuneilla korvilla, sillä kuolemaan oli hän yhtä vastahakoinen kuin kaikki muutkin sitkeähenkiset. Hän siis vastoin ennustuksia eli oikein tahallansa ja luki ulkoa kaikki kirjat mitä siihen aikaan Koiramäen torpassa pidettiin tarpeellisina: niihin kuului jo mainittu kukkolehtinen aapinen, pitkä katekismo ja kaita virsikirja sekä pituutensa levyinen almanakka, joten hän tunnustettiin suurimmaksi tietoviisaaksi koko Kehnosuon kylässä.

Sentähden ei ollutkaan kumma, että häntä kylän täysikasvuinen vaimoväki muisteli. Niinpä eräänä sunnuntaina, kun vaimoväki parvessa palasi kirkolta ja saarnan jäljiltä ensin keskusteltiin hengellisistä asioista, vierähti juttu lopulta Koiramäen Aatamiin.

— Ei sen pojan elämä ihmeittä mene; jos hän ei kuole, tulee hänestä ainakin herra. Sillä päällä kävisi lukea vaikka papiksi, eikä silloin aina nokka saarnastuolin paperilevyllä nuokkuisi, niinkuin nyt, sen pahempi, usein kuullaan ja nähdään. Ja sitä muistia! Koko almanakan osaa hän nyt jo ulkoa hamasta Aapelista niin Sylvesteriin asti; auringon, kuun ja tähdet, kravut, neitset ja skorpionit — kaikki laskettaa hän kuin virran juoksua. Mutta kysymyksiin ei vastaa, vaan sanoissa uskosti kiinni riippuu kuin ankkuri köydessä. Eihän mokomaa ole kuultu eikä nähty! Jos hän ei kuole, tulee hänestä ainakin herra.

Niin haasteli Kehnosuon vaimoväki, ja siitäpä sai nuori Aatami hiukan vihiä, jonkatähden hänessä vähittäin korkea ajatus heräsi: hän lujasti päätti sukunsa esikoisena kohota villistä metsäviinapuusta herrasyrttitarhojen kukkakumpuja koristamaan; ja silloin luopui hän ensikerran kirjan sanoista, koska hän toivon hengessä hyräili:

Mun täytyy kerran käyskennellä'
Pääll' kukkaisten ja ruusuin!

Viistoista vuotias oli Aatami tehdessään tämän ihanan päätöksen. Halpa torpanpoika oli nyt ulkonaisesti poiskarsittava ja sisällisesti ulosjuuritettava; sen sijaan piti hankkia jotain, jonka laatua ei Aatami vielä tarkoin tietänyt. Hän tunsikin kylän kirjurin hra Nurkkelin'in, joka oli jo herra. Hänellä oli jo auringon paisteessa välkkyvät verkavaatteet ja kemppi, keikkapäinen käynti sekä harjasvenäläiseltä ostetut lasisilmät, suuret kuin lautaset. Mutta hänpä täisikin kirjoittaa — siinä syy kiiltäviin verkavaatteihin; kuului osaavan lukuja multipliseerata — siksi nokka tähtiä tähyesti; ja mikä painavinta oli, taisi hän puhua ja kirjoittaa protokollat ja velkakirjat ruotsiksi, — tätä vanhan-aikuista Suomen herraskieltä pitivät vielä niihin aikoihin Kehnosuon talonpojatkin kaiken herruuden satoisana tähkänä — jonka tähden häntä kyläkunta pelvolla ja vapistuksella kunnioitti. Kätkipä ja tallensi hän koko kylän tarpeeksi lakiviisautta, jota, kuten sukkela puotimies, voittohinnoista kaupitsi. Ansaitsee hän kyllä kunnian ja herruuden, arveli Koiramäen Aatami, joka tiesi, ettei kylän kirjuri kuitenkaan osannut koko almanakkaa ulkoa.

Herra Nurkkelin'ilta olisi Aatami sentään voinut oppia jotakin, jota hän ei vielä tainnut, joll'ei olisi tietänyt tuon lakiviisaan osaavan pitää erikoisetujansa ylen painavassa arvossa, jonka tähden hän ei ainakaan henkisellä alalla mitään tasasuhtaisuutta suvainnut: hän vaan sanoi sopimattomaksi, että torpan poika rupeaa kouluja käymään, kun hänellä kyllin on muitakin töitä.

Mutta ajatus herruudesta oli siemen, joka iti, juurtui ja orasteli Aatamin mielessä. Hän ajatteli, että kylän kirjuri kuitenkin on kaunis esikuva viisaasta herrasmiehestä, jonka askeleita alkavaisen tulee noudattaa. Ensin piti oppia joustavasti ja keikkapäisesti käymään ja siihen ei tarvittu muuta kuin harjoitusta. Aluksi hänelle kylän tytöt nauroivat ja pojat irvistelivät, he kun eivät ymmärtäneet asian syvempää merkitystä; mutta vähittäin niidenkin silmät tottuivat. Ainoastaan kylän vanhat miehet joskus nurahtivat: "joku nurkkasihteeri tuosta Koiramäen Aatamista tulee". Eikä poika parka vielä itsekään tiennyt mikä herra hänestä tulee, kunhan vaan herra tulee, niinkuin vaimoväki oli ennustanut.

Sitä varten piti päästä jonkunlaiseen kouluun. Piti oppia tekemään kirjoitusta ja rätinkiä. Isä-Aatami ainoata poikaansa esteli, mutta äiti häntä puolsi, ja niin Aatami tehtiin verkaiseksi pojaksi kankaasta, jonka alkujuurena olivat mustat kotilampaat.

Siihen aikaan eli pitejässä [tällaisen muodon tästä sanasta on kirjoittaja tavannut ainakin eräässä Uusmaan suomalaisessa pitejässä ja käyttää sitä eroitukseksi sanasta pitäjä (subst. actor tekosanasta "pidän") ja välttääkseen tuota taivutuksissaan kangistuvaa "pitäjäs" muotoa] vanha koulumestari Sepeteus Sarkanen, joka oli tehty virattomaksi, kun hän opetti seurakunnan lapsille maallistakin viisautta, jota sen-aikuinen kirkkoherra piti totisen kristityn yksinkertaiselle uskolle vaarallisena loukkauskivenä. Niinkuin kirkkoherra selitti, niin kaikki kirkonmiehet ja seurakunnan vanhimmat uskoivat ja tämän uskon hedelmänä oli Sepeteus Sarkasen virkaero. Sen jälkeen ainoastaan harvat epäuskoiset vanhemmat, kuten kirkkoherra niitä nimitti, rohkenivat antaa lapsiaan tuon virkaheiton koulittaviksi; niiden antimilla vanha Sepeteus sittemmin eleli.

Kovin epäili Koiramäen emäntäkin viedessään poikaansa tämän tuomitun miehen kouluun. Muuta tietä ei kuitenkaan ollut lähistöllä tietävissä. Sentähden neuvoi hän Aatamia seuraamaan totisten ja oikeain herrasmiesten jälkiä. Kun tulivat koulumestarin luo, ilmoitti äiti, että poika osaa koko almanakan ulkoa, jonka tähden hänestä on hyviä toiveita.

Koulumestari Sepeteus Sarkanen — ei kukaan sanonut: hra Sarkanen — oli pitkäkaulainen, laiha mies, jonka valkoiset hiukset ja harmaa takki näyttivät yhtä suorilta kuin hänen vakava katsantonsa. Tämän vakavan miehen jalkain juuressa sai nuori Aatami alkuvalmistukset hämäärään kutsumukseensa. Ankarasti täytti hän muistiansa läksyillä, joita sitte koskenaan mestarilleen kertoi kuin kirja. Vaan koska häntä Sepeteus Sarkanen kysymyksillensä ymmärryksen valtakuntaan johti, seisahti silloin pojan järki kuin seinäkello ja hetkisen aikaa silmät, kuin kellon pyörylä, liikkumatta naljattivat, kunnes

koulumestari asian sanoilla ja keppinsä ponnella ratkaisi, jolloin Aatami niin kauheasti punoitti ja höyrysi, että hän kotoista saunanlöylyä muisteli.

Syvemmin painui hänen mieleensä Israelin historiasta käärmeen ylentäminen korvessa, jonka selitys ei Aatamin päähän hevillä mahtunut, kunnes vanha Sepeteus sielunsa pohjasta kiivastui ja hän pojan vyötäisremelistä hetkeksi seinälle rautakoukkuun ripusti. Viistosuuna siinä nuori herra oppiveljiensä varoittavaksi huviksi raskaasti kyyneliä kylvi, kunnes hänet mestarin armahtava käsi pelasti.

— Siitäpä muistan olleeni koulussa, lohdutti itseänsä Aatami, ja tiedänpä kerran sanoa mitä herruus maksaa.

Mestari Sepeteus itsekin usein vuodatti lohdutusta kurinsa haavoihin, koska hän lausui:

Opinsauna autuas aina,
Koska vitsoin vihmoillaan.

Niin kului vuosia kolmikunta, jolla ajalla Aatami ehti yhtä ja toista oppia; mutta kallihinta aarretta puuttui hän vielä. Sen huomasi hän, koska piti Kehnosuon isännille selittää ruotsalaisia protokollia — sillä hra Nurkkelin oli halvautunut ja sen jälkeen päästetty pitejän ruotuun. — Kauan katseli hän ääneti salattua kirjoitusta ja viimein häpeästä kerman vaaleaksi muuttui ja itkusilmin paiskasi protokollat pöytään. Häpeissään siitä äitikin itki ja vanha isä-Aatami kovin pojalleen nurisi. Olihan surkeata kuulla kylässä kerrottavan, ettei Koiramäen Aatamista tullutkaan koulussa herraa.

Ja mitä lausui sitten kylän täysikasvuinen vaimoväki?

— Sitä nyt on ihme, millaiseen kouluun pantiin poika: ei ruotsin sanaa siellä oppinut. Pitkällekö tällä suomella mennään lakituvissa ja isoisten seuroissa? Sopisi nyt pojan astua hra Nurkkelin'in tilalle, ja sitten — — — voi sentään, ja semmoisella päällä! Mutta eihän tämä tuhma talonpoika tiedä mitä kautta herraksi päästään.

Näitä haasteli vaimoväki, ja surusta ja suuttumuksesta vietti Aatami monta unetonta yötä.

Nousi sitten kirkas toivon aamu, joka valaisi Aatamin synkkää mieltä. Sepeteus Sarkanen astui torppaan ja ilmoitti lukeneensa sanomalehdistä tärkeän ilmestyksen.

— Nouse, Aatami, lausui vakainen mestari, nouse ja riennä virvoittavan veden tykö! Auennut on lähde janoavalle kansalle korvessa. Avattu on Jyväskylässä seminaari, johon nuorukaisia kaikilta Suomen ilmoilta kutsutaan, että he johtaisivat saloihimme elävän veden virrat, ja niin herättäisivät erämaan kukoistavaksi niityksi ja karkean maan tähtikiväksi viljavainioksi. Nouse, Aatami, nouse ja riennä virvoittavan veden tykö!

Vakainen ja juhlallinen oli tätä lausuessaan koulumestari Sepeteus, ja ihmeissään, kuten profeetan ennustavaa ääntä, kuunteli hänen sanojansa vanha isä-Aatami sekä hänen vaimonsa. Jotakin outoa, käsittämätöntä juhla-aamun hämärää tunsivat silloin torpan väki ilmassa ja ajatus herruudesta haipui siksi kertaa nuoren Aatamin mielestä, koska hän kirkassilmäisesti uuteen — vaikka tosin käsittämättömään — toivohon virkosi.

Sepeteus Sarkasen neuvolla ja avulla hankki hän joutuen tarpeelliset todistukset ja valmisti hakemuspaperit, joiden seurauksena oli kutsumuskirja Jyväskylän seminaarin pääsyttöihin.

Täynnä outoja toiveita ja aavistuksia ilmestyi Aatami tutkintojen vaakalaudalle, jossa erittäinkin hänen muistinsa paino pelasti pulasta, jonka köykäinen ymmärrys oli tuottanut. Pian tuli myöskin kuuluksi, että Aatami Aataminpoika Koiramäki osasi koko almanakan ulkoa, jonka tähden hänestä oli hyviä toiveita. Yhdentenä neljättä hyväksyttiin hän laitoksen koetus-oppilaaksi. Saman päivän iltana kuulivat hänen uudet toverinsa ensikerran luettavan almanakan ulkoa hamasta Apelistasta niin Sylvesteriin asti, auringon, kuun ja tähdet, kravut, neitseet ja skorpionit. Sittemmin saivat he usein nauraa tällaiselle makealle huville ja Aatami näki sitten aina koko seuraavan yön niin makeita unia.

Läheni joulukuun ja syyslukukaus loppui. Taas killui Aatamin, kuten jokaisen koetus-oppilaan, edistys opettajiston keskellä puntarin nokassa. Tämä oli ratkaiseva hetki, jossa ei almanakkakaan tahtonut auttaa, sillä varsinkin matematiikan lehtori löysi Aatamin kovin keveäksi. Näin tänne, noin sinne asiaa harkittiin, niin ilmestyy yht'äkkiä opettajiston eteen ohutvartaloisen hoikka nuorukainen, jolla on ohut ruskea tukka, ohuet kasvot ja nenä sekä lauhkeat lampaan silmät. Syvästi kumarsi hän kokousta ja matalasti vapisevalla äänellä änkytti jotain semmoista kuin: "ar — — maht — — a — — kaa!" Vaan sittenpä heti joku voima tarttui poika paran käsitynkään ja hän tunsivat itsensä sievästi ohjatuksi ulos illan pimeyteen. Ihmeissään hän siinä kauan seisoi ristissä käsin ja ensin taivaalta tähtiä tähysti, vaan sammui hänen silmissään tähtien tuike; sitten vilkaisi maata ja puutarhan lumisia koivuja; vaan sankasti mustui talvinen maa; käänsi päänsä lamppujen valossa loistavan kokoussalin ikkunoihin, vaan silloinpa

viimasi pojan päätä ja hän vilvoisalle hangelle kuukahti.

Semmoinen oli Aatamin ensimmäisen kumarruksen seuraus — tosin laatuansa harvinainen.

Kului yö. Koitti aamu. Kajahti koulun kello. Oppilasvirta vilisi kouluun. Vaan poissa on Aatami. Unetonna hikoili hän yönsä, toivotonna näki koittavan päivän. Vuoteelle hän illalla hangelta vapisten hoippui, siinä nyt vaippaan kapaloituna epätoivon tuskia potee. Potee poloinen Aatami.

Vaan saapui päivästä ilta. Toivottu ilta ja toivoton ilta. Iloinen ilta ja suruinen ilta. Valittujen nimet julkaisi koulun johtaja: toivottu ilonsanoma. Hyljättyjen nimistä hän vaikenä: toivoton surun sanoma.

Sisäoppilas kun Aatami oli, asui hän rukoussalin viereisessä kammiossa, jossa melkein hengittämättä seinän läpi kuunteli salissa tapahtuvaa päätöstä. Epätoivosta riutumallansa hän väristen odotti nimeänsä lausuttavaksi, kunnes viimeisenä kajahti: "Aatami Aataminpoika Koiramäki", jolloin sairas vuoteeltaan hypähtäen, riemuääneen remahti.

Vaan huuto kuului saliin. Sieltä juoksi oppilassarja hämmästyneenä kammioon. Vuorostaan hämmästy Aatamikin ja tunkeusi hätäisesti sänkynsä alle, josta hän kuitenkin jaloista huomattiin ja pystytettiin kaikkein iloksi muiden valittujen parveen.

Pirteänä ja raittiina kuin sateella nauris, jonka naatit tojottavat hajallaan — niin seiso Aatami tovereinsa keskellä terveenä ja hajalla hapsin. Hämillään hän ensin katsoa toljotti, vaan sitten lauseihin puhkesi.

— Veljet! huusi hän onnesta läikkyvin silmin. — Tietäkää, ett'en ole enää mikään Koiramäki, vaan nimeni on tästälähin oleva Aatami Aataminpoika Armfelt Kehnosuon kylästä!

Niin Aatami onnensa houreissa huikahti, vaan sitten muisti hän seisovansa sairaan kirjoissa, jonkatähden valitti päätänsä kovin huimaavan.

Pian tuli kuuluksi kaikille Aatamin jo ennestään kuuluisa uusi nimi. Sitten ilmestyi hän eräänä iltana koulun johtajan edessä.

— Tahdon ilmoittaa nimeni.

— Aatami Koiramäki?

— En ole enää mikään Koiramäki, olen sukuni esikoinen ja tahdon olla Armfelt.

— Armfelt! Koiramäestä Armfelt? Se on sopimatton.

— Sen olen kirjasta lukenut ja tahdon olla Armfelt Kehnosuon kylästä.

— Sopivampi on Kehnonen.

— Sellaista nimeä ei ole herroilla eikä kirjoissa

— Taikka Kehnonius tai Kehnolin?

Nämä sointuivat Aatamin korville kauniimmilta, ja vasemmalle kädelleen kallistaen päänsä hän hetken tuumaili.

— Tahdonpa sitten olla Kehnolin, lausahti hän lopulta. — Nöyrimmästi pyytäisin tulla ylös-otetuksi Aatami Aataminpoika Kehnolin Kehnosuon kylästä!

Tällä nimellä nyt istutettiin Aatami vakinaiseksi seminaarin kirjoihin. Vaikka hänen mieltään kaiveli Armfelt'in kadottaminen, astui hän kuitenkin entistään tyytyväisempänä tulevaisuuttansa kohti.

Tuskin olisikaan Aatami Kehnolin'in kouluajalta tätä enemmän kertomista, jollei olisi naisseminaari seissyt niin lähellä miesseminaaria, ett'ei ollut kuin silmänheitto matkaa. Tosin joutui hän usein tovereilleen leluksi ja heitä useammin huvitti kuin muut, vaan sehän oli hänen yksinkertaisuutensa luonnollinen osa, josta ei häntä kukaan kadehtinut.

Jotakin viehättävää tapahtuu vasta sitte, kun nuoren miehen elämän näkymöllä haamoittaa nuori nainen.

Hyvä seura on jo kaunis asia ja hyvissä seuroissa alkaakin usein moni kaunis asia.

Jokaisen kuun ensi tiistain iltana oli johtajan luona semmoisia hyviä seuroja, joissa kynttilän valossa loisti naisseminaarin neitosia ja miesseminaarin poikasiasia. Heillä oli sama laki kuin esineillä Helsingin

teollisuusnäyttelyssä: he saivat toisiinsa — noin syrjin karin — katsella, vaan ei kajota.

Niinpä eräänäkin iltana oli sali kynttilöillä valmiiksi valaistu: keskellä kattoa ilman hengessä heilaili kruunu täynnä valkeutta; salin perässä sekä kruunusta oikealle, tuikutti kynttilöitä ikkunoilla sekä pöydillä, yksitellen ja parittain. Niinkuin kynttilät, niinpä jakauntuivat neitoksetkin salissa: ensin suuri soikean pyöreä pöytä kuin Viipurin rinkiä, jonka ympärillä neitset kukkaseppeleenä istua kekottivat — aivan kuin nimipäivärinkilän ympärillä — sitten istuivat toiset neitset koreasti seiniä vasten yksitellen ja parittain, aivan kuin kynttilätkin. Vaan oven puolella teiskaili illan isäntä kohteliaasti vastaan ottaen yhä uusia neitoksia ja yhä uusia poikasia, joista neitset tosin kääntyivät oikealle, vaan pojat hiipailivat eräästä ovesta vasemmalle, johon he sisältyivät kuution tapaiseen kammioon. Sentähden ei mitään ritarillista seuraa salissa näkynyt paitse välimiten, kun illan istujain iloksi säveliin puhkesi laulajain yhdistyneet henget taikka milloin ujoutensa kotelosta joku poikanen esille pujahti ja jonkun runon tahi tarinan luki.

Semmoisessa asennossa kaikki tyynesti istuivat. Vaan niinkuin päivän tuulten jäljiltä tykki tyynessä iltailmassakin vielä järven kalvo värehtii, niinpä kuului naisten keskeltä suppeata puheen sipsutusta samalla kuin hyppöset minkä mitäkin puhetyötä nypläsi.

Tähän seuraan Aatamikin astui. Ensin hän ovella varovasti vaanieli ja epäili olevansa mahdollinen sisään-astumaan, vaan jäljessä kun toiset ahdisteli, riipaisi hän äkkiä oven auki ja seiso ieteisessä. Kuten tavallisesti, astui Aatami nytkin esiin viistosti sydämenpuolinen kylki edelläpäin. Tervehtiessä vaan tapahtui pieni erehdys. Mutta siihen oli syypää eräs neitonen, joka juuri hänen edellään astui sisään ja syvästi niiasi, jonkatähden Aatami eksyi tekemään samoin. — Miks'ei saisi tervehtää miehet samoin kuin naiset ja päinvastoin? — vaikka neitset tällä kertaa hieman hymyilivät.

Kovin huikenivat Aatamin silmät nähdessään salin valkeudessa hymyileviä kasvoja, ja otettuaan hätäisesti kolme pitkää varvas-askelta vasemmalle, seiso hän tovereinsa takana kammion ovella, josta pelvon sekaisella ihastuksella pilkisteli salin tähtitarhan kukkasarjaan.

Niin ihmeesti kauan tähtäsi Aatami yhteen kohtaan salissa, jossa istui sama tyttönen, joka hänen edellään niiasi. Jotakin erinomaista keksi Aatami tytössä, joka oli niin lihava, mehevän punainen ja keltatukkainen, että olisi hänestä luullut voivan viiniä pusertaa, oikein semmoista hurmentavaa viiniä, "joka tekee viisaan hulluksi ja hullun vieläkin hullummaksi", kuten Aatami muisti erään viisaan papin saarnasta.

Kun sitten oli tarittu ja juotu kupponen teetä sekä laulettu ja kuultu laulua, alkoi Aatamia liikuttaa semmoiset tunteet, joita ei voi selittää. Mahdoton oli hänen kieltää vasenta puoltansa, joka väkisinkin tahtoi häntä johtaa viiniä pusertamaan. Ja ennenkuin vielä laulukaan loppui, astui hän vasemmalla jalallaan askeleen kasvojen paistetta kohden; kallistui sinne kuin päivähän kukka. Vaan silloin hän kummia kuuli: mehevät huulet pusertelivat ruotsia, joka hänelle salaisuuksien kielenä kaikui. Heti tempasi hän jalkansa takaisin. Hän varistui ja hikoili. Onneton poika, ettei hän ollut kilpikonna! Häpeissään olisi hän nyt kokonaan putkahtanut kuoreensa. Hän kuunteli vielä toista ja kolmatta ja kaikkia neitoksia, — ne olivat Jyväskylän seminaarin neitoksia, jotka "suomenkieltä ruotsiks harjoittavat". [Tämä oli siihen aikaan, jossa tarinan tapaukset liikkuvat.] Ruotsia vaan pilpattivat he.

— Niin, he tahtovat olla herrasväkisillään ja silloin täytyy puhua ruotsia. Hra Nurkkelin oli sentään viisas mies, hän osasi ruotsia ja hänkin oli herra ja sihtieri Kehnosuon kylässä. Vaan minunpa poloisen on laitani toisin: "vaivainen mato ja matkamies" olen minä, ellen herruuden avainta salatussa kielessä keksi. Suuri, ankara muutos pitää minussa tapahtuman.

Niin haikaili suruissaan Aatami. Vaan silloin hänen tovereinsa keskellä kajahti: "Nouse, lennä Suomenkieli" j.n.e., jonka laulettua pojan vasen jalka taaskin otti rohkean askeleen ja heti seiso hän kokonaisuudessaan mehevän kasvojen paisteessa.

Nyt kuuli hän suomea ja nyt kuultiin hänen suomeansa. Hän kertoi kuinka vaikeata on oppia koko almanakan ulkoa. Hän puhui selkeästä, pilvisestä ja sade-ilmasta. Sitten ennusti hän kaikki tulevaiset nimipäivät selvästi kuin almanakka hamaan Sylvesteriin asti.

— Isäni osaa ulkoa vaan kyntömiehen almanakan, joka on lyhyt; mutta ettehän semmoista kuitenkaan tahtoisi kuulla?

— Tahtoisin, oikein mielelläni, suomenkieli on niin kaunista! liversi hymyillen mehevä neiti. Se tuntui Aatamille hunajasateelta päivänpaisteessa. Hänen vasen jalkansa ojentui esiin ja hän rykäisi ja sitten lausui: — Niin kuulkaa mun suustani alhaisen kyntömiehen sanat!

[Koska lienee hupaista tutustua isä-Aatamin almanakkaan, liitämme sen tähän hänen poikansa suun hedelmänä, kuten seuraa:

Tuomaasta kuus kynttilään,
Siitä kolme Mattiin,
Siitä neljä Maariaan,
Siitä viis Vappuun,
Siitä kahdeksan Juhannukseen,
Siitä neljä Jaakkoon,
Siitä viis Petroon,
Siitä viis Mikkoon,
Siitä viis Pyhämieheen,
Siitä seitsemän Jouluun.]

Juuri sai hän isänsä almanakan lukeneeksi loppuun, kun illan isäntä häntä lähestyien viittasi puheilleen. Siinä kuuli hän hiljaisia, vaan tuikeita sanoja, ja kovin pitkiä puheita kuiskattiin hänen pitävän tyttöselle. Siitä pojan pää vasemmalle kallistua nutkahti kuin katkennut kaalin kupu. Nuivalla nenin hän nyt hiipaili kuution muotoiseen kammioon, jossa, kuten ukkosta piillen, pilvien välistä päivää tirkisteli.

Sitten lähestyi illan isäntä mehevätä neitosta ja muita neitosia ja he puhuivat keskenään Aatamilta salattua kieltä: se oli ruotsia.

— Ah, paljon puuttuu multa! huokasi Aatami. Herrasväkisille ei kieleni kelpaa ja sentähden täytyy mun paeta. Niin häväiskää ja pilkatkaa keskenänne onnetonta, te paratiisilinnut, kunnes kieltänne ymmärtää Kehnosuon poika! Ymmärtääpä hän sitä kerran ja — silloin herranen aika!

— Eipä niin — kuiskasi hälle eräs tovereista — vaan kerran täytyy kaikkein tässä maassa osata ja puhua suomea ja — silloin herranen aika! Sitä toivon minä ja sentähden tahdon elää ja kuolla kuin suomalainen.

— Niinpä oletkin sinä paatunut talonpoika, johon ei kajoo korkeamman esimerkin voima! tokaisi Aatami. — Minäpä kaikesta näen, ett'ei sovi puhua suomea kuin jokapäiväisessä työssä, josta jokapäiväinen leipämme nautitaan. Vaan jos ilon ja riemun pikarista tahdomme juhlien herrashetkinä juoda — kuten sanoo eräs viisas saarna — tulee meidän oppia kielillä puhumaan niinkuin nyt edessämme nähdään ja kuullaan.

— Vaikene, läpiviisas almanakka! tiuskahti hälle toveri. Ja silloin taukosi myöskin pianon soitto, joka yhteislaulun jälkeen oli kaikunut erään neitseen sooloa laulaessa.

Iltaseura oli lopullaan. Jätettiin hyvästi.

Vaan hajallaan oli Aatamin pää, hajallaan sydän. Puolipihassa ulkona muisti hän lakkinsa unhoittuneen ja palasi takaisin. Ihmeekseen löysi hän lakin kietouneena mehevän neitseen shaaliin. Tyttönen siitä kovin hämmästyi, vaan Aatami näki sitten seuraavana yönä unissaan itsensä kiedottuna niin ihmeen suloiseen ja lystiin shaaliin.

Jokainen ajatteleva ihminen tietää, ett'ei enää ole pään hyvä olla, kun on korvia myöten läksyjä ja kaksikymmenvuotias sydän täynnä semmoisia tunteita, joita ei voi selittää. Sitten pitäisi vielä oppia ruotsia, kun muutoin ei ole mahdollinen herrasväkisille, ja kuitenkin ei semmoiseen oppiin anna muut aineet tarpeeksi aikaa. Jos siitä on sydämen ahdistusta, onpa pulaa päälläkin, johon lopulta kaikki koituu.

Kuitenkin oli Aatamin kohtalo semmoinen. Vailla oli hän yön unta, päivän rauhaa. Kun nukkui, uneksi hän neitseestä, joka kietoi häntä shaaliin; kun valvoi, muisteli hän onnellista lakkiansa, joka eksyi neitseen shaaliin; kun ajatteli läksyjänsä, tunsu hän ikäänkuin päänsä kiedotuksi neitseen shaaliin; ja sydän — se oli täynnä semmoisia tunteita, joita ei voi selittää.

Hänen muistinsa, joka ennen raivasi tietä elämän toiveille, oli nyt suljettu tietojen tavaroille. Turhaan luki hän myöhään ja varhain, istuen ja seisten, sillä täynnä oli hänen sielunsa elämän tapausten romua, jota ei ymmärryksen valta jaksanut järjestää. Niinpä päätti hän kuin päättikin tyhjentää henkensä aarteet sydämensä valtianeitseele.

— Mutta huoliiko semmoinen paratiisin lintu rakkaudesta, jonka ilmoitan hänelle suomeksi? ajatteli hän. — Oi, ett'en syntynyt pappilan karjapiiasta, joka puhui ruotsia, minä Kehnosuon poika! Tuntuupa kuin olisin vieläkin Koiramäen Aatami, siltä tuntuu.

Hetken aikaa istui hän epätoivossaan vasen käsi poskella, sitten tuumistaan heräsi kuin unesta.

— Mutta sanoipa se tyttönen: "suomenkieli on niin kaunista!" Hän kuulee sydämeni sulosanoman, hän kuulee! Istu, Aatami, istu ja kirjoita nuoruutesi morsiamelle!

Myöhään istui hän iltaa ja hikoili, ähki ja puhki; vaan sittenpä olikin valmiina kirje.

"Oi, sinä ihana kesäpäivän seisaus! mun auringon nousuni ja laskuni joka päivä, hetki ja minuutti! Minun lakkini on kuin minun sydämeni, joka eksyi shaaliin. Katso, tämä on ennustähti ja merkkein selitys! Anna siis kasvojes puoleeni paistaa, ett'ei pimenisi sydämeni kuin almanakassa kuu Hippolyytuksen päivänä. Vastaa minulle suloisesti kuin kyyhkyinen, joka pitkäisen jylinätä piilee juur' rakoon kallion, kuten seisoo kirjassa. Perääs' sieluni palaa, sillä enpä ole enää mikään Koiramäki, vaan

Aatami Aataminpoika Kehnolin,
Kehnosuon kylästä."

Niin kirjoitti hän, ja eräästä iltaseurasta palattuansa löysi neitonen kirjeen takkinsa taskusta. Hän luki. Hän hämmästy. Hän ei tahtonut olla osallinen salaisissa rakkauden vehkeissä. Hän kiiruhti viemään kirjettä johtajalle. Onneton Aatami, onneton kirje!

Ja onneton oli se aamukin, jolloin johtajan kasvot Aatamia varjostivat. Almanakka ennusti sen päivän "selkeäksi", vaan kirottava oli almanakka silloin, sillä sumuinen oli aamu, sateinen päivä ja myrskyinen ilta.

— Aatami Kehnolin! lausahti vakainen ääni.

— Tässä seison minä Kehnosuon kylästä, ilmoitti kumartaen Aatami.

— Mitä on tapahtunut? jatkoi kuiva ääni, osoittaen kirjettä.

Ohut nuorukainen vaaleni. Hän tunsu seisovansa jalkapuussa. — Ar — — maht — — akaa! änkytti hän.

— Tämä kirje?

— Mi — — mi — — minun.

— Mikä on tämä kirje?

— Ra — — rakkauteni sanansaattaja.

— Se on luvaton!

— Se seisoo kirjassa ja edesmenneitten miesten esikuvissa, puolsi Aatami, kun oli ensi hämmingistä vironnut.

— Se on täällä luvatonta, jatkoi itsepintainen ääni, ja tänä iltana lankeaa lopullinen tuomionne.

— Armahtakaa! huokasi vielä ohut nuorukainen; vaan sillä hyvällä sai hän tepsä ulos.

Pilvessä oli Aatamin päivä: suruja oli pilvet. Sateinen oli ilma: kyyneleitä oli sade.

— Tämä kohtasi minua onnetonta, ett'en ruotsia osaa, haikaili kovaosainen poika. — Herrasväkisille en kelvannut ja talonpojan kielellä eivät sydämeni tunteet herrasväelle kelpaa. Ruotsia täytyy mun oppia ja herruuden valtiikkata kerran kantaa. Silloin, neitseet, silloin ojennatte kätenne — mutta vastaanpa silloin: ingenting.

Tällä äsken opitulla ruotsinkielisellä sanalla salpasi Aatami hetkeksi kyyneliään.

Mutta ilta joutui. Opettajisto istui tuomiolle. Ja tuomio, ankara tuomio lankesi.

Sen kuuli Aatami. Hän tuomittiin seminaarista eroitettavaksi. Sen kuultuaan seisoi hän ensin ääneti kuin pilvistä viskattu, vaan sitten yksinäisyyteensä sulkeutui ja myöhään yöhön itkeä nyyhkytti.

Vaan yöllä kokosi hän voimansa ja kamsunsa. Nöyrällä tyyneydellä seisoi hän aamulla kohtalonsa edessä.

Koko Jyväskylän pieni kaupunki, vieläpä lapset ja hiiretkin tiesivät sitten kertoa — hyvä, etteivät kertoneet ennenkuin se tapahtui — kuinka Aatami Kehnolin kulki ulos Vaasan tulliportista pieni punainen kirstu rattailta ja ohut kyyneleitä nuorukainen kirstun kannella.

Pienetkin asiat ovat pienessä kaupungissa suuria.

Kun linnut oksapuissa
Kauniisti laulelee,
Niin suru sydäntäni

Kovemmin kaivelee.

Tälle kansanlaululle oli Aatami seminaarissa oppinut säveleen ja tätä hän nyt ajaa kolkutellessaan veteli.

— Niin, siinäkin laulussa sanotaan, että puissa on oksia, joilla linnut kauniisti laulelee, pakisi laulettuaan Aatami.

— Ainakaan ei ilolintu istu oksalla, jota tuuli lennättää, tokaisi kyytimies.

— Niin, niin, mutta sinäpä oletkin tuhma talonpoika, joka et näitä asioita ymmärrä, huomautti Aatami.

— Olenpa sentään puussani kiinteä oksa, jota ei tuulet nakkele.
Epävakainen on suurten herrain onni, jatkoi kyytimies.

— Tuollaista hävyttömyyttä kuulee, kun haastaa kyytimiehen korvissa suomea, mutisi itsekseen ohut herra. — Tämä ei kelpaa. Juuri sentähden hra vallesmanni, hra komisarius, hra henkiherra ja hra Nurkkelin sekä muut herrat eivät näissä ja tänkaltaisissa tiloissa suomea haastele. He tekevät viisaasti näille nenäviisaille talonpojille. Mutta minunpa

— suru sydäntäni Kovemmin kaivelee,

lisäsi hän.

Suru kaiveli todellakin poloisen pojan sydäntä, kun hän ajatteli miten häntä kotona kohdeltaisiin: kuinka äiti rukan silmät sulavat harmin kyynelistä, kuinka isän harmaat karvat menevät murheella hautaan, kun poika hyljättynä ja viratonna palajaa isän majaan.

Ja mitä sanoo kylän täysikasvuinen vaimoväki? Tietysti nauraa, surkuttelee taikka häväisee poika parkaa. Hra Nurkkelin'in virka on tosin auki, vaan protokollat ja velkakirjat ovat ruotsia ja niitä on Aatamin vieläkin mahdoton selittää. Todellakin: kotona odottaa tuska, kiusaus ja onnettomuus. Näistä mustista tuumista keskeytti kyytimies Aatamin uudella kysymyksellään:

— Oletteko mikään virkamies? kysyi hän.

— Olenpa vaan herra, vastasi matkustaja hämillään.

— Virattomat herrat ja isännättömät koirat ennustavat huonoja aikoja — vaan niistäpä ei olekaan puutetta, lisäsi mies veitikkamaisesti.

— Huutia, mies, tiedä huutia ja aja hevostasi! varoitti Aatami totisena. — Tiedä, että elämäni on oleva tuhmille opiksi ja viisaudeksi, ymmärrätkö?

— Ohoo! olette sitte niitä herroja, joille tässäkin pitejässä leipää leivotaan. Opettaja, huomaan minä?

— Niin totisesti, oikea opettaja.

— Oppi ei vie ojaan, mutta ei kannettukaan vesi kaivossa pysy: elämä kysyy, onko miehellä nenää omassa otsassaan, muistutti älykäs kyytimies. — Mutta olettepa nuori mies, makea rusinamarja pitejän tyttärille — joll'ette vaan ole raakuleena tiedon puusta tipahtanut, lisäsi hän pistävästi.

Aatamille iski todellakin kyytimiehen lauseista mieleen ajatus pyrkiä pitejän kouluun opettajaksi.

Pian tulivat he Kannusjärven kappelin kirkolle, jossa oli kestiekievari. Siinä kerrottiin, että kappelin uudessa koulussa oli opettajan virka avoinna. Toivon kipuna alkoi matkustajamme rinnassa hehkua. Hän pysähtyi paikalle. — Voi sentään, jos Kehnosuon kylässä kerran kuultaisiin, että entinen Koiramäen Aatami, nykyinen hra Kehnolin, on virkamies ja opettaja Kannusjärven koulussa! ajatteli hän — Silloin, äiti vanhani, silloin, isä-Aatami, silloin täysikasvuinen vaimoväki Kehnosuon kylässä — mitä sanoisivat silloin!

Aatami teki käynnit ensin kirkkoherran ja sitten kaikkien kappelin herrojen luona. Hän kumarsi nöyrästi kaikkiin esityksiin ja vaatimuksiin; hän ei mitään vastustanut eikä hän vaatinutkaan muuta kuin virkaa ja palkkaa. Hän voitti. Hän valittiin Kannusjärven kouluun opettajaksi.

Siitä sanoman saatuaan, iloitsi koko Kehnosuon kylä.

Koulu avattiin juhlallisesti. Oppilaita virtaili kouluun. Syyslukukauden kuluessa opittiin kappelissa vähittäin tuntemaan hra Kehnolin'ia. Eräessä herrasseurassa annettiin nuoresta tulokkaasta lausuntoja.

- Siveä ja nöyrä nuorukainen, tunnusti herra kirkkoherra.
- On osaavinaan uusia veisuja, muistutti herra kanttori.
- Muistaa koko almanakan ulkoa, tiesi herra henkiherra.
- Nöyrä kuin piiska, sydämellinen kuin nainen, naurahti herra nimismies.
- Sangen sopiva lapsille, ja nöyrydellä mies nousee, vakuutti herra komisarius, jonka tyttäret juuri olivat saapuvilla.
- Se on totta, säesti nuori kirjuri. — Ja joulun aatoksi olemme kaikki kutsutut herra Kehnolin'ia tervehtimään; hän on Aatami. Mutta miesparka vaan ei osaa ruotsia.
- Herra, joka ei osaa ruotsia! huudahti yhteen ääneen koko seurue.
- Nuori mies voipi oppia, kun hänellä on hyvä muisti, huomautti kirkkoherra.
- Niin, hänellä on hyvä muisti, hän voipi oppia, myönsivät muut.
- Jos hän ei ole riivattu fennomaani, teroitti herra kirkkoherra, joka oli kotoisin eteläiseltä Uusmaalta. — Mutta silloin — —!

— Mutta silloin! säestivät muut. Siihen päättyi herrojen keskustelu herra Kehnolin'ista.

Vaan toisia, päinvastaisia lauseita kuulutteli kansa eräänä pyhäaamuna kirkkomäellä:

- Ylpeä kuin Porin kerjäläinen on tuo kouluherra, ei tervehdystä vastaa, todisti joukosta eräs.
- Nokka pystyssä kuin almanakan tekijällä, tiesi toinen.
- Vino ja litteä kuin Anttilan muorin nuuskarasia, irvisti kolmas.
- On maar' hän suuri herrain ystävä, huomautti kappelin raatari.
- Ylpeyttä seuraa lankeemus, ennusti vanha kirkkoväärti.
- Kyllä maar' herrat hemppunsa hoitaa, lisäsi vielä raatari.
- Herrain ystävä ja kansan halveksija! Vaarallinen mies paimentaa lapsiamme, varoitti sauvansa turvissa tutiseva vanhus. — Rukoilkaa parempia aikoja, kehoitti hän lopuksi.

Kaikki vaikenivat. Kellot kutsuivat temppeleihin.

Kenties sentään talonpojat Aatamia liian ankarasti ja liian vaarallisena miehenä tuomitsivat. Aatami oli kuitenkin suora ja vilpittömän mies. Hän tahtoi ainoastaan noudattaa oikeain ja totisten herrasmiesten esimerkkiä, siinä kaikki.

Mutta oli Aatamikin oppinut jotain virallisina päivinänsä tuntemaan. Tunsipa hän miten oppilaat koulusta yhä vähenivät. Mutta sehän oli opettajalle helppoa. Vaan vaikeiksi tunsipa hän nuoren miehen ikävät illat ja apeat aamut. Hänen hengessänsä tuli eläväksi ijankaikkinen totuus, joka vakuuttaa, ett'ei ihmisen ole hyvä yksinänsä olla — ainakaan ei naimattoman. Hän tunsipa huoneensa aina niin kylmäksi, vaikka sitä kuinka lämmitti, ell'ei juuri oikein tuntuvasti nojannut muuriin — vaan olikos sekään sitä lämmintä, jota ihmisen vasen puoli kaipaa! Ja vasen puolihan juuri etupäässä Aatamilla olikin. Niissä silmissäkin, joita hän sai tilaisuuden huoneessaan ihailta, oli kylmät lasikaihet: ne olivat kaksi kohtalaisen kokoista ikkunaa, joista talvinen aurinko joskus vaisusti vilahteli sisälle. Uunin nurkassa ei edes kuulunut sirkkaa. Kylmästä olivat torakatkin kuolleet.

Tuollainen yksinäisyys tuntui sitäkin vaikeammalta, kun oli tietävissä semmoinen, joka olisi toveriksi kelvannut ja jota jolloin kulloin sai nähdä, vaan — niin, häntä ei saanutkaan muuta kuin nähdä. Ikävä yksinäisyys ja hauska toveri, molemmat taistelivat Aatamin mielessä, vaan kotona hän ei kohdannut muuta kuin yksinäisyyden.

— Olenpa nyt sentään virkamies, jolla on leipää ja joka merkitsee paljon, niin, totisesti paljon, arveli itsekseen Aatami. — Vaan mikä olen minä hänen edessänsä, hänen, jota joskus onnen hetkinä näen — olenpa mitämaks tomu ja tuhka, ellen ruotsia osaa. Joku kohtelias lause voisi hätätilassa auttaa, esim.: fiini fröökynä ulospuhuu vackraste språkia. Niin, se kuului joltakin! Vaan sillä pelastuu ainoastaan hätätilassa. — Piakkoin astuvat he luokseni. Pian täytyy mun seisoa herrasväen edessä ja pu ... puh ... niin, mitä teen minä silloin?

Vasen käsi kohtasi nyt vasenta poskea. Hän tuumaili. Hän päätti.

— Koulunkäyneet ja kirjan-oppineet pitävät luentoja. Tahdon pitää herrasväelle luennon, tahdon olla koulunkäynyt ja kirjan-oppinut — nimipäiväni kunniaksi tahdon sen.

Hän nousi seisoalleen. Hän teiskaili lattialla. Hän iloitsi toivossa.

— Ja sinä, ihana neitsyt, joka sydämeni tanterella tanssit — lausui hän, seisahtuen ristissä käsin, — etkö silloin ihastu? eikö silloin sydämesi puoleeni pala? — Eikä suinkaan sitä herra komisarius tyttäreltänsä kieltäisi.

Sitten vilkaisi hän kirjahyllynsä vihkopinoa, jonka hän oli hankkinut tietoevääksi viimeisellä kouluajallaan. Hän löysi sieltä anatomia-, fysiologia- ja pedagogika-vihot. Hän istui ja kirjoitti.

— Mutta — hän pysähtyi kirjoittamasta — mitä tarjoan minä suuhun pantavaa? Hra Nurkkelin, joka nyt kuuluu olevan vainaja, oli eläissään nuori mies niinkuin minäkin. Hänen sanotaan tarjonneen vierailleen pukkiolutta. Niin totisesti, tarjoanpa heille oikeata pukkiolutta.

Hän levostui ja kirjoitti.

* * * * *

Joulu-aaton aamu, Aatamin ja hänen isänsä nimipäivä, valkeni. Kaikki oli valmistettu. Lakeana seiso kouluhuone, tuolit seinillä; avoinna odotti myös Aatamin asuinmaja, jonka pöydällä rinnakkain seiso kaksi mustaa pulloa kuin parihevosta: ne olivat kumpikin valjastetut pukkioluelle.

Vaan kovin liikkui levotonna päivän sankari. Vasen kylki edellä ja paperivihko kädessä juoksi hän ulos ja sisälle, saliin ja kammariinsa. Hän tunsu juhllaisen hetken lähestyvän. Hän vilkaisi itseään edestä ja takaa.

— Tunnenpa nyt seisovani verkaisessa asussa. Ja pääni — hän katsoi peiliin ja iloitsi ohuesta tukastansa, joka kiili kuin nuoltu vasikka. — Vaan tässä, tässä on luento, joka merkitsee paljon! Hän luki vihosta: "Anatomiallis-fysiologiallis-pedagogillinen luento lasten kasvatuksesta." Tämä on vähän vaikeata käsittää, mutta se kuuluu hyvältä.

Silloin kaikui ulkona porokellot ja kulkuset. Vaahtosuin hevosin tömähti pihalle kuomirekiä, joista kappelin höyhenhelmaiset neitseet ja verkaiset herrat ulos tupsahteli.

— He tulevat, he tulevat! huudahti Aatami. — Kuinka? mitä teen minä? menenkö ulos? Seisonko tässä? Mikä on säädyllistä ja sopivaa? Kuinka tekisi hra Nurkkelin, jos hän eläisi ja seisoi tässä? Voi näitä herrojen päiviä! Onpa kuin tuomion päivä tämä kunnian päivä.

Ruttuun likisti hän kädessänsä paperivihon. Hän vilkaisi vielä kerran ympärilleen. Hän avasi kyökkinsä oven ja — siitä hän katosi.

Juuri silloin astuivat sisälle kappelin rouvat, neitseet ja herrat.

Eikä ketään kohteliaana vastassa. Heidän silmänsä soikeni. Saliin vasemmalle kääntyi rouvasväki. Kammariin oikealle astuivat herrat. Salin siivoa tyhjyyttä ihailivat naiset. Kammarin pukkiolutta janosivat herrat. Hetken aikaa istuivat kaikki niin ääneti ja juhllallisina kuin jouluaattona sopikin.

Vihdoin alkoi hra henkiherraa nikottamaan. Hra komisariusta yskitti. Hra kanttori alkoi harjoittaa äänetöntä laulua: — hän haukotteli. Hra vallesmani teiskaili levotonna. Hra kirkkoherra aloitti puheen voisaatavista. Hra sihtieri alkoi silitellä olutpulloja. Hän käveli nurkasta nurkkaan. Hän avasi lopulta kyökin oven ja sieltä — sieltä ilmestyi hänelle Aatami: vihko levällään edessä lukea paahtoi hän hiki otsassa.

Kovin hämmästyi päivän sankari. Yht'äkkiä aikoi hän aavistamatta ilmestyä juhlivassa seurassa, vaan nyt jo täytyi hänen astua esille.

Ääneti ja hämillään, kuin sutten keskelle eksynyt lamma, tervehti hän ensin herroja ja sitten pitkillä varvas-askeleilla siirtyi saliin.

Kuin päätön kukonpoika kiekaili ja pyörähteli hän ensin lattialla; sitten onnistui rouvasväki häntä tervehtimään.

Keskellä permantoa avasi hän sitten suunsa. Hän lausui. Herratkin tulivat kuulemaan. Syvä äänettömyys vallitsi vieraissa.

Niin kuuntelivat he neljännestantun ja puolikin tuntia, jopa kolme neljännestanta. Vaan sitten kuului rouvasväen suhinata, sitten alkoi hra henkiherra nikkoa: hän nousi, hän hiipaili ja hänen rouvansa ja tyttärensä tekivät samoin. Hra vallesmannia vaivasi levottomuus, kuin haukkaa kanain lähistössä: hän

seurasi edesmenneitten jälkiä. Hra komisariusta alkoi yskittää: hän nousi ja hänen tyttärensä seurasivat häntä.

Aatami pysähtyi, kuumeni ja punastui, vaan eihän sopinut lopettaa luentoa kesken. Silloin näki hän suorastaan salin ovesta kammariin, kuinka siellä hra sihtieri silitteli pukkiolutta. Mutta hänen piti jatkaa ja hän jatkoi. Silloin vilkaisi kanttori edesmenneiden jälkiä ja haukotteli. Hän olisi mielellään noussut, vaan miks'ei lähtenyt hra kirkkoherra? Luennon loppuun piti hänen istua kirkkoherran vieressä ja harjoitella äänetöntä laulua.

Ja hra kirkkoherran rouva ja hra kanttorin rouva — ne hikoilivat suuttumuksesta.

Vihdoin kajahti päätös:

— Niin oikein, tällainen on anatomiallis-fysiologiallis-pedagogillinen luento lasten kasvatuksesta.

Silloin kavahti seisoaalleen kanttori. Raikealla äänellä aloitti hän virren; mutta kun kirkkoherra nykäisi häntä kylkeen, muisti hän asemansa ja vaikenä.

Aatami tahtoi sitten hengenravinnon jälkeen hengellisen säädyn jäsenille — jotka enää olivat jäljellä — tarjota pukkiolutta.

Hän johti heitä kammariin, vaan — siellä seisoikin pöydällä tyhjiksi riisutut pullot. Neuvotonna ja haikealla mielin silmäili niitä Aatami.

Mutta vieraat kiittivät häntä ja jättivät hyvästi.

— He menivät, huokasi Aatami. — Tämäkö elämäni juhlapäivä? Tämäkö syntisen onni herruuden yrttitarhassa? Ja neitseet, te elämäni kynsilaukat, ette silmäystä, ette sanaa suoneet mulle. Miksi ei ennustanut tätä päivää almanakka? Kirottava on almanakka!

Hervakkana heittäysi hän vuoteelleen.

Vieraspitöjen vaivoista nukahti hän ja uni tarjosi hänelle lohduitusta: hän uneksi osaavansa ruotsia, oikein semmoista fiiniä ruotsia, jota ääntämällä hänelle aukeni paratiisin portit. Hän äänsi toistamiseen ja hänen eteensä valmistui herkkuinen päivällispöytä, jonka ympärillä ihanimmat neitseet hänelle ja hän neitselle hymyili puhtainta ruotsia. Ruotsiksi soitti hän pöytäkelloa, niin edeskävijät kuin karpäset nöyrästi hyppelivät "hit o' dit'ia". Ja vihdoin, kun hän vihelsi oikein hienoa ruotsia, virtaili lasit täynnä samppanjaa ja muita etelämaan kalliita viinejä, kunnes hän hekkumasta kylläisenä huudahti: "ei enää!" Mutta se olikin suomea, jonkatähden edeskävijät tarttuivat hänen käteensä ja taluttivat hänet ulos. Siihen hän havahtui ja muistikin olevansa vielä mahdoton kaikkeen tuohon paratiisin hekkumaan, jonka osalliseksi uni häntä ohjasi ruotsinkielen avulla pyrkimään.

Silloin seiso i hänen edessänsä vanha ruokamuori, jolta Aatami virka-ajallaan oli nauttinut ravintoa ja puhtautta; nyt kutsui hän joulu-iltaselle. Aatamin olikin nälkä. Matalassa mökissä maistui hänelle ohrapuuro ja kotiolut yhtä makeilta kuin uniparatiisin herkut ja pöytäviinit. Vielä kuuli hän kuinka muori lapsineen tervasten takassa loimottaessa lasketteli jouluvirsiä. Jo oli hän unhoittaa itsensä, hän yhtyi veisuun.

— Mutta — hän huomasi asemansa ja pysähtyi — tämä kieli ei kelpaa!
Tuntuupa kuin olisin vieläkin Koiramäen Aatami, siltä tuntuu.

Hän kiiruhti majaan.

Joulunpyhinä hankki hän itselleen Ahlman'in sanakirjan. Yöt päivät, unissaankin luki hän ruotsia. Ja pääsemättömiin joutui hänen kanssansa ruokamuori, kun ei enää herran suusta suomen sanaa lähtenyt. Hän etsi lääkärin ja toivoi parannusta, mutta lääkäri vakuutti miehen olevan entistä terveemmän, koska hän nyt jo osaa ruotsiakin. Kappelin isännät ja emännät tulivat häntä puhuttelemaan lastensa koulunkäynnistä. Jonkun katkonaisen sanan vastasi hän heille suomeksi, vaan sitten seurasi kokonaisia palstoja sanakirjasta ruotsia. Vieraat ravistivat päätänsä ja palasivat kotiinsa.

Joulun-aika kului ja kevätlukukauden piti alkaa, vaan ei ainoatakaan sielua tullut Aatamille oppilaksi. Hän odotti viikon ja toisenkin — tuli päiviä, vaan ei oppilaita.

Kovin kävi Aatamin vasen puoli kipeäksi. Eikä kappelin herratkaan käyneet häntä lohduuttamassa. Päälle päätteeksi kuuli hän eräänä sunnuntaina kirkossa ilmoituksen: oppilasten puutteessa on päätetty kappelin koulu suljettavaksi, jonka tähden koulun nykyinen opettaja on vapautettu virastansa.

Ja kun siitä Aatami sairastui, niin sitä ei ole hyvä kertoa! Ensin kylmeni hänen päänsä ja kuumeni sydämensä, sitten vaihetteli kuumuus päässä ja sydämessä niinkuin sen, joka vuorottain kokee tuntea ja

ajatella, mutta joka lopulta ei jaksakaan tehdä kumpaakaan. Toin tuskin saapui hän asuinmajaansa, kun jo kukertui vuoteellensa, jossa häntä ruokamuori hoivasi. Hän oli nyt kokonaan kuuma.

Eihän enää ole elämällä oikeita laitoja: kun mies on juuri ehtinyt menestyksen päähän tarttua, sen jo häneltä kova onni tempaa!

Ja tuosta kaikesta oli kappelin neulasanainen raatarikin jo keksinyt pistävän laulun, jonka kertomuksemme täyteläisyys vaatii tähän liittämään:

No kaikkinkin päivinä
Maailmaan synnyttään:
Ett' onni kääntää selkänsä,
Kun elää mielitään!

Näin kuului laulu ja tällaisena se kappelin kansassa kulki.

* * * * *

Vuodettaan vielä pehmitteli Aatami, kun eräänä aamuna ajoi postihevosella pihalle supiturkkinen uhkea matkustaja, joka kovasti tiukkasi nähdäkseen koulun hra opettajaa. Kiihkeästi paloi hänen silmänsä ja levottomin askelin seurasi hän ruokamuoria, joka hänet johti Aatamin sairastuvuuteen luo.

— Ulos, sinä tuhma talonpojan vaimo! kiljasi hän ensi työkseen ruokamuorille, joka tahtoi hänelle selittää herransa tilaa. — Tahdon puhua ainoastaan herrasi kanssa.

Peljästyneenä väistyi vaimo tiehensä.

— Armahtakaa, hyvä herra, armahtakaa housutonta miestä! rukoili Aatami hypähtäen säikähtyneenä sängystään seisomaan. — Viatonna ja rahatonna seison tässä edessänne kuin palava kynttilä, armahtakaa!

— Suokaa anteeksi, siveä herra, että teitä häiritsen! Nimeni on parooni Farsson, Toivoniemen hovinhaltija Uusinaan Elimäeltä. Olen kotimatalla. Saanko tietää nimenne?

— Olenpa, armollinen parooni, Adamsson Kehnolin — niin nimeni oikeastaan on.

Tämän lisä uudistuksen oli Aatami keksinyt nimellensä sitten kun hän alkoi perehtyä ruotsinkielellä.

— Oikein suloista! huudahti hra parooni. — Te osaatte ruotsia ja tahdotte puhua ainoastaan ruotsia. Te olette sivistynyt gentlemani. Teistä on huoli pidettävä. Teillä on hyvä tulevaisuus. Tämä tuhma kansa ei teitä ymmärrä, sen kuulin kyytimieheni kertomuksesta. Se rakkari!

— Niin oikein, tämä kansa ei ymmärrä minua. — Vaan suottehan anteiksi, jos ma pistän tuolta naualta housut jalkaani.

— Oikein, siveä herra, te teette oikein. Ja rohkenenpa teille tarjota paremman paikan. Tämä paikka ei ole teille sovelias. Olen rakentanut koulun. Te tulette siihen opettajaksi. Te opetat nöyryyttä ja kuuliaisuutta. Kansa on oppiniskainen!

— Niin oikein, oppiniskainen on tämä kansa, joka ei tuo lapsiansa kouluun.

— Oikein, siveä herra, te puhutte oikein. Kansa tarvitsee kovaa kuria. Mutta minun sanani täyttää koulunne oppilaille, minun sanani, huomaattekos!

— Teidän sananne, armollinen parooni, on voimakas sana. — Vaan suottehan mun tarjota lasin pukkiolutta, oikein hyvää pukkiolutta? kysyi Aatami virinneestä toivosta hilpeänä. Ja ennenkuin parooni ennättikään vastata, oli hän jo juossut ruokamummon luo.

— Tämä nöyrä ja siveä nuorukainen, tämä on oikea esimerkki oppiniskaiselle kansalle. Ja sisäneitseeni, joka nyt mun tähteni epätoivossa itkee, hänkin iloita saapi, iloita tuosta sulhon heilakkeesta, jonka hänelle lahjoitan. Tuollapa hän tulla ketkuttaa. Semmoisia miehiä tarvitsemme.

Näin lateli itseksensä parooni. Aatami saapui.

— Tässä, armollinen parooni, ruskeata, kuohaisaa pukkiolutta, oikein hyvää.

— Te teette oikein, siveä herra, sillä matkustajalla on ankara jano. Skål, hra Adamsson! Te tulette onnelliseksi. Te voitte heti rakentaa avioelämän. Minä olen teille valmistanut kaikki. Te olette tervetullut. Mutta te tahdotte puhua ainoastaan ruotsia!

— Nöyrin palvelijanne Adamsson-Kehnotin puhuu ainoastaan ruotsia, kumarsi Aatami.

— Oikein suloista! Se sopii gentlemanille. Nyt jäätte hyvästi. Pian seuraatte jäljessä. Pian tapaamme. Jätän teille adressini. Te olette tervetullut. Teillä on hyvä tulevaisuus.

Parooni Farsson otti hyvästit. Seitsemän kertaa kumarsi häntä Aatami. Vieraan mentyä seisoi hän vielä tuokion aikaa lakitonna pihalla. Hän oli jälleen terve ja onnellinen. Hän iloitsi toivossa.

— Piti, piti! sanon teille, Kannusjärven kappelin neitseet ja herrat; sillä osaanpa nyt ruotsia ja olen gentlemani. Virka. Avioelämä. Hyvä tulevaisuus. — Enpä tosiaan enää olekaan Koiramäen Aatami, sitä en ole!

* * * * *

Viikon päivät oli Aatami asustanut uudessa virkapaikassaan, kun hän jo rakastui silmittömästi. Kului kuukaus, niin oli hän jo kihloissa paroonin fiinin sisäneitseen kanssa. — Kuka neitsyt ei mieltäisi nuoreen gentlemaniin, joka puhuu ruotsia ja jolla on virka! — Mehevä ja tuores, kuin hänen ensimmäinenkin rakkautensa esine, oli hänen sydämensä nykyinen morsian, joka tahtoi puhua ainoastaan ruotsia.

Keväällä juotiin ja tanssittiin häät ja seuraavaksi jouluksi lisäsi Aatamin perhe yhdellä tulokkaalla Suomen ruotsalaista herrasväkeä.

Tähän loppuukin tarina tämän pienen lisäpuron juoksusta maamme ruotsinkieliseen sivistysvirtaan. Tämä matala puronen luikerteli pitkin olojen epäkohtia, joista kuvia omistaen muodostui sen luonne, joka vuorostaan määräsi purosien kohtalot.

SALAPOLTTAJAT.

I. KUNINKAALLISET KEMUT JA VALLANKUMOUS.

On iso havumaja jylhän kuusiston keskellä. Halki havumajan juosta lirisee kirkas puro, kotoisin lähteestä, jonka silmä läikkyä läheisen vuoren rinnassa. Majan keskellä puron partaalla kiiluu tuli, jonka liekki kiehuuttaa nokikylkistä, kivikantimilla seisovaa, kaitavartaloista viinapannua, jonka hartioihin liittyy vahvat nostosangat, ikäänkuin koukistetut käsivarret. Pannu on kuin mustiin puettu tyttö tyllerö, jonka kaulaa kaunistaa ruistahtaasta tehty palmikko. Palmikko sitoo tuon nokimustan tytön ruskeaan kaulaan nokimustan pään, joka on torvellaan seisovan suppilon muotoinen ja muistuttaa Hämeessä vieläkin tavallisesta morsiuskruunusta, joka kuitenkin on sommiteltu silkki- ja kultanauhoista, tämä vaan vaskesta. Tästä vaskikruunusta lähtee kaksi jäykkää putkea, jotka kulkevat tynnyrimäisen vesipöntön läpi, jäädyttäen kuumuuttaan piipputynnyrin — siten pönttöä nimitetään — raikkaassa vedessä, jota sinne johtaa puukouru lähdepuron yläosasta. Pannusta lirisee par'aikaa vaskiputkien eli piippujen kautta kirkas helmivirta, joka hetkeksi vaipuu levolle laajaan vaskikattilaan. Majan oikeanpuolista nurkkaa täyttää syhtiamme, joka tällä kertaa on tyhjä, kun juuri sikunata tislataan, ja vasemman nurkan on valloittanut rankkitiinu. Näiden välipaikan omistaa eräs viina-ankkuri ja muutamat tuohikonteilla päällystetyt pullot. Ankkuri kantaa seljässään suolakontin ja muut höysterasiat sekä suojelee kupeillaan kakspuolista eväspussia, jonka ääressä on eräitä kiuluja ja kippoja. Molemmilla majan sivuseinillä on rangoista kyhätty lavitsat ja viinapannua kiehuuttavan tulen reunalla oksajalkainen renkku eli jakkara. Kun emme mainitse halkopinoa majan ulkoseinällä, on meillä vaan huomattavana neliskolkkainen sauhureikä majan katossa, ja sitten sopii alkaa puheen tämän metsäkopin asukkaista, joita on muitakin kuin tuo mustaa neekerityttöä kuvaileva viinapannu, johon äsken onnistuimme tutustumaan.

On kuutamoyö. Vaan aina ei paista kuu; toisin vuoroin piilee se syksyisten pilvisaihojen varjoon. Syystuulen huokuessa humisee metsä.

Majassa istuu vasemmalla, ei lavitsalla, vaan sen vieressä maankamaralla, kuivapintainen Jaakko Härkäpää, jolla on suora hämäläisnenä ja itsepäiset raudankarvaiset silmät sekä tuommainen kohtalaisen korkea, vaan latte lautaotsa; mitään moitittavaa ei huomata myöskään hänen sakeissa tumpura-hiuksissaan. Vartaloltaan on hän lujaa, lyhytläntää, vaikk'ei lihavaa tekoa. Semmoisen miehen vastapäätä toisella lavitsalla istuu sukkaa kutoen hänen hiukan notkonenäinen, lihavahko vaimonsa, jonka pyöreän, matalanpuoleisen otsan alta paistaa ruskean voittavat kärsiväiset silmät. Hänen tukkansa tuskin kannattaa mainitsemista, kun se on niin kummastuttavan yhtävärinen kuin Jaakonkin

tukka. Sitä vastaan on erittäin huomattava heidän paiskea tyttärensä Sere, jonka viekkaasti viehättävät, oikein hämäläistytön veitikkamaiset silmät par'aikaa loistavat tulen luona, jossa liekki kirkastaa Seren hehkuvan pulleat, verevät kasvot. Mitään pitkää nenää ei hänen sileästä otsastaan lähde, vaan onpa sentään oikein lysti nähdä semmoista vaaleatukkaista hämäläistyttöä.

Kenen mieli pyrkii tämän syys-yössä valvovan metsäseuran tuttavuuteen, hän hetken seuratkoon heitä. Tuuli kuusistossa tohajaa, vaan puhua paulottaa majassa valvova seura.

Jaakko. Tämä jos onnistuu, niin kaikki onnistuu, sillä onpa ensi päivä vaikein hirressäkin. Ensikertaa istumme nyt salon haamoittavan yön helmassa ja poltamme viinaa Jumalan suurusviljasta, jota omalla hielläni ja työlläni olen ansainnut; omalla hielläni ja työlläni, sanon minä! Sentähden en pelkää enkä vapise, vaikka ruunun kieltävä sana on lopettanut kotiviinanpolton. Kuka käski meiltä ryöstämään isiltämme perittyä oikeutta! Täällä ähkymme ja puhkumme nyt kuin pakenevaiset vieraat isäimme turpeella. Vaan minäpä en luovu oikeudestani, sillä nimeni onkin Jaakko Härkäpää. Uskotko, Reetta?

Reetta. Täytyyhän mun se uskoa, Jaakkoseni.

Jaakko. Sano: rakas Jaakko Härkäpäiseni!

Reetta. Mun rakas Jaakko Härkäpäiseni!

Jaakko. Ha ha ha! Se on suuri nimi kuin —

Sere. Suuri kuin härän pää, hi hi hi!

Jaakko. Sinä taas ehdit! Voi sua naarasvuohen karitsa! Oletpa mulle niin sievä ja rakas kuin harmaa kotikissamme. Niin ihanasti se istui mun polvellani iltavalkean hämärässä; muistathan. Unhoitko, Reetta, kissan kotio? No, onkin vaarallista tuoda kesyeläimiä tämän pyörryttävän iltavalkean sinitulta katsomaan. Se onkin tuli, joka kuohuttaa tulenvoimaista vaahtoisa sappinestettä höyryävän kattilan kuumasta rinnasta. Oi ihana hopeaneste! Mustan, pirun näköisen kattilan pääkomohon se kuumana syöksähtää, sieltä vaskisten valtasuonien kautta, ensin äksysti, sitten vienona helmivirtana sylkyttelee; sykkii, hakkaa ja sylkyttelee kuin tämä sydämen palanen tässä rintakarsinassa. — Etkö sinä, Reetta, tuokaan viinaa? Sydämeni pusertuu ja kurkkuni aivan paahtuu kuivuudesta.

Reetta. Elähän, rakas Jaakkoseni, ammo kuin härkä. Vastapa siunaimen aika on kulunut kuin litkaisit ryypyn. Ja tiedä, että vaarallista tekoa puuhaamme tässä kuutamon haamoittavassa valossa. Tuokiossa voipi jylhän metsän povesta eteemme syöksähtää vallesmannin vaarallinen haamu armottoman seuransa etukynnessä. Muistathan kuinka eilen kourukyntinen haukka vilauksella kaappasi punaposkisen kukkomme — sinne meni eikä palaja. Kuka tietää vihollistamme, joka meitä salaisessa, synkässä äänettömydessä väijyy.

Jaakko. Sinäpä, Reetta, natkuttelet! Niinkauan kuin tämä kannon juurikas näitä kahta kättä, kahta tuoretta oksan jykyrää, heiluttelee, ei ole musta vaskikukkomme vaarassa. Uskotko, Reetta?

Reetta. Täytyypä mun se uskoa.

Näin lausuen Reetta joutuen laski ankkurista viinaa tuoppiin, jonka hän Jaakolle kantoi.

Jaakko. Tämä sakkana kuplehtiva viinakulta on mun oman kyntöni ja kylvöni hedelmä. Vaivoistani ja otsani sumuna höyryävästä hiestä juon tätä äksyä. Maista, Reetta, sinäkin, ei se pahaa tee kylmälle sydämellesi. Lipaise vaan kieleesi. Kas niin, rakas Reetta, kullann pallo.

Nyt tanssi alkaa,
Nyt polje jalkaa!

Tarttuipa nyt Jaakko Reetan käsivarsiin heiluttaen häntä, jotta vaara pyöri konttipullojen lähistössä. Vähällä päästi hän toki irti.

Jaakko. Niin viinan löylyssä kylvötään.

Reetta. Hupsuna on mun mieheni, kun vanhana äijänä vaimovanhansa kanssa kompuroi. Toista on kun kepeäsäärinen tyttäresi tipsuttelee, jotta pyöreät kantapäät välkkää. Tuolla tulen ääressä istuu nyt tyttö murheissaan, odottaen Simo kultaistaan, hän kun tän'iltana lupaili täällä pyörähtää. Kohenna, lapseni, tulta ja maista piippujen nenän alta vieläkö on karvasta kyllin, vai joko muutetaan kattila.

Sere. Väkevää kuin Hokmannin roppia vielä.

Jaakko. Käy tänne sitten! Mun ja äitisi pitää oppia tanssimaan sun häiksesi.

Tinssin, tanssin tallukoilla
Kengällisten keskellä!

Kas noin, niinkuin jäniksen takavarpaat suorina vipeltämään! Ajattelepas sitä hää-iloa. Viulu silloin soi ja nuoret lattialla ryöppynä pelmuavat, jotta vieno tuulen humina ja hengähdykset tanssijain häilyivistä liepeistä kasvoillesi löyhähtelee.

Reetta. Se on meille ihana suloisuus kuin etelän tuuli syysvainioille. Ajattelepas, että kannamme jo povessamme syksyn kellastuneita lehtiä, jotka vastuksien pohjatuuli helposti varistaa haudan hiljaiseen hämärään.

Jaakko. Niin; ja ajattelepas sitten miten häissä pitkällä honkapöydällä suurta kaakkupinoa koreasti kiertää raavaankonkka, sianjalka, lampaankäppi, juustoa ja ruskeata kesävoita; — niistä kelpaa vuoleksia puukonterällä! Ajattelepas miten olvihaarikka siinä ojentaa korviaan ja miten muhkeat viinapullot ympäri säteilevät. Loistollaan ne vieraita viettelevät ihanan nesteen pyörryttäviin nautinnoihin. Valmiit ovat vierellä pikarit viinaa suuhun suikata. — Semmoinen on viina, juuri se vaahtoisa viina, jota me täällä korven mustassa, synkässä sydämessä keitämme. Kuitenkin siitä tämä rauhaton maailma meitä vainoo.

Reetta. Onnettomasti vainoo maailma meitä.

Sere. Kuinka voisimme viettää isä- ja äitivainajain hautajaisia, jos viina puuttuisi?

Jaakko. Lapsi, lapsi! Miehen sinä tarvitset, joka sua vähän kytkee ja pitää riimussa! Et ymmärrä mitä puhut vanhemmistasi.

Reetta. Maitosuun varsan tavoin puret imettäjääsi, lapseni!

Toisaalle pyörähti nyt Sere ja lauluksi käänsi hän jutun.

Sere.

Käki se kukkuu kuikuttelee
Kuivan kuusen latvassa.
Kullan ääntä kuulustelee,
Miелensä on raskasna.

Silloinpa kajahti vastineeksi metsästä kuin hongiston urut:

Mustan metsän kainalohon
Minun mieleni palaa.
Päiväll' en voi päästä sinne,
Juoksen yöllä salaa.

Laulu loppui ja kopin ovelle ilmestyi valkokiharainen roteva nuorimies, semmoinen punakka, vahvanenäinen ja leveäotsainen poika, vaikka hänen harmaat silmänsä tällä kertaa kuvailivat jotakin säikäystä.

Sere kiiruhti sulhoansa vastaan ja ynnä tulla tuoksuttivat he havumajaan.

Sere. Isä, äiti ja joka itikka, kiiruusti tanssikouluun! Simo-kultani jo tuli, pujahti esiin kuin metsän synnyttämä vekara. Häitä kohta vietämme, juhlallisia häitä. Silloin jok'ainoan pitää tanssia kiepotella.

Simo. Eläpäs sinä, ihana metsän impi, laske luikuria! Näyttääpä kuin kaikki olisitte hieman huipukassa. Ette aavista mikä kauhistuttava haamu mua vieläkin vapistuttaa. Tullessani tuon haamoittavan kuun valossa välmehtivän metsän läpi, ilmestyi eteeni mies, niin häijyn näköinen kuin itse pentele ja tonttu. Minä karkaisin luontoni ja purin hammastani. Kaivoin sitten taskustani tämän kääntöpään veitsen, ojensin noin käteni ja huusin: "Pakenetko, taikka lämmittää ruuti leukojasi!" Karmistuipa siitä pahan sisu ja vapisten kuin lankakerä hiipaili hän edelläni polkua. Mutta annapas, kun alkoi valo täältä pilkahdella ja sun laulusi kuin lintusen viserrys helistä — silloinpa heti katosi peikko humauksella kuin tuulispään tomu. Semmoisen ihmeen ja kumman näin minä. Selvittyäni sitten riemusta lauloin kuin korven rastas kuun hallavassa valossa.

Sere. Mitä luulet, Simo, tästä näystäsi?

Simo. Pelkäänpä sen ennustavan koppinaan kadotusta tälle pesälle.

Reetta. Kadotustako!

Simo. Valppauteen kehoitan minä.

Jaakko. Häpeähän toki säilytellä akkoja loruillasi. Yölenius, se vanha juonten emä täällä kummehtii. Vanha tuomari, muistattehan, joka upotti kirjansa kaivoon. Kiersipä poika sitten näitä paikkoja tutkimassa ja tunnustelemassa. Mutta hyvä mies ja viisas kuin harmaa käki. Eipä kadehtinut hän, jos talonpoika keitti viinaa omasta viljastansa. Kelpo vulmahti ja asianajaja! Senkin seitsemän salapolttajaa pelasti hän vesileivästä ja sakoista. Sen pojan pääkallossa oli suonia!

Simo. Muistaako vaari vielä kuvata hänen muotoansa, hänen elämänsä outoja vaihteita?

Jaakko. Jotakin hänestä vielä muistan. Vastapa hän kuoli samana vuonna, jona kerjupiispakin, vanha harmaaparta papinsäälli, jota piru kolme tuntia piinasi yhdeksää syltä syvässä kaivossa, kun ensin oli hänen päätänsä kauheassa löylyssä kuumannut. Sinne piinan syvyyteen unehtuivat hänenkin papiskirjansa. Toisen kerran kaappasi paholainen hänet jyrkältä Patomäeltä kelkkaansa, lennättäen häntä polttavilla hevosilla hamaan aukealle Tiirisharjulle, johon hän pudota tömähti. Siinä taivaan kaste ja neljän tuulen puhallukset hänet jälleen virvoittivat elohon.

Syvästi huokasi *Reetta*: Ylen suuri valta on pimeyden ruhtinaalla papeissammekin.

Sere. Kauhistava valta.

Jaakko. Mutta hänpä ei ollutkaan vihitty, ja siinä temppu. Ennen vihkimistä on piru papissa kuin tarttiainen takissa.

Simo. Mutta Yöleniuksen muoto ja vaiheet?

Jaakko. Yölenius? Musta oli hän kuin karhun sieni. Pikimusta parta ja hiukset, mustat silmät ja mutkikas terävänokkainen nenä sekä ruosteiset rautahampaat. Semmoinen miehen ulkoasu. Hänen elämänsä aamukoi nousi kirkkaana, paistoi kuin paras heinäpäivä. Hän jo tuomariksi vihittiin ja riemun juhlassa häiläsi silloin koko ylpeä Helsinki. Kaikki ylistivät tuomio-istuimen sankaria, jonka vasen nimetön sormi kiilsi sormustettuna morsiamen, valkean kuin lammen lummekukan, nimellä. Silloin virtaili viinoja punaisia, sinisiä, valkeita, mustia ja keltaisia. Kilistäen siinä rouvat ja herrat hurrasivat onnen maljaa juodessaan. Silloinpa tapahtui riemun kukkuralla äkkinäinen onnen kumous, surkea kumous. Petoksen mato oli myrkyttänyt joutsenvalkoisen morsiamen ja Yölenius näki nyt vaan mustan korpin, joka koikkui hänelle onnettomuutta. Siitä mustui hänen muotonsa ja synkistyi mielensä kamalasti. Kovin kamalasti synkistyi! Viina, tämä kirkas liemi, oli hänelle parhain lohdutus tässä kamppausten maailmassa. Sittenkin himmeni totuuden peili hänen silmissään ja viisauden auringon säteet taittuivat monimutkaisiksi koukeroiksi juonten lasisilmissä. — Ymmärrättekö tätä pappilan Janne-maisterin lausetta? — Vihdoin sortui hänen aitansa tuomio-istuin ja hän kuukusi valtavain herrain parvesta ryysyisten mataliin majoihin. Semmoinen oli miehen harppaus korkeudesta syvyyteen.

Simo. Hirveä romaus! Mutta miten jatkoi hän sitten elämänsä päiviä?

Jaakko. Usein kutsuivat häntä tuomarit neuvokammariinsa, mutta siellä hän ei kauaksi viihtynyt. Ilmestyi vaan tämä korkeudestaan langennut mestari usein kihlakunnan käräjissä syytettyin puoltajana. Aika mestari hän oli. Pelvolla ja hämmästyksellä täytti hän vastustajansa. Äännettömäksi iski hän usein sanoillansa tuomarin, joka neuvotonna päätänsä ravisteli ja kynsi, kunnes jalkojansa jytyyttäen tuimasti vilkaisi lautakuntaan, joka silloin kavahti ja heräsi kuin seitsemän kuorsaavata unikekoa. Hetkisen keskusteli nyt korkea oikeus, sitten vaikenä kuin hauta. Hetkeksi vaan vaikenä. Nyt kumisi tuomio-istuimen sana ja voiton ilotulet remahtivat silloin Yöleniuksen mustissa silmissä. Vaan hänen vastustajansa katkeruuden sapessa uiskenteli. Semmoinen mestari oli hän!

Simo. Olipa mestari! Osasi hän varmaan nasevasti juttupalkkojakin kiskaista.

Jaakko. Selvää kohtuutta teki hän rahassa. Mutta viinaa, iloista viinaa hän väkevästi kiskaisi. Ryysyisenä hän kierteli viinakopit halki, viluisia höyheniänsä pyristeli ja monet hyväntekijäisryypyt lipaisi kieleensä. Olipa niin eräs kolkko syys-yö. Unehen sammunut oli kylästä elämä ja valo. Korven mustassa rinnassa vaan paloi lähteitten liepeillä tuikkavat tulet. Ilko repaleissa samosi Yölenius halki rämeitten ja rahkasoitien, etsien korvesta viinatulen hehkua. Niin saapui hän Porras-Kyöstin viinakopille. — Tunnettehan tämän rypynaamaisen, vesileivän ja sakkujen sammalkielisen miehen? Siinä Yöleniusta riemun ryypyt viljalta tervehteli, jotta hän väsyneenä kuusen juurelle kähertyi, kuin tuohi liekkivässä tulella. Henttaleen aikaa nukkui hän ja sitten hirmusti väristen havahtui. Vilun tärisyttävä hammas oli tarttunut hänen hikisiin hartioihinsa eikä päästänyt ennenkuin häntä ryypyillä ja olkilyhteen kapalossa haudeltiin.

Reetta. Voi sinuas, langennut herruus!

Sere. Voi sinuas, viinahan uponnut viisaus!

Jaakko. Kyllä suojelikin hän sitten Porras-Kyöstiä lain tulisimmista syytöksistä, niin suojeli kuin

paholainen helmalapsiaan. Ruunun uhkapaustit eivät tätä suojelusmuuria lävistäneet.

Simo. Kurjuutta kertoo tämän onnettoman miehen elämä. Vaan miten päättyivät hänen surkeat päivänsä?

Jaakko. Nousipa vielä hetkeksi haudasta hänen entisen korkeutensa varjo. Periä sai hän varakkaan setänsä tuhannet ja palasi taas Helsinkiin, nuoruutensa kaupunkiin. Avosylin kohtasivat häntä siellä nuoruuden ystävät ja heidän seurassaan kuukausia kului riemun remussa. Sormustettu nimetön sormi ei vaan löytänyt ystävänsä. Synkistyi siitä taasen Yölenius, kamalasti synkistyi. Silloin tuhannet torvet, huilut ja kanteleet hälle hurmaavasti soittaa ramistivat ja pimpittivät; komeljantit remusivat kuin närhit ja varikset hänen varpaitensa ääressä. Taas unohtui siitä synkeys hetkeksi. Silloin virtaili viinoja punaisia, sinisiä, valkeita, mustia ja keltaisia. Kilstäen hurrasivat herrat onnen maljaa juodessaan. Tapahtui silloin riemun kukkulalla äkkinäinen onnen kumous, surkea kumous. Ystävien iloksi oli Yölenius tuhlannut tuhintensa ja ankarana ilmestyi juomanlaskija häntä kiristämään. Soittajat ja komeljantit silloin lähtömarssia huikeasti vetivät, ja höylysti nostelivat korkeahattuiset ystävät takajalkojaan, horjuen herraskeppinsä nojassa alas ylpeän riemupalatsin rappuja. Hyljättynä seisoi Yölenius kuin ulapan autio luoto. Ryysyjen repaleissa ilmestyi hän parvehemme taas ja armopalaa kerjäten kynnystämme polki. Alas nuokkui hänen päänsä ja maahan silmänsä tuijotti. Viina, tämä riemujen juoma, hetkeksi hänen elämänsä kieliä jännitti. Vaan pian murtui onnettoman mieli ja hänen päänsä laudalle notkistui ijäksi. Sormustettuna kiilsivät vielä ystävätön nimetönsormi, kun kanto vieras seura hautahan tämän langenneen herruuden. Semmoinen miehen elämänlanka, semmoinen hänen päivänsä lasku.

Reetta. Voi sinuas kavala maailma!

Jaakko. Kavala on maailma kuin kaalin lehti, muoriseni.

Sere. Voi sinuas joutsenvalkoinen petturi!

Simo. Himojen ahnas kieli nuolaisi hänen elämänsä ytimen; siinä onnettomuuden alkujuuri, sanoi mun isäni.

Jaakko. Sinä, nuorimies, ankarasti tuomitset viisautta.

Reetta. Mutta kuollutpa on nyt Yölenius, Jaakkoseni.

Sere. Jospa eläiskin, kas silloin!

Jaakko. Silloin söisimme rauhan leipää kohisevan viinapannun ääressä. Ryyppien maistelisimme silloin pannun suonista vuotavaa viinahunajaa. Riemulla kuuntelisimme jylhän metsän rinnasta raikuvaa yörastaan rauhaisaa laulun kiherrystä.

Simo. Vaan olipa aika visapahka se mies.

Jaakko. Eipä unhoita hän käydä haudastakin viinakoppia kurkistamassa. Luulenpa merkitsevän hyvää, kun sen pojan haamun näit. Vaara on kaukana!

Kuuluu silloin rusketta majan takana ja vilauksella näkyy outo varjo, joka jälleen katoaa. Hämmästyksen vaaleana tarttuu Sere Simon ja Reetta Jaakon liepeihin ja vapistus valtaa heidät.

Simo. Sitä aavistin. Hävitys häärii ympärillämme.

Jaakko. Hohojaa, lapset! Pois pelko takista, vaara ei seuraa Yöleniusta!

Simo. Mutta jotakin kummaa kuisketta haistelin kylässä: salaista vilskettä ja vilinää näin siellä. Vihnauksella vaan sain tietoja, joista kehoittaisin varovaisuuteen.

Jaakko. Muistatko, Simo, seppä-Antin laulua, muistatko?

Tanssipas, veikkonen, tanssipas tässä,
Nyt koska viina ja viulut on lässä.

Hei, se oli laulu, sorja kuin suven suloisuus!

Simo. Ha ha ha! Vanhastakin tulee konkari, ja selvänä yksvakainen mies kuin herrastuomari. Tuota se tekee jumalanvilja.

Jaakko. Viinaa tänne! Reetta, Sere! kantakaa viinakattila tänne, te kultaiset oravat metsän kalveassa, viinalaaksossa! Kas niin. Nyt pankaa piippujen alle pytty, johon laimea perikko valua tillittää. Tähän ympäri istumme. Tämä kattila on isäni pyhä perintö, jonka hän peri ukoltani, jonka minä perin isältäni

hänen kuolemansa jälkeen perinnöksi. Yölenius vainaan muistoksi koukkaan tuopilla tästä ja juon. Kas tää vast' on siirappia! Ota, Simo, kerrassaan sinäkin hyvä kulaus! Tarvitset, nuorimies, voimaa ja tulta ydinrasvohisi; kohta tulet naineeksi pällikäksi. Tuossa!

Simo. Onpa äksyä! Siitä liemestä on vaivaa nähty. Kastapas, Sere, kielesi tuohon suurusviljan vereen. Hammi, lapsi, suukkoosi maitohäppää, ei se huulia poppaa! — Kas niin!

Sere. Ah sitä karvautta! Onpa kuin tulisesta koskesta ammennettua. Tuossa, äitini!

Reetta. Ahha! Mutta tähän kuohuvaan tulijuomaan onkin monta karvasta, voimakasta alkuainetta sulanut:

Kuminat ja kanelit,
Suolat, turkin pippurit,
Hometta ja kalkkia,
Rahtu vasken ruostetta,
Siihen voima suuruksen —
Siit' on neste vaahtoinen!

Jaakko. Voimaa, väkevyyttä ja tulta uhkuu tämä juoma, sitä ei voi kieltää. Koukkaanpa tuosta ja alas valutan. Näetkö sitä hopea-virran kuohua, sitä kuun valossa välmehtivää ja sakkana kuplehtivaa vaahtokoskea, joka edessäänne suhisee ja sohisee!

Sere. Se on hirmuinen kurimuspyörre, isäni.

Simo. Se uhkaa meidät alas niellä kurkkunsa laveasta kitaportista.

Reetta. Ja upottaa synkeään syvyyteensä.

Jaakko. Ja nostaa korkean taivaan hopeahattaroihin, sanokaa, te tyhmät tomppelit!

Simo. Jopa alkaa hieman läikkyä mun pääni. Ah, nyt muistan tämän juhlahetken korkean tarkoituksen. Nyt, vaari — minä sanon appi-vaarini — nyt mun ja Seren tulee tietää mitkä kappaleet meitä yhdistää ja sitoo rakkaudella toisiimme.

Jaakko. Mitkä luontokappaleetko?

Sere. Hän tahtoo kysyä, mitkä välikappaleet meitä kehoittavat naimisiin.

Jaakko. Tietysti ensiksi me vanhempanne, jotka käskemme, toiseksi pappi, joka vihkii, ja kolmanneksi sormus, joka sitoo kuin rautavanne viinatynnyrin kimmit — siinä kehoitus kolminkertainen!

Reetta. Niin, Jaakko ja minä Reetta kehoitamme teitä naimisiin.

Simo. Minä kysyn minkä perinnön appeni lupaa Serelle?

Jaakko. Kaikki, kaikki kauhasta lusikkaan ovat Seren, mun ainokaiseni perintö. Se onkin tyttö, joka puikahtaa vaikka neulan silmästä läpi!

Reetta. Saat siitä, Simo, itsellesi vaimon sorean kuin hanhen pojan.

Jaakko. Annanpa hänelle, paitse kaikenlaista kamsua ja kapiota, kymmenen suurta konttipulloa, tämän isältäni perityn suuren kattilan ja tuon kenokaulan viinapannun hattuineen, piippuineen — joka tuolla tulen sylissä nyt ropajaa — ne kaikki sille tyttöripsulle annan!

Simo. Tyttöripsuko? Sitä nimeä en morsiamelleni suvaitse!

Sulhoansa kaulaili tyttö nyt ihastuksella.

Sere. Voi sua rakas kullan mykyrä!

Jaakko. Tuo viinapannu kantaakin hedelmiä suvet ja talvet. Se on semmoinen musta vaskikukko, joka munii sekä laulaa. Ei se olekaan mikään aapiskukko. Mutta muista, Simo, suojella haukan kynsistä tuota vainottua lintuparkaa!

Simo. Se on tietty — ja tätä kainaloistani kanaa!

Reetta. Nytpä kätenne kuin kultavyöt kiertyvät toistenne hopeisille kauloille. Tämä on ihana hetki, nouskaamme ja riemuitkaamme!

Simo. Laulakaamme!

Sere. Tanssikaamme kuin survijaiset kesä-illoin lämpimällä karjapihalla!

Reetta. Heittäkää vaan te nuoret vasikat kippaa, että pyöreät kantapäanne vilskuu!

Sere. Vaan kerranpa tässä laaksossa, näiden naavapartaisten kuusten varjossa minä Simoni kanssa pehentelen kuin joulupahnoilla.

Simo. Onko myöskin tämä korven havuseinäinen sydänkarsina meidän?

Jaakko. Teidän ovat nämä: — nuo tuuheat noreaoksaiset kuuset harmaine partoineen, nuo näppäret närekuuset; loriseva lähde korven kainalossa, pehmeä sammal ja koko tämä maa on teidän.

Simo. Ah tätä huumaavata onnea!

Sere. Ah tätä pyöräyttäväistä riemua! Emmekö lennä kuin vuohet ja pukit tuonne kallion kupeille ihailemaan tätä riemun laaksoa! Juokse, Simo! juoskaamme!

Jaakko. Siivosti, tyttö, juoksemasta kallion jyrkille seinille! Sieltä nurin niskoin syöksyisit syvyyteen.

Sinne hukkuis onni ja riemu,
Niinkuin naarasvuohen sielu!

Reetta. Mihin voisi verrata tämän riemuitsevan parven?

Jaakko. Pyörtyneiksi tarhapöllöiksi sanon minä tätä parvea.

Simo. Tämä on ihana metsänhaltijain juhla joukko Metsolan komeassa linnassa. — Monesti siitä lasna mummoltani kuulin. —

Jaakko. Niin, ollessasi paimenpoikana, sorkkaväen everstinä, kyllä tiedän. Se mummo olikin oikea itäisen maan tietäjä. Vaan hänpä olikin Karjalan tytär; sieltä hän nuoruudessaan näille maille muutti. Täällä tutustui isäsi häneen ja löysikin tytössä korean vaimon. Molemmatpa nyt Herrassa nukkuvat.

Simo. Näetkö, Sere! Isäsi on kuin metsän ukko halliparta, metsän kultainen kuningas!

Sere. Ajellutpa on isäni leukansa paljaaksi kuin poltettu kaski.

Reetta. Voi sun maitovasikan leukaasi!

Jaakko. Tuopas, Reetta, mulle tuolta kuusten harmaita naavoja!

Reetta riipi nyt kuusista naavoja ja asetteli niitä Jaakon leukaan.

Reetta. Kun tämä vaan ei olis syntinen leikki.

Jaakko. Elä sinä, Reetta, vapise ja napise, vaan pidätä lujasti sitä parran töyhtöä, sinä mun kuninkaallinen puolisoni! — Lausupa nyt, Simo!

Simo. Onpa, hiisi nielkään, kuin itse metsän havuhattuinen herra!

Jaakko. Havuja! Sere, kanna havuja tuolta kuusten riippuvista oksista mun päähäni ruhtinaalliseksi kuningaskruunuksi! Kiiruhda, sinä suloinen rinsessa! — Riisu sukkanauhasi, Reetta, ja sido kiinni tämä hallava partani. Vammustakaa tätä korskeata metsän kuningasta!

Joutuen riensi nyt Sere havun noutohon, Reettakin riisui sukkanauhansa, vaan sill'aikaa tupsahti parta Jaakon leuasta maahan.

Jaakko. Voi sua, kömpelö kuningatar! — Nosta, Simo, sinä mun perintörinssini, nosta ja pidä tuota partaa!

Simo sovitteli parran Jaakon leukaan, johon sen Reetta sukkanauhallaan siteli. Niinikään uhrasi hän toisen sukkanauhansa havunipulle, joka Jaakon kuninkaalliselta pääläelta korkeni.

Sere. Voi kuin kummasti konua on tämä ruhtinasten maailma! Kaikki olemme muuttuneet; tuskinpa enään itseäni tunnen. Ja isäni — hän nyt on rovea kuningas!

Reetta. Ylen on isäsi rovea ja ruuski kuningas.

Jaakko. Pois nurina kansasta! Vaan sinäpä, Reetta, sidoit kuin rautasarannoilla kuningaskruununi kiinni. Onpa nyt pääni kuin rautapuntari.

Simo. Mutta se onkin kruunattu rautapuntari!

Reetta. Kruunattu ja templattu on rakas Jaakkoseni nyt.

Jaakko. Kas sua piikki-pintainen ohdakkeen korsi tässä kuninkaallisessa vehnäpellossa! Osaatko sanoa: rakas kuninkaani, osaatko sanoa?

Reetta. Mun rakas kruunattu kuninkaani. Mutta onpa tämä sentään vähän hullua.

Simo. Niinpä kyllä; vaan kruunatuista ja templatuista ovat tutentit, papit, maisterit ja ruhtinaat. Sinetillä lukituista salaisuuksista ovat kaikki tämän maailman vallat, kunnes korkeuden auringon paiste tulevaisuuden taivaalta meille kätkeytyvät salaisuudet ilmaisee ja eteemme sinettien lukot avataan. Niin kuului pappilan Janne maisterin ennustus.

Sere. Ihana ennustus!

Simo. Lausuipa vanha Riihelän lautamieskin pojilleen: "kumartakaa, pojat, kuningasta!" sanoi hän. Ja kumarrusten aprakkata ajaa tämäkin kuningas.

Jaakko. Kumartakaa kuningasta, te jäykkäselkäiset teräspuikot!

Kaikkipa alamaisuudella nykikäyttivät niskaansa Jaakolle, joka istualtaan nousi ja ylvästellen tepasteli.

Sere. Sano, Simo, valvomme nyt vai uneksimme tässä kesäisen yön lauhkeassa sylissä? Tuntuupa niin kummalta. Näen isäni kuninkaana; minä siis kuninkaan ainoa tytär, ja sinä, rakas Simoni, kuninkaan ainoa perillinen! Mekin kerran kuninkaallisesti loistamme! Mutta äitini, hänkö vaan palvella ja passata täytyy?

Simo. Äitisi on metsän metinen emäntä, metsän armas antimuori. Hän simajuomaa keittää tuolla pannussa. Kas tässä läikkyy keskellämme simakattila, josta riemua juomme.

Sere. Sinäpä liverrät sorjasti kuin pääskysen hampaiden raosta.

Reetta. Juuri kuin varpusen kielen nenästä laskee poika.

Jaakko. Se onkin perintörinssi, se.

Simo. Sinä, Sere, olet sievä metsän tyttö tylleröinen, joka pihlaja- ja tuomivaaroja kesän pitkän vaellat, kukkia poimit, riehakoiten tuulen löyhkässä ja lehtien suhinassa, sinä mun kultani.

Sere. Oletpa oikea lipo-Simo. Vaan virkapas itsestäsi sana!

Simo. Minä, kuin metsänhaltijan nyhterä poika, samoan kankaita, soita ja siltoja, rakentelen rasteja kuusten ja petäjain kupeihin; käynpä toisinaan täällä havulinna simalippailla; näen täällä sun räppäilevään silmies liekin, ruskoposkias ihailen.

Jaakko. Sinäpä oikea hovinarri, kielesi kannelta soittaa rämpätät. Tuosta riipaise kielesi palkkaa!

Simo. Kun tämä vaan ei päätämme höyryttäisi kuin viinapannun hattua.

Jaakko. Juokaat vaan tekin, herkkä-korvaiset hovirouvat, kihmaiskaa, jotta korvanne soipi kuin huilu ja pasuuna! Laulakaa ja tanssikkaa, te levottomat heinäsiirakat! Hyppikää, te tervatepot ja piimäpirkot!

Reetta. Musiikki vinkuu mun korvissani kantapäätä kiireesen asti.

Sere. Kaksi Simoa näkyy mun silmissäni, kaksi kaunoista Simoa. Aika on jo tanssia, nouskaamme! Nouskaa yöunestanne, te sorjat laakson sammalkukat, te kartuiset kanervat ja kuusten ranaiset oksat! Tirkistelekää ja kurkistelekää tätä metsän haltijain leijuilevaa tanssijoukkoa!

Simo. Ovatpa tottakin aika siirapissa nuo naiset!

Jaakko. Pehmeitä kuin paistikkaita ovat eukot; Simo, pyöritä heitä, tanssita, jotta höyhenet pölyää! Minä soittaa renkutan pirunpolskaa, jotta kattilan vaskiseinät rämisee.

Nytpä alkoi soitto, kun Jaakko kalikalla kattilan kylkeä kilisteli. Vinhasti silloin Simo pyöritti Sereä ja Reettaa.

Jaakko. Hih, tätä hovileikkiä, tätä kuninkaallista tanssia!

Lyö jo, Simo, varpaas,
Iske, Sere, kenkäs,
Käännä, Reetta, kantapääs!
Pyöri, tarrapappa,

Villikissa vingu!
Reetta, nyt on kultahääs!

Heti hajosi nyt tanssin touhu ja äänettömyys vallitsi hetken.

Reetta. Ah, rakas Jaakko Härkäpäiseni! Nyt vietämme kultahäitä tässä korven hopeasalissa. Muistatko sitä hääpäivämme mäikinää ja moikinaa?

Jaakko. "Kilkinät ja kolkkinat kuin Koppa-Liisan häissä." Viinaa, kuin tuhasta ja kalkista puserrettua lipeätä, lainehti silloin.

Simo.

Pirun polskaa pelattiin
Ja pelit lyötiin rikki,
Sulhaspoikia sutkittiin
Ja morsiustytöt itki.

Niin lauletaan mainioista Koppa-Liisan häistä.

Jaakko. Olisitpa ollut appesi hääkemuissa! Se oli ihana jymyn ja tomun päivä, riemullinen ukkosen jylinä!

Reetta. Ja kuumia kyyneleitä satoi silloin mun poskieni ruusustohon.

Jaakko. Ja veren löylyssä silloin sinä lämmittelit, kun haavoistamme tappelun tuoksinassa hurme huppelehti. Muistatko, Reetta, muistatko tätä rakkautemme ihanaa juhlahäilyä?

Reetta. Hirmuisen ihana sota ja meteli! Rakkauden ja vihan liekit silloin kaulailivat toisiaan. Kyyneleet ja veri valahtivat liekkiin lauheana kasteena.

Jaakko. Ajatelkaapas, lapset, sitä päivää, jonka esimakua nyt maistatte!

Simo. Tämä on suloinen taulu ja esimaalaus.

Sere. Ajatellaanpas, Simo, sitä päivää!

Simo. Sen päivän portailla jo käymme, jopa kynnyksellä astumme.

Sere. Astumme hääsalin ovella ja soiton kuminan kuulemme. Ah, sitä harppujen helinää!

Näin riemussa remusi tämä metsäinen seurakunta. Silloinpa Reetan vasenta silmää syyhytti, josta hän vahinkoa aavisti ja painavia varoitussanoja lausui. Vaan myöhäinen oli varoitus, sillä yht'äkkiä kuului majan ympäriltä ruske ja salon rinta äkkiä pamauksesta sävähti. Säikähdys vallitsi silloin majassa ja jalat allensa kokosi ken jaksoi. Kuusiston helmoihin piilivät muut, mutta Jaakko ei paikaltansa hievahtanut, sillä ylen raskaaksi tunsu hän itsensä. Siinä istui hän ja neuvotonna katsoa toljotti kuin kuusen latvasta maahan kumahtanut karhu. Hetkeksi pimeni tämän jykevän naavaparran silmät ja kuumeni havuhattuinen pää, koska tulla tuoksahti sisälle kaksi karskia miestä ja tuimana tuilotti majan ovella vallesmannin rohkea silmä. Miehet viinapannuhun, tuohon mustaan neekerityttöön, tarttuivat kuin tuliset kilpakosijat. Hatun he höyryävänä syrjähän nostivat ja majan nurkkahan tyhjensivät perikon pannusta. Kantoivatpa sitten saaliinsa majan läheiselle polulle, jossa rattaat ja hevonen odotteli. Sinne katosi miehet, sinne hattuineensa höyryinen pannu. Vaskinen viinakattila vaan vielä Jaakon säärien välissä läikkyi ja vankasti kouristeli hän sen korvia. Silloinpa vallesmanni, joka viimeisenä majassa häiläsi, uhkaavasti häntä kohden pistolinsa ojensi, josta mies vaaleni ja heti hänen kouransa kattilasta heltisi. Metsähän katosi ruununmies, sinne viinoinensa vaskinen kattila. Nyt vasta alkoi selitä järkeensä Jaakko ja haikeasti hän huutaa parkaisi.

Jaakko. Reetta! Sere! Simo! Avuksi, te mustat tontut, avuksi! Ryöstetty on mun isäni perintö. Hävityksen kauhistus on kukistanut tämän karsinan kalleudet. Oi sinuas kattila! Palaja korvesta, sinä isäni viinakattila!

Näin huutaen hän tuskaisena partansa repi sekä kruunun päästänsä karisti. Vaan turha oli Jaakon huuto.

Metsäpolulla ankara nujakka oli syntynyt. Siellä Simo oli iskenyt kyntensä mieheen, joka pannun hattua kantoi ja jota hän tunnusteli samaksi haamuksi, joka häntä metsän kainalossa oli kamoittanut. Mies oli Jaakon läheinen naapuri, kylän kuulu metelin ja pauhun mestari, oikea kapakkaviinan sankari, joka tavoillaan oli ansainnut Ryty-Pauhun nimen. Hallintoa piti hän vieläkin Koivulan tilalla. Ylen kuohahti tulen kiivaaksi Simo, uudelleen nähtyään tuon haamun, joka nyt, pannun hattu olalla, metsää huhmasti. Syvälle painoi Simo päähänsä isolippuisen lakin, kiinni tarttui miehen pääkamaraan ja hälle

kelpo tukkajuhlan valmisti. Silloinpa, hätähuudon kuultuaan, riensi kurinalaisen avuksi toinen mies. Vaan nytpä riistää Simo haltuunsa vaskihatun, jolla hän väkevästi ympäriinsä roimi. Moikina ja roikina kuului silloin kuusistossa ja kuu, kautta oksien, valaisi välmehäisesti tätä taistelevata kolmikkoa. Siihenpä neljänneksi vallesmanni joutui ja hän pistolin uhkaavalla voimalla sekä ruunun ankaralla sanalla Simon karkoitti parvesta. Myttyhyn paiskeltu oli nyt vaskihattu ja verisiä kasvoja ja käsiä valaisi kuu. Vaan enin kirveltävästi oli löylytetty Ryty-Pauhua, joka kiroili ja koston vimmaa korpehen puuskui. Kohtapa pois pakeni peloittavasta korvesta tämä ruunun voima ja rauhoittui taasen metsän hajoitettu haltijalauma.

Vaan hätä häilytti myös Sereä ja Reettaa, koska Simo puhkuen ja verisenä palasi kamppailusta. Kiinteästi tarttui tyttö sulhonsa takkihin ja tyttärensä liepeihin likistyi äiti. Nytpä halki korven, polutonta reittiä, kiireesti kuljetti Simo kintereillänsä heiluvata naisparia. Polullen eivät he poiketa tohtineet, koska siellä ruununmiehet vaeltelivat. Risut roikui metsässä ja puiden oksat sihisi, koska kolme jalkaparia vinhasti juosta tömisteli. Hien palavassa saapuivat he vihdoon rehevän petäjikön reunalle, jossa aita Jaakko Härkäpään pelot metsästä erotti. Rojahti siinä metsän ranne, kun he kolmessa ylenivät aidalle. Rinnakkain riensivät he pellon ylängölle, jossa harmentunutta Kumpulan taloa suojasi eräs kaksoiskuusi, punamarjainen pihlaja sekä kuuskunta riippa-oksasta koivua. Sinne talon kartanohon he kolmen katosivat.

Vaan jäljellä oli korvessa vielä Jaakko. Majassa hän hetken manasi ja joukkoansa huusi; vaan kun kaikki oli ympäristö vaiennut, jätti hän kopin ja synkkänä kohden kotia samosi. Tulen jätteet vaan tuikkuivat havumajassa, ja hiljaisena huokui kuusiston povi ja kuului vuoren lähdesilmästä vuotavan puron salakielinen lirinä. Taivaalla haamoitti kuu.

II. LAINPYKÄLÄ.

On iso väentupa Kumpulan talossa. Ovesta menen on perällä oikealla pitkä puiseva honkapöytä, jonka takana ja päässä, perä- ja sivuseiniä vasten, seisoo raskastekoiset honkalavitsat. Keveämpi hoikkasäärinen lavitsa seisoo pöydän edessä. Perällä vasemmalla ja oven pielessä oikealla sängyt seistä könöttävät. Edellisessä talon haltijapari öisin asustaa ja jälkimäisessä heidän tyttärensä uneksii ja uinailee. Ovenpielessä vasemmalla on uunirintainen muuri, jonka hormikattoinen pankon nurkka muodostaa nokisen takan, jossa puut rattoisina talvi-iltoina paukkuvat. Tästä sauha kautta muurin nielevien torvien ylös kohoaa ja katonpäällisestä tiilituutista ilmoihin tupruaa. Kuu öin ja aurinko päivin päästävät säteensä tupahan kolmesta kuusruutuisesta ikkunasta, joita on kaksi oikealla ja yksi vasemmalla sivuseinällä. Muuta ei näy maalattua tuvassa kuin vasemmalla sängynpäässä kohoava punainen astiakaappi, jolla paraikaa haamoittavan kuun valossa näemme puu- ja saviastioita, sorvattuja tammilautasia ja valettuja tinalautasia sekä kotitekoisia puulusikoita.

Pankolla istui kehräten harmaa kissa, koska metsän kolmihenkinen pakolaisjoukko puhaltaen astui tupahan. Tunsipa heti kissa tuttavikseen naiset ja hyrräten lähestyi se heitä, kun pöydän luo lavitsalle istuivat. Kahden poikkipäin katon alla juoksevan paksun parren välikohdalla seisautui Simo leipävarhaitten alle, koska hän synkeänä alkoi saarnansa.

Simo. Tässä nyt puhallamme ja tätä aavistin minä. Mustaa surmaa ennusti se metsän harmaa peikko, jonka kopille mennessäni näin; se kavala konna, juonikas Ryty-Pauhu, jota viimeksi löylytin. Ansaitsipa hän kyllä saunansa. Vaan pahoin voipi hän mua takaisin kolhia, ellei kasvojani kyllin peittänyt tämä isolippuinen lakki, jonka syvälle päähäni painoin, lähtiessäni miestä hukistelemaan. Voi sinuas viinakattila, sinä kadotuksen tulta suitseva vaskikirnu! Poispa syöksi korpi povestansa nämä synnin sikiöt. Itkekää ja parkukaa, te oinaat, uuhet ja karitsat! Purskukaa katumus, te isät, äidit ja tyttäret! Äsken hurjina riemuitsimme — nyt humalaisten helvetti on meille auennut!

Sere. Minä itken katumuksen verisiä kyneleitä.

Reetta. Minä tuskan katkeruutta kärsin ja surun sameata vettä silmistäni puserran. Oikeata kalkkivettä puserramme nyt. Vaan missä on poloinen Jaakko-vanhani, joka korpehen jäi?

Simo. Niinpä jäi, vaan eipä hänkään tästä ansasta voi pelastua. Myöhäinen on nyt katumus, myöhäiset kyneleet. Rankaisevata kosta huutavat meille salot, joita olemme häväisseet. Kauneuttaan vaatii meiltä muhkea metsä, jonka saastainen viinansauhu on sokaisnut. Raikasta vettänsä anoo meiltä korven kirkas lähde, jonka olemme myrkyttäneet. Oi te vaskivartiset petäjät ja sorjat hopeakoivut, jotka pannun alla paloitte, ken herättää teitä viinatulen kidasta!

Reetta. Miksi näin rajusti tuomitset tointa, josta äsken riemulla lauloimme ja hypimme?

Sere. Mutta riippuipa karvas murhe sen riemun liepeissä, äitini. Ja mun piikaisen lapsen päätäni nyt kovin kivistelee.

Reetta. Päätäni munkin kipoittaa, vaan ilopa oli sentään iloa.

Simo. Hurmoitusta oli ilomme. Laulut ankeriaan ja sammakon ovat kauniimmat laulujamme. Näinpä kerran käärmeitten tanssin kiima-aikana kallion kuilussa. Hurjasti vyöryivät he pyöränä — semmoinen oli tanssimme!

Sere. Kamala kuvaus synnintyöstä, armas Simoni! Vaan ne toki unhoita ja katsele kuutamoa, silmäile tuota yön vaaleata lyhtyä. Sen vaalea otsa valoa tarjoaa sun synkeään muotoosi. Aamuhun taluttaa se meitä; yön synkät haamut unhoitamme silloin.

Simo. Unhoitanpa kaikki enkä toiste tallustele näitä pimeyden polkuja, minä hurja. Oi, sinä nouseva päivä, säteile saloillemme! Unheesen upotamme silloin pimeyden työt.

Sere. Ne unhoita, armaani, vaan Sere-kultaasi muista.

Simo. Niin, sua muistaisin, vaan missä on nyt tulevain päiviemme toivo? Häpeä ja hävitys uhkaa tätä taloa, jota viinansakolla raskaasti rangaistaan. Mahdotonta on elämämme silloin, sillä köyhinä ja nälkäisinä emme jaksa iloita. Muistatko miten lauloi nälkävuonna vaeltava kanteleen soittaja?

Kuun valo, päivän paiste
Ei meitä ravitse,
Yön kastehelmen loiste
Ei mannaa taritse.
Ja kyynleet ei meitä
Janosta sammuta,
On valitusten leipä
Myös karvas, katkera.

Näin lauloi hän; ja niinpä on viinakin meidät syöstänyt onnesta onnettomuuteen, riemun valosta synkkään suruhun.

Reetta. Ahaa! Paha sisälles on astunut, Simo! Petoksen polttavia sanoja viskaat sä tyttö-raiskan silmille. Mutta kavahda itseäs Jaakolta! Kuuletko jytyä, kuuletko astuntaa ulkona?

Silloinpa sisälle astui ankara, jykevä Jaakko ja Simo lavitsalle seinän viereen istahti.

Jaakko. Täälläkö piilette, te kehnot kanakopin vartijat! Ruunun haukan kynsissä on nyt musta kukkomme. Oi teitä, te kehnot karjapiiat! Suden suuhun päästitte parhaan lypsylehmän. Voi sitä Mustikki parkaa! Voi teitä, te pakenevaiset paimenet.

Reetta. Älähän, rakas Jaakkoseni, noin vihan kyllyyttäsi vuodata! Ethän itsekään paikaltasi hievahtanut, kun mies viinapannun kumosi ja lennätti kuin pyryilmassa pois.

Jaakko. Sinä vaimon leuka kuin kannat liprakkata kielen lehteä! Näitkö miten jyrinänä ja paukauksena ilmestyi tämä tuulispää? Jokaisen jäseneni seivästi ja pönkitti se. Ei kieltä, ei sanaa noussut huulilleni, kunnes sydäntäni vihiäsi, koska vaskikattila, isäni perintö, korpehen katosi.

Reetta. Ja väristen mykkänä ja rampana lyyhistyin minä kuusen juurelle.

Sere. Ah! Minäpä värisin kuin puhurin pojan kynsissä!

Simo. Minunpa poikasen sylissä sinä, Sere, tutisit ja putisit kuin pakkasessa keritty lammas! Siellä näreen juurella kyyristelimme, kunnes kolmessa tulla tömistimme tänne, jotta kangas kumisi kuin tyhjän tynnyrin kupeet.

Jaakko. Kas se oli kilpajuoksua! Voi teitä pelkurit emävarikset!

Simo. Sinnepä katosi kunnia, rikkaus ja onni. Rikottu on mun kauppani nyt, rikottu on mun kauppani Jaakko Härkäpään ja teidän kaikkein kanssa.

Jaakko. Simo, Simo! Äläpäs liukastele, sinä vilpin vesa, sinä Juutaksen sikiö! Lipsahtipa äsken lukkohon liitto, joka ei ratkea. Liittonne on vahva ja eron-avaimet eivät sun kättäsi lämmitä.

Reetta. Kas siinä oli pulma Simolle!

Sere. Se naulanväkä pitää!

Simo.

Pois on kulta kukkarosta

Kullan käsi kainalosta,

laulan minä, enkä viinanpoltosta sakoitettua appea suvaitse!

Jaakko. Enkä minä.

Simo. Teitpä viinanpoltosta sakoitetaan.

Jaakko. Sakoitetaanko mua viinanpoltosta?

Simo. Sala-viinanpoltosta sakoitetaan teitä.

Jaakko. Luulispa sitä toisesta pojasta. Mutta eivätpä ylety ruunun kynnet tämän Jaakon niskaan. Ijankaikkinen suolatynnyri ennen hartiani rusentakoon kuin se häpeän tahra. Ei sakoiteta Jaakko Härkäpäättä, sanon minä!

Kovin nämä sanat painoivat tuumihinsa Simon ja levotonna alkoi hän permanttoa astella.

Reetta. Kuinka, rakas Härkäpäiseni, kuinka voit pelastua tästä paulasta?

Jaakko. Pykälä on mun päässäni, selvä lainpykälä, joka avaa pelastuksen portit.

Simo. Aiotteko mun syyppäänä sysätä lain kynsittäväksi? Älkääpäs! Se kakkulankeppi lipsahtaa renkaasta!

Jaakko. Mun päässäni lainpykälä on, joka pelastaa.

Reetta. Älä murehdi, Sere, lainpykälä on isäsi päässä!

Sere. Mun isäni päässä!

Simo. Lausukaahan selvillä puheenparsilla tarkoituksenne, sillä — — —

Jaakko. En vaadi ketään uskomaan, mutta lainpykälä on selvä.

Ylen oli jo tuskastunut Simo, sillä pahan saksiin arveli hän joutuvansa.

Simo. En tahdo minä riitaa, vaan sovintoa hieron. Mutta sanokaahan, appeni, sen pykälän syvyys ja viisaus!

Jaakko. Ahaa! Osaatko jälleen sanoa apeksi? En suvaitse minäkään pitkiä puheita, mutta se pykälä ratkoo rautasalvat mun tieltäni. Tunnet, Simo parka, tässä miehessä Jaakko Härkäpään!

Ylen kuumeni Simo ja päätänsä ravistellen asteli hän yhä permanttoa.

Reetta. Kuninkaallinen Jaakko Härkäpää olet, rakas mieheni.

Jaakko. Puhu suoraan ja koristelematta, Reetta! Enpä ole enää juopunut ja höyry-otsainen kuningas, vaan selväpäinen Jaakko.

Sere. Selkeä on nyt isäni kuin sauna lauantai-iltana.

Reetta. Siitä saunasta kyllä lähtee Simolle löylyä. Onpa isälläsi viisas kuin härän pää.

Heti tuon kuultuansa heilahti tyttö Simon nenän alle ja hätäisesti sanoa tokaisi:

Sere. Tiedä, Simo, että isälläni on viisas härän pää!

Noin lausuttuaan tytön heilake taas äitinsä viereen istahti.

Simo. Kuulkaahan, appeni, poikanne sanoja! Rakastanpa minä sydämeistäni Sereä. Sopikaamme pois turhista jutuista ja keräjistä. Peskäämme molemmat suumme puhtaiksi solvaus- ja riitasanoista!

Jaakko. Vapaan tahdon annan minä, mutta siitä pykälästä en — — —

Reetta. Hän sydämeistänsä rakastaa Sereä, sopikaamme!

Sere. Sopikaamme, isä! Simo sydämeistänsä mua rakastaa.

Jaakko. Jos tahtoo hän, en pakoita.

Simo. Tahdonpa rakastaa Sereä, ja sovinnolla nain minä tyttäremme Seren.

Jaakko. En tahdo minäkään katkeraa sydäntä rinnassani kantaa, vaan jos tahdot!

Simo. Sere on kultani ja liittomme on vahva.

Jaakko. No, olkoonpa vaan vahva liittonne, vahva kuin nuijalla lyöty. Vaan muistakaa, etten teitä pakoittanut!

Reetta. Vapaasta rakkaudesta liittyvät nuoret yhdeksi, mieheksi ja vaimoksi.

Simo. Nyt, appeni, selvittäkää ja ratkokaa se uhkaava lainpykälä!

Jaakko. Niinpä kuulkaa sanani!

Heti heristyivät kaikkein korvat, koska Jaakko, tanakasti seisten, painavia sanoja lausui.

Jaakko. Tällä hetkellä teen minä kunniallinen Jaakko Härkäpää teille mun rakkaille lapsilleni kalliin testamentin!

Simo. Meillekö testamentin!

Jaakko. Maani ja mantuni, taloni ja tavarani — kaikki jätän minä allekirjoittanut vävyini Simon ja tyttäreni Seren haltuun ja huomaan.

Simo. Ah! sitä isän sydäntä!

Sere. Oi, armas isän sydänkerä!

Reetta. Älähän, Jaakkoseni, laske leipää polviltasi! Millä elämme me vanhat harmaita päiviämme?

Jaakko. Murheesi poista! Häänsä kun viettävät riemulla nuoret, he ynnä voimakkaasti hallitsevat taloa. Isäntänä peuhaa mies ja vaimo emäntänä pauhaa. Kilvan tarttuvat he maankamaraan, sitä vääntämään ja kääntämään nurin. Siitä nousee vilja ja vuoden runsaus aitat täyttää. Siunaus näin nousee maasta ja poikinut karja maitoa antaa. Lehtien syöjä lammaslaua kasvaa pehmeän villan, suopi talveksi lämpimän turkin. Näetpä kesä-illoin kotihin käyvän ammovan karjan ja määkyvät lampaat kilkkavin kelloin. Siunaus näin nousee maasta ja avion kylvö hedelmän kantaa. Saat ilon hoitaa, heijata lastesi lapsia, laulaen "tupakkarullaa".

Sere.

Tuu, tuu, tupakkarulla,
Mistäs tiesit tänne tulla?

Niinpä lauloi muinen äitini mulle.

Jaakko. Niin nähdä saat sinä, Reetta, hedelmän lastesi töistä. Leipää, särvintä jakavat he kanssasi; suojaa, vaatteita suovat sulle, kunnes väsyneenä vaipuu pääsi ja tomuinen maailma jää.

Reetta. Syvästi ja painavasti lausut, Jaakkoni, vaan enpä ymmärrä sua. Aiotko kerrassaan jättää tämän näkyväisen majan, tämän luolan?

Yhä syvemmin tunnustui vanha Jaakko ja edelleen lausui.

Jaakko. Jättää täytyy mun teidät kaikki; häpeällistä viinanpolton sakkoa en voi hartioillani kantaa. Jääkää hyvästi, humisevat kuuset ja korven lakkapäät petäjät, te harmaat naavaparrat! Hyvästi närekuuset, härkinmännyt ja äkäpiikkiset katajat! Oi suopea sammal, kartuinen kanerva ja te mansikkain vanaiset varret! Hyvästi jyskyväiset kalliot! Hyvästi, kirkas viinalähde, joka valut vuoren soraisesta ruosterinnasta! Lain pykälän jylisevä paukaus on iskenyt mun rintakarsinaani, iskenyt kuin vanhan hongan rintaan. Jättää täytyy mun teidät. Hyvästi jää, sinä vainioin viljava rinta, jonka nisät vuoden lihavuutta tiukkuu! Hyvästi kotinurmen punamarjainen pihlaja, riippaoksaiset koivut ja sakea kaksoiskuusi! Jääkää myös taloni multahirret, te mustat multahirret! Jääkää seinät, lattia ja katto! Jättää täytyy mun teidät. Jää hyvästi, lämmin takka ja rauhainen vuode! — Pankolla öisin uinahti kissa kiilivasilma, koska vuoteen hupussa venyimme. — Kaikki, kaikki jäätte!

Reetta. Rauhainen vuode! Voi, siunattu Jaakkoni, kuin sua suren! Illat itken, yöt valvon ja valitan. Aamu kun muut nostaa virkkuina vuoteiltaan, mun se nääntyneenä näkee ylös kipuavan. Vaan missä on silloin mieheni, joka kodin hulpiloista katosi?

Jaakko. Kauas, kauas täytyy mun paeta tämän taloni syntymämetsiä. Kauan vieras korpi mua jylhistössään kätkee, kunnes jälleen joukkoonne vapaana palajan. Hengitän taas seurassanne kotisalujen raitista tuulen löyhkää. Semmoinen lainpykälän tuli ja kirous!

Simo. Ankara ja liikuttava on appeni lähtö.

Reetta. Piile jo pilvien louhikkoon, sinä kalpea kuu; sammu ja mustu, yön vaalea soihtu, synkisty ja itke, kesäyön taivas — mun huoleni hetki on tullut!

Sere. Vilahtakaa meihin, te kiiluvat tähdet, tässä kamalassa surun ja ilon yössä!

Jaakko. Vaietkoon nyt surun valittava ääni. Heti valjastamme ruunan. Kirju, elämäni kuva, olkoon matkatoverini. Evästä laittakaa, vaatteeni kootkaa. Kiireesti mun lähteä täytyy, sillä kohtapa nousee päivä, jonka tuomitsevat silmää pakenen.

Äänetön toimi nyt alkoi. Vaan itkeä nyyhkytti toimiessaan suruinen Reetta, ja Sere kummasti milloin hymyili, milloin murheiseksi muuttuen hänkin huohti. Hetken mentyä seiso pihalla valjaissa ruskean, mustan ja valkean luomikas Kirju. Paiskean lihava oli tämä lehmänkarvainen juhta, jonka rattailla nyt heinien alla kaksi ruissäkkiä vierekkäin lepäsi. Punaisena painoi kuorman keskellä neliskolkkainen eväskirstu, jonka kannelle kohosi Jaakko kyynelsilmin. Äänetön juhlallisuus vallitsi, koska länteen vaipuva kuu näki talon jyrkän isännän kotikunnailtaan pakenevan, ja syvästi vavahteli lähtökättelyssä äänet, lausuttaessa "hyvästi". Enempätä ei tunteitten kuohu päästänyt sanoiksi. Pian hevonen lähti, pian katosi rattaat. Ja nuorten turvissa katosi myös tupahan suruinen Reetta.

Idästä sarasti jo valkeneva aamu.

III. HEDELMÄ.

Ympäri maan kirkkoja kiersi kuulutus harmaapartaisesta miehestä, jolla on suora hämäläisnenä, itsepäiset raudankarvaiset silmät, tuommoinen kohtalaisen korkea, vaan lattea lautaotsa sekä tumpura tukka ja jonka vartalo on lujaa, lyhytläntää, vaikk'ei lihavaa tekoa. Havuhattua ei kuulutus tuntenut, ei myöskään parran lopullisia vaiheita ja siinä erhetys.

Ei aikaa kauan kulunut, kului vaan viikkoja kolmikunta, niin nuoret häitä heiluivat Kumpulan talossa. Kylmä tuuli vanhasti vinkui, lehdet kellasti syys ja nurmen ruohostossa elon mehu jähmettyi. Tertuissaan vielä punoitti verenkärvaiset pihlajanmarjat, joita tilhiparvi, tuulen lehtiä lennättäessä, poimi. Verevinä punoitteli myös nuoren parin posket, koska Sere morsiona suppilonmoista kultakruunua kantoi ja Simo hiilenmustassa kotiverassa pulskaili. Mustissa pulskaili Simo, vaan punahameessaan liehui hilpeä Sere. Siivosti kului nämä kemut, joita viinan väki ei turmellut, sillä vakaasti oli Simo päättänyt vastapäivin torjua talostansa viinan valtaa. Oluthaarikeilla vaan kestitsi kenkkärit hääkansaa, joka viulun soidessa tanssi. Nurkuen ja nuivalla nenin täältä vanhat viinan juojat syötyään pakenivat, vaan nuoriso läpi yön sydämen permannolla tanhusi eikä riidan roinausta kuulu. Kuului vaan aamulla ilon onnitteleva humaus, koska nuorikot riemuparven keskeltä kattohon korkenivat ja talon haltijapariksi huudettiin. Siivosti kului kemut ja ihmeissään juttelivat vieraat viinattomista häistä.

Joutui syksystä talvi, joka harteillaan kantoi juhlihan joulun; vaan eipä kotijouluille joutunut Jaakko. Kului yhä talvi ja kohtasi kevään; vaan Jaakkoa ei kohdannut sureva Reetta. Toi kevät lintuja lohdutteeksi vanhain, riemuksi nuorten — ei vaan kaivattua kotihin tuonut. Päivän paisteessa kiilsivät kevätmetseen pihkaiset lehdet, kiilsivät päivin, illoin ja aamuin; vaan suru sumensi päivillä Reetan silmät, itku ne kiilloitti illoin, väsymys aamuin ummisti. Lohdutteli häntä tytär, viihdytteli vävy, vaan miestänsä yhä kaipaili sureva Reetta.

Uutisen rintaan oli ehtinyt maamies ja viljoihin alkoi koskea sirppi. Nousten, laskien vierivät viljavan elokuun päivät, kunnes kuhiloituna seiso vainiolla vuoden saalis. Kukon laulusta lähtein hamaan valkenevaan aamuun kuului riihestä varstojen vuorolyöntinen pauke ja kylihin levisi uutisviljan mieluinen tuoksu. Vuoden työ näin hedelmät antoi, mielet toivolla täytti.

Vaan hedelmiin oli puhjennut myöskin Kumpulan avioparin täysvartinen nuoruus. Sere äidin rintaa kantoi, Simo isän huolia tunsu. Esikoispoikaa, perheen toivoa, hoiteli, heijaili vanhakas Reetta.

Oli niin päättyvän elokuun raitis aamu. Hetken oli jo itäisen taivaan kupeella kieppunut päivän kehrä, säteillään vainion sängessä kastepisarten kanssa leikkien. — Onnelliset kastepisarot, jotka, päivän säteistä välkkyen, ette elosirppiä pelkää! —

Taajasti asteli peltokujalla ammovä karja ja määkyvät lampaat kilkkavin kelloin metsän laiduinta kohden. Vaan täyteläistä lypsiraintaa kantoi vanhakas Reetta karjapihalta tupaan, jossa hän, läpi näresiilin, kaatoi lämpimän maidon säilytys-astioihin. Pöydällä piimäkehlon ympärillä höyrysi kuppien täydet voisilmäistä uutispuuroa. Silloin, puhdistettuaan viljan, asteli ruumenpölyisenä riihestä nuoriväki ja suurushajuisen pöydän ympäri kiertyi. Työn tehneillen ylen maistui ruoka ja puuroa jäähdytti pirteä piimä; vaan ruokihin ei kovin mieltynyt sureva Reetta. Puheeksi nousi pöydässä kuluneen vuoden

vaiheet ja ihmeteltiin korkeuden kättä, joka ihmiselämän ohjissa vallitsee ja pahuutta kurin ruuskalla rankaisee. Silloin Ryty-Pauhun kohtalo heidän mielensä valtasi ja hänen vaiheistansa he sanoillaan maalasivat kamalan taulun.

Reetta. Lankesipa hän kuoppaan, jota meille kaivoi. Niin käypi maailmassa.

Sere. Vaan kosta emme tahdo hälle huutaa.

Simo. Kylläpä hänet jo aikanansa selkäsaunalla kostin. Armoittelenpa nyt vaan sitä kovanonnen poikaa.

Reetta. Jumalan on kosto. Mutta ainapa ovat salaiset luonnon enteet onnettomuuksien sanansaattajina. Niinpä tahdon teille kertoa tarun riippaoksaista koivusta, josta Ryty-Pauhun talo Koivulaksi nimitettiin. Talon takana se latvaansa korkeuteen nosti ja ihanasti lehvillään varjosi katon. Monet kului vuodet ja tuimia talvia seurasi lempeät keväät, jolloin elämän voima koivun suonihin kuohui. Vaan iskettiin keväällä puun kylkehen reikiä, joista nuoruuden mehu valui, mieliteon huulille tippui se. Kevät keväältä näin valui mehu, kunnes sairastui puun ydin ja halvaus sen oksia uhkasi. Ei moni oksa enää keväisin viherjäksi puhjennut, vaan eloisa kevätuuli niitä kuolleina karisteli tuoksuvaan nurmehen. Vihdoin jyskyi eräänä heinäkuun iltana puun juurella kirves; jyskyi, jyskyi, kunnes pihanurmelle kukistui kesäinen koivu. Loisiväki siitä korjasi lehvät ja kirvesmies valkean tuohen riisti. Suruisna kallisteli räystäällä päättään kotipääsky, sillä ei ojentanut enää oksiansa puu kesälinnun levähdellä, liverrellä.

Simo. Totuutta saarnasi puun suruinen tarina. Mikä oli koivun, sepä Koivulan kohtalo. Ihmisen kurjuudesta niin huokailee ja kärsii luonto.

Sere. Varoittavana ennustähtenä kaatui koivu.

Reetta. Vaan kovakorvaiset olemme varoituksille ja sentähden elon vainiolta katkeria hedelmiä korjaamme.

Sere. Korjaamme oikeita myrkkyputkiä.

Simo. Syystäpä nuoruudessa kylvämme totuuden siementä, joka siunausta hedelmöitsee.

Reetta. Kerskaus pois, sillä erhetysten maassa asumme.

Simo. Niinpä asumme; vaan suuri on lujan tahdon valta, koska meitä totuus jännittää.

Reetta. Hurskaan isän poika oli myös Ryty-Pauhu. Vaan antoipa vanhus polttolupina poikiensa keittää viinaa, jota kuormittain kaupunkeihin möivät ja rikkautta näin kokoontui miesten taakse. Koivulan talon osti silloin kylästäimme Mikko, joka vielä ei Ryty-Pauhun nimeä kantanut, vaan puhtaana kulki kylissä hänen kunniansa maine. — Kuitenkin kuiskattiin hänen salassa kotiryppyjä kallistelleen. — Niin uskoi hälle Riihelän lautamies ainoan tyttärensä, joka morsiuspäivinänsä paistoi raittiina kuin niityllä kaste, lempeänä kuin suvituulen puhallus. Oikea paratiisin lintu oli hän, kunnes vaihtuivat ajat ja onni. Sovinnon enkelinä eli hän kylässämme, kasvattaen lapsiansa vilpittömyyden polulla. Niin kului vuosia kymmenkunta, kunnes viinatehtaita ilmestyi maille ja aurinko säteili kapakan ikkunasta läpi kiiltävän pullosarjan. Huikeni siitä kylänmiesten silmät ja heidän kielensä sokeriviinan mehusta hurmentui. Tästä lähtien pimenei Koivulassa päivät ja kapakan pullojen kautta vaan säteili Mikolle riemu. Kuitenkin häntä hellin sylin kohteli kotona vaimo, perheen valvova sielu. Vaan päivät päästään, yöt yletysten riehui hurjana Mikko. Niin velastui ja köyhtyi talo. Viljat, pellavat, vaatteet viinahan vaihtui ja kahleina helskyi velkojain sanat. Siitäpä ei totellut Ryty-Pauhu, vaan yhä hävitystään jatkoi, ja kirousten pätsinä kuohui öillä hänen kotinsa, josta lasten parku ja vaimon valitus kuului: yön sydämässä näin kuului uikutus, kunnes pauhinalla Koivulan ovi aukeni ja siitä kirkuen ulos törmäsi vaimo ja lapset. Ruuskisti kynnyksellä seisten, paiskasi julma heidän jälkeensä rautahangon. Niin viritteli mies kuoleman pauloja, ja kuin elävä pimeyden ruhtinas teiskaili hän nyt häviön majassa yksin. Kahtaalle hän teiskaili ja silloin silmistänsä hulluuden palo hehkui. Vihdoin riutui unehen katala, horjahtaen vuoteelle syrjin. Vaan talven pakkais-yössä harhaili usein ruikutellen onneton perhe, kunnes naapurin ovi, armoa tarjoten, aukeni ja he vieraan uunin pankolle viluisina kyyristyivät. Aamu kun valkeni, ilmaisi se pimeyden työt. Sekasorrossa ja pirstaleina kuvaili Koivulan tuvassa astiat ja tuolit hävitystä. Surujen päivä näin seurasi itkujen yötä ja itkujen yö surujen päivää, koska päivät päästään, yöt yletysten riehui hurjana Mikko.

Sere. Kuuletko, Simo, miten kauhistava mies.

Simo. Kuulenpa kyllä; vaan eipä hallinnut hän vilpittömyydellä nuoruutensa viinoja: salaa maisteli niitä ja maailmalle hienovillaisia lammasnahkoja näytti. Ja siitäpä ei kunnian kukko laula, sillä pinnalle puhkeaa mädännyt sydän, vaan kunnialla päättyy vilpitiön elo. Sitä uskon minä!

Reetta. Niin mies aikoo eleli, vaan surujen kuorma vaimoa painoi. Vuoteen helmahan vaipui vihdoon lapsien hoiva, vaivojen painosta terveys murtui. Itsepä näin kuin toivon kirkkaana paistoi sairaan kalpeat kasvot. Pelastua halasi hän vaivojen maasta. Enkeleitä näkivät vuoteen vierellä kuolevan äidin itkevät lapset. Niin jätti hän surujen maan ja rauhaan pääsi kärsinyt henki. Vaan vuoteen vierelle silloin turvaton lapsisarja kyyneliinsä vaipui. Siinä itkeä nyhkyttivät he, kunnes kylästä huoneeseen ilmestyi isä. Helyty nyt kerran onnettoman miehen mieli. Käsiään puserrellen hän ääneensä katkerasti itki. Katumuksen kyyneliä vuodatti hän ja ensi kertaa syleili nyt lapsiaan langennut isä. Polvilleen kokosi hän pelkäävän lapsisarjan ja ynnä veisasivat he vainajan muistoksi virren. Kyyneleet uittivat silloin vanhan virsikirjan lehtiä ja itkuhun sekaantui suruvirren sävel.

Simo. Vaan eipä parannuksen hedelmiä kantanut miehen katumus, sillä veltostunut oli tahdon jänne.

Reetta. Oraalle vaan pääsi parannus, kun himojen saviheinät sen turmelivat. Tuskin oli hän hautahan saattanut elämänsä toverin, niin taasen himoihinsa vaipui. Koivulassa taas surujen päivä seurasi itkujen yötä ja itkujen yö surujen päivää, sillä päivät päästään, yöt yletysten riehui hurjana Mikko.

Simo. Riehui, kunnes vasara paukkui.

Sere. Ja vieras talon vei.

Reetta. Ja maantielle ajoi Ryty-Pauhun lapsineen.

Sere. Onpa nähty lasten onnetonten usein itkulla kastelevan äitinsä hautakumpua.

Reetta. Lapsia armahtaa Jumala ja heille ihmisten sydämet avaa.

Simo. Vaan pimeäjätkäinen mies pussi seljässä nyt maailman rantaa mittelee. Kenties hän koettelemusten koulussa viimein viisastuu.

Reetta. Liian myöhään usein kokemuksesta viisastumme, senpä tietää mieheni Jaakko, joka kodin hulpiloista katosi.

Sere. Lupasi hän vielä kerran hengittää seurassamme "kotisalojen raitista tuulen löyhkää".

Reetta. Niin lupasi, vaan jotakin outoja vaiheita aavistan hänen elämällensä; sillä unissani näin hänen haamoittavassa yössä, käsiämme likistäen, jättelevän meitä hyvästi. Kuuhun hän kädellään osoitti, vaan kohti auringon koittoa kiiruhti hän itse. Sydämeni silloin itki ja hänen jälkeensä paloi haluni.

Sere. Outo oli se uni eikä merkitsemätön.

Simo. Tietomme ei ylty tulevaisuuden töihin. Mutta onpa appeni rehti mies, joka erhettyä voipi, vaan tahallaan ei vääryyttä tee. Sentähden häntä laupeudella tuomitsee taivaan korkea oikeus. Sitä uskon minä!

Tällä päättyi keskustelu aamiaispöydässä ja pihalle astui toimekas

Simo. Vaan sisä-askareihin jäi hetkeksi hilpeä nuoriemäntä ja vanhakas

Reetta heijaili tyttärensä nukkuvaa kehtolasta.

Silloin siinti etäällä peltokujalla horjuva hevonen, joka, rattaita vetäen, hitaasti Kumpulaan päin kulki. Talon pihalle se vihdoon saapui ja hämmästyksellä tunsu Simo luuksi laihtuneen Kirjun, jota ratasten keulalla yhtä laiha, haljakkasilmäinen Ryty-Pauhu ajoi. Pian joutui myös pihalle Kumpulan väki ja kamala, äänetön aavistus heidät täytti. Silloin kuului ratasten pohjalta voihkuva valitus ja Ryty-Pauhun avulla nousi istualleen haamuksi kalventunut Jaakko Härkäpää. Syvästi liikkui nyt naisten mielet ja hetkeksi vaipui pihanurmelle Reetta. Vaan tulen tuimuudella tarttui Ryty-Pauhun harteihin kiivas Simo ja uhkaavasti hänen silmänsä paloi, kunnes sairaan kielto ja viittaukset hänet luovuttivat koston työstä. Sisälle kannettiin nyt Jaakko; vaan pihanurmelle seisomaan jäi yksin äänetönnä Ryty-Pauhu — paennut oli hänen korskeutensa pahuinen aika.

Unissaan kirahti liekussa lapsi, koska kannettiin vuoteelle matkastaan väsynyt mies. Kuultuaan ääntävän lapsen, virkosi vanhan henki ja hetkeksi kirkastui sammuvat silmät. Tyynesti hän ensin tervehti suruisen uteliasta perhettänsä, joka vuoteen vierelle kiertyi. Vaan kuohahti sitten henki riutuneessa tomussa ja innostuksen voimalla hän matkansa mutkia kertoi.

Jaakko. Tässä kodin rauhainen vuode mun taas helmaansa sulkee. Ruunun pitkää kättä olen vuosikauden paennut — vieläkin pitempi käsi saavutti mun; sillä kosta etsii loukattu oikeus, tunnustanpa sen nyt. Kotisaloja pakenin minä, vaan kylmä oli vieras korpi, jonka yöhallaissa turmeltui elämäni voima. Piilinpä kauan metsän kohdussa pitkiä öitä, allani jäätynyt, luminen maa, päälläni talvinen taivas. Mun nimeäni silloin temppeleissä huusi lain etsivä sana ja kunniaani vainosi ruunun käsi. Virsiä silloin hyräilin metsässä, koska Kirju heinätkukua pureskeli tahi metsätietä edelleen kulki.

Niin salon mökkien seuduissa elimme, kunnes loppui heinät ja viljojen tuottamat varat. Siitä aikain en kovin virsiä veisata jaksanut, myös lamakorvin verkkaan asteli Kirju. Tunsimme silloin nälkää ja vapisimme vilusta, kunnes salon mökissä yömajan saimme. Vaan siihenpä kauaksi vaivuin, ja sairaus mulle kuoloa uhkasi. Mökin miestä palveli uskollinen Kirju: hoitoa niin ansaitsi mulle. Laihtui siinä kärsivä juhta ja heikontui kituva mies, vaan kaukana oli onnetonten koti. Aikoja niin kului, kunnes erään illan tullen mökkihin pussiselkä kulkija yötyi. Pimeäjärkinen oli mies, vaan hänpä mun tunki ja minä hänet. Mua kotihin hän kutsui, tarjoten hoivaa — hän mun luoksenne toi.

Reetta. Onneton Jaakkoni! Etsiä tahtoi sua korkeuden käsi.

Jaakko. Korkein rankaisijamme on parhain auttajamme.

Simo. Ja vihollistemme kautta hän meitä usein onnettomuudesta pelastaa.

Sere. Vaan isä rukkaani hän kovin ankarasti kohteli.

Jaakko. Nurina pois, sillä olenpa mies, joka kärsin! Yön läpi vaellusta on elomme tässä kangastusten maassa, jossa himojen sameat pilvet usein järkemme kuuvalon pimittää ja ajatuksemme kuin tähdet sammuu. Niin eksymme totuuden tieltä ja korpipolkuja harhailemme, kunnes yövaelluksemme päättyy ja meitä kutsuu nousevan auringon koite. Näin ajattelin minä, ja siitä lohtui usein mieleni matkalla synkeässä yössä. Mun aamuni koittaa kohta, vaan te hetkeksi kuun valoon jäätte.

Tähän vaikenen Jaakko ja raskaasti kohisi ja kohoili hänen rintansa, kunnes hämärti ilta, jolloin hän tyttärensä lasta anoi. Lapsen yli kohoitti hän vaipuvan kätensä ja niin tomusta erosi taistellut henki.

Kylmä tuuli vinosti vinkui, lehdet kellasti syys ja nurmen ruohostossa elon mehu jähmettyi. Huoneessa tuuti lasta sureva Reetta; sitä tuuti ja heijaili hän, laulaen "tupakkarullaa". Vaan pian hämärti hänen elämänsä päivä ja pian miestänsä seurasi kaipaileva vaimo. Nuorten haltuhun jäi tulevain päivien toivo.

KUINKA SYYS MUUTTUI KEVÄÄKSI.

ERÄÄN VANHAN MIEHEN NUORUUDEN MUISTELMA.

Te sanotte sitä antipatiaksi, mutta minä nimittäisin sen vastenmielisyydeksi. Juuri semmoinen oli meidän välimme — minun ja Miilan, tiedättehän. Hän oli semmoinen vesa, jott'en minä oikein osaa sanoa. Toisinaan minä häntä vertasin mehiläiseen, semmoiseen pistävään mehiläiseen, toisinaan taas oikeaan ampiaiseen. Sanoin minä häntä välistä ärtyneeksi koiranpennuksikin. Mutta ei hän siitä huolinut eikä parantunut.

Vaikka samassa talossa palvelimme, ei hän koskaan aamusella, kun minä sanoin "hyvää huomenta", vastannut "Jumal' antakoon". Yhtä harvoin hän "hyv'yön" palkitsi "hyv'yöllä". Pois käänsi hän vaan korean päänsä, pilkkasi minua ja vieläpä nakkeli toisinaan kivillä. Jos joskus hyvän hyvyttä uskalsin viskata kypsän omenan hänen helmaansa, niin sain varoa, ett'ei omenan suuruinen kivi puhkaissut otsaani. Kaikki vaan rehellistä kiusaa ja vastakynttä. Hän nyt oli semmoinen vesa, jott'en minä oikein osaa sanoa. Kyllähän se minua harmitti, vaan kukas hentoo suuttua nais-ihmiseen ja sitten vielä niin nuoreen tyttöön, kuin Miila, tiedättehän.

Vaan annapas kun tyttö sattui yksin pasin, niin yht'aikaa pisti lauluksi ja tanssiksi. Sukkelan konusti soitti hän suullansa kuin huilulla, ja ne jalat sitten oikein tanhuta leipoivat. Joskus osuin minä tuota mielihyvikseni näkemään ja kiitin häntä. Vaan kiitoksestani äkämystyi tyttö kuin katajapensas ja viskeli kaikki lähimmät kappaleet silmilleni. Arvaattehan miltä se tuntui minulle, joka häntä niin palavasti rakastin. Mutta eihän tyttö sitä tiennyt, viaton tyttö. Kirkossakin oli hänen äänensä koreus ja kirkkaus ylinnä, että kas sitä! Kun hän urkupartavella lauloi lähellä lukkaria (joka vaan oli semmoinen vanhapoika), niin kaikki kirkkoväen silmät vartioitsivat häntä enemmän kuin alttaritaulun enkeliä. Hän olikin oikein elävä enkeli, säihkyvin silmin, hohtavin poskin. Hiukset hänellä olivat pitkät ja korean vaaleat.

Tuo kaikki tuntui minusta niin hyvältä ja kuitenkin niin pahalta. Miksikäs hän seisoikanttorin (mokoman vanhanpojan!) ääressä? Ja olishan joku noista vartioitsevista silmistä voinut viskata sytyttävän säkenen tyttöseen. — Vaikk'en minä koskaan tohtinutkaan häntä toivoa omakseni, enkä vielä silloin osannut "särkeä paistaa", kuten silmän-iskua sanottiin. Ja, vaikka olin jotenkin nuori ja verevän

punakka, en koskaan pitänyt itseäni kauniina. Olinpa tuommoinen harmaasilmä ja tumpuratukka kuin nytkin. Vaan tiedättehän, ett'ei poskeni silloin olleet rypyssä kuin nyt.

Mutta onhan Miila semmoinen tuores ruusupensas, jok' ei sytykään joka tulenkipunasta. — Tällä ajatuksella itseäni lohdutin.

Kun sitten tultiin kirkosta kotiin, lausuin hänelle sydämeni pohjimmaisat kiitokset ihanasta laulusta. Vaan taaskin vimmastui hän niin katajaisesti, jott' oli kaataa kuuman, kirkkopäivälliseksi keitetyn maitovellin syödessä silmilleni. Ja arvaattehan miltä se tuntui minulle, joka häntä niin palavasti rakastin.

Semmoista hän teki ei ainoastaan kuukausia, vaan kokonaisen vuoden.

Kun niityllä hein'aikana rankasti satoi ja tulta leimusi — niinkuin ukonpilvet hein'aikana tekevät — tarjosin Miila paralle takkiani sateensuojaksi, kunnes joutuisimme latoon. Mutta siitähän hän taas jyrymään kuin Herran voima taivaan pilvissä. Ja tuon tyttösen vihansilmäykset tuntuivat minusta voimakkaammilta kuin pilvien tulenväläykset.

Silloin Miila rukan koreat hartiot ja rinnat oikein kastuivat. Kaks viis hän siitä. Tanssien ja laulaen juoksi hän vaan latoon, jossa sitten odotti hiljaa ja ääneti kunnes ukkonen taukosi.

Mutta minuun ei hän suostunut. Tuossa ylenkatseessa meni hän niin kauas, ettei luvannut ojentaa mulle kättänsä, vaikka kaivossa hukkumaisillani huutaisin. Se minua jo suututti; vaan kukas nyt hentoo suuttua nais-ihmiseen ja sitten vielä niin koreaan tyttöön, kuin Miila, tiedättehän.

Kului kesä ja tuli syksy; huurtui maa ja järvet kuortuivat ensin vaan yks-öiseen jäähän. Jokainen sanoi ja minäkin sanoin, ettei se ihmistä kannata. Eihän niin mieto pakkanen tehnyt vahvaa jäätä.

Kuitenkin pisti Miilan päähän käydä asialla järven takana. Ja niin turhasta syystä! Lukkarilta lainattua laulukirjaa tahtoi hän vaan viedä takaisin. Mokoman vanhanpojan laulukirjaa!

— Elähän, hyvä Miila, halveksi henkeäsi, sanoin minä. Mutta tuo varoitus oli vaan öljyä tuleen. Hän keikautti päätänsä ja lähti — lauloi ja tanssi vielä mennessään.

Ja kun minä tulin levottomaksi, niin sitä ei luulis! Miksi ainoastaan tuon vanhanpojan tähden uskalsi hän noin heikolle jälle? Jo minua vähän arvelutti, enkä voinut jättää hänen jälkiänsä seuraamatta.

Tyttö oli kaks tai kolme askelta rannasta ja — voi kuin silloin silmäni pimenivät! Muutuinpä kerrassaan päivästä yöhön. Kun sitten jälleen löysin päivän valon, niin jopa hämmästyttäviä näin: jääkannelta oli Miila rukka järvessä, armottoman syvässä järvessä! Ja arvaattehan miltä se tuntui minulle, joka häntä niin palavasti rakastin.

Minä kuin valkea juoksin kohta avuksi ja ojensin hänelle pitkän sauvan pään, johon kehoitin tarttumaan. Vaan sepä oli elävästi kiusallinen ihme, ettei tyttö tarttunut. Hän vaan koki itseänsä ylöspunnustaa jään reunalta, joka yhä lohkesi. Vieläpä hänessä oli tyttöä viskelemään jäänlohkoja minuun.

Voi siunattu aika, kuinka silloin olin tuskassa ja ristissä. Kätenikin olivat ristissä, kun rukoilin:

— Oi, Miila kulta, jos tietäisit kuinka sinua olen rakastanut ja rakastan!

Ja — taivaallinen ihme! Ääneti tarttui silloin Miila sauvaani ja onnella sain tuon ihmetytön rannalle. Sillä elävä ihme hän ainakin oli.

Mun kaulalleni kiersi hän nyt kätensä (ei hän siinä hetkessä muistanutkaan niistä vettä valuvan) ja rinnoillani sulattavan haikeasti itkeä nyyhkytti.

— Tahvo kulta, lausui hän vihdoin, mikset ennen ilmoittanut minua rakastavasi?

— En voinut, sanoin minä; ja häpeähän oli, etten tuota nyt voinut.

Sinä syksynä tulikin sitten niin erinomaisen kauniit ilmat. Enkä minä muista ihanampaa kevättä kuin se syksy, enkä kauniimpaa kesää kuin seuraava talvi. Kaikki tuntui vaan viherjötsevän ja sitten kukkivan. Samana syksynä oli meillä pienet, iloiset häät, joissa Miila kruunattuna loisti kuin elävä alttaritaulun enkeli. Sanotaan, ettei voita kesä syksyllä talvea, mutta voittipäs silloin.

KOTOISIA TARINOITA II

VIIPURIN RINKELI.

Minä oikeastaan olen kotoisin Pellonpään kylästä Jauhovakan talosta. Kotini nimestä juuri pistikin päähäni ajatus ruveta leipuriksi, kun vanhin veljeni peri maan ja minä nuorin seitsemästä huomasi olevani liika murena isäni Jauhovakassa. Minä otin jalat alleni ja ne toivat minut tänne Viipuriin, jossa nyt vaimoni Hetaleenan rinnalla syön omaa leipääni. Mutta näin pitkälle ei ole vähällä päästy. Siinä on nähty monta tuulta ja tuiskua. Kuitenkin tahdon kertoa ainoastaan pääasiat ja nekin lyhyesti.

Kun kysytte mikä minut juuri Viipuriin toi, niin tietäkää, ett'en tahtonutkaan tulla tavalliseksi leipojaksi. Sitä en tahtonut. Jo lapsena opin markkinoilla tuntemaan Viipurin rinkelin. Sen maku ja maine ei haihtunut mielestäni. Jotakin semmoista tahdoin oppia leipomaan ja sentähden tulin Viipuriin. Täällä sitten rupesin leipojan oppiin. Oppikontrahti tehtiin valmiiksi ja viideksi vuodeksi olin minä sidottu mestarini taikinapyttyyn. Viisi vuotta, arvatkaa!

Mutta kovasti erhetyin minä: ajattelin, että jokainen leipoja täällä osaa laittaa Viipurin rinkelä. Kuitenkin oli mestarini ainoastaan tavallinen leipuri.

Viisi vuotta kului jauhotuiskussa. Monta kertaa kisällit opettavaisesti haivelivat päätäni. Monta kertaa painettiin pääni jauhosäkin syvyyteen, josta sitten valaistuna nousin ja muille nauruksi itkin. Mutta eihän kukaan tiennyt, että leivoksissa oli kyyneliä. Kun mestarilleni valitin, ajoi hän leipämelalla viisautta päähäni. Näytänkö nyt teistä hyvin viisaalta? Jos siltä en näytä, niin oli ainakin mestarini hyvin viisas.

Kun viisi vuotta kului, olin minä vapaa. Voin sanoa, että minä sitten aloin huilata niinkuin muutkin vapaat huilasivat. Maailma tuntui niin rajattomalta, että siihen näkyi mahtuvan sekä poikin että pitkin. Minä käytinkin tilaisuutta ja ojentelin jäseniäni kaikille maailman tuulille.

Niihin aikoihin alkoi maineeseeni niinkuin takkihinikin ilmestyä reikiä ja likapilkkuja.

Eräänä aamuna tapasin itseni tähtiä tutkivassa asennossa Myllymäen rinteeltä. Mylly muistutti jauhoista, jauhot leivästä, leipä Viipurin rinkelistä. Minä muistin elämäni tarkoituksen ja ojensin itseni korkeuteen. Hetkisen seisoin siinä kuin tuomittu. Ja kosket, hyöryävät kosket kohisivat aivoissani.

Minun piti oppia leipomaan Viipurin rinkelä. Mutta miten? Työllä, vaivalla ja rahalla ei sitä taitoa voiteta. Se on salaisuus, jonka omistajat uskovat ainoastaan sille, jolle elämänsäkin. Ja senaikuiselle minulle ei kukaan hupsu elämänsä uskonut. Minä katsoin silloin pyöreään taskupeiliini enkä ole unohtanut sittemmin kuvaani: veriset viirut koristivat kasvojani, joita tappuraisena varjosti tumpura tukkani liereän patahatun alta. Ovathan silmäni nyt selkeät, mutta sameina kuin sotketut lähteet haamoittelivat ne silloin. Töin tuskin peitti repaleet ihoani.

Muutammat penningit taskussani, laskeuin Myllymäeltä alas ja — päätin ostaa Viipurin rinkelin. Mutta tiedättekö keltä sen aioin ostaa? Asia on minulle niin painava, että soisin jokaisen siitä tietävän.

Silloin, niinkuin nytkin, oli Punaisenlähteen korpalla pieni lautakoju. Mutta silloin ei siinä kaupinnut vanha akka eikä likainen ukko paksua vehnäleipää. Ei. Jalompaa oli leipä ja kauniimpi oli kauppias. Häveten ja allapäin lähestyin minä lautakojua. Minä rumuus, hän kauneus. Minä katkera ja nälkäinen, hän suloinen makeanleivän haltijatar. Salaa kulmieni alta vaan rohkenin katsoa hänen ruskeita, mustakulmaisista silmiään. Voi niitä ruskoposkia, voi sitä mustaa tukkaa! Minä unohdin ostettavan rinkelin, sillä oikea Viipurin rinkeli seisoi nyt edessäni. Semmoisen, juuri semmoisen sopiinkin leipoa sekä myöä semmoista leipää! Mutta millä ostin, millä ansaitsin minä semmoisen?

Minä väistyin pois. Sellaisena kuin olin en ollut mahdollinen häntä lähestymään. Minä söin huonompaa leipää. Sitten pääsin entiselle isännälleni työhön. Kuukausi kului. Kasvojeni arvet olivat parantuneet Jo olivat vaatteidenikin ehjät ja puhtaat. Mutta ei väistynyt mielestäni Punaisenlähteen elävä rinkeli. Olinhan sitä paitse päättänyt oppia leipomaan Viipurin rinkelä.

En enää huilannut. Työssä sain miehuutta ja rohkeutta. Eräänä päivänä lähenin lautakojua, ja nyt ostin kun ostinkin rinkelin. Se oli semmoinen syötävä rinkeli. Mutta tiedättekö mitä sille tein?

Jaoin rinkelin kahtia ja sanoin tytölle: "Ell'ette ota tätä puolikasta, en osta teiltä koskaan rinkelä." Ja

siinä olikin hetki, joka ratkaisi tulevaisuuteni kohtalon. Tyttö ei hyljännyt. Hän vastusti, mutta otti kuitenkin. Hän katsoi minuun ja minä katsoin häneen. Sillä kertaa emme paljon jutelleet.

Mutta se rinkelin puolikas oli tavattoman makea!

Sitten minä tapasin hänet kahden viikon kuluttua ja sitten viikon kuluttua ja puolen viikon kuluttua siksi, että minä nimitin häntä Hetaleenakseni ja hän minua Juhanantikseen.

Se oli ihana aikakaus.

Johan tästä on selvää, että meistä tuli pari. Sitten oli minun helppo oppia Viipurin rinkelin leipojaksi. Mutta ajatelkaapas, että juuri Viipurin rinkeli teki minusta miehen!

PORMESTARI LEIPZIG.

Eivät suomalaiset historiamme vanhimpina aikoina osanneet hävetä sukuansa: näkyivät siltä kuin olivat ja olivatkin sellaisia, että kelpasi näkyä. Ei kukaan herra Inkonen tahi Kirves, ei kukaan herra Kurki tahi Kortomaa [vanhoja Suomen aatelissukuja] ollut niin turmeltunut, että olisi suomalaista nimeänsä kainostellut. He osasivat olla miehiä nimiensä takana.

Hengelliset miehet taas eivät silloin maallisista "liika"-nimistä välittäneetkään; karistivat ne pois, kuten maallisen takkinsa, ja pysyivät sitten vaan apostolisesti Tuomaina, Maunuina ja Olavina.

Mutta kun vierassukuinen valtakansa oli vuosisatoina suomalaisuutta katsellut syrjinkarin, alkoivat täällä etupäässä nöyrämielisemmät — niitäkin aina on joukossa — hävetä syntyänsä ja leimasivat arvonsa muukalaisella nimellä. Poikkeukset muuttuivat tavaksi ja tapa on sittemmin muuttunut säännöksi, jota suomalainen virkaväki on luontaisella itsepintaisuudellaan noudattanut. Niinpä pidetään nyt tuossa väessä vieläkin kansallisten nimien takaisinottamista melkein rikoksena, joka on rankaistava vähintään ylönkatseella.

Vieras nimi antaa tilaisuuden johtaa sukuakin vieraista juurista. Ja siihenkin on meidän sivistyneellä herrasväellä tavaton taipumus. Tahdotaan olla sukuisin, joll'ei juuri Norfolkkin, Ayrshirin tahi Angooran rotuja, niin jotakin rajantakaista perua joko lännestä tahi etelästä. Joko siten mielistellään germanilaisrodun ylpeyttä tahi omaa turhamaisuutta — toista tahi toista.

* * * * *

Mutta meillä on tällä kertaa tekemistä nimenomaan pormestari Leipzig'in kanssa. Kirjaimesta kirjaimeen oli hän saman niminen kuin Saksanmaan suuri kirjakaupunki eikä siis mitenkään voinut olla suomalaista sukujuurta. Niin uskoi pormestari itse sekä hänen lähimmäisensä. Ja kuka olisikaan uskaltanut toisin uskoa?

Jokainen myönsi, että pormestari oli virkamies, rehellinen aina partaansa asti — sitä hän suvaitsin vain poskilla — ainoastaan itsepintaisuudesta häntä joskus moitittiin. Mutta sekään ominaisuus, joka kyllä suomalaiselle luonteelle omistetaan, ei tarvinnut todistaa pormestaria suomalaiseksi; sillä olihan esim. Kaarle XII itsepäinen, vaikka oli ruotsalainen. Ja miks'ei voinut pormestari olla saksalaista juurta, kuten jo nimikin todisti, sillä vetipä saksalaisen Wallensteinin itsepäisyys kyllin pormestarillekin vertoja.

Kun näin suuret historialliset henget kilpailivat päästäkseen pormestarin sukulaisiksi — mitä osaa oli hänessä sitten enää suomalaisella lihalla ja verellä!

Muistelikin pormestari isistään kaksi, vaikka tosin hämärätä, sukujohtoa. Toisen muistelmaan mukaan olisi suuren Kustaa Adolfin toimesta heti Leipzig'in tappelun jälkeen muuttanut Saksasta Suomeen eräs sotasankari, jonka jälkeisistä sitten syntyi pormestari Leipzig. Toinen muistelman tiesi, että pormestarin esi-isät ensin olisivat jostakin Leipzig'in tienoilta muuttaneet Ruotsiin — tätä tietoa piti pormestari uskottavampana. Siellä sitten kohosi yksi suvun jäsenistä kuninkaallisen hovin ylitallimestarin apulaiseksi, joka nai kuninkaallisen sisäneitsyen. Yksi tämän avion perillisistä siirtyi — jutun mukaan — sotapäällikkönä Suomeen. Pormestari päättikin, että tästä lähteestä alkaen hänen sukunsa veressä on kiehunut jotakin kuninkaallista. Todellakin sellaista mahtoi olla tuo luja liitto pormestarin niskan ja selkäpintilän välillä, joka ei suvainnut pään tekevän mitään käänteitä ilman vartalon myötävaikutusta. Tästä syystä näyttikin hän liikkeissään ylhäisen komealta, oikein majesteetilta. Sellainen ryhti anastaa väkisinkin kunnioitusta, kun sen lisäksi tukee askeleitaan niin paksulla, valtikanmoisella sauvalla kuin

herra pormestarin oli tapana. Joskus sai tämä sauva kunnian kohota järjestämään kaupungin kulkuneuvoja. Kun pormestarin liikkeet olivat enimmäkseen jotenkin suoraviivaisia, osui useinkin hänen tiellensä raatihuoneen edessä tahi katujen risteyksissä milloin mikin palkka-ajuri. Tällaista ajurien asentoa nimitti pormestari hävyttömyydeksi, jota hänen oli mahdoton sulattaa, hänen joka oli kaupungin oikeus ja totuus. Hetkisen piti jäykkä herra kovaa purpatusta ja mutinaa; vaan, joll'ei siitä ajuri hievahtanut, kohosi oikeuden valtikka — mutta se ainoastaan kohosi, sillä laki oli kirjoitettu pormestarin sydämeen, joka kielsi omankäden oikeudesta. Hän laski siis sauvansa alas. Loukattu oikeudentunto pani tosin ajurinkin puolestansa mutisemaan, mutta piti hän esivaltaa totella: — hän väistyi.

Ensimmäisenä päivänä maaliskuun kuoltua, luki pormestari kaupungin senaikuisessa sanomalehdessä oudon uutisen, joka hänet pani sekä ihmeihinsä että suuttumukseen. Ilmoitettiin, että sinä iltana näytetään kaupungin teatterissa läpikuultava ulkomaan ihminen, jonka sielunelämää ei tarvinnut yksistään silmästä tutkia. Koko ruumis oli niin läpihoitava, että helposti voi nähdä sydämen ja suonien tykkien sekä veren heleän helmivirran ja aivojen ihmeellisen toiminnon. Mutta tämän lisäksi nähtiin kuinka mielenkuvitukset muodostuivat sydämessä somiksi monenvärisiksi kupliksi, täynnä lämpimiä tunteita. Nämä sitten suoniteitä vaeltaessaan kutistuivat ja kärsivät kaikenlaista ahdinkoa, jotkut joutuivat raajarikoiksi, jotkut kuolivatkin. Mutta osa saapui aivojen tuomioistuimen eteen, jossa ne punnittiin ja tuomittiin, minkä kivi kaulaan, minkä siivet selkään. Ihmeellistä oli nähdä miten nuo kipeniksi muuttuneet kuplat yhdistettiin aivoissa ajatusrihmoilla ja järjestettiin säännöllisiin riveihin, tarvittaessa kielelle anniskeltaviksi.

Jotenkin tällainen oli päivän uutinen. Mahdotonta on enää tsemälleen muistaa mitä tässä on liaksi, mitä liian vähän.

Kun kansa ei tiennyt oliko nähtävänä ihme nainen vaiko mies, tulvasi kumpiakkin sitä uteliaammin katsomaan. Naiset tahtoivat kerrankin oikein tunkeutua miehen mielen syvyyksiin, miehet osastaan yhtä halukkaasti pyrkivät omin silmin näkemään mitä naisen sydämessä oikeastaan piileksii. Totuus vaatii tunnustamaan, että muita uteliaammat olivat nuoret naiset sekä nuoret miehet.

Edellä sanottiin, että uutinen pormestaria ei ainoassaan ihmetyttänyt, vaan myöskin suututti. Ei hän vielä ehtinyt muuta lukea, kuin että teatterissa jotakin näytetään, kun hän jo pysähtyi.

Mitä! — hyljätty teatteri, jonka insinööri on tuominut parannuksille, sielläkö jotain näytetään? Sinnekö vietellään ihmisiä satimeen?

Nämä kaksi asiaa: ihmiskunta ja laittomuus, ne ovat aina antaneet huolta hallitsijoille ja sitä liikenä nyt pormestarillekin. Viisi vuotta sitten oli insinööri sanonut, että teatterin katto voipi pian pudota. Siitä lähtien oli tämä huone ollut suljettu: katto tosin pysyi vieläkin entisellä tasallaan, mutta voisihan se jonakin hetkenä pudota, koska insinööri niin oli sanonut. Ja insinööriä uskottiin kaupungissa enempi kuin kaikkia uskonkappaleita yhteensä.

Tässä uskossa ei sopinut pormestariakaan lukea epäilijöihin. Sentähden riensi hän pelastamaan ihmiskuntaa. Ensi kiipaleessa kiiruhti hän kaupungin poliisimestaria hätyyttämään. Kenties oli tämä luvannut teatterin käytettäväksi. Niin, hän se on, juuri hän. — Sitä rohkeutta!

Näin jupisten pormestari astui tavallista pönäkämmin ja painoi sauvaansa katuun entistä rotevammin. Jo etäältä väistyivät hänen tieltänsä ajurit. Hän näki kuinka väkeä meni teatteriin ja tuli teatterista. Toiset hymyilivät, toiset näyttivät olevan ähmissään. Tuossa kohtasi hän jo menomatalla poliisimestarinkin. Arvoisat vanhukset, oikeus ja järjestys, tapasivat siinä toisiaan. Hämillään tähystivät he aluksi toisiinsa.

Sitten alkoi näiden ikäveljien välillä jotenkin epäveljellinen jupina ja kinastus, jota kesti teatterille asti. Kumpikin syytti toistansa, mutta kumpikin pesi puolensa puhtaaksi. Pormestari vakuutti nostavansa asiasta kanteen ja poliisimestari sanoi opettavansa asianomaiset tietämään huutia. Lopulta yhtyivät he syyttämään koko vallattomuudesta teatterin vahtimestaria. Hänellähän oli teatterin avaimet.

— Se junkkari! murisi poliisimestari, ramistaen sapelia vyöllään.

Samalla riipaisi pormestari teatterin ovea, mutta — se oli lukossa.

Heti ilmestyi kuvehuoneesta vahtimestari.

— Aprillia! jos saan luvan arvata, huudahti hän, kumartaen nöyrästi. Mutta hän ei tohtinut esivallalle nauraa.

— Aprillia! äännähti myöskin yht'aikaa oikeus sekä järjestys ja kumpikin painoi kämmenensä otsaan.

Sitten kääntyivät he tyytymättömällä murinalla kotiinsa.

— Sellaisia okaita ja piikkejä sikiää painovapaudesta, arvelivat vanhukset. — Oikeus ja järjestys pidetään narrina; petos ja valhe vallan saa. Jospa voisi lukita sanomalehtien suut yhtä hyvin kuin raajarikkoisen teatterin ovet!

Mutta sitten he muistivat, ett'ei painovapautta maassamme vielä oikeastaan ollutkaan.

— Niin, voipihan sentään olla hyvä, että vuodessa on yksi valheitten juhla. Ihmiset voivat purkaa silloin pahan sisästänsä ja elää sitten kaiken vuotta rehellisesti.

Näillä puhein he erotessaan toisiaan lohduttivat. Mutta siitä päivästä menetti pormestari kaiken uskonsa kaupungin insinööriin. Miksi ei teatterin katto ollutkaan pudonnut alas, vaikka sitä jo viisi vuotta sitten ennustettiin? Jos se olisi tapahtunut taikka jos teatteri olisi pysynyt entisellään, vapaana käytännölle, ei olisi nyt ollut kellään tilaisuutta sanoa, että pormestari juoksi aprillia. Sellaista tapahtuu, kun insinöörit pyrkivät profetoiksi!

Tapahtui sitten, että insinööri taas, kun hänelle osui hyvää aikaa, teki uuden esityksen kaupungin hallitukselle. Kuten tuhansien järvien maassa sopii, tunkeusi kaupungin keskustaan useita lahden poukamia, joita insinöörin taiteellinen silmä suositteli. Mutta vuosi vuodelta alkoivat ne mannertua ja näytti kuin olisivat toivoneet syliinsä nostettavan jonkun kauniin kartanon, varsinkin kun erään lahden pohjukka aivan sivusi katua. Tältä kannalta käsittelikin pormestari asiata. Mutta insinööri esitteli, että varsinkin tuo eräs lahti, niin nimitetty Kultapohja, kaupungin kaunisteeksi syvennettäisiin. Siitä olisi muka käytännöllistäkin hyötyä — tämä puoli esityksestä vetikin enemmän kaupunkilaisten huomiota kuin kauneusoppi — koska siten autettaisiin kalavenheet syvemmälle kaupungin keskeen sekä avattaisiin kesäiselle höyryliikkeelle avarampaa tilaa y.m., jota ei edeltä voitu aavistaakaan. Näitä paitse veti insinööri jaloja esimerkkejä Euroopan suurista kaupungeista, joihin suurella vaivalla oli kanaviakin kaivettu ja niin tehty kaupungit paratiisin yrttitarhoiksi.

Tällainen esitys oli niin viehättävää laatua, että se väkisinkin vaati suosiollista kumarrusta. Euroopan kaupunkien kunnia ja paratiisin yrttitarha — kuka niitä ei tahtois omalle kaupungilleen?

Ainoastaan pormestari Leipzig ei tahtonut. Hän väitti, että Suomessa on kyllin kaivamattakin järviä ja lahtia, koska niistä on kannattanut oikein laulujakin lasketella. Mutta eipä ole vielä yksikään laulanut Suomen suurista kaupungeista. Sentähden on laitettava niin, että voivat kerran niistäkin laulaa. Sitä vaatii kaupungin käytännöllinen etu, että katuvieret kartanoituu. Jos lahti kaivettaisiin, pitäisi sitä iäti kaivaa, koska maa Suomessa yhä nousee ja vedet väistyvät, kuten Kultapohjakin on osoittanut. Siis, päätti hän, ennen rahat kaupunkia nostamaan kuin laskemaan.

Näitä lausuessaan näytti pormestari tavallista juhlallisemmalta. Kahdella päällä seisoivat nyt kaupungin hallitus, sillä kovin painava oli oikeuden päämiehen sana. Mutta täysin luopuivat mielet insinöörin mietteistä, kun pormestari vakuutti olevansa ensimmäinen kohottamaan kartanonsa Kultapohjan sylistä.

Muutamat moittivat herra Leipzigiä itsekkäiseksi ja ahneeksi, mutta oikeastaan he taisivat tarkoittaa, että hän oli itsepäinen ja säästeliäs. Ainakin oli hänellä varoja ja tahtoa pysyä sanassaan. Kenties oli hän kumpiakin perinyt.

Miten olikaan, mutta kaupungin ihmeeksi kohosi Kultapohjan mudasta ensin perustus, sitten kivijalka ja vihdoin jyrkät seinät. Kesäisen iltaruskon hohteessa nähtiin usein pormestarin seisovan rakennuksensa muurilla. Oikosena kuin maistraatin pöydällä kynttilä tähysteli hän siinä toivosta palavin silmin. Mielenensä kuvastimesta katseli hän vuosien taakse ja ihaeli kaupungin tulevaa suuruutta. Kultapohjan lahdessa näki hän aaltojen asemilla kartanoita, joille hänen sanansa oli laskenut perustuksen.

Kesken näitä kuvia lähenei keskeneräistä rakennusta koukkuselkäinen vanhus sauvansa nojassa. Hän nosti hattuaan ja kumarsi pormestaria. Hän näytti jotakin odottavan, mutta ääneti.

— Mitä kaipaat, mies? kysyi pormestari tylästi.

— Näette, armollinen herra, mitä tarvitsen.

— Mutta kotosi? kysyi edelleen ankara herra.

— Kotoni on teille yhtä tietty kuin puutteeni. Mutta unhoitettua voipi uudistaa. Niin, sitä voipi. Ette enää muista nuorta paria, ette muista Hilaarius Kukkoa ja Agaatta Kanaa, joiden vihkiäisissä nuorena ylioppilaana tanssia heilasitte. Kukoisti silloin Agaatta, nyt on hän mullassa, minä tässä. Hymyillette meille silloin, nyt sitä ette voi. Kyllä tunsin minut arvoisa isänne, pitejämme senaikuinen pastori, hän minut ja minä hänet. Niin, miksi ei tuntenut? hänpä juuri vihkikin meidät! Eli silloin vielä isoisännekin.

Kaukaisia meriä kynti hän. Voimallinen mies ja rohkea laivuri oli Ananiias Leipäsäkki. Mutta koulussa muuttui hänen poikansa nimi — paljon muuttaa koulu.

Sellaisia ihmeitä lauleli Hilaarius Kukko.

— Ananiias Leipäsäkki! lausuivat toinen toisensa jälkeen rakennusmiehet. Puolenpäivän rinnassa painuukin helposti Leipäsäkki mieleen. Ja nyt tiesivät he pormestarin sukuisän.

Mutta pormestari seiso i ääneti kuin ukkosen iskemä. Hän vaaleni ja punastui ja taas vaaleni. Koneentapaisesti kaivoi hän kukkaroansa. Mitä sormiin osui, heitti hän kerjäläiselle, joka kumarsi ja läksi tiehensä.

Niin piiritti totuus rehellisen pormestarin eikä luetellut hän enää siitä päivin sukujohtojaan. Jumalan ja ihmisten edessä vaelsi hän nyt suomalaisena. Kartanot Kultapohjassa kunnioittavat hänen muistoansa.

PESUVAIMON TARINA.

— Kotoisin Turusta? — ja nyt asutte Viipurissa ja palvelette pesijänä?

— Niin, herraseni, tapahtuuhan semmoista. Tulin sieltä assessori R:n perheessä Lappeenrantaan. Sitä ennen oltiin Heinolassa ja sitten Imatralla.

— Kuljittepa melkein kuin "Halikon kautta Ruotsiin", vaikka vasten aurinkoa, lännestä itään.

— Sinne köyhä missä leipä, vaikka on leipää ystävyyskin. Assessori kulki huviretkillä ja sukulaisissaan, niinkuin rikkaat kulkevat. Rouva vaati minut tytärtensä seuraneitseeksi. Kun vanhempani myöntyivät, ei ollut minussakaan vastusta. Lupasihan rouva viedä minut yhtä hyvänä kotiin kuin oli ottanutkin. Ja sen hän olisikin tehnyt. Erinomaisen hyviä ihmisiä koko perhe, eikä mitään puutetta. Rouva suojeli minua kuin nuorinta sisartansa. Ei minua silmän alta etäälle laskettu. Olinhan silloin vielä niin nuori ja kokematon: vasta yhdenkolmatta. Nykyiseen aikaan ihmiset tosin kypsyvät ajemminkin.

— Keksinnöt ovat edistyneet, myönsin minä. — Kymmenessä minuutissa valmistetaan nykyaikana elävästä vasikasta kymmentä lajia liharuokaa. Mutta sellainen pikakypsyminen on mahdollista ainoastaan liike-elämän polttopisteissä.

— Niinkö tosiaankin! kummasteli pesijä. Hän jatkoi: — Sitä paitse siihen aikaan nuoret miehet eivät voineet jättää sanomatta minua kauniiksi. Vaikka Jumalan lahjahan kauneuskin on. — Mutta ajatelkaa, että siitä on nyt jo yhtä vaille kolmekymmentä vuotta. — Suuri eroitus on minun nykyiseni ja silloiseni välillä. Kauneuteni onkin nyt palannut kotiinsa.

Toden kertojan täytyy kuitenkin sanoa, että vaimon kasvojen piirteet, tummassa hivuskehässä, osoittivat vieläkin kauneuden jälkiä: syyskauneuden, jossa kevään ja kesän vaiheet kuvastuvat: tyytyväisen onni ja kärsineen alakuloisuus.

— Te varmaankin jouduitte niihin aikoihin nykyisen miehenne kanssa naimisiin? kysäisin minä.

— Niin; enkä sitä suinkaan kadu, vakuutti vaimo. — Jospa vaan nykyiset ihmiset osaisivat naida yhtä onnellisesti! Me emme vaatineet toisiltamme niin paljon kuin kumpikin itseltään. Nykyiset puoliset vaativat toisiltaan kaikkia eivätkä mitään itseltään.

— Etteköhän sentään laske liikoja? arvelin minä. — Epäilemättä tapahtui poikkeuksia teidänkin nuoruudessanne.

— Niin; tosiaankin eli Turussa siihen aikaan puusepän sälli, joka ei vertaisiinsa vilahtanut. Hyvin kumma mies. Pää pystyssä, keppi keikassa teiskaili hän pyhäpäivät hienoimman väen hännässä ja lemahteli hyvänhajuisilta voiteilta. Niin asteli hänen edellään kerran kaupungin puutarhassa Ruotsinmaan konsulin tytär. — Arvaattehan miten korkea-arvoinen herra on Ruotsinmaan konsuli Turussa. — "Ah, miten onnellinen", huokaili puusepän sälli, "miten onnellinen olisin tuon hienohelman saatuaani!" Hän ei aavistanut kuitenkaan konsulin tyttären sitä kuulleen. Mutta hienohelma kuuli, kääntyikin sällin puoleen ja kutsui hänet kotiinsa. Nyt aavisti mies jo onnensa auringon koittavan. Hän haasteli parastaan, kiemaili ja hiemaili, ollakseen oikein makea lemmitylleen. Ja niin tulivat

Ruotsinmaan konsulin palatsille. Loistavat peilialit aukenivat heille. Mutta puusepän sälli tunki taivaansa auenneen ja ylienkeliksi muuttui hänen silmissään konsulin tytär. Hän menetti malttinsa. Keskellä peilialia lankesi hän avosylin hienohelman edessä polvilleen. "Minä olen teidän, iankaikkisesti teidän!" huudahti hän. Mutta ylhäinen neiti neuvoi häntä malttiin, olihan heidän muka likemmin tutustuminen toisiinsa. Puuseppä tyytyi ja odotti aikaansa. Hän vietiin hienosti asuttuun kammariin ja hänen sydämensä tykytti kahta nopeammin. Sitten nosti neiti viinipullon pöytään ja käski palvelijaneitsyensä kaatamaan siitä koruttomaan arkipikariin ja tarjoamaan vieraalle. Sen tehtyä otti neiti isänsä kaapista oikein korean juhlapikarin, jonka pohjalle salassa tilkautti jotakin ja sitten täytti samalla viinillä kuin palvelijakin. Omalla kädellään tarjosi hän sen onnesta ihastuneelle puusepälle. Sitten kysyi, kumpi paremmalta maistui. Ja vaikka koreasta pikarista maistui jotakin katkeraa, myönsi mies kummankin maistuneen yhtä hyvältä: täytettiinhän molemmat samasta pullosta.

"Nyt olet, mies, kokenut", huomautti hieno neiti, "että yksinkertainen kuori voipi tallentaa yhtä maukkaan sisällyksen kuin koristeltukin, usein puhtaammankin. Sinä olet pettynyt; sillä koreaan juhlapikariin oli sekoitettu myrkyä."

Kauhistui ja hämmästyi nyt nuori puuseppä. Ja kummasti tunki hän aivojansa painostavan. Äsken auenneesta taivaasta aavisti hän nyt vaipuvansa iankaikkiseen syvyyteen. Ja kuoleman enkelinä seisoi hänen edessään hieno neiti. "Armoa, armollinen armo!" huusi hän kauhusta kähisevin äänin. Mutta hän ei ehtinyt kauan huutaa ennenkuin oli vaipunut raskaaseen uneen.

Eihän se mitään väkevätä myrkyä sentään ollutkaan, oli vaan univiinaa. Konsulin palvelijat korjasivat sitten miehen, ja seuraavana aamuna löysi hän itsensä jostakin, jossa oli hyvin paljon pahnoja.

Se seikka häntä kovin pahasti suututti ja hävetti. Olihan syytäkin.

Olisi luullut hänen sitten noista viinilaseista viisastuneen ja lähteneen kosimaan tuota palvelijaneitsyttä, mutta harva täällä tuhmuuksistaan viisastuu. Hän rakasti edelleenkin jotakin ihmeen hienoa ja tahtoi sellaista voittoa millä hinnalla tahansa. Hän ei voinut paeta itseään ja omaa luonnettaan, arvaatohan, ja sentähden piti käydä niinkuin sittemmin kävi.

— Hän varmaankin löysi omansa? keskeytin minä!

— Ainahan mies löytää naisia, kun ei heiltä muuta vaadi kuin hienoja helmoja, tokaisi kertojani. — Ei kauan aikaa kulunut ennenkuin puuseppä meni naimisiin. Hänen vaimonsa oli rikkaasti kasvatettu köyhyys, joka osasi soittaa laveria ja lavertaa kuutta, seitsemää kieltä — kaikkia yhtä hyvästi — mutta ei kutoa sukkaa, eikä ommella paitoja, ei laittaa ruokaa eikä pestä astioita. Kuka oppinut nainen niitä osaisi? Mutta vaimon soittaessa laveria, höyläsi puuseppä hopeita ja veisti leipää, jota perheen palvelushenget valmistivat.

Kului vuosi, syntyi lapsi; kului toinen, syntyi taasen ja niin edelleen kolmaskin. Palvelusväkeä lisättiin, mutta leipä väheni ja vei laverinkin — kielet vaikenivat. Lapsen itku vaan kuului eikä äiti vielä lakannut laulamasta. Eräänä aamuna itki hänkin. "Mieheni, mieheni! Missä on mieheni!" uikutti vaimo. Mutta sinä aamuna oli lähtenyt Turun rannasta länteen laiva — siinä katosi mies.

Ihmisten armoilla on sittemmin elänyt vaimo lapsineen.

Minä tunnustan, ett'en kyennyt sanallakaan puoltamaan puuseppä parkaa, jota sopii sanoa yhtä hyvin kelvottomaksi kuin onnettomaksi. Koetin sentähden kääntää kertomusta toiselle uralle.

— Mutta teidän oman elämänne kertomus keskeytyi, huomautin minä.

— Niin, siinä ei olekaan mitään merkillistä, sillä minä en ole tarvinnut olla onnettomassa naimisessa. Mieheni ei etsinyt hametta, vaan naista, enkä minäkään rakastanut hänessä muuta kuin miestä.

Niinkuin kuulitte, jouduin minä assessorin perheen seurassa Lappeenrantaan. — Sinne oli silloin Turusta pitempi matka kuin nyt rautateisin. Siellä olin minä ihmeissä, kun nuoret herrat seisahtelivat katujen kolkkiin ja vähän väliä huoahtelivat: "Ah, miten kaunis! Hän varmaan ei ole tästä kaupungista, mistähän lieneekin." Ja sitten nuo vallattomat kysymään mistä minä olin. "Sieltä mistä tällainen tyttö on poissa", vastasin minä. Toisinaan en ollut kuulevinani heitä.

Menin sitten eräänä aamuna Lappeenrannan torille ruokaostoksille, niin lyöttäysi seurahani partava mies, joka sanoi olevansa viipurilaisen kauppaneuvos T:n liikkeessä apulaisena. Hän sanoi kyllä tietävänsä parhaat ostopaikat ja lupasi minua neuvoa torikaupoissa. Ja sen hän osasikin tehdä, enkä minä arvannut häntä vähääkään varoa, niin vakaiselta ja luotettavalta hän näytti. Sittemmin seurasi hän minua useammankin kerran torille, ett'en voinut olla lopulta mieltymättä hänen miehevään käytökseensä, vaikk'en tietysti rakastamista ajatellutkaan, kun pidin häntä naineena miehenä.

Mutta eräänä iltana sain tuolta partasuulta kirjeen, jossa hän — arvatkaa sitä — kosi minua vaimoksensa ja vaati pikaista vastausta. Minä ensiksi hämmästyin, se on tietty. Mutta sitten se ilta muuttui minulle aamuksi ja yö levottomaksi rukouspäiväksi, joka selitti elämäni arvoituksen. Hämärä mieltymykseni kirkastui rakkaudeksi. Nyt käsitin, mitä rouva niin monesti oli sanonut, että rakkauden valossa tulevaisuuden mustat pimennot ja pilvet punastuvat toivon sinisellä taivaalla. En tuntenut silloin mitään onnellisempaa kuin nojata luotettavaan mieheen. — Myöhemmin tunnusti mieheni, että hänestäkin tuntui yhtä onnelliselta olla naisensa tukena.

Aamulla ilmoitin päätökseni rouvalle ja pyysin häntä puolestani kirjoittamaan tuolle partasuulle vastausta, kun osasin itse huononlaisesti kirjoittaa. Mutta hän moitti minua uskottomaksi itselleen ja vanhemmilleni. Hän oli luvannut ja tahtoi minut viedä sellaisena takaisin kuin oli tuonutkin. Minä vakuutin, ett'en enää ollut sellainen kuin kotoa lähtiessä, koska olin jo rakastunut enkä sentähden enää kelvannut emäntäni sanaa toteuttamaan. Siitä kiivastui hän uhemmin ja sanoi sopimattomaksi, että minunlaiseni tyttö menee suomalaiselle miehelle.

Silloin tunsin minä tulisen piston, joka ei suinkaan ollut rakkautta. Olinhan minäkin suomalainen, vaikka osasinkin ruotsia, ja olivathan vanhempani rehellisiä, vaikka köyhiä suomalaisia. Minäkö olisin tarvinnut hävetä ottaa suomalaista miestä? En käsittänyt miten olisi mahdollista kenenkään tytön sitä hävetä. — Siitä alkaen en voinut emäntääni kunnioittaa niinkuin ennen.

Minä koetin tulla omin neuvoin toimeen: hankin paperia, jolle muodostin muutamia harakan-varpaita kosijalleni vastineeksi. "Minä suostun tulemaan sinulle elämän kumppaliksi niinkuin olet pyytänyt", kirjoitin minä yksinkertaisesti, "jos sinulla on rehellinen aikomus. Mutta laita niin, että olet vapaa kaikista esteistä, sillä minä olen kokematon, viaton tyttö."

Enempätä ei tarvittu. Pian sovittiin asioista suutasuin. Kolmen viikon kuluttua oli toimitettu vanhempieni suostumus ja muuttokirjani Turusta Viipuriin.

Sillä välin soittelivat kielikellot: mikä ei olisi suonut minua hänelle, mikä taas ei häntä minulle. Sentähden kerrottiin meistä ilkeintä ja kummallisinta. Jumala nähköön! onhan kateus rakkauden vihollinen ja siitä kaikki tuo vaino, joka on niin tavallista.

Kauan suljin minä uskottomana korvani. Mutta arvatkaapa, mitä lopulla kuulin! "Hän on kreikkalainen, hän on venäjänuskoinen, sinä olet onneton!" huusi assessorin rouva.

Kauheata! Minä olinkin silloin onneton — vaikk'ei semmoisista nykyiset tytöt välitä. — Minä itkin yksinäisyydessäni ja rukoilin pelastusta. Sitten juoksin pastorin puheille pappilaan. Hän sanottiin perin viisaaksi mieheksi. Hän lohdutti minua. Hän nojasi oikean kyynärpänsä pöytään ja käden poskeansa vasten ja oli ensin hetkisen ääneti; sitten näytti puhuvan kuin itseksensä. Minä kuuntelin tarkkuudella jok'ainoan sanan.

"Tosin voivat eri uskokuntien kirkolliset kaavat ihmisten omiatuntoja kahlita, siellä enemmän, täällä vähemmän," sanoi hän. "Nämä kaavat ovat kirkollisia astioita, joissa hengellisen elämän aarteita tallennetaan", sanoi hän. "Mutta ihmiskunnan viinamäen työstä kasvaa vuosisatoina hengellisen aartehiston rikkaus monipuolisemmaksi, joten kaavat tuntuvat ahtailta ja ihmishenki vaikeroipi orjuuttaan", sanoi hän. "Silloin on aika kaavoja laventaa taikka uudistaa. Mutta" — tässä kääntyi hän terävällä katseella minuun — "sitäkin ennen voipi jo moni henki, ulkomenoihin kompastumatta, kohota niitä ylemmäksi. Sillä onhan Jumala kuitenkin kaikkien uskokuntien Jumala, joka ei katso uskontojen enemmän kuin ihmistenkään ulkomuotoa, vaan kuulee kaikkia, kun vaan Häntä hengessä ja totuudessa lähestytään", sanoi pastori.

Tuntui kuin olisin niellyt hänen sanansa, vaikka en niistä juuri ymmärtänyt kuin viimeisen lauseen, joka minua tosin vähän lohdutti. Mutta tiellä johtui mieleeni, että sulhoni kuitenkin oli kieleltään suomalainen, että hän oli Suomessa syntynyt ja kasvanut. Olkoon kreikanuskoinen, ajattelin minä, kunhan vaan on suomalainen. Onhan meillä sitten maailmassa jotakin yhteistä. Kuitenkin olin vielä tulisissani, kun kauppaneuvos T. tuli tiellä vastaani ja onnitteli minua kihlaumiseni johdosta.

"Enpä iloitse koko onnesta", sanoa tokaisin minä tuhma. "Miksi petti hän minut eikä ilmoittanut, että onkin kreikanuskoinen — en suinkaan olisi suostunut!"

"No, no! maltahan mielesi!" neuvoi kauppaneuvos: "tuleva miehesi ei olekaan kreikan-, vaan lutherinuskoinen — ainoastaan minä olen kreikanuskoinen."

Minä häpesin ja ihastuin; luulenpa, että punastuinkin. Mutta raskas kivi putosi silloin sydämeltäni enkä sen jälkeen enää uskonut mokomia juoruja.

Mutta niinkuin jo sanoin, ei ole minun elämässäni mitään merkillistä. Kauppaneuvos tarjosi meille sitten hyväntahtoisesti omat vaununsa, joissa tultiin Viipuriin, että petäjänummi jytisi. Porttien pielissä

ja katujen varsilla katselivat ihmiset silloin ihmeissään meitä. "Minä tunnen olevani rikas", sanoi ylkäni. "Niin minäkin", sanoin minä. Ja olihan meillä silloin muitakin varoja kuin rakkautta. Terveysten lisäksi oli miehelläni hyvänlainen palkka, jota kauppaneuvos heti vihkimisen jälkeen lisäsi. — Häät pidettiin kohta Viipuriin tultua. Minunkin käteni sekä osasivat että halusivat työtä tehdä. Kun Jumala siunasi meille varoja yli jokapäiväisen tarpeen, yhdistyttiin osakkaiksi kauppaneuvoksen liikkeeseen. Mieheni oli teoissaan luotettava ja rehellinen, niinkuin oikea suomalainen. Sentähden kauppaneuvos piti hänestä niin paljon. Kaikki menestyi paremmin kuin sopi odottaa. Niin lisääntyi perhekin — meillä on nyt seitsemän lasta, arvatkaa!

Ihmiset sanovat miestäni tuliseksi ja äksyksi — voipi niin toisinaan olla. Mutta minä olen koettanut sammuttaa tuimuutta rakkaudella — onhan se kumppalin velvollisuus — ja olenkin aina onnistunut, sillä mieheni osaa ajatella: hän maltaa mielensä.

— Miten vaihtui sitten tuo onnellinen asemanne nykyiseen? kysyin minä.

— Kuulisitteko sitäkin? jatkoi vaimo. — Tiedän nuoria, kokemattomia ihmisiä, jotka ainoastaan pakosta kuuntelevat vakavia asioita. Sitten tietäkää, ett'ei onni aina pakene ihmistä samalla kertaa kuin menestys. Särkyä reki, kuolee hevonen, mutta ei riku toivo. Niin kävi meillekin. Ajat huonontuivat ja puuliikekin huonontui — niinkuin se on monesti sen jälkeenkin huonontunut — ja lopulta pysähtyi kokonaan. Toinen kauppahuone toisensa jälkeen luovutti omaisuutensa velkojille. Kauan kyllä kesti kauppaneuvos ja paljon työtä levitti hänen liikkeensä maahan, mutta loppuun piti hänenkin ehtiä ja tuhannet ihmiset jäivät työttömiksi. — Sääli niin hyvää isäntää! — Siinä hukkui miehenikin varat ja loppui hänen palveluksensa. Köyhä oli hän nyt omaa kauppaansa aloittamaan ja liian vanha kelvatakseen uusille isännille, varsinkin huonona aikana. Mutta me olimme kumpikin tottuneet työhön. Ja tekevällä on aina työtä.

Raskahin koettelemus oli jo kauan aikaa perhettämme painanut: vanhin tyttäremme — hän on nyt jo yhdenkolmatta — sallittiin raajarikoksi. Hän on vieläkin kuin lapsi eikä voi liikkua liikuttamatta. Lääkäri on hänet jo aikoja sitten hyljännyt. Kun oltiin hyvissä varoissa, oli helpompi kärsiä, mutta sittemmin — minä tunnustan, että aloin väsyä. Onneksi osasi mieheni nytkin ajatella ja hän lohdutti minua: "Eihän ole perhe-elämä ainoastaan lasten, vaan vanhempienkin kasvatusta varten", sanoi hän. "Luultavasti sentähden annetaan useinkin vanhemmille lapsi vaan vähäksi aikaa ja sitten otetaan pois", sanoi hän. "Ja varmaankaan ei muuten niin usein onnellisen syntymisen iloa seuraisi vaivaloisen elämän murheet", sanoi hän. "Mutta kaikella elämällähän on tarkoitus, lyhyelläkin. Me tarvitsemme puhdistusta; paljon on meissä vielä vikoja ja likoja. Mutta maailma on suuri kylpylaitos, jossa lopullista puhtautta ja terveyttä varten on monenlaisia kylpyjä: kuumia, haaleita ja kylmiä; höyrykylpyjä ja ruiskukylpyjä", lisäsi hän. "Toisinaan antaa yllilääkäri katkeria kylpyryppyjä", sanoi hän. "Kaikki tapahtuu niinkuin tarvitaan, kun vaan emme tahallamme pala tahi vilustu. Ja onhan meillä virvoittavaakin: kuusi tervettä lasta, joista toivomme ihmisiä. Ja toivommehan lopulta muutakin", lisäsi mieheni ja tarttui käteeni. Minulle lisääntyi voimia ja minä tunsin uudelleen olevani tuettu enkä ole sittemmin enää valittanut. Mieheni pilkkoo puita ja minä, niinkuin tiedätte, olen pesijänä — liikenehän tässä maailmassa pesemistä. Mutta minä uskon, että onni pysyy meillä niinkauan kuin rakkaus ja toivo. — Kunhan vaan Jumala siunaisi lapsia! lisäsi pesuvaimo, ja siihen hänen tarinansa loppui.

NEITISERKKU.

"Yksi haastaa ystävälle, ystävä koko kylälle". Niin tuli ilmi tämäkin juttu, jonka ensin vaan uskottu jutteli uskotulleen.

Kahden kävelivät serkukset kaupungin katua, rouvaserkkua ja neitiserkkua. He juttelivat:

— Minä olen niin ihmeesti mieltynyt majisteriin ja majisterikin on mieltynyt minuun. Et usko kuinka minun on hyvä ollakseni, kun joskus jäällä yhdessä luistellaan ja muistellaan. —

— Sinä lasket runoksi, serkkuseni! huudahti rouvaserkkua.

— Niin, sitä syntyy itsestään. Tiedäthän näytelmistä ja romaaneista, kuinka lemmen liekki päästää runonsiteet valloilleen, ja silloin ollaan kaikki runoilijoita kiireestä kantapäähän asti. — Sinä katsot minua niin pitkällä silmillä. Olenkin tietysti nyt hyvin kummallinen. Mutta majisterikin on kummallinen siellä jäällä. Tiedäthän, että hän on fennomaani niinkuin sinä ja minäkin. Sentähden hän melkein aina puhuu suomea niinkuin sinä ja minäkin nyt. Mutta sen sijaan kuin me sitä haastelemme enimmiten vaan

näin kahden kesken ja suomalaisissa seuroissa, niin hän laskettelee suomea vaikka millaisessa seurassa. Et usko, mutta minun on silloin vähän vaikea olla. Minä sitten jäljestäpäin häpeän, että niin on, mutta niin se on. Siellä luistaa presidentin tytär, laamannin tytär ja pormestarin tytär. Heille juttelevat pelkkää ruotsia hovioikeuden herrat, kanslian herrat ja konttoriherrat. Pitäisikö minun sitten olla poikkeus? Olenko minä sitten huonompi? — Vaikka niinhän majisteri sanookin, ett'ei senvuoksi tarvitse huonompi olla, että puhelee suomea, mutta — — — sano sinä, serkku, kun olet naimisissa, minkätähden minä olen semmoinen hupsu?

— Sentähden, ett'et ole vielä naimisissa. Kun tulet majisterin rouvaksi, niin osaat paremmin näkyä mitä olet. Me naiset useammiten palvelemme niin paljon kuorta niinkauan kuin sydän löytää pään.

— Elä haasta, serkku, noin! Onhan monta herra päätä, jotka ovat olevinaan kiivaita fennomaaneja ja kuitenkin kainostelevat käyttä suomea. He sanovat, että suomalaisuus on vaan ylevä, kaunis aate, joka — — —

— Jumala varjelkoon sinun sydäntäsi mokomista päistä, jotka eivät ikinä pääse aatteesta työhön! Ehkäpä heissä sitten rakkauskin on vaan kaunis aate, joka ei koskaan töissä ilmesty. Rakastu sitten sellaisiin!

— Mutta sitäpä en tee. Ja sentähden olenkin majisteriin hyvin mieltynyt. Hänellä sitä paitse on erinomaisen hyvä sydän. Et usko, kuinka hyvä sydän! Pappa sanoo, että hänellä on koko terävä pääkin. Ja mitäs tuolla päättömällä miehellä juuri tekisikään. Eikö niin, serkku?

— No, no, serkkuseni; mutta onko majisteri sitten nyt jo omasi?

— Enhän sitä sanokaan. Mutta voinhan jutella serkulleni mitä sattuu. Ethän pane pahaksi; sinä niin hyvin ymmärrät minua. Sitä paitse asuuhan majisteri juuri meillä ja mamma pitää hänestä niin paljon, vaikk'ei mamma olekaan fennomaani niinkuin pappa ja minä...

— Niin, sinä pidät hänestä kaikkein enin. Sitä parempi, serkkuseni. Sovitte hyvin te kaksi liinaharjaa yhteen.

— Sinä pilkkaat minua, serkku. Luuletko, ett'en voi olla hänestä haastelematta? Näytänpä sen.

Ja sitten he astelivat vähän matkaa ääneti.

— Te rouvat, kun olette naimisissa, ymmärrätte aina niin väärin nuoria tyttöjä, aloitti uudelleen neitiserkku. Te arvaatte aina asiat ennen aikojaan.

— No, no, serkkuseni; minä lupaan ett'en arvaa mitään. Päinvastoin vakuutan, että sinä olet majisterille ainoastaan hyvä ystävä, joka hänen kanssaan kiistelet, oikeinpa vihastutkin toisinaan.

— Sitä juuri teenkin. Mutta tiedäpä, että koko ruotsalaisen rouvaskoulun tytöt ovat häneen enemmän mieltyneet kuin minä. Luulenkin, että he ovat kaikki aika fennomaaneja.

— Ethän nyt luule liikoja, serkkuseni?

— Enhän mitä. Kuulehan, kun juttelen! Muistathan kuinka heikkoa syksyllä oli jää Salakkalahdessa?

— Muistanpa niin sanotuksi.

— Mutta majisteri ei peljännyt enkä minäkään sitten peljännyt. Mentiin jälle. Majisteri satoi sekä riisui aina minulle luistimet. — Näin kahden voin sanoa, että jalkani oli silloin aina vähän juonikas. — Ja kuulehan, serkkuseni! Hän sanoi, että minulla on hyvin kaunis jalka!

— No, no, serkku!

— Oikein totta! Sitten hän luisteli ja minä luistelin ja sitten minä lankesin. — — Taikka oikeastaan en minä olisi langennut, mutta kun se nyt niin sattui.

— Kelpasihän sinun langeta, kun majisteri oli nostamassa.

— Kylläpä hän sitten olisi ollut aika puuhevonen, joll'ei olisi tullut nostamaan!

— Niin, niin, no sitähan tarkoitinkin. Mutta eihän sillä todisteta, että rouvaskoulun tytöt ovat fennomaaneja?

— Maltahan! Siihen tullaan. — Oli viime syksy. Jää oli tarpeeksi kiiltävää, mutta ei tarpeeksi vahva. Mutta tytöt tahtoivat olla aika urhollisia, niinkuin usein tapahtuu, ja riensivät miehissä iltahämärällä luistamaan. Tuota pikaa kiertyi heitä koko legiona majisterin ympärille — niinkuin tiedät, antaa

majisteri tunteja rouvaskoulussa — ja kaikilla oli millä mitäkin sanomista, että minun oikein pisti vihaksi — vaikka kyllä minäkin häntä likenin. Mutta olihan se eri asia. Kuitenkin oli jää niin heikko kuin kaksiöinen jää oli. Se ritisi, se ratisi ja — petti! Mutta tiedätkö, kuka silloin upposi? Ei kukaan muu kuin juuri majisteri ja minä. Enhän voinut jättää häntä siihen yksin, vaikka kyllä muut pakenivat. Minä tartuin häneen kiinni ja niin yhdessä mentiin. Et usko, kuinka se tuntui kummalliselta.

— Ja sinä kuitenkin vielä olet tässä?

— Emmehän tietysti sentään hukkuneet niin matalaan lahteen, vaikka sitä on tosin koettu kaivaakin. Noustiin ylös kuin uitetut hanhenpojat — taikka oikeastaan majisteri nosti minut sekä itsensä. Sinä et usko, kuinka minua hävetti. Mutta majisteri käänsi asian leikiksi, otti minun käteni kainaloonsa ja niin yhdessä mentiin. Onneksi oli iltahämärä. En ole koskaan niin sydämestäni toivonut pimeyttä kuin silloin. Ja kuitenkin oli se ilta minulle niin rakas, mutta, mutta — — minä en voi sitä sanoa.

— Sinä et sitten kerro serkulesikaan? Minä en siis ansaitse luottamustasi?

— Anteeksi, serkku! Sinuunko en luottaisi? Niin, minä kerron. — Ennenkuin päästiin kotiin, tarttui hän noin hellästi käteeni ja sitten hän sanoi ja minä vastasin ja sitten — — — minä en voi sitä sanoa. Mutta tiedähän itse, serkkuseni, kun olet jo naimisissa. Mamma ja pappa sen jo tietävät. Enkä minä sen jälkeen enää olekaan hävennyt käyttä suomea vaikka millaisessa seurassa.

— Onnea, rakas serkkuni! Onnea! Sinusta tulee viisas vaimo. Joka ei pääse naimisissa järkeensä, se ei pääse koskaan.

Ja sillä tavalla se jutelma päättyi.

TÄYSVILLAINEN.

Tässä tulee astua nuoren parikunnan pyhään keskuuteen.

— Vaimoni! aloitti mies. — Tämä elämä ei käy päinsä. Tässä pitää tapahtuman muutos: joko sinä täysvillaiseksi taikka minä tuollaiseksi puolivillaiseksi.

— Niin, tosiaankin, mieheni! Minä oikein ihastun. Heitä tuo kokovillaisuus, joka tekee niin suuren poikkeuksen siitä, mihin on totuttu, ja palaja olevaisiin oloihin.

— Vaimoni! Sinä olet kovin entiseen menevä, oikea entismielinen. Tahtoisitko, että minäkin edistyisin taaksepäin? Mutta sitä en tee. Tiedähän ett'en suosi mitään puoli- taikka osavillaisuutta. Jotakin, mutta kokonansa.

— Tiedän, mieheni, sen tiedän. Mutta luulin jo luopuvasi tuosta Jägerin villaopista, kun sentähden olet kahdesti kärsinyt keuhkokuumeesta ja kolmas kerta kuuluu aina olevan kovin vaarallinen — enkä tosiaankaan soisi sinun kuolevan. Mutta sinä, niin ethän sinä siitä huoli — — —

— Etpä nytkään, vaimoseni, noin itkisi, jos olisit täysvillainen.

— Kenties en sitten itkisi haudallasikaan?

— Et. Tynesti vaan surisit ja etsisit elämältä lohdutusta.

— Tuo on kauheata!

— Eipä, vaan tosikristillistä.

— Tahdotko sitten tosiaan jättää — — —

— En, kultaseni, enhän jätä, vaan elän sinulle sekä itselleni mieliksi hirveän kauan. — Sentähden juuri tahdonkin pysyä täysvillaisena.

— Mutta tuo keuhkokuume?

— Niin, se on ollut ja mennyt eikä toivoakseni palaja. Se on kuritusta kokemattomalle elämän koulussa. Mutta sitä kautta pääsee ajatteleva viisaaksi.

— No, mutta, hyvä mieheni, kuinka viisas nyt luulet olevasi, kun et vieläkään osaa hyljätä tuota villaviisautta?

— Se ei kuitenkaan ole mitään villiviisautta ja sentähden en sitä hylkää. Istuhan tähän, niin selitän. — Tiedäthän, että on etelässä talvikin lämpimämpi kuin meillä?

— Niin sanotaan.

— Eikä täysvillainen tarvitse lämpimällä ylystakkia, vielä vähemmän turkkia?

— Ei suinkaan.

— Toista on 30-50 asteen pakkasessa — silloin ei enää tarvitse olla Jägeriläinen, mutta kyllä täysvillainen. Tästä lähin pidän siis pakkasella täysvillaista ylystakkia ja pysyn erilläni keuhkokuumeesta. Tämä on edistystä. Olen oppinut, ett'ei saa nielaista mitään oppia sinänsä. Aatteiden ja todellisuuden pitää muodostaman ja edistämän toisiansa niinkuin olisivat keskenänsä avioliitossa. — Mutta joko mestari on tuonut uuden ylykseni kotiin?

— Ei, tietääkseni. Vaan asetuhan, niin näen oikein millaiseksi olet entisestä muuttunut. Kas niin, seisohan siinä! Suvaitse nyt sydämen vähän tutkia päätänsä!

Tässä tapahtui pieni ylitarkastus.

— Ennen löysempi takki ja valkoinen sulhaisrinta, aivan kuin muillakin; nyt vyöltä pinnistetty ja umpirintainen kuin sotamies — kiiltäviä nappia vaan puuttuu — juuri kuin oikea asevelvollinen. Muuten tunnustankin, että sotamiehen puku minua miellyttää.

— Oikein, vaimoni. Ajattelekin minua vaan sotamieheksi, joka taistelee vasten kaikkea puolimielistä ja mielipuolista, puolivillaista ja osavillaista; vasten kaikkea, mikä ei uskalla olla mitään kokonansa, mutta on kaikkea noin nimeksi, noin osapuulle.

Tällä kohtaa kauniimman puolen nenä hieman nyrypistyi.

— Sellaista et minusta voi sanoa, epäsi hän, sillä onhan esim. sydämeni sinun omasi aivan kokonaan eikä vaan osaksi.

— Se voipi olla totta, vaimoseni, mutta kuitenkin et tunnusta minulle oikeutta pysyä täysvillaisena: siitä syystä vaan vastustat, että tuo suuri joukko ajattelee toisin — on sekin syy! Ja kuitenkin, etkö ole huomannut minussa muutosta parempaan päin? Minusta on tuntunut kuin jaksaisin entistä paremmin.

— Sitä en voi kieltää. Sinä tosiaankin olet päässyt entistä paremmalle tuulelle. Mutta voisihan —

— Ei, ei! Elä ensinkään etsi muita syitä! Tunnusta vaan, että pahahenki, jolle ihmiset niin usein vikojansa syytävät, on minusta paennut koko joukon vähemmäksi. Ja lähestypä tukkaani! Jos Jäger puhuu totta, pitäisi sen lemuta hyvin tuoksuiselta kuin kesän lemmikit, joita suven henget hallitsevat. Tuntuuko siltä?

— Tosiaankin, mieheni. Ihme kummall' ajaa!

— Sitä vaikuttaa, kun emme antau kaikkien elementtien valtaan, vaan omistamme parahinta ja olemme sitä.

Silloin astuikin ompelumestari sisään ja emäntähenkeä vetivät askareet kyökkiin.

— Tässä, hyvä herra, ylyksenne! kumarsi mestari.

— Mutta täysvillainen?

— Minkä mahdollista, hyvä herra. Mutta — —

— Eikö kokonaan? Se ei kelpaa. Viekää takaisin. Repikää auki. Olen täysvillainen.

— Mutta kohtuutta, hyvä herra, kohtuutta ja tasapuolisuutta!

— Näette, että olen tasainen, mutta vaadin täysvillaista.

— Mutta oikeus, hyvä herra, myöntäkää mikä on oikeus! Nappien kohdat, välikaulus, välivuori — — —

— Ja koko ylyks — pitää oleman täysvillainen. Sillä hyvä.

— Tämä on jyrkkä ja ankara muutos. Olen kyllä vapaamielinen, mutta pyydän oikeutta.

— Niinpä myöntäkää se minullekin. Mikä on hyvä, se on oikein. Täysvillainen on hyvä, sentähden on oikein, että sitä vaadin. Myöntykää, kun olette vapaamielinen!

— Oikeutta yleiselle tavalle, minä tarkoitan.

— Tavat ovat kuin kukin tahtoo. Minun tapani on täysvillainen.

— Mutta, hyvä herra, punnitkaa se työ ja vaiva, joka — — —

— Siinäkö kipein kohta? Mutta velvollisuus ei pakene työtä.

— Ajatelkaa, hyvä herra: nappien kohdat, välikaulus, välivuori —

— ja koko ylys täysvillainen. Niin tilasin ja niin lupasitte — teidän on siis velvollisuus ja sillä hyvä.

— Täytyypä minunlaiseni miehen olla kaiken karvainen. Minä siis suostun. Kuitenkin myöntäkää, hyvä herra, että olen vapaamielinen!

— Kuten suvaitsette: oikea lipilaari, ystäväiseni.

Ja siihen mestari tyytyi. Hän läksi.

— Mutta vaimoni! Mikä sinun on?

Hän tulla tuuletti kyökistä kuin tuisku. On luultavaa, että hän itki.

— Mieheni! Auta minua! Minä en kestä tätä kiusausta. Minä tulen kipeäksi.

— Elähän toki, vaimoseni!

— Oikein totta! Minä en kelpaa sinulle emännäksi. Tiedäthän — siellä kyökissä — ne piiat — koko soppa — — —

— Piiat ja koko soppa? Maltahan mielesi, kultaseni, eläkä tuskittele. Istu tuohon noin ja juttele tyynesti!

— Minä en voi, mieheni, tiedäthän, ett'en voi! Se kyökki, ne piiat ja — — —

— ja koko soppa.

— Niin kyllä — — ja sitten. — Mutta rakas mieheni, osta minulle piano, pianiino taikka flyygeli ja käske minun soittamaan, vaikka päivittäin — teepä tosiaankin se!

— Sukkela keksintö, vaimoseni. Sinä soittaisit sitten piiat hyviksi ja ruoat kypsiksi — eikö niin, pieni vastarannan kiiski?

— Sinä olet ilkeä! Sinä pilkkaat minua, kokematonta vaimorukkaa.

— Enhän, kultaseni. Vaan ole nyt tyyni ja sano mikä sinun oikein on?

— Näethän millainen on esiliinani — siinä nyt on päivälliseksi keitetty rusinasoppa — — —

— Rusinasoppa! — Voi sinä lammesta nostettu sorsantytär! — eikö muuta?

— Niin no? — se kaatui!

— Siinäkö kaikki?

— Niin no!

— Onhan sinussa, vaimoseni, kylliksi rusinaa sekä saoksi että liemeksi.

— Mutta ethän, hyvä mieheni, ensinkään vihastu?

— Olenhan täysvillainen.

— Niin — tosiaan —

— Mutta suvaitsepas, niin pääkin vuorostaan vilkaisee millainen sydän oikeastaan on. Nyt levostu ja aset, kultaomena! Kas niin!

—- Mutta älä suinkaan pilkkaa!

Sitten tapahtui silmästä silmään pieni läpikatsaus.

— Aivan entisellään, vaimoseni — sekaelementtien vallassa. Milloin äkäpussi pakkaneen, milloin aika tuisku, milloin taas keväinen sadepilvi — kaikki sentähden, ett'ei ole täysvillainen. Maltahan. Jo vilahtaa pilvestä päivä! Jo hymyilee — mutta se ei ole pitkälinen sentähden, ett'et ole täysvillainen.

— Olenpa täysvillainen!

— No miten?

— Ajatuksissani olen jo täysvillainen.

— Oikeinko totta, vaimoseni?

— Oikein totta!

— Ethän vaan vasten tahtoasi —?

— Ole huoletti, mieheni! Tahdon tulla niinkuin sinä — suven ja talven tappelusta tahdon päästä täyteen kesään.

— Vaimoseni, kultaseni! Lähennä pian suukkos!

Sitten tapahtui jotain semmoista.

— Ja tuossa tuopi mestarikin ylykseni.

— Tässä, hyvä herra, sellainen kuin käskitte! kumarsi mestari.

— Aivanko täysvillainen?

— Joka ainoa rihma, vakuutti mestari.

— Nyt, vaimoni!

— Niin nyt, mestari, on minun vuoroni! Vanhat mitat, — muistattehan ne? — uusi puku, mutta täysvillainen.

— Täy — täysvillainen, hyvä rouva?!

— Niinkuin sanottu: täysvillainen! vakuutti koko parikunta yhdestä suusta.

— Mitähän tästä oikein tulee, jos kaikki muuttuvat täysvillaisiksi, arveli ihmeissään mestari. Tavat muuttuvat, maailma muuttuu — ja minä seuraan mukana!

Mestari teki notkean kumarruksen ja läksi.

Mutta sittemmin ei ilmestynyt mitään rajupäitä. Nuoren perheen taivaalle asettui tasainen suvi-ilma, jossa luonto hedelmällisenä rehoitti.

APULAINEN.

I. PAPPILA VANHALLAAN.

Te ihmettelette, että tässä pitejässä on niin hyvä lukuhalu, niin paljo sanomalehtiä ja lainakirjasto, niin paljo kouluja ja hyvä maanviljelys; mutta kaiken siemen kylvettiin oikeastaan pappilassa. Minä en koskaan unhota sitä ihanaa kevätaikaa enkä sitä nuorta henkeä, jonka aika pitejällemme lahjoitti. Henki seurasi miestä ja miehen hengestä syttyi koko pitejä.

Vanhan kirkkoherran minä muistelen nähneeni vaan talviasussaan. Kylän raittia ajeli hän usein kirkkaina talvi-iltoina edestakaisin. Jokainen tunsu hänen kulkustensa koleaan äänen, vaikk'ei olisikaan nähnyt supiturkkia ja kuutinnahkaista lakkia, jonka lipun alta lasisilmät kuutamossa kimmeltelivät. Yhtä pystynä kuin reenperällä herra, istui ajolaudallaan kutsari. Ääneti istuivat molemmat. Turhaan vaivasi moni päätään, arvatakseen, mitä he ajattelivat.

Kenties johtivat talvi-illan tähdet ajajien mieleen jotakin kaukaista, iankaikkista. Taikka ajatteli vanha

kirkkoherra noita tähtiä, jotka hänen henkensä silmiin kimmeltelivät uuden ajan taivaalta, noita heräävän kansanhengen ilmiöitä. Olihan hänen ainoa poikansa nuori ylioppilas, joka kotiin palatessaan aina toi pääkaupungista milloin minkin uuden kirjatutteen. Olivathan jo Kalevalan ja Kalentelettaren kauneudet ilmestyneet maailman ihmetellä. Ja vast'ikään oli historiankin alalla julaisu suomeksi ensimmäinen suurenlaisempi teos, Nuijasota.

Vaikk'ei kirkkoherra ollut mikään uutishankkeiden ystävä, tuntui hänestä tuollaisten kansanhenkisten teosten ilmestyminen niin perin kotoiselta, että hän niitä piteli niinkuin vanhoja sukulaisiaan, jotka kauan unhotettuina kuitenkin viimein ovat palanneet omaistensa iloksi kotiin. Eikä ollut kokonaan jäänyt syrjäinen pappilakaan vapaaksi ajan hengen liikkeistä. Olihan A. I. Arwidssonin salaman iskuja seurannut J. V. Snellmanin ukkosen jyrinä, joka syvimpäänkin uneen kylvi levottomuutta. Sellaista tuskin jäi kirkkoherrakaan tuntematta, vaikka hänen henkensä oli liian vanha kylliksi elpymään. Vast'ikään oli hän Nuijasotaa lukiessaan ihastunut sanaan "pilkoittaa", joka hänestä tuntui ihmeen osaavasti vastaavan tarkoitustaan. "Tosiaankin", arveli hän, "uusi päivä pilkoittaa Suomen kansalle!"

Ehkäpä mieltäkin kirkkoherra näihin kirjateoksiin rakkaudesta entisyyteen. Niin suuri entisyyden ystävä hän oli, ett'ei edes suvainnut seurakuntansa rakentavan uutta pappilaa, vaikka vanha uhkasi asukkaita kuin lyhyhistynyt rita: hän vaan pelkäsi, ett'ei uusi rakennus tuntuisi niin asutulta ja kotoiselta kuin vanha. Luultavasti samoista syistä piti hän niin vanhuuden kiiltävää papintakkiakin, että sen läikkeessä sanotaan naisväen joskus salavihkaa itseään peilaelleen. Ei siis ollut kumma, ett'ei hän hyväillyt noita uudenaikaisia sanomalehtiä, jotka muka neuvoivat kansan turhia viisastelemaan. Piispan käskystä toimitettiin sentään seurakuntaan kiertokouluja, joita kirkkoherrakin piti tarpeellisina, "kun niissä opetettiin sisälukua ja katekismusta". Kummeksia ei myöskään tarvitse, että kirkkoherra oli luonnonvoimien tapaisesti itsepintainen. Semmoiseksi muodostuu helposti ihminen ja virkamies, joka elinikänsä asustaa "kukkona linnassa": viisaana tuhmien keskellä. Mitä vähätietoisempi kansa, sitä kaikkivaltiaampi virkamies, poikkeuksia lukematta. Eikä sellainen vika — jos sitä viaksi suvaitaan sanoa — aina väisty oikeaoppisen kirkon paimentakaan. Niinpä esitteli kirkkoherra aina asiat kirkonkokouksiin edeltäpäätettyinä ja vaati niihin seurakunnalta ainoastaan ehdotonta suostumusta, jonka hän melkein aina voittikin. Onneksi olivatkin nämä päätökset useammiten viisaita ja hyvin harkittuja. Pappilan lähimmät alamaiset tuskin milloinkaan tohtivat isäntäänsä vastustaa. Kerran osuivat pappilan karjapiika ja nuori torppari sanasotasille ja tuon metelin sattui kirkkoherra kuulemaan. Silloin päätti hän tehdä sotivaiset onnellisiksi. Hän arveli, että heidän olisi kauniimpi rakastaa toisiaan kuin vihata. Hän kutsui nuoret luokseen ja esitteli heille asian. He ensin hämmästyivät, sitten vähän vastustelivat, mutta lopulta suostuivat. Näyttihän muu mahdottomalta. Ensin heidät kuulutettiin ja sitten piti kirkkoherra omilla varoillaan heille häät. Eikä kukaan voi heitä sanoa onnettomiksi, vaikka he aina vieläkin joskus ovat sanasotasilla, mutta lopuksi seuraa aina sulo sovinto.

Kuitenkin oli koko pappilan perhe oikeata kansanväkeä. Kirkkoherran rouva oli pitejän emäntien parhain ystävä ja neuvonantaja, varsinkin sairauksissa, vieläpä taloudenkin askareissa. Mutta kyllä osasivat emännätkin pitää kyökin kautta mielessään rouvan. Sinne singahti milloin pyöreä voipytty, milloin neliskolkkainen kehäjuusto tahi kolmikas lampaanjalka, — ei pakosta, vaan rakkaudesta. Eikä pitejäläisen tarvinnut pappilasta asialta palata tyhjin suin. Sieltä tarjottiin milloin isännille ryyppy, milloin emännille kahvikuppi ja lapsille voileipä. Sentähden sieltä jokainen mesimielin palasi kuin lämpimän lieden luota. Ja kuitenkin sanotaan kirkkoherralle nousseen tavallista runsaammin varoja.

Hänen tyttärensä, kaksi vaaleanveristä, pitkänsolakkaa neittä, olivat pappilan kukoistus ja pitejän ilo. Usein vierailivat he pitejällä ja paljo hyvää kuuluivat ja oppivat heiltä talollisten tyttäret, joita he kohtelivat kuin sisariaan. Vanhin, noin kahdenkolmatta vuotias neiti Heleena, näytti useammiten mieltävältä ja alakuloiselta. Joskus sanottiin hänen, vasten isänsä tahtoa, seurustelleen pietistien kokouksissa ja palanneen sieltä entistäkin synkempänä. Usein kävi hän lohduttelemassa sairaita ja oli aina sieltä palatessaan tyytyväisempi. Nuorin sisar, yhdeksäntoistavuotias Eliina, oli isosilmäinen ja korkorintainen neiti, enimmiten tynnosti iloinen kuin päivänpaiste. Hänen alati askaroivaa henkeänsä seurasi harvoin ikävyys. Molemmat sisaret olivat laululahjaisia, vaikka heitä kuultiin ainoastaan iltahetkin kotoisalla, kun kirkkoherra väsyneenä oli palannut ilta-ajoltaan. Kalottipäin istui silloin laiha herra nojatuolissaan vastapäätä paiskeata ja hyvänvointista emäntäänsä. Ainoastaan koulun lupai- aikoina tavattiin tässä seurassa nuori kiharatukkainen ylioppilas. Laulujen lomat täytettiin silloin kaikenlaisilla keskusteluilla suuren maailman asioista. Niin elettiin tavallisesti vanhassa pappilassa. Ei pidetty siellä kemuja, joihin ei pitejän etevimpien talollistenkin perheitä ollut kutsuttu. Viimemainitut vaan harvoin kutsua tottelivat, milloin tottelivatkin, palasivat he nuristen ja valittaen olleensa "härkinä vieraassa karjassa", sillä vierashan oli silloin virkaväen kieli. Mutta yhä enemmän ja enemmän väsyi vanhojen päivien mies. Yhä harvemmin kuuli kirkonkylä enää kevättalven iltoina tuttujen kulkusten koleaa ääntä. Lopulta vaikenivat ne kokonaan. Kirkkoherra oli vaipunut vuoteen omaksi.

Kauan olikin jo huhu tietänyt, että konsistorista lähetetään kirkkoherralle apulainen. Ensin odotti sitä uteliaisuus, sen avuksi tuli sitten tosi tarve. Oikein kiihkeäksi haluksi paisui odotus lopulta. Mielissä kuvaeltiin sitä ilon sunnuntaita, jolloin nuori pappi — sillä nuoreksi tulokas ajateltiin — julistaisi elämän

sanaa temppelein pyhäältä tilalta. Nuorelta odotetaan aina jotakin uutta. Onhan siihen oikeus niinkauan kuin kaivataan edistymistä. Sentähden sanoo Almqvist aivan mielevästi, että "vanhat katsovat nuoriin kuin pappeihinsa". Odoteltiin uutta ja tuon uuden kuvaili kukin oman luonteensa ja sisällyksensä vaatimusten mukaan.

Tuota uutta odoteltiin vanhassa pappilassakin. Kaipion syitä kyti sielläkin vanhoissa sekä nuorissa.

II. UUSI PÄIVÄ.

Omituisilta, paljoa pyhemmiltä kuin kaupungissa, tuntuvat pyhäpäivät maalla. Ihmisten ulkoasukin eroaa silloin niin paljo arkipäiväisestä. Omituisella tavallaan vaikuttavat jo pyhän aattoiltana kyläkunnan tupruavat kylpysaunat, joista nuorta ja vanhaa, eri sukupuolia sekaisin, puhtaina pujahtelee ulos ikäänkuin uudestaan valmistuneina uuden elämän päivälle. Siivous ja puhtaus asettuu sitten illan tyynessä perheitten keskeen ja valkopalttinoissaan istahtaa iltaruualleen vähäsanainen väki. Tyyneys liikkeissä ja levontunne kasvoilla kuvastuu kaikkialla. Kun sitten aallehtii iltakellon juhlava ääni yli kylän vainioiden, kaikuna palaten metsän rinteeltä, on kuin lähettäisi Luoja kysymyksiä kellon kielin ja luotujen rinnasta vastaukset lennättäisi kaiku. Tuntuipa minusta lapsena kuin olis pyhäpäivien ilmassa värehtinyt jotakin pyhempää kuin arkeina.

Sellainen pyhyyksiin ylentävä päivä oli sekin keväinen sunnuntai, jona kansa oli tulvinaan kokoontunut kirkkoon uutta apulaista kuulemaan. "Hän on tullut", kuiskittiin jo kirkonmäellä. "Kuuluu olevan nuori, naimaton mies", tiesi joku. "On siinä jonkun tyttären osa", vakuutti muuan emäntäihminen. "Tuskin hän rupeaa useamman kuin yhden omaksi", ivasi eräs laiha suutari. "Eikä tarvinnekaan lähteä merta etemmäksi kalaan", huomautti samaan seuraan osunut pappilan torppari, sama mies jonka kirkkoherra kerran oli opettanut rakastumaan viholliseensa.

Mutta silloin kutsuivat kellot temppeleihin. Sinne sijoittui ulkona seisoksinut kansa, minkä mahtui.

Kirkonmenon alku oli pian loppunut ja saarnavirttä veisattiin. Sen loputtua vallitsi syvä hiljaisuus kirkossa. Pian yleni saarnatuoliin nuori, keskipituinen, vaalakka mies. Niin nöyrästi juhlallinen, niin luontevasti nöyrä, niin teeskentelemättä vakainen, niin vakavasti lempeä, nuorukainen, jonka sydän on rakkaudesta läikehtivä malja ja joka hengessään tahtois voimakkaalla syleilyllä nostaa jok'ainoan sanankuulijansa täydellisten onnellisuuteen, mutta joka kuitenkin kaikessa innossaan tuntee oman vajavuutensa, tuntee, että kaiken hyvän voiman lähde on ainoastaan yksi. Mutta hän rakastaa ja rakkaus on täydellisyyden side. Hän uskoo Jumalaan ihmiskunnassa ja luottaa ihmiskuntaan Jumalassa, sentähden hän siirtää vuoria, hän valloittaa maailman. Hän lausui sanan ja outoja väreitä vierehti läpi kuulijain, kuten aina, milloin ihmisten tunteet ovat herkästi vireillä. Ja hänen saarnansa sisällys? Ei hän ruoskinut helvetillä eikä kaupinnut joka lauseessaan taivasta. Totuus ja rakkaus tekivät hänen saarnansa ydinsäikeen. Päivä on tullut, alkoi saarnan ensimmäinen osa. Eläkää rakkaudessa! alkoi sen toinen osa. Vaeltakaat rehellisesti! olivat päätössanat. Näistä seitsemästä sanasta kasvoi saarna, jolla apulainen ensikerran avasi sydämensä seurakunnan edessä.

Kaikkien mielet näyttivät pysyneen vireillä. Lieneekö itketty — ei ainakaan kuultu tyrskettä. Ainakin lähti seurakunta kirkosta entistä vakaisempaan, useiden kasvoista loisti jotakin jaloa, joko tyytymystä taikka toivoa. Minäkin muistan kuinka tunsin sisälläni lujempaa tahtoa sekä voimaa parempaan. "Siinä miehessä on, Jumalan kiitos, kuulemista", lausuivat vanhukset. "Ja hänen kasvonsa loistivat kuin taivaallinen aurinko!" liioittelivat jotkut naiset. Pitejän raatarimestarikin, joka oli vakava pietisti, arveli, että nuoresta apulaisesta voipi toivoa sangen paljon hyvää. Mutta kaikista enin olivat ihastuksissaan nuoret. Nuori pappi puhui sydämestänsä ja hänen sanansa löysivät parhaimman vastineen nuorten sydämissä.

Mutta hänen nimensä? Ja minkä miehen poika? kyseltiin nyt kirkosta palatessa.

— Kuuluu olevan nimeltään Siipinen, tettiin joukossa.

— Ainoastaan talollisen poika Hämeestä.

— Sellaisia miehiä voisi tehdä pojistamme koulu.

— Hän tuntui rakastavan meitä kaikkia, lisäsi muuan keskenkasvuinen poika.

— Niinkuin sininen taivas, niinkuin aurinko säteilee jokaiselle, jatkoi hänen sisarensa.

Niin kulki kautta pitejän, kieleltä kielelle nyt pastori Siipisen nimi ja maine.

Vanhaan pappilaan palasi hän kirkosta. Kohteliaasti oli hänet otettu eilenkin taloon tullessa vastaan, mutta nyt pideltiin häntä kokonaan sydämellisesti. — Olihan pappilasta jokainen jalkeille kykenevä ollut kirkossa. Ainoastaan vanha sisäpiika jäi hoitelemaan sairasta kirkkoherraa. — Rouva kiitti nuorta

pastoria saarnasta, toivottaen hänelle onnellista jatkoa, ja siihen yhtyivät hänen tyttärensäkin. Neiti Heleenakin näytti nyt erinomaisen tyyneeltä ja rauhalliselta. Hän ei tiennyt miten parhain olisi osoittanut mielihyväänsä. Hän istahti ja soitti hartaan kappaleen pianolla. Sill'aikaa hyöri ja pyöri neiti Eliina äitinsä ja piikojen apuna, puuhaten kirkkopäivällistä pöydälle. Hänen toimelliset askeleensa näyttivät entistäkin keveämmiltä ja hänen silmänsä tavallistakin kirikkaammilta. Mikähän ihme hänessä mahtoi palaa?

Pian oli päivällinen pöydässä. Pian istuttiin ruoalle. Pian kodistui apulainen ystävällisen perheen keskuuteen. Päivällisen jälkeen sai hän kuulla sisarusten laulua. Hän ei ollut itse laulaja, mutta hän tunsii laulun voiman. Nyt ihastutti häntä kuulla sekä katsoa. Hänen mieleensä lensi uusia ajatuksia.

Mitähän noista lapsista vielä tulee, ajatteli itsekseen kirkkoherran vanha rouva.

III. PERUSTUKSIA LASKETAAN.

Vanhat kuuset, korkeat koivut ja haavat kohosivat kankaalla vanhan pappilan puutarhassa. Haaraili siellä myöskin usea rivi marjapensaita sekä yleni joukko omena- ja kirsikkapuita, seurustellen pensailevien sireenien keralla. Puutarhasta alempana aukeni pappilan vihanta viljapelto, jonka alla harmaa joki kiiruhti yhtymistensä läheiseen valtavirtaan. Kautta kankaan yläosan, kivenheitolla pappilasta, kulki pohjasta etelään maantie ohi kanttorin puustellin ja pappilan torppien, sivu vanhan puukirkon ja kirkkomaan alas kirkonkylään. Kaikkialla aukeni laaja vainio, jota sekapuinen metsä etäisyydessä kehysti; ainoastaan lännessä oli härkinmännikkö lähempänä pappilaa.

Pappilan pihalla yleni paitse suurempaa päärakennusta toinen pienempikin. Se sisälsi useita väensuojia sekä toisessa päässään virkahuoneen ja kaksi kammaria, joissa nuori apulainen asusteli.

Mutta tällä kertaa istui hän puutarhan keväisessä luonnossa. Kuusien ja lehtipuiden vaiheella siellä sijaitti pöytä lavitsojen välissä. Pöydän ääressä tutkaili siellä nuori pappi tulevan saarnansa aineksia. Hän oli päättänyt puhua kauneudesta ja vapaudesta — harvinainen saarnan aine siihen aikaan. Hänellä oli kaksi johtolauseetta, joiden pätevyyttä hän nyt punnitsi.

"Etsikää ennen kaikkea sisällistä hengen kauneutta, joka teissä kukkii rakkauden töiden kautta ja hedelmöitsee niiden seurauksissa!"

Täytyneehän tämän pitää ryhtinsä. Rakkaus on kauneuden henki ja kauneus rakkauden ruumis, toista ei ilman toista. Mutta sisällinen on ulkonaisen perustus ja perustus on ensin laskettava.

Kauniisti hymyilee kukka, kauniisti tuikkaa tähti, kauniisti livertää lintu, kauneutta säteilee koko luotu maailma sentähden, että siitä huokuu, hengittää, hehkuu Jumalan rakkaus. Eivätkö samat iankaikkisen säteet voisi ilmestyä tuhatkauneuksina ihmishengessä, tuossa luodun maailman kuvastimessa? Niin, miksi eivät voisi, kun kuvastin vaan on valmis hiottavaksi ja puhdistettavaksi. Mutta toinen osa:

"Etsikää sisällistä vapautta totuuden palveluksessa, niin vapauden ulkonaiset esteet raukeavat kuin poltetut nuorat", jatkoi apulainen. "Jospa koko kansani tätä tottelisi! Vapaus on tarpeellinen määrä raitista ilmaa. Raitis ilma lisää voimia ja eloisuutta. Mutta totuus on raitista ilmaa hengenmaailmassa. Joka vaeltaa totuudessa, sitä ei kahlehti kuolemakaan ja elämä on hänelle voittoretki kuolemattomuuteen. Sisällinen vapaus kukistaa ulkonaisetkin kahleet. Totuuden tullessa palaa vääryyden ansat."

Tällaisissa aatosten pinteissä haaveksi nuori pappi puutarhassa kun yht'äkkiä alkoi läheisellä oksalla livertää peippo ja samaan aikaan kohosi vainiolta taivaan kupua kohden leivo. Sinne kallistui nyt nuoren miehen korva ja hänen henkensä taivaalla leijui outoja aavistuksia, semmoisia kuin ainoastaan kevät herättää nuoren keväisessä hengessä.

Hiirenkorvalle oli jo puhjennut puissa ja pensaissa lehti, ja helakan vihreänä nousi ruohontutkain nurmesta. Niin tuntui kuin olisi tohissut luonnon kohoelevassa rinnassa elämän voima. Kevät huokui kuin onnestaan uneksinut, heräämään herttova impi, jonka silmiä aamunsäteet aukovat kiiruhtaen nukkunutta pukeumaan morsiameksi.

— Oi tätä temppeleä, jossa iankaikkisesti uutena sointuu iankaikkisen sana! lausahti haltioissaan innostunut pappi. — Mitä on saarnani sen rinnalla mitä opetetaan luonnon suuressa temppeleissä, jonka jumalallisia aarteita ihmiskunnan suurin mestarikin on meille tulkinut! Mutta ihmisten sydämet ovat suljetut. Sentähden onkin asiani avata sokeain silmiä ja kuurojen korvia näkemään ja kuulemaan Jumalan ihmeitä luonnossa, ihmiselämässä ja taiteessa. Taiteessa! Sanoinko taiteessa? Kuinka moni tunnustaa sitä? Ja kuitenkin, kuinka yleviä hetkiä olen nauttinut taiteen temppeleissä. Mutta onhan ihmisiä, jotka eivät voi eroittaa jalokiveä hiekanjyvien seasta. Toiset tuomitsevat viinit yleensä

sentähden, että niihin joskus on sekoitettu sopimattomia aineksia. Sitten olisi koko kirkkokin hyljättävä sentähden, että sen oppiin aikoinaan oli ja vieläkin on sekoitettu ääretön joukko väärennyksiä. Ei! Minä kieltäisin sisällykseni totuuden, jos en tunnustaisi, että Jumalan kasvot loistavat ja Hänen kielensä puhuu rehellisille sydämille yhtä usein taiteen ja luonnon tempelissä kuin rukoushuoneessakin. Silloin kajahti vainiolta kyntömiehen laulu:

Toivon riemu ja autuuden aika
Suruani harvoin lievittää.

Sydämellinen, vaikka ontuva ja särkynyt, oli laulajan sävel. Se oli kuitenkin kylliksi herättämään pastorin huomiota.

— Ei ainoastaan luonto herää, ei ainoastaan linnut laula — kansakin huutaa kaipauksella toivonhetkeensä. Kuuluu kuin olisi se jo huutanut äänensä sorroksiin. Mutta sen hetki on tullut. Suomen kevätpäivä jo sarastaa. Kansa on Jumalan lauma, jota ei saa sulkea ahtaihin aitauksiin, vaan pitää se paimennettaman raikkahille lähtehille, laajemmille laitumille. — Jouduta askeleitasi, kevät!

Ikäänkuin kutsuttuina saapuivat nyt pappilan neidet puutarhaan, vanhin kantaen kahvia, nuorin kahvileipää.

— Toivotin juuri joutumaan kevättä; tekö sen tuotte? kysyi apulainen leikillään, tasaten silmäyksensä kummallekin tulijalle.

— Teidän seurassanne tuli meille lintuineen kevät, kukkineen kesä, ennätti sanomaan nuorempi neiti, Eliina.

— Ei tee yksi lintu kesää eikä poista yksi vilukukka talvea. Vaan teidän laulunne kanssa liitossa voisi kenties vaikuttaa jotain minunkin sanani. — Ehkä suvaitsette istua saman pöydän ympärille!

Neidet istuivat.

— Te sitten kukkuisitte kevätkäkenä meidän livertäessä lintuina, pilpatti Eliina.

— Luulenpa, että liittyisi myöskin laulumme moni kylän varpunen ja vainion västäräkki, arveli Heleena.

— Ei olisi kuitenkaan oikein hyväksyä lauluseuraamme kaarneita ja vareksia, varoitti Eliina leikillisesti.

— Ne voisivat kuunnella syrjässä ja kasvattaa korviaan; tarvitsemmehan kuulijoitakin, neuvoi apulainen.

Uudelleen lennätti tuuli vainiolta kyntömiehen säveliä:

Rintani on kuin järven jää,
Kukapa sen viimeinkin lämmittää?

— Kuuletteko miten karahtelee kevättä kaipaavan kansan rinnassa kirsi! Sulina lainehtii jo järvemme, mutta monen rikkaan sydämen syvyyttä peittää routainen jää; niin ei siellä kuvastu ehjänä isänmaamme rannat kukkineen, taivas tähtineen, huomautti apulainen.

— Oi, Heleena! Miten voisimme sulattaa ja lämmittää tätä kansaa? emmehän ole mitään koettaneetkaan! huudahti Eliina.

— Minä tunnen tässä kansassa suliaakin syvyyksiä, todisti Heleena vakavasti.

— Sinä tarkoitat noita synkkämielisiä lahkolaisia, jotka näkevät ainoastaan ylös ja alas, mutta eivät ympärillensä. Oi, pastori! Minusta he muistuttavat sellaista salomaan yksinäistä järveä kuin Runeberg kuvaa löytäneensä Saarijärven metsässä: taivas yllä, taivas alla, mutta rannan jylhät hongat ja kuuset peittävät kaiken muun näköalan.

— Kuitenkin sellaisessa järvessä kuvastuu aina taivas ja asuu aina rauha, muistutti Heleena.

— Vaikka jylhäkin, lisäsi apulainen.

— Mutta minä rakastan sellaisia järviä, joiden ympärillä vaihtelee puistot, kylät, viljavainiot ja kaupungit, jatkoi Eliina. — Taikka oikeastaan minä rakastan virtaa, joka yhä vilisee eteenpäin, näkee, kuulee ja oppii yhä uutta; kuljettaa laivoja, pyörittää tehtaita ja ainoastaan suvannoissa pysähtyy, kooten uusia kuvia taivaasta ja maasta — viettää niin lepopäivää tahi rukoushetkeä — rientääkseen sitä voimallisemmin merta kohti.

— Minua miellyttää, neiti Eliina, teidän kuvauksenne, säesti pappi. — Tosiaankin ihmishengen elämänilmiöt usein muistuttavat niistä seuduista, joissa asustellaan. Niinpä herää jylhän luonnon keskessä asuvassa kansassa synkkä ja jylhä uskonnollisuus sekä päinvastoin kansassa, joka elää valoisemmissa keskuksissa. Jumala näyttää yleensä suvaitsevan, oikeinpa suosivan erilaisia muotoja, kunhan vaan on rehellinen ja vilpittömän sisällyks.

— Miten sitte selitätte sisareni ja minun hengenilmiöt — niin eriluonteiset ja kuitenkin saman luonnon lapset? huomautti Heleena.

— Usein kohoaa vakava kuusi tai petäjä iloisen lehtimetsän keskessä. Vaikka Etelä-Suomen vainion kasvatti, olette te hengittäneet salomaan jylhän syvää ilmaa noissa seuroissa, joissa kuulutte käyvän. Sitävastoin on neiti Eliina luullakseni kasvanut vapaampana syrjävaikutuksista, ainoastaan kodin ja luonnon helmassa — siinä kenties syy erilaisuuteenne.

— Eipä niinkään! Vaan olen minäkin kansan keskessä elänyt, intti Eliina. — Mutta minä olen sellainen paha lapsi, joka ei voi elää niinkuin Heleena. Ja kuitenkin mahtaa Jumala sitä vaatia. Oi, pastori! sanokaa, vaatiiko Jumala ihmistä luonnottomaksi? Enkö saisi katsella elämää ja luotua maailmaa ympärilläni? Pitääkö kulkea yönä päivällä, varjona valon keskellä, syksynä keväällä — sitä en voi! Mutta eihän piile taivaskaan aina pilvessä eikä ole kevätaivas syytaivas. — Selittäkää, pastori!

Neiti Heleena näytti tulevan sisarensa puheesta levottomaksi, ja hänen vakavissa silmissään ilmestyi jotakin haaveellista.

— Minua ihastuttaa teidän innostuksenne, neiti Eliina, jatkoi apulainen. — Te vastaatte kysymyksiinne oikein. Jumala tahtoo toteuttaa itseään ihmisessä niinkuin hän toteuttaa luonnossa heräävän kevään, kukkivan kesän ja hedelmöitsevän syksyn. Meillä vaan on vapaus kieltää tahi suostua siinä missä luonnon täytyy. Kaikki tapahtuu luonnollisesti, vaikka ihmeelle näyttää se, mitä ei ole ehditty käsittämään. Mutta se mikä on luonnollista yhdessä, ei ole kaikissa luonnollista. Metsälammen äänetön tyyneys ei aina ole luonnollista vainion halki vilisevässä virrassa. Samoin mestarille on luonnollista mikä oppilaalle näyttää ihmeeltä. Sentähden ei sovi tuomita samalla mitalla kaikkia. Fredrik Cygnaeus sanoo, että kauneus ilmestyy tuhansissa muodoissa — vieläkin useammissa tuhansissa muodoissa puhkeaa elämään iankaikkinen totuus. Kaikelle totuuden elämälle yhteinen on ainoastaan rakkaus, jota ilmaisee itsensä uhraava työ elämän velvollisuuksien täyttämässä. Ainoastaan se sitoo erimuotoiset käsitteet saman pään alamaisuuteen.

— Minä sulan teidän sanoistanne! huudahti Eliina.

— Te haastatte ajateltavia asioita, myönsi Heleena miettiväisesti.

— Mutta me naiset voimme niin vähän todistaa työllä rakkauttamme, valitti Eliina.

— Jokaisella on tilaisuus perheessään ja kansassaan palvella lähimmäistensä, väitti apulainen. — Tuolta vainiolta kuului äsken kansan kutsuva ääni. Kansan henki hartoo lämmintä ja valoa. Niin monta ihanaa hetkeä luovat pappilan neidet säveleillään kotinsa suloksi — miksi eivät koko pitejän suloksi?

— Emmehän toki lähtene pitejälle laulelemaan? kysyi pilallisesti Eliina.

— Ei juuri niin. Mutta pitejän nuorisokoontuu säännöllisesti pyhien iltapuolina pappilaan, kun on päästy kirkosta. Te viritätte heihin laulun hengen, joka sitten kautta pitejän kylä kylältä elää ja hehkuu, synnyttäen yhä uutta intoa, yhä uusia yrityksiä.

— Oivallista! riemuitsi Eliina palavin silmin. — Me perustamme pitejän nuorisosta lauluseuran. Ja kanttori saapi yhtyä leikkiin.

— Niin, kanttori! lisäsi Heleena hieman punastuneena.

— Hän on nuori mies ja tekee sen luultavasti halulla, jatkoi apulainen. — Ja te, neiti Heleena — neiti Heleena punetui entistä enemmän — varmaan olette hyvä ja opastatte minut noihin hartausseuroihin?

— Sen teen mielelläni, suostui hämiltään selvinnyt neiti.

— Ettekö ottaisi silloin minuakin seuraanne? kysyi Eliina.

— Vaikka ainaiseksi, myönsi apulainen. — Haluaisin toimittaa kyläkuntiin pyhäkouluja ja niihin ehkä löytyisi parhain opettajia noista hartausseuroista. Niin avaisimme vähittäin alaa metsälammen rannalla uutisviljelykselle, samalla kun ammentaisimme "sulista syvyyksistä" elinvoimia nuorison hengelle. Niin liittyisivät seurakunnan jäsenet toistensa elämäksi toisiinsa.

Mutta pappilan rouva tuli kutsumaan tyttäriään sisälle. Heitä muka tarvittiin askareille. Apulainen jäi taas puutarhaan yksinään. Hän rupesi muistelemaan asioita, joista oli keskustellut. Hän muisti viime sanansa Eliinalle. — Sanoinko "ainaiseksi?" Mitä hän mahtoikaan ajatella? Enköhän ollut kovin varomaton? — teinpä sen melkein ajattelematta! Miksi pitikin luistaman tuon sanan huuliltani? Olisinko todellakin niin onnellinen, että voittaisin hänet elämäni kumppaliksi! Mutta sellaisia houreita herättää ainoastaan kevät. Hän sanoi "sulavansa" minun sanoistani. Minähän sulan kuin vaha hänen henkensä liekissä! Hänen sanansa kaikuvat kuin soitelma korvissani. Pakene, luvaton soitelma! Ei! Kaiu, iäti kaiu! — Mutta onhan hän liiaksi minun kaltaiseni, hän ei sovi minulle. Paremmiin sopii papille yksivakainen Heleena. Häneen pitää minun tutustua.

Hän nojasi päänsä käsiänsä vastaan.

Taasen pilpatti oksalla peippo. Taasen liverteli kevättaivaalla leivo.
Ja lempeitä tuulelmia huokui vainion rinta.

Mutta sekaäänisten kellojen kaikuessa humautti pappilan pihalle hääjoukko, vihittävä pari. Apulaista tarvittiin virkahuoneessa.

IV. KÄYDÄÄN TUUMASTA TYÖHÖN.

Seuraavan sunnuntain iltapuoleksi oli kuulutuksella koottu suuri joukko pitejän nuorisoa pappilaan. Pyhäpuhtaissaan siellä liehui vilkkaita poikia ja ujoja tyttöjä sekaisin. Kaikki seisoivat nyt melkein ääneti, kainostellen, mikä apulaisen työsalissa, mikä eteisessä, osa odotteli ulkona.

Sisällä koeteltiin ääniä; kuka hyväksyttiin, kuka hyljättiin. Onnelliset ne, joille kunnian kukko lauloi koetushetkellä. Vieläkin vilkkuu muistissani heidän iloiset silmänsä. Minä olin silloin paimenpojan kokoinen, kun sykkivin sydämin odottelin tuota onnenkoittoa. Tuli sitten minunkin vuoroni. Siinä ensin kirisin ja pirisin, mutta kun se ei näyttänyt kanttoria tyydyttävän, niin lopulta kaikesta voimastani huutaa huikautin, että salin katto kimahti. Siitä purskahtivat toiset tarjokkaat nauramaan, mutta minä kuumenin korviani myöten. Seurauksena tuosta kuumasta koettelemuksesta oli, ett'ei minua kelpoitettu. Kanttori sanoi, ett'ei minulla ollut korvaa, vaikka niitä oli kaksikin. Pikemmin olisin sillä hetkellä uskonut, ett'ei minulla ollut silmiä, sillä niin pimenei keväinen maailma edessäni.

Kun sitten tuo pimeyden hetki pakeni, näin neiti Heleenan lohdutusenkeliä edessäni. Hän vakuutti, että minulle kyllä aikaa voittaen kehittyä korvaa, sen mukaan kuin miehistyn ja käyn muita kuuntelemissa.

Joll'en olisi kuullut mitä sanottiin, niin olisin todellakin uskonut, ett'ei minulla muka ollut korvaa. Tuollaiset selitykset minua tietysti kovin loukkasivat, jonka tähden vetäysin tyytymättömänä toisten taakse.

Sitten astui esille Käkelän Mäkelän Anni, kaino, mustakulmainen ja punaposkinen tyttö. Juuri hänen tähtensä minä jo silloin kaikista enin taitamattomuuttani häpesin. Hän onkin nyt vaimoni enkä minä häntä sen vuoksi tarvitse kiittää, mutta toista oli kuulla hänen lauluansa kuin minun. Kun hän laulaa keahutti, niin hiipaisi silloin minunkin sydäntäni — vaikka se olikin vaan koetuslaulua — ja molemmat pappilan neidet häntä silittivät ja taputtelivat.

Sittenkun oli kaikkia koeteltu, piti apulainen puheen laulun tarpeellisuudesta ja hyödystä. Hän toivotti laulajille ahkeruutta ja sen palkaksi iloa. Hän ilmoitti pääkaupungista hankittavan uusia kauniita lauluja. Ja jokaisen mieli täyttyi toivolla ja innolla — jokaisen, joka kelpasi laulamaan. Meitä korvattomia laulajia lohdutti hän sillä vakuutuksella, että Jumala oli meille varmaan antanut taikka antava jotakin muuta laululahjan asemesta, koska "lahjat ovat moninaiset". Sellainen selitys meitä alkoikin tyydyttää, varsinkin kun huomasimme, ett'ei apulainenkaan ollut laulumies ja oli kuitenkin kelpo mies.

Lopuksi lauloivat kanttorin kanssa pappilan neidet vielä kauniin virren — minustakin se kuului kauniilta — sitten jätettiin siksi kertaa hyvästi. Joka sunnuntai-iltapuoli jatkettiin sittemmin pappilassa lauluharjoituksia.

Veljensä, ylioppilaan, kautta hankkivat pappilan neidet pääkaupungista lauluihin sanoja sekä nuotteja. Niiden joukosta muistan minä erittäinkin Maammelaulun sekä Savolaisen laulun. Olihan juuri samana vuonna ilmestynyt A. Oksasen Säkenet, joissa kansa tunsu oman henkensä liedestä lähteneitä kypeniä, jotka hehkuvina palasivat saman hengen sytykkeiksi ja herätteiksi. Minä muistan, miten sydämellisellä hartaudella nämä kansallisen hengen huomenlaulut silloin omistettiin. Häähuoneesensa heräävä morsian oli Suomi silloin.

Sittemmin kaikui kirkonmenoissa ylevästi sekaääninen laulu. Kujilta ja vainioilta hävisi vähittäin

siveiden laulujen tieltä rekivirsien renkutus. Ja kyläkunnissa yhtyivät usein nuoret keskenään lauluharjoituksiin, joita vanhempi väki mielihyvillään kuunteli. Vielä samana sunnuntai-iltana, laulukoetuksien jälkeen, meni apulainen neitien ja kanttorin keralla tutustumaan kyläkunnan hartauskokoukseen. Kokous oli tällä kertaa pitejän raatarin luona ja väkeä oli siellä tuvan täydeltä. Pöydän päässä, kynttiläparin himmeässä valossa istui keski-ikäinen mies Raamatun ja J. Wegeliuksen postillan ääressä ja piti puhetta. Arvokkaan näköinen oli tämä kunnioitettu pitejän mestari. Hiljainen, vakava hartaus vallitsi huoneessa. Aluksi joutui kokousväki hämilleen vierasten tulosta. Olihan apulaisen tulo aivan odottamatonta, kun ei kirkkoherrakaan koskaan tällaisista kokouksista välittänyt. Kohteliaasti tarjosi kuitenkin isäntä tulijoille pöydän takana istuinta.

Paljon keskusteltiin sitten illan kuluessa uskonnollisista asioista. Lopuksi esitteli apulainen pyhäkoulu-hankeensa. Hän kysyi tahtoiko raatari kristillisestä rakkaudesta ruveta kyläkunnassaan sellaisen koulun opettajaksi. Lapsien kanssa luettaisiin ja tutkisteltaisiin siellä pyhäpäivän teksti ja lopuksi toimitettaisiin lapsille muutakin miellyttävää ja hyödyllistä lukemista. Nöyrästi ja vajavuuttansa valittaen suostui raatari ehdotukseen, varsinkin kun apulainen lupasi auttaa asian alkuun ja käydä usein koulua katsomassa.

Hartauskokouksen alussa ja lopussa laulettiin joku virren värssy sekä pidettiin polvirukoukset.

Kokouksen jäsenet iloitsivat apulaisen läsnäolosta ja apulainenkin lähti kokouksesta tyytyväisenä: hän oli siellä nähnyt koolla joukon vilpittömiä ihmisiä, jotka näyttivät ainakin suvaitsevan hänenkin harrastuksiansa.

Niin perusteli apulainen kautta pitejän pyhäkouluja, joihin hankittiin opettajat kyläkuntien etevimmistä lukumiehistä. Sellaisissa kouluissa istuttiin tavallisesti joko pöydän ympärillä taikka seiiniä vasten lavitsoilla. Ihanana säilyy muistossani erään sunnuntain iltapuoli, jolloin nuori apulainen astui ensikerran kouluunne. Hän näytti niin lempeältä ja rakastavalta. Hän selitti meille luetun sisällystä ja kyseli meiltä. Lopuksi piti hän rukouksen ja silloin kuulin ensikerran puhuteltavan Jumalaa isänmaan ja kansan puolesta. Tätä muistellessani heltyy mieleni useasti vieläkin.

Sen jälkeen noudatti pyhäkoulun opettajammekin rukouksissaan nuoren pappimme esimerkkiä.

Apulaisen ehdotuksesta kokosimme sitten vapaaehtoisilla lahjoilla keskuudessamme rahoja, joilla meille tilattiin senaikuiset lastenlehdet, Lasten Suometar ja Varpunen. Niitä luettiin pyhäkoulussa lopputyöksi ja niiden kautta edistyi enin yleinen lukuhu.

Näihin aikoihin alkoi usea pitejäläisemme tilata kotiinsakin sanomalehtiä.

Luluharjoitukset pappilassa edistyivät niin, että Juhannuksena oli koko lauluseura ensikerran tilaisuudessa laulamaan kirkossa seurakunnan kuullen.

Samana päivänä päästettiin nuorisoa ensikertaansa Herranehtoiselle.

Juhlan aamuna kokoontuivat nuoret pyhäpuhtaissaan pappilaan. Siellä järjesteli heidät kanttori ja nuori herra — ylioppilas oli nyt kotona — pitkäksi riviksi. Laulajat johtajineen asettuivat etupäähän sekä apulainen niitten edelle. Tyyni juhlainen vakaisuus vallitsi tämän kukilla koristetun nuorukaissarjan kukkivilla kasvoilla. Kevättä hengitti koko luonto, kevät hehkui ja säteili myöskin nuorten silmistä. Sireenien tuoksua lennätti puutarhasta tuuli; siihen yhtyivät laulajain juhliivat säveleet, samalla kun alkoi reipas astunta kirkkoa kohti. Outo tunne valtasi silloin kirkkoväen, joka yhtyi tuohon keväiseen seuraan. Kun laulajain sävelet vaikenivat, jatkoi niitä tornista kajahtelevat kellot. Niin saapui väkijono temppeleihin.

Lehterille, vastapäätä alttaria, asettui laulukunta johtajineen.

Tuskinpa milloinkaan ennen seurakuntamme kirkko oli ollut niin kauniiksi kukilla ja lehväksillä koristeltu kuin sinä Juhannuksena. Koko Herran huoneessa lemahteli tuoreet tuoksuiset kasvit ja erittäin runsaasti seppelöity oli alttari kehineen.

Rippilapset tiesivät apulaisen erittäin hyväilevän kaunista luontoa. Olihan seurakunta hänen esityksestään tehnyt säännöksi, että jokaisen nuorukaisen ripille päästyään on istutettava kirkkopihalle joku lehti- tai havupuu. Sitten sai hän kuntalaiset päättämään, ett'ei enää hautausmaalle pystytetä lyhytikäisiä puuristejä, vaan, joll'ei kannata kustantaa kivi- tai metallipatsasta, istutetaan kaivatun hautakummulle joku kasvava puu. Tämän kautta aljettiin pitejällä yleisemmin hyväillä asuntojenkin ympärillä puistoja ja istutuksia.

Mutta kovin ihastunut ja innostunut oli seurakunta Juhannuksena palatessaan kirkosta. Ei ainoastaan sanan, vaan sävelenkin voima nostatti siellä nyt enemmän henkeä, kohotti mieltä pyhempiin ilmanaloihin. Entistä hartaammin harjoitettiin sittemmin laulua ja yhä suurempaa luottamusta voittivat

apulaisen toimet ja harrastukset pitejäläisiltä. Kuitenkin kuului siellä täällä vanhempien kuntalaisten kesken nurinatakin apulaisen toimia ja harrastuksia vastaan. Puhumatta pitejän virkaväestä, joka ei voinut suvaita apulaista, kun hänen vaikutuksestaan oli pappilassa aljettu haastaa samaa kieltä kuin kansakin ja palvelusväki, eivät jaksaneet useat hartaat pietistitkään kaikissa apulaisen käytöstä hyväksyä. Näyttihän kuin olisi ruvennut maailmassa kristityllekin paistamaan päivä entistä iloisemmin. Ja kuitenkin elettiin murheen laaksossa! Tuota oli vanhemman väen vaikea käsittää. Tosin kävi apulainen myöskin tarvittaessa lohduttamassa sairaita ja murheellisia ja sanottiin, ett'ei kukaan sitä olisi toimittanut paremmin kuin hän. Mutta kuinka taisi hän kuitenkin toisinaan istua hääsalissa, kuulla viulun soivan ja nähdä nuorison tanssivan: taisi iloita iloisten kanssa — sellainen kristillisuus ei tuntunut mahtuvan vanhan väen uskonkaavoihin. Niin kyllä nuristiin, mutta ei kukaan apulaista suusta suuhun parjannut. Tarvitaanhan paljon — ainakin tarvittiin niinä aikoina — ennenkuin kansa pappiansa parjaa. Ja varsinkin on Etelä-Hämeen kansa tavallista taipuisampi ajanmukaisiin yrityksiin. Sitä paitse olihan apulainen elämässään moitteettomasti nuhteeton, vaikk'ei hän tosin pyytänyt näkyä pyhimyksenä ihmisten silmissä. Kaikki uutispuuhansa esitti hän kuntalaisilleen suopealla ihmisrakkaudella ja maltilla, jota kansan, jolla tavallisesti on sydän etupäässä, oli mahdoton vastustaa. Rakkaudensanan voimalla vaikutti hän senkin, että kussakin kylässä kinkeri-lukujen lopulla, entisen aprakan ajon sijaan, toimitettiin vapaaehtoinen rahankeräys pitejän lainakirjaston hyväksi. Niin perusti hän täällä ensimmäisen lainakirjaston — nyt on meillä sellaisia useammassa kyläkunnassa, sillä kirjallisuus on tullut ihmisten elintarpeeksi.

Pappilasta lähtivät ensimmäiset luennotkin, joita näillä tienoin pidettiin. Kansalliset liikkeet pääkaupungissa, nuo henkisen kevätuuuden eloisat puhallukset, olivat omituisesti tenhonneet pappilan Jaakko-herran, tuon ennen tunnetun nuoren ylioppilaan. Palattuansa kotiinsa kesäluvalle, tapasi hän apulaisen toimimassa samaan suuntaan kuin hän oli ainoastaan uneksinut. Hänen luottamuksensa löysi tukea, hänen innostuksensa vahvistui. Hän käveli eräänä lämpimänä päivänä sisartensa seurassa puutarhan polkuja, poimien sieltä täältä kevään esikoiskukkia. Palavana virtana uhkui elämä hänen suonissaan. Mitä tuntee lempivä nuorukainen keväällä, sitä tunsikin nyt hänkin, mutta hänen lemmittynsä oli Suomen kansa.

— Nyt tunnen minä täydellisesti kevään, puhkesi hän sanoiksi. — Olen nuori ylioppilas. Lyyrani on kunniani. Olen ihmeesti vapaa. Tuntuu niin hyvältä, kun ajattelen eroitusta koulupojan ja ylioppilaan välillä! Silloin elämä suljettu hautakammio, sanat kuolleita mummioita, kirjaimet ikäviä hieroglyfejä — nyt avoinna edessäni maailma, sanat puhaltavat henkeä, kirjaimet tulkitsevat totuuksia. Nyt elän ja nautitsen elämästä. Mutta nyt onkin minulla kansa, jota silloin en käsittänyt omakseni; elävä isänmaa, joka silloin oli ainoastaan kuollut leipäpala. Nyt, latina ja matematiikka, te riitaiset suurivallat, nyt ette hallitse minua, vaan minä teitä. Tunnen itseni niin keveäksi. Ottaako jalkanikaan maahan? Ennen nuokkui päänikin sinne. Ja tämä kaikki tapahtuu keväällä. On niin lämmin. Yötkin valkenevat. Uneliaisuutta, väsymystä — niitä tuskin on maailmassa. Maa ja puut kaikki heräävät, valvovat, nousevat taivasta kohti, puhkeavat lehtiin ja sitten kukkiin. Hedelmää ei kukaan odota keväältä. Ruusuilla tanssia kevään soittaessa — se sopii nuorelle ylioppilaalle, ainakin minulle. Osasinpa syntyä hyvään aikaan: minulla kevät, luonnossa kevät, kansallani kevät. Jumala syleilee maailmaa! Ja minäkin syleilen — niin minä tahtoisin syleillä koko Suomen kansaa!

— Oikein, veljeni! huudahti Eliina. — Sinä laulat oikeata ylioppilaslaulua, vaikka ilman säkeitä, ilman mittaa.

— Elämä tuntuu minusta niin väljältä, ett'en voi laulaa noita mitattuja virsiä — paitse silloin kun yhdyn teidän lauluharjoituksiinne, lausui ylioppilas.

— Tämän elämän virret ovat kaikki mitattuja, huomautti Heleena.

— Niinpä niinkin, mutta en tahdo sitoutua kaikkiin tämän elämän mittoihin. Henkeni on mittaamaton ja sen sävelet samoin.

— Mutta täällä sinun pitää tottua, ennenkuin tuolla voit laulaa, liittyi keskusteluun apulainen, jonka työpöydän luo, puitten varjoon, sisarukset olivat saapuneet. — Ja täällä ei ole laulut ainoastaan sanoja ja säveliä — ne ovat myöskin työtä.

— Minäkin yhdyn pastoriin, kiiruhti Eliina lausumaan.

— Sinun kyllä sopiikin yhtyä pastoriin, ivasi ylioppilas, enkä kieltäy minäkään yhtymästä hänen mielipiteihinsä, vaikka joudun ymmälle siitä, mihin työhön minun kaltaiseni mies oikeastaan kykenisi. — Jotakin johtuu kuitenkin mieleeni. — Minä tahdon. — Minä koetan.

— Ihminen on puu, joka kukkii, jos kasvaa, kasvaa, jos hedelmöipi, lisäsi apulainen.

Keskustelu päättyi sillä kertaa siihen. Neidet ilmoittivat tulleensa kutsumaan pastoria päivälliselle.

Mutta sittemmin alkoi Jaakko-herra pitää lupa-aikoinaan kansalle luentoja, milloin kirkkohistoriasta, milloin kotimaan ja yleisestä historiasta sekä luonnontieteellisistä aineista. Näiden kautta kiihtyi kansan tiedonhalu ja äsken perustettua lainakirjastoa aljettiin sitä innokkaammin viljellä.

Sama ylioppilas pani täällä toimeen ensimmäisen seuranäytelmän, jossa esitettiin "Riita-asia". Kammoen lähestyi sitä monikin ensin katsomaan. Olihan ennen saarnattu teatteria pirun kirkoksi, pahalaisen pajaksi y.m. — ja nyt pyrki sellainen laitos kristikuntaan.

Apulainen neuvoi: "Koetelkaat ja omistakaat, mitä tunnette hyväksi. Jokainen ei jaksaa sulattaa joka ruokaa. Ainoastaan elkää tuomitko toisianne."

Seurauksena oli, että ne jotka sitä ennen olivat teatteria parjanneet, vaikenivat. Useampi olisi halunut nähdä toistekin sellaista. Ja onhan sitä sittemmin nähtykin.

Monta ruokalajia, joita ennen pidettiin myrkkyyinä, on ihmisellinen käytäntö todistanut terveellisiksi ja edistävää sivistystä tehnyt välttämättömiksi. Eiköhän lie sama henkistenkin elintarpeitten laita?

V. NEITI HELEENA ILMAISEE JOTAKIN.

Mutta ei tapahtunut liikkeitä ja muutoksia ainoastaan pitejällä — tapahtui niitä pappilassakin. Kummia huhuja liikkui kirkonkylässä neiti Heleenasta. Hänen sanottiin eräänä sunnuntai-iltana lähteneen kodistaan. Hänen luultiin menneen hartauskokoukseen. Kuitenkaan ei siellä häntä nähty, vaan myllyn lähellä oli hän kauan istunut korkealla äyräällä ja käsi poskella kuunnellut kosken kohinaa. Siellä oli hän sitten kulkenut pitkin joen rannetta, tullut Kruunuhaan kohdalle, jossa asusti pappilan ruuhi. Siihen sanotaan hänen astuneen ja siitä — joko tahallaan tahi vahingossa — hypänneen veteen. Onneksi — mistähän lie siihen saapunut — liikkui samana iltana kanttorikin rannalla ja ehti pelastamaan onnettoman. Yhdessä olivat sitten menneet pappilaan. Mutta kummallisinta tiesi huhu: että tuo neiti vielä samana iltana oli mennyt apulaisen asuntoon ja istunut siellä pitkän aikaa.

Toiset tiesivät, että neiti Heleena oli joutunut uskonnollisiin epäilyksiin ja sentähden noin etsi itselleen häviötä ja katoamista. Toiset taas vakuuttivat, että hän oli hurjasti rakastunut nuoreen apulaiseen, jonka rakkautta epäili voittavansa, ja sentähden käveli tyttö rukka houreissaan, välittämättä elääkö tai kuolla.

Tosiaankin, samana iltana neiti Heleena, kun oli pukeunut kuiviin vaatteihin, meni vielä pastori Siipisen asumukseen. Kello oli jo yli kymmenen. Apulainen istui huoneessaan aivan yksin. Kovin joutui hän hämilleen, kun Heleena kalpeana ja alakuloisena astui aivan aavistamatta sisään.

— Elkää hämmästykö, pastori! pyysi tulija. — En voinut olla etsimättä tänä iltana teitä. Sydämeni on niin kipeä ja teillä olen usein huomannut lääkkeitä.

— Niin, sydämen lääkkeitä. — Istukaa, neitiseni! Näytätte niin kalpealta, puhutteli apulainen. — Todellakin pitäisi papilla oleman tuollaisia nytteitä, varaseipäitä horjuville sydämille. Mutta voinko teitäkin tukea, tarvitsetteko tekin sellaista? Olettehan kokeneempi kuin minä.

— Oi, kuunnelkaa, pastori, ennenkuin puhutte! Mutta minun on mahdoton teille sitä sanoa. — Te nuhtelette minua. — Oi, elkää vihastuko minuun! Olenhan ainoastaan nainen, joka tarvitsee tukea; luvatkaa minulle sitä!

— Mi — minä lu — lupaan, änkytti apulainen. Mutta hänkin oli nyt joutunut hämille.

— Oi! Te pelkääte minua. Te ajatte minut pois, Minä olen onneton! jatkoi Heleena.

— Ei, ei! Istukaa ja puhukaa vaan rauhallisesti! Minä kuuntelen, vakuutti apulainen, koettaen näyttää tynneltä.

— No niin. Minä sitten tunnustan asiani. Minä — —. Voi, kuinka tämä on vaikeata! Olettehan nuori mies. — Mutta minun täytyy. — Niin, minä olen tehnyt suuren rikoksen, minä olen — rakastunut!

Nyt oli Heleena astunut vaikeimman askeleen ja iskenyt apulaiseen kuin ukon nuolen.

— Rikoksen — rakastunut! puhkui apulainen ja alkoi tulisesti teiskata edestakaisin asunnossaan.

— Olenko tätä alkanut? Olenko tähän syypää? jatkoi hän itsekseen hykertäen käsiään.

— Näenhän, että tuskastutte minuun. Ette tahdo minua lohduttaa, tiukkasi Heleena.

— Oi, tahdon, tahdon! Mutta enhän voi. Enhän voi teitä — — niin, mitä minä sanoisin?

Heleena tyrmistyi. Hän kohtasi mitä ei ollut odottanut. Hän odotti lohdutusta, rauhoitusta, mutta kohtasi neuvotonta levottomuutta.

Apulainenkin luuli kohdanneensa odottamatonta.

— Te ette sano mitään, jupisi neiti. — Te vaikenette ja minä häviän yöhön. Te olette sanonut, että luontokin saarnaa ihmisille, mutta minulle on se yhtä tyly kuin tekin: — se saarnaa lakia. Myllykoski tuolla pauhaa kuin sydämeni; tyynempi virta sen yllä oli minut hukuttaa; vainion tuulet puhaltavat minulle kaikkialla vinhasti vastaan; tuimina tuikkivat ylläni taivaan tähdet, ja kuu, tuo ennen niin lempeä kuu, haamoittaa kuin isäni haudankalpeat kasvot, jotka kuolinvuoteellaan tuomitsevat rakkauteni kuolemaan. Kaikki saarnaavat lakia eikä teilläkään ole evankeliumia.

— Särkyneeseen sydämeen syntyy maasta sekä taivaasta ainoastaan rikkonaisia kuvia — siinä onnettomuutenne, virkkoi apulainen levollisemmin.

— Mitä auttaa sen tietäminen minua? tokaisi neiti.

— Mikä on ihmisiin loukkautuen särkynyt, se voipi Jumalaan turvautuen parantua ja vahvistua, lisäsi apulainen.

— Mutta jos loukkauskivi on kiintynyt kirveltämään vammaa? pitkitti neiti.

— Iankaikkisen rakkaus puhdistaa ja parantaa kaikki vammat sitä terveemmiksi, mitä syvemmin niiden kivut tunnemme, jatkoi apulainen.

— Ja isäni vihan — pyyhkiikö Jumala senkin pois?

— Isänne vihan! Mistä olisi hän vihastunut teihin? — sairas, kuoleva vanhus.

— Voi! Ette vieläkään minua käsitä. Olenhan rakastunut, kuten jo sanoin ja — luvattomasti —

— Luvattomasti! huudahti apulainen melkein kauhistuneena.

— Niin, jatkoi Heleena vuodattaen kyyneliä, — ja olen sen tunnustanut isälleni.

— Sairaalle, kuolevalle isällenne! Minä en ymmärrä teitä, kummasteli pappi.

— Isäni joutui raivoon. Hän, joka ei kuukausiin ole jaksanut kohota vuoteeltaan, nousi kun tenhottu seisalleen, huutaen: "ei koskaan, ei koskaan saa kanttori tytärtäni!" Sitten vaipui hän hervakkana, melkein tainnoksissa tilalleen.

Kanttorin mainitseminen päästi apulaisen pälkähästä. Hän käsitti nyt koko pulman. Hän asettui tyyntyneenä pöytänsä ääreen ja jatkoi:

— Isänne ei siis suostu antamaan teitä kanttorille?

— Ei. Ja kuitenkin minä rakastan häntä, olen jo kauan rakastanut. Ja rakkauteni on nyt rikos — sitä en ennen käsittänyt.

— Epäilemättä nytkin käsitätte isäänne väärin. Rakkautta ei hän voi kieltää enemmän kuin kukan puhjentaa tahi luonnon heräämistä keväällä. Varmaankin tarkoittaa hänen kieltonsa jotakin muuta.

— Tiedän kyllä isäni syyt, selitti Heleena. — Sellainen "muuta" on juuri säätyeroitus, jota isäni kannattaa, mutta jota minä en voi käsittää tarpeelliseksi. Kun olen käynyt hartauskokouksissa ja lähestynyt siellä yhdessä Jumalaa, ei ole koskaan johtunut mieleeni, että olisin parempi kuin muut ihmiset. Mutta mihin minulla ei ole oikeutta Jumalan edessä, sitä vaatisin väärin ihmistenkin kesken, sillä olenhan joka hetki, yhtä hyvin kuin rukoushetkinä, Jumalan nähtävissä.

— Te puhelette ihmeesti oikein, vakuutti apulainen. — Jumalakin rakastaa veljeyttä. Sentähden tahtoo hän kaikkia ihmisiä kaltaisikseen, yhtä täydellisiksi kuin täydellisten esikoinen. Kaikki olemme yhtä ylhäistä sukua, sentähden pitää kaikkien kohota Jumalan pojiksi ja tyttäriksi. Jumala tahtoo valaa olentonsa täydellisyyden ihmisiin, että ihmiset Hänen kanssansa voisivat nauttia samaa onnea, kunniaa ja valtaa. Mutta temppeleihin, josta tahdotaan tuolla saavuttaa huippu, pitää täällä laskettaman perustus. Ja veljeyks tuolla ylhäällä saavutetaan nöyryyden ja veljellisen rakkauden kautta täällä alhaalla, jossa kaikki olemme keskenkasvuisia, vaikka kaikkien velvollisuus on pyrkiä täyttämään mittaa.

— Te voitte olla oikeassa ja varmaan olettekin. Mutta isäni mielestä pitäisi minun ylkäni oleman vähintään hänen virkaisensa mies. Muuten hän ei suostu.

— Varmaankin tekee hän vakuutuksensa mukaan, arveli apulainen, ja sentähden emme voi häntä

tuomita. Hän on entisyyden mies. Mutta myöhäistä on haudan reunalla repiä hänen käsitteidensä perustuksia. Hänen entisyydestään rakentuu hänen tulevaisuutensa. Ainoastaan kärsivällisyys elättää teissä toivon, joka johtaa asianne kunnialliseen päätökseen. Onhan usein nähty suven ja talven taistelua; onhan monesti näyttänyt kevään tulo epäiltävältä. Mutta kenen puolella on elämä, se voittaa.

— Arvasinhan, että voitte minua lohduttaa! iloitsi Heleena. — Mutta lupaatteko puhua puolestani isällenikin?

— Sen lupaan, vakuutti apulainen.

— Voi, kuinka teille olen kiitollinen!

Heleena aikoi jo nousta ja lähteä, mutta hänen mieleensä johtui vielä jotakin.

— Sanokaa minulle vieläkin, onko rakkauteni teidän mielestänne oikeutettua vai eikö? kysyi hän.

— Se on luonnollista — se on oikeutettua, vakuutti apulainen. — Kukinta keväällä ja rakkaus nuoruudessa, lakastuminen syksyllä ja kuolema vanhuudessa, ovathan ne luonnollisia.

Kuu oli ehtinyt juuri ikkunan kohdalle ja valaisi haaveksivan immen kasvat. Sen huomattuaan Heleena ensin vavahti. — Hän muisti isäänsä. — Mutta samalla välähti toivon tuli hänen silmissään — näyttihän kuu nyt niin lempeältä. Helttyneenä, äänetönnä likisti hän apulaisen kättä, ja sitten he erosivat.

VI. TUTUSTUTAAN KANTTORIIN.

Tietysti ei pysynyt kirkkoherran rouvalta salassa nuorten lemmelliset keskuudet. Mutta hän oli käytännöllisen elämän ihminen. Hän ei käsittänyt kanttorin asemassa mitään ala-arvoista, koska hänellä oli virka, joka voipi tyydyttävästi elättää perheen. Niinikään oli kanttori, varsinkin viime aikoina, ilmestynyt sekä virassaan että seuraelämässä kykenevänä ja kunnan miehenä. Olipa hän sitä paitse komea, isokasvuinen mies, oli käynyt koulut ja kymnaasit, vaikka varattomuus oli keskeyttänyt opinnot ja laululahja johtanut hänet nykyiseen virkaansa. Rouva oli siis myötätuntoinen nuorten luonnolliselle taipumukselle. Sitten kun asia oli tullut sairaan kirkkoherran tiettäviin, koki hän puoltaa tytärtä itsepitäisen isän edessä, vaikka näyttikin turhalta koettaa taivuttaa häntä suostumukseen. Samalla aikaa koetti hän tyttärellensä selittää isän kieltämis-oikeutta ja neuvoa häntä kärsivällisesti toivomaan otollista hetkeä.

Heleenan viimeaikuinen alakuloisuus ja sairasmielisyys alkoi kuitenkin entistä enemmän äitiä murheuttaa. Varsinkin edellä kerrotun illan harhailun jälkeen kohteli äiti tyttärensä säälitellen ja tavallista hellemmin. Eliinakin teki parastansa hankkiessa perheeseen sopusointua ja jos mahdollista iloisuuttakin, vaikka näytti ikäänkuin häneenkin olisi tarttunut jotakin sisaren alakuloisuudesta. Taikka tuprutti sitä savua hänen oman sydämensä lieska. Ainoastaan nuori ylioppilas jäi noista kotimurheista osattomaksi. Näinä aikoina kuljeksi hän viikon varret pitejällä tutkiellen paikkakunnan tapoja ja kielimurretta. Sen ohessa hän kylvi kansaan niinä aikoina ilmestyneitä pikku-kirjasia ja piti pyhäiltöinä kyläkunnissa luentoja.

Kirkkoherra oli vakavasti käskenyt tyttärensä varomaan kanttorin seurustelua. Mutta äidistä tuntui kuin olisi joku korkeampi ääni neuvonut toisin: äiti halusi sitoa särjettyä sydäntä ja osoittaa kiitollisuutta sille, joka oli tyttären pelastamalla estänyt perheestä kamalan onnettomuuden, josta sairaalla isällä ei ollut mitään vihiä.

Päivää jälkeen kerrotun harharetken kutsuttiin kanttori pappilaan. Hän sai vapaasti seurustella neiti Heleenan kanssa. Heillä näytti olevan niin paljon ja tärkeätä haastelua. Kauan kävelivät he puutarhassa; väliin istahtivat milloin milläkin pientareella. Heleena kertoi illallisesta kohtauksesta apulaisen luona. Sitten jatkoi hän:

— Aioin etsiä vanhalta kappalaiselta, mitä sitten löysin nuorelta apulaiseltamme — papillista lohdutusta. Sentähden tavoitin mennä ruuhella kappalaisen puoleiselle rannalle.

— Eikö kenen tahansa hurskaan miehen lohdutus olisi ollut yhtä luotettava kuin papin? kysyi kanttori.

— Sitä en epäile; mutta se ei johtunut mieleeni. Johtaahan niin usein tottumus tekojamme, myönsi neiti.

— En häpeä tunnustaa, että olen kerran nauttinut lohdutusta ja ohjausta samalta räätätiltä, joka nyt pitää kylässämme pyhäkouluu. Tiedäthän, Leenani, että minäkin olin silloin vaarallisella harharetkellä, lausui nuori mies likistäen lujemmin kainalossaan lemmittynsä kättä.

— Onhan se unhoitettua; miksi siitä muistuttaisit? huomautti Heleena.

— Niin — se sikseen. Myönnän myöskin, että on helpompi löytää oppineita kuin hurskaita miehiä. Mutta pääasiana pidän, että sinä olet pelastettu, olet lohdutettu ja että voimme vieläkin toivoa.

— Pelastumiseni on kokonaan sinun ansiosi. Voi, kuinka olen sinulle kiitollinen! Ja joll'en olisi sinua ennen rakastanut, pitäisi minun ainakin nyt rakastaa. Luulenpa, että Jumala sinut lähetti avukseni.

— Samaa ajattelen minäkin pelastajastani, joka minut nosti elämän hukuttavasta pyörteestä — minä hänet ainoastaan tynnestä joesta. Minä muistan vieläkin erästä untani. Olin yksin olevinani kirkossa, jossa kauhistava hirviö alkoi minua vainota. Pako tuntui mahdottomalta. Minä hikoilin tuskasta, minä rukoilin. Mutta silloin ilmestyit sinä temppeliin, niin ihanana, niin ylevänä kuin itse puhtaus ja samassa kajahti korvissani: Jumalan rauha! Hirviö oli kadonnut ja minä heräsin. — Temppeli oli varmaan oma sydämeni, hirviö pahat taipumukseni, jotka sinun rakkautesi kukisti. — Eikö selitys tyydytä?

— Oi, Ville! puhutteli neiti kanttoria. — Minusta tuntuu kuin haastaisit syntiä. Sillä ainoastaan Jumalan rakkaus voipi pahat taipumukset kukistaa.

— Niinpä niinkin, myönsi kanttori, mutta luulenpa että Hänen rakkautensa usein säteilee ihmisten kautta.

— Sen voin minäkin tunnustaa, yhtyi Heleena. — Kuitenkin sanoit äsken, että raatari sinua lohdutti ja ohjasi.

— Niinkuin apulainen sinua, sitten kun jo olit nostettu joesta, estetty hukkumasta, selitti kanttori.

— Me siis olemme velkaa toisillemme, huomautti neiti.

— Niin, rakkautta, tunnusti ylkä.

— Me tarvitsemme toisiamme.

— Niin, rakastaa.

— Se tuntuu niin keveältä.

— Se sitoo meidät toisiimme.

— Mutta meitä eroittaa vielä epätieto, epävarmuus, valitti Heleena.

— Joka on alkanut, voipi myöskin päättää. Me voimme elää toivossa, vakuutti kanttori.

— Todellakin, rakkaus, joka on voinut pelastaa minut kuolemasta —

— Ja minut kadotuksesta, keskeytti kanttori.

— Voipi kärsiä, toivoa, kestää ja viimein voittaakin vastukset. Eikö niin, Villeni?

— Sinä näytät nyt niin ihanalta, Leenani.

— Ja sinä kohoat silmissäni niin ylevänä.

Samalla kertaa astui apulainen käsikkäin Eliinan kanssa puutarhaan.

— Mitä sanomme noista kahdesta? huomautti Heleena.

— Jos he sydämillään säestävät toisiaan yhtä hyvin kuin sanoillaan, valmistavat he vielä kauniin sopusoinnun, arveli kanttori.

Jotenkin tähän tapaan olivat nuoret kuherrelleet puutarhassa kahden. Lemmen lekottaessa hälväni heidän sydämistään eilispäivän epätoivoiset usvat. Niille hyvillään jääkööt nyt nuoret vastaiseksi. Sillä välin kun kotoiset asiat kypsyvät, sopii oppia tuntemaan mitä oireita ja oraita apulaisen seurakunnallisesta työstä alkoi kohota.

VII. APULAINEN JA SEURAKUNTA.

Nuorten hengessä itävät totuudet parhain. He eivät ole ehtineet pinttyä kuiviin muotoihin, kasvaa ahtaihin kaavoihin, kuten useinkin vanhempi väki, vaan heidän henkensä on avoinna kaikelle millä on eloisuutta ja voimaa. Nuoret ovat aamunlapsia, jotka huokuen raikasta ilmaa hengittävät vilkkaasti; heidän otsallaan säteilee luontainen kirkkaus — siinä syy heidän hengenelämänsä iloisuuteen, jota ei syksyinen iltaikä käsitä. Sentähden tapasivat etupäässä nuoret nuoren papin opetuksista hengellensä

tyydytystä ja sopusointua. Vanhoistakaan eivät hänen sanansa palanneet tyhjinä, vaikka heihin heräsi paljon sisällistä taistelua ja ristiriitaisuutta, kuten ainakin, kun uudet aatteet pyrkivät mielissä voitolle vanhojen peruskäsitteiden rinnalla. Nuorille avasi apulainen sylinsä ja he juoksivat häntä vastaan. Vanhoja nostaaksensa kohotti hänen kätensä usein turhaan: he eivät kyenneet siihen tarttumaan taikka tarttuivat epäillen. Ne iällisemmät, jotka apulaista seurasivat, olisivat tarvinneet hänen melkein alituista taluttamistansa, sillä entisyys tahtoi voittaa heidät. Sentähden kokoontui sekä viikon varrella että varsinkin lauantaina joukottain vanhoja vaimoja ja miehiäkin apulaisen luo, mikä milläkin kysymyksillä. — Paljon tietysti oli joukossa myöskin tyhjän huokailijoita. — Kaikkien kysymyksissä oli jotakin yhteistä, mutta jokaisen hengessä oli myöskin joku erityisongelma, joka kaipasi erikoisselitystä, erikoisparanteita. Yhtä moninaiset kuin ihmiset olivat ulkomuodoltaan, olivat heidän henkensäkin elämänilmiöt. Ulkomuodon moninaisuus huomautti sisällyksen moninaisuutta. Kaikkia piti kuulla, kaikille piti vastata. Apulainen tunsu joutuvansa pääsemättömiin. Hänen ihmisvoimansa, vaikka nuoretkin, eivät tahtoneet kestää. Sitä paitse näytti seurakunnan yleishoito yksityispaimentelun kautta kärsivän tappioita. Kuitenkin piti toista muistaa eikä toistakaan unhoittaa. Mutta apulainen tunsu apukeinon. Hän toimitti apua tarvitseville kotirohtolan: hän levitteli seurakuntaan halpahintaisia raamatuita. Raamatulta neuvoi hän ensitilassa apua etsimään ja erittäin noudattamaan suurinta lääkäriä, Kristusta. Missä joutuivat ymmälle, siinä piti kysyä lähintä ymmärtäväistä, että niin seurakunnan jäsenet olisivat toistensa rakennukseksi. Viime sijassa oli etsittävä pappia. Välttääksensä yksipuolista ja ahdasmielistä uskonnollisuutta, joka kammoi kaikkea edistystä, ohjasi hän raamatun ohessa viljelemään muutakin kirjallisuutta sekä ottamaan osaa kaikenlaisiin yhteiskunnallisen ja kansallisen elämän rehellisiin pyrinöihin. Joka kerta oli hänen loppuvaroituksensa: "Elkää toisianne tuomitko, vaan säilyttäkää keskinäinen rakkaus, vilpittömyys ja rehellisyys."

Apulaisen mielestä teki jokainen perhe oman seurakuntansa, jossa henkisesti vanhin oli pappina; jossa jokaisella jäsenellä oli oikeus palvella Jumalaa sisimmän vakuutuksensa mukaan. Ainoastaan etsittynä ja missä kotipappeutta tunnettiin puuttuvan, piti virallisen papiston apu oleman saatavissa. Hän ajatteli, hän vertaili: kieliopillisin kieli ei ole elävin kieli, puustavillisin tuomari ei ole parhain tuomari, niinpä ei kirkollisin uskonnollisuuskaan usein ole elävin uskonnollisuus. Ainoastaan silloin on joku oleminen todellista, kun se on myöskin elämistä. Näillä perusteilla toimi apulainen. Ja hänen mielestään oli yksiuskaisuus ja uskonyhteys siinä, että kaikissa asui sama, rakkauden ja totuuden täydellisyyteen vilpittömästi pyrkivä henki.

Mutta kaikkein kipeimmin koski apulaista se vastarinta, jota hänen aatteensa ja pyrintönsä alusta alkaen kohtasivat vanhalta kappalaiselta. Pastori Gammelberg oli yli viidenkymmenen miehiä, erinomaisen kohtelias ja kokkapuheinen kotonaan. Tuo tummaverinen ukko oli enemmän mieltynyt maanviljelykseen kuin jumaluusoppiin. Talous- ja maanviljelystavat osasikin hän paremmin kuin saarnansa, joita hänen sanotaan tallentaneen jyvääitassaan nelikossa, kuten muutakin viljaa. Edellisiä tutki hän kaiken viikkoa seuratessaan työväkeänsä, mutta saarnansa luki hän ainoastaan pyhinä saarnavuorollaan. Silloin häntä aina vähän väliä yskitti, jota tehdessään hän otti ahkerasti nuuskaa.

Kuitenkin olivat apulaisen opetukset ja toimet kovin silmäänpistäviä, kovin uudenaikaisia, verraten siihen mihin oli totuttu, ett'ei kappalainenkaan voinut olla niitä huomaamatta. Eikä ollut suinkaan hänen huomionsa asiaanmieltymistä. Päinvastoin halusi hän henkisellä alalla, että ennen kaikkea pysyttiin entisellään. Ja kun hän oli suorapuheinen, teeskentelemätön mies, tunnusti hän peittelemättä sopivissa tiloissa syynsäkin: "Oppinut kansa", arveli hän, "ei usko pappiinsa. Mutta joka luopuu papista, se eksyy Jumalasta, ja niin hukkuu seurakunta kuin lampaat, joilla ei paimenta ole." Tätä teroitti hän usein apulaiselle, ja mahdoton oli nuoren papin parhaimmillakaan todisteilla luovuttaa vanhaa vakuutuksestansa. Täytyykin tunnustaa, että vanhemmassa polvessa useampi hyväili kappalaisen käsityskantaa kuin apulaisen. Heidän henkensä oli juurtunut kuluneeseen aikaan. Ja kullakin ajalla on omat lemmittynsä.

Pahimmin loukkautui kappalainen, kun hänen nuori virkaveljensä jonkun kerran johtui saarnassaan lähimmäisen-rakkaudesta isänmaan-rakkauteen. Edellinen oli vanhuksen mielestä kylläkin oikeata ja luvallista kaiken maailman tavaraa, josta voipi hyvinkin kauniisti puhella; mutta isänmaallisuus, selitti hän, tuntui kovin likeiseltä, luonnolliselta ja maalliselta.

Apulainen huomautti, ett'ei Jumala vaadikaan ihmisiltä mitään luonnotonta; että rakkaus vanhempiin, sukulaisiin ja yleensä lähimmäisiin myöskin oli luonnollista. Ja kuitenkin Jumala niitä vaati. Helppo oli hänen raamatullakin todistaa väitöksensä oikeaksi. Mutta niin tulisissaan oli kappalainen, että hän uhkasi asiasta valittaa hiippakunnan konsistorille, vaikka se jäi kuitenkin tekemättä, kun kiireet maanviljelystoimet ehtivät hänen ensikiivautensa laimentaa.

Edelleenkin noudatti apulainen kaikissa toimissaan sisintä vakuutustansa. Valoa tahtoi hän etupäässä levittää, valossa uskoi hän Jumalan vainioiden parhain kukoistavan ja hedelmöivän.

Ei kulunut kauan ennenkuin hänen vaikutuksestaan myötiin pitejän lainajvästöstä viljaa kansakoulun

peruskassaa varten.

Mutta työn ja taistelun mies kaipaa myöskin kodin lepoa ja suloutta. Sellaista kaiپیota tunsі pastori Siipinenkin yhä enemmän rinnassaan. Jumal' ilmoissakin liikkuva tuntee usein hetkiä, jolloin ihmissydän ikävöipi ihmissydäntä. Ikuistakin kotia tavoitteleva kaipaa kumppalia matkalleen. Apulainen oli pappi, mutta hän oli ennen kaikkea ihminen.

VIII. SADETTA JA SUMUA.

Viikon päivät oli jo pitejällä kerrottu, että vanha kirkkoherra oli hankkeissa tehdä viimeistä lähtönsä. Kuntalaiset, jotka olivat käyneet pappilassa, kertoivat, että siellä herrasväki oli näyttänyt niin alakuloiselta ja surulliselta; eipä edes iloisa Eliinakaan ollut entisellään. Ylioppilas oli kotoisalla, mutta hänkään ei osoittanut tavallista reippauttaan. Yöt läpeensä oli viime vuorokausina pappilassa valvottu.

Oli sitten siihen aikaan kuuma, hauteisesti helteinen elokuun päivä. Illan tullen alkoivat pilvet yhtyä yhä suurempiin ryhmiin kirkonkylän taivaalla. Ukkonen uhkasi tulla. Se tulikin ja sen mukana raskas sade, joka kesti myöhään yöhön. Samalla säihkyi vähän väliä salammat ja herranvoima jyrisi. Arat piilivät yön sylissä peittojensa alla, rohkeatkin katselivat ja kuuntelivat ääneti luonnonvoimien majesteettista menoa. Kaikkialla, paitsi ulkona luonnossa, oltiin hiljaa hiitikäisilläan.

Nousevana aamuna me paimenpojat kaitsimme karjaa pappilan ohi, laitumelle. Ilma oli raitis, mutta sateen höyry kohosi vielä hietaiselta kankaalta, jossa kylän karjaan yhtyi pappilan paimenukon lauma. Aurinko paistoi kirkkaasti, mutta sen säteitä himmensi mainen sumu. Ei karjan moniäänisten kellojen kaikukaan kajahdellut pappilan kohdalla yhtä selkeästi kuin kirkkaina pouta-aamuina. Kuitenkin näytti taivas lupaavaan kaunista päivää.

Mutta kovin näytti vakaiselta pappilan lyhyt, partava paimen.

— Toiset paimenet tästälähin näillä laitumilla laumoja kaitsee, ennusti ukko. — Vanhat väistyvät, uudet astuvat sijaan tapoinensa. Ja tunnenpa, että paimenen tavat laumahan tarttuu.

Sitten kertoi hän mitä oli tapahtunut pappilassa. Myöhään olivat nuoret eilen illalla istuneet puutarhassa. Niin paljon oli heillä ollut kaikenlaista keskustelua, hyvää ja hupaista, ett'eivät huomanneet miten avaruus pimenemistään pimeni. Vasta sitten kun pitkäinen ilmoihin isketteli ja taivaan voimat liikutettiin, vasta sitten pakenivat nuoret puutarhasta niinkuin kärppä pakenee väijyvää koiraa, niinkuin kananpojat haukkaa, niinkuin lintusetkin piilevät pitkäistä — niin hajoelivat mikä minnekin pappilan huoneustoon. Aivan ajattelematta seurasi Eliina apulaista hänen virkahuoneesensa, yhtä esteettömästi talutti kanttori Heleenaa yllirakennukseen. Mutta ylioppilas meni väentupaan, johon kaikki jo olivat töiltään kokoontuneet. Siellä alkoi hän levollisena pitää puhetta ukkosesta, ukonsyötistä ja jostakin amerikalaisesta miehestä, joka taisi olla Franklin. Mitä ankarammin jyrisi ukkonen, sitä innokkaammin Jaakko-herra selitti, että väki tuskin muistikaan entiseen tapaansa herranvoimaa peljätä.

Mitä lienevät sillä aikaa nuoret parikset keskustelleet, eihän sitä tiedä. Mutta luento ei vielä ollut lopussa, taivas kaasi edelleen vettä ja ylimmäisen istuimelta välähteli, jylinää synnyttäen, voiman miekka; niin tuli sisäpiika kutsumaan Jaakko-herraa kiireisesti ylös kirkkoherran pateleille. Ennemmin oli sinne jo apulainen neiti Eliinan kanssa kiiruhtanut. Mutta kaikista ensiksi oli sairas tahtonut puhutella Heleenaa ja kanttoria. Se oli ollut juhlallinen hetki. Hän oli luopunut kiellostansa, hän oli suostunut nuorten liittoon. Mutta ei siinä kyllä. Kun toinen sai, niin tahtoi toinenkin. Nuoret ovat niin pahoja kiihtymään toisistansa, arveli paimenukko. Apulainen ja Eliina ilmoittivat, että hekin olivat tehneet lähempää tuttavuutta ja että hekin pysyivät isän suostumusta. Silloin sanotaan vanhan kirkkoherran kasvojen oikein ilosta kirkastuneen ja hän siunasi vuoteeltaan molemmat parit. Samallakertaa oli taivaan tulesta koko yö muuttunut niinkuin päiväksi, jota seurasi väkevän jylinän ääni. Lopuksi oli isä neuvonut poikaansa ja varoittanut lapsia tukemaan äitiänsä.

Ihmeitä tapahtui myöskin sillä välin apulaisen virkahuoneessa. Kauan oli siellä seinällä taalalainen kello tanakasti mittaellut aikaa. Ruotsista oli kirkkoherran isoisä sen aikoinaan tuottanut. Pyhänä muistona kulki se suvussa perintönä. Kunnioituksella oli kirkkoherra aina tähystellyt sen viisareita ja luottamuksella noudattanut sen osoitusta. Mutta senkin ajalle oli tullut loppu. Taivaasta lankesi yön pimeässä Jumalan tuli; se etsi kellon rattaat ja sulatti ne köntiksi kuin valajan ahjossa. Kovin vapisivat sillä hetkellä pappilan perustukset. Kuitenkin säilyi rakennus ja ainoastaan yhdestä kohti olivat katto ja seinät vahingoittuneet.

Mutta niin merkittiin kuluneen ajan loppu. Ja aamulla oli kellon isäntäkin käynyt vetonsa loppuun.

Sumu verhoaa nyt aamun silmää, sumu peittää myöskin pappilan. Kuitenkin nousee usein nuorille päivä silloin kuin vanhoille laskee.

Jotenkin näin kuvaeli laumansa jälkiä asteleva paimenukko tapauksia pappilasta. Osanotolla kuultiin siihen aikaan surusanoma pitejällä, mutta kenties suurempaa osanottoa saavutti ilosanoma, joka tiesi kertoa nuorten lempiliitot.

Sumut hälvenivät. Aamusta valkeni kirkas päivä. Viljavainioilla vilisi uurasta kansaa, ja vapaana kulki päivänsä väljällä lautumella lauma. Kaikkia odotti rauhainen ilta.

IX. KIRKAS PÄIVÄ.

Sen jälkeen minä muistan apulaisen niin onnellisena. Minä näin hänet hänen häittänsä jälkeisenä päivänä. Hän istui silloin nuoren Eliinansa rinnalla. Päivä heloitti hellimmillään. Hän lausui armaansa nimen. Minä en unhoita miten ihanasti se sointui: lempivän huulilta lemmityn nimi. He yhdessä olivat kuin ylevät sanat ja ihana, onnistunut sävel: Siipinen sanat ja Eliina sävel.

Kanttorikin ja Heleena tekivät yhdessä sopusoinnun, jossa sanat olivat yksinkertaisemmat, mutta sävel syvä ja vakava, vaikka hiukan surumielinen.

Lastensa onnesta iloitsi ja oli onnellinen myöskin miestänsä kaipaileva leski. Miehensä jälkeen sai hän kaksi armovuotta. Sillä ajalla toimitti pastori Siipinen kirkkoherran virkaa ja oli tilaisuudessa jatkamaan aljettua työtänsä, josta nousi yhä uusia hedelmiä. Kun edistys oli päässyt vauhtiinsa, vaati yksi askel ottamaan toisen. Mutta ensi askel on vaikein ja sen ottaminen on apulaisen ansio.

Kun pastori Siipinen armovuosien kuluttua jätti seurakuntamme, itkivät häntä nuoret ja surivat vanhat. Hän oli tosiaankin päästänyt laumansa, seurakuntansa, ahtaasta aitauksesta ja avannut sille avaramman ja rikkaamman laitumen raikasten lähteitten liepeillä. Tunnustettiin, että hän ei etsinyt omaansa, vaan totuuden valtaa.

X. VUOSIEN TAKAA.

Vuosia oli kulunut siitä kun pastori Siipinen jätti pitejämme. Kansallinen liike oli yltä yleensä päässyt maassamme mahtavaksi valtavoimaksi, joka henkevästä koskena kohisi, sulloi sulut, työnsi uraltaan tokeet ja tarjosi niin kansan elämälle, sivistykselle uutta voimaa ja monipuolisempaa värytystä. Pappilan Jaakko-herra oli jo jonkun vuoden ollut opettajana yhdessä niihin aikoihin perustetussa suomenkielisessä oppikoulussa. Pastori Siipinen oli päässyt kirkkoherraksi erääsen Itä-Suomen seurakuntaan. Kerran ohjasi minut matka niille tienoin. Minä olin tilaisuudessa poiketa hänen kotiinsa. Tuntui kuin olisin löytänyt ikävöityn isäni. Minä katselin häntä syvimmällä kunnioituksella. Hän oli työstään harmaa, mutta vieläkin yhtä lempeä ja sydämellinen, yhtä ihmisrakas ja nuorihenkisenä kuin ennen, ainoastaan innossaan tynempi, tasallisempi, puheissaan ja toimissaan vakavampi ja päättäväisempi. Hänen henkensä oli vanhanakin nuori: se oli vaan voittanut lujempaa ryhtiä. Eliinarouva oli tullut entistä muhkeammaksi, kuten sopikin pappilan emäntänä. Hän on vieläkin ilomielinen, vaikk'ei ilakoitseva, kuten joskus tyttönä. Hän oli rauhaa säteilevä kuin tuulemasta tauonnut kesäpäivä. Heillä oli kaksi tytärtä, kaksi poikaa: tyttäret isäänsä, pojat äitiinsä. Koko perheessä vallitsi järjestys ja sopusointu niinkuin saman pappilan hyvinhoidetussa puutarhassa. Uskonnollinen henki liittyneenä kansallisiin harrastuksiin oli perheen elinvoimana. Kirkkoherran kirjastossa oli muun rinnalla kaikki mitä arvokasta oli ilmestynyt kansalliskirjallisuuteemme. Kotimaisille taidetuotteille oli pastori Siipinen avannut huoneensa. Niiden joukossa oli sisäkasvien verhossa myöskin useain maamme kansallisjalomusten kuvat. Koko perheessä tykytti kansan sydän. Jokainen kansan elinkysymys oli tälle sydämelle kallis. Laulu ja soitto, nuo entisenkin pappilan henki ja elämä, levittivät nytkin perheen pyhitettyyn keskuuteen puhtaita tunteita, jaloa hartautta. Laulun kannattajina, paitsi kotiharmoniota, oli perheen neljä keskenkasvuista nuorukaista, jotka olivat nauttineet äitinsä johtoa ja ohjausta. Unhoittumattomat ovat ne iltahetket, jotka tuolla käynnilläni vietin pastori Siipisen perheessä. Ja samat olivat hänen seurakunnalliset harrastuksensa nyt kuin ennenkin. Hän oli pysynyt nuoruutensa aatteille uskollisena.

METSÄPOLULTA.

Päivällisen edellä läksin kesäasunnostani kävelyille. Otin kumppalikseni lyijykynän, taskukirjan ja sauvan.

Emäntä varoitti palaamaan päivälliselle klo 2.

Peltotiellä tuli mies vastaan. Vanha luulo sanoo sen hyväksi merkiksi. Turhaa juttua!

Poikkesin syrjäiselle metsätielle, voidakseni astua ja ajatella rauhassa. Astelin. Ajattelin. Tuntui kuin olisi mieleeni noussut jotakin kaunista. Minä kirjoitin. Astelin edelleen ja taas kirjoitin. Työni näytti sujuvan. Hyvä enne. Silloin — senkin vietävä! — tulla nyyritteli vastaan ruinaileva porsas. Ei väisty tieltä. Lähestyy kuin ystävä. Minunko tässä pitää väistymän? Sauvani toki avasi tien. Mutta porsas kääntyi uudelleen ja seurasi minua kuin epäluulon alaista. Sitä en voinut sietää. Uudelleen piti minun turvautuman sauvaani ja — siitä lähti apu. Porsas poikkesi metsävahdin mökin luo, kenties juuri kotiinsa.

Mutta ajatukseni olivat langenneet korkeudestaan.

Yksinäinen mökki. Sen vastapäätä puoleksi maanalainen sauna. Ovet lukossa. Ei näkynyt elävää sielua, ainoastaan porsas. Kuka muu joutaisikaan kauniina kesäpäivänä mökkiä vahtimaan. Kuitenkin halusivat nyt langenneet ajatukseni laveampaa näköalaa, ihmisiä, elämää, aaltoisaa merta tai jotakin semmoista. Astelin kiihkeästi edelleni. Huh! Hirveän suuri konna lotkahti lepiköstä tienvarrelle; ei ihmiskonna, vaan oikea sammakon veli. Katseli siinä niin vaarallisesti suurilla silmillään. Ja vähän väliä lymyy väijyksissä toinen suurisilmäinen otus — ruskea kissa. Onnettomat pikkulinnut! Tuossa teitä häijy väijyy. Monet uhkaa vaarat pienten ensi askelia.

Ajattelin parhaaksi jättää mokoman seuran. Ilma oli helteinen. Linnut eivät laulaneet. Näin silloin oksalla peipon. Laula toki hiukankin! rukoilin. Mutta närhi, kaunis pahantapainen, säikytti ainoankin hyvänonnen linnun. Kylää, ihmisiä, merta! Ja kiihkeästi riensin edelleni. Mutta ihmisistä muistui mieleeni emäntä, klo 2 ja päivällinen. Aika oli palata. Emännät vaativat kuuliaisuutta ruoka-asioissa. Sitä paitse löydänhän kotona ainakin ihmisiä.

Tein palausta. Ohasin taas mökkiä. Mutta sieltä — senkin vietävä! — ruinaten juoksi porsas jälkeeni. Minua, suoraan sanoen, alkoi suututtaa ja hävettää hänen sikamainen seuransa. Hän näytti tahtovan käyttää väärin minun hyväntahtoisuuttani. Ja puhtaan ihmisyyden nimessä piti minun osoittaman epäkohteliaisuutta. Kivi — toinen. — Ja sitten porsas tiesi, ett'en hänen seuraansa enempiä suvainnut. Nyt jäin minä rauhaan, tulin peltolähteelle ja siemasin useampia lipillisiä raikasta vettä. Näin aaltoisan viljavainion, toisaalla kotijärven ja kodin. Emäntä — hyväntahtoinen ja lempeä, hikiherneet otsalla — vaati päivälliselle.

Tuntuu toisinaan niin hyvältä, kun pääsee ihmisiin.

JÄTTILÄISEN SYDÄN.

Valtakunnassa oli prinsessa. Hän oli tavattoman kaunis, niinkuin prinsessat usein ovat. Sen lisäksi oli hänellä tavattoman hellä sydän valtakunnan hyviä ihmisiä kohtaan. Sitä vastaan pahoille hän osasi olla oikea kovakuoriainen, mutta kaunis kultakuoriainen.

Kova suru vaivasi prinsessaa: valtakunnan sydänmaalla asusti hirmuinen jättiläinen, joka anasteli aarteita ja oli syönyt suuhunsa monen urhollisen ritarin, vieläpä monen kaunottarenkin, joka oli tohtinut jättiläisen lumottua linnaa lähestyä. Ei löytynyt sitä urosta, jota mokoma vuoren tiranni ei olisi voittanut, että peljättiin jo valtakunnan häviöön joutuvan. Eihän sitten ollut kumma, että prinsessa suri, hänen kun tuli sääli monen uljaan kansalaisen kuolemaa.

Mutta monen jättiläisen, jota ei mikään ritari tai prinssi olisi kukistanut, ovat prinsessat voittaneet, vaikka ovatkin tavallisesti vaan nuoria neitoseja — mutta siinäpä se juuri onkin!

Kerran prinsessa eksyi. Ja kummallista, että eksymisenkin kautta voipi joskus tapahtua suuria, hyödyllisiä asioita — kun ei vaan tahallaan eksytä.

Murheissaan käveli prinsessa kauas pitkin maantietä, josta hairahtui poikkeamaan metsätielle. Käveli, käveli sitten metsätietä, kunnes hairahtui pienelle polulle. Ja niin johti yksi hairaus toiseen siihen asti, että hän muisti ajatella kotiinpalausta, mutta silloin huomasi eksyneensä. Hän ei kuitenkaan itkenyt eikä huutanut, hämmästytti tosin ensin, mutta kokosi sitten voimansa ja oli maltillinen, sillä tiesipä hän olevan eksyneilläkin Jumalan, johon sopi luottaa ja joka lopulta johtaa vilpittömät vaeltajat oikeaan.

Ilta lähenee. Aurinko laskee. Hän oli joutunut jylhän kallioluolan suulle. Hän ajatteli: tuolla vietän turvallisesti yön. Mutta luolassa hän uudelleen hämmästytti, nähdessään siellä vanhan kiviharmaan akan, jonka murhepoimuisia kasvoja varjosteli surunharmaat hajahapset.

— Pakene, ihana ihmisen tytär! huusi hän kähisten, — pakene surman suun ovelta, jos tahdot pelastua!

— Kuka sitten olet? Vastaa! virkkoi prinsessa.

— Olen elämän viimeinen varoitus kuoleman portailta; olen jättiläisen emo, kähisi akka.

Nyt huomasi prinsessa mihin oli joutunut. Hän vavahteli. Mutta hän kokosi voimansa.

— Armahda eksynnyttä! Olen kuninkaan tytär, olen väsynyt ja tarvitsen ravintoa ja lepoa.

— Armo on kotona ainoastaan silloin kuin hirmu on poissa. Kiitä onneasi, kuninkaantytär, että on poikani saaliin etsossa. Mutta hän palajaa pian. Hänen nimensä on Himo. Hän ei voi armahtaa. Hänellä ei ole sydäntä. Hän nielee kaikki. Tule ja katso hänen linnaansa. Se on nyt usvainen ja kolikko, täynnä katkeraa huurua. Mutta odotatko, että hän palajaa — silloin et kestä lumousta. Poikani on silmäkääntäjä. Usva muuttuu hurmaavaksi liekkumaksi, kolkkous pyöräyttäväksi kuumeeksi, katkeruus kiihkeäksi mieliteoksi ja Himon syleilystä sulaa elämäsi voima. Oletko soutanut vuolaan kosken niskalla taikka lähestynyt nielevätä kurimusta? Muistele Imatraa!

Jättiläisen emo vei prinsessan suureen kalliolinnaan, josta aukeni kauhistava näkö. Hän osoitti:

— Näetkö, tuolla katossa riippuu ritarien luurankoja. Hämähäkin seittinä killuu siellä moni kevyt prinsessakin. Seiniä koristaa ruostuneet rautapaidat, kypärit ja kilvet. Ne ovat poikani voiman ja vallan merkit.

Kylmiä väreitä tunsu rohkea prinsessa virtailevan läpi olentonsa.

— Mutta mitä ovat nuo, kultainen lipas ja kultamalja, tuolla pimeällä alttarilla? kysyi prinsessa.

— Siellä! huudahti jättiläisen emo, siellä lippaassa on ainoa pelastuksesi — siellä on jättiläisen sydän. Ja täynnä hekkumaa on tuo malja, josta poikani vieraitaan juottaa.

— Eikö sitten kannakaan jättiläinen sydäntä rinnassaan? kysyi prinsessa.

— Ei, se heikontaisi häntä. Mutta kenen eläväisen hallussa tuo sydän on, sen vallassa on koko jättiläinen.

Salamana iski nyt prinsessan mieleen rohkea ajatus.

— Onneton äiti! virkkoi hän. — Miksi et sitten hillitse poikaasi, kun voit anastaa hänen sydämensä? Miksi olet sallinut hänen hukuttaa noin monta ihmistä valtakunnan onnettomuudeksi?

— Vaikene, kokematon kuninkaantytär! Ajattele että olen äiti, jonka nimi on Helleys ja ainoastaan Helleys. Voin kärsiä, anteeksi antaa ja armahtaa; mutta voisinko pojaltani jotakin kieltää? — sitten en olisikaan Himon äiti.

— Kauheata! Helleys Himon äiti! huudahti prinsessa. — Miksi et kuitenkin taivuta poikasi jättiläisvoimia kukistamaan valtakunnan vihollisia, tekemään maata kukoistavaksi ja kansaa onnelliseksi? Sehän olisi suurenlaista ja jaloa!

— Jospa olisin oikea Hellä, jospa olisin Jalotar! Mutta olen pelkästään Helleys, joka voipi kasvattaa ainoastaan Himon.

— Haa! Tahdon olla Jalotar! huudahti prinsessa ja leimauksena lennähti hän alttarin luo, josta maahan kumosi hekkuman maljan ja kultalippaasta anasti jättiläisen sydämen. — Minun on valta! huusi hän kuin totuuden jumalatar ja luurangot ja vuorilinnan seinät vastasivat: "valta".

Mutta kuoliaana romahti maahan jättiläisen emo.

Tömistään saapui silloin linnaansa jättiläinen, jota saaliina seurasi ritarien ja kaunotarjen joukko. Hämmästyksessä vaaleni Himo nähdessään musertuneen emonsa. Heikontuneena vapisi hän nähdessään valtavan prinsessan.

— Kuka olet, ihana voima, olemukseni haltiahengetär? kysyi masentunut Himo.

— Olen prinsessa Jalotar, olen taivaallisen kuninkaan tytär, jonka isäni lähetti sinua kukistamaan ja

orjiasi pelastamaan. — Ihmiset, seuratkaa askeleitani, niin olette vapaat! Isäni laivoja lähtee kaikista maailman satamista. Astukaamme niihin! Rakkauden tuulelmissa, totuuden leijun alla purjehdimme maailman Atlantia, kunnes saavutamme iankaikkisuuden iki viheriän saaren, jonka rantoja vääryyden ja vilpin lasti ei tapaa. — Seuratkaa! huusi kirkastettu neitsyt. Ja voiton riemulla seurasivat vapautetut kuninkaantytärtä, joka nyt ei korvessakaan eksynyt, vaan johti joukkoaan ihmeteltävällä selvyydellä. Jättiläinenkin seurasi heitä, vaikka ainoastaan voimatonna varjona. Mitä enemmän prinsessa kouristi jättiläisen sydäntä, sitä voimattomampi oli jättiläinen. Toisinaan hän oikein heikkoudesta vapisi. Mutta sitä voimakkaammiksi tunsivat itsensä prinsessa ja hänen seuraajansa. Voiman tunto ja voiton vakuutus täytti heidät toivolla ja riemulla.

He tulivat rannalle, jossa jo kuninkaan lähettämät laivat odottelivat prinsessaa. Eläköönhuudoilla otettiin heitä vastaan. Mutta laivojen rannasta lähtiessä syöksi kuninkaantytär jättiläisen sydämen meren syvyyteen. Silloin musertui jättiläinenkin rannalle.

Niin sillä kertaa valtakunta pelastettiin.

Siitä lähtien valtakunnan neitseet innostuivat prinsessan jalosta esimerkistä ja kaikki urhot tahtoivat elää ja kuolla ainoastaan hänen tähtensä. Mutta kuningas omisti kaikki prinsessan seuraajat pojikseen ja tyttärικseen.

USKOVAINEN

Eletty kertomus

ESILAUSE.

Merikin homehtuu pitkän tynnen jälkeen. Kirkkaana ja raittiina pysyäkseen kaipaa se liikettä, jota luonto sille toimittaakin. Kaikki elämä, koko luonto, koko maailma tarvitsee liikuttamista; se on kaiken kehittymisen ja edistymisen ehto, henkisenkin.

Henkisetkin liikkeet seuraavat luonteensa mukaisia lakia ja ovat elämän monisuuntaisia tuulia ja viimoja. Ne pitävät ihmismieltä työssä, vireissä, ettei se pysäystilassaan veltostuisi ja sairastuisi. Se joka niistä hätäännyy, on kuin arkamielinen ja tottumaton merenkulkija, joka jokaisesta uudesta tuulenpuuskasta aavistaa merenhätää.

Sellaiset hätähuudot kohtaavat meillä etenkin uskonnollisia liikkeitä, milloin ne vähänkin poikkeavat siitä totutusta suunnasta, johon vallitseva kirkko on pysähtynyt. Ei osata nähdä niissä mitään luonnollista ja oikeutettua ilmausta, jonka on yhtä paljon tuottanut sisäinen henkisen liikkeen tarve kuin vaikuttanut elämän yleiset lait. Kun vanhin ja laajimmalle levinnyt viljelys kansan hengessä on uskonnollinen, niin ovat liikkeet sillä alalla yleisimmin levinneet, varsinkin niissä kansan kerroksissa, joita kansalliset ja yhteiskunnalliset kysymykset eivät vielä ole kokonaan virtaansa vetäneet. Mieli, liikkeelle päästäkseen, tarttuu siihen käyte-aineeseen, mikä on kunkin luonnetta ja kehityskantaa likinnä.

Varsinkin meidän pienissä oloissa, ilman ulkonaista valtiollista elämää, kääntyy kansan mieli sisäistä maailmaansa tutkimaan. Edes tuolla ahtaalla alalla tahtoo se taistella itselleen toimintaoikeuden ja kehittymisvapauden. Niin johtuu pieni kansa aivan omalle uralleen: henkisen voiman ja suuruuden tielle. Ainoa mikä sille on mahdollinen. Katalaa on yrittää tätäkin pyrkimystä pakkokeinoilla kuristaa — se on murhanyritys kansan henkistä omantakeisuutta vastaan.

Sitä se on senkin enemmän, koska uskonnollista elämää vainotessa vahingoitetaan kansan muutakin henkistä edistystä. Sillä uskonnolliset liikkeet ovat se käypä seko, se taiteesen ja runoutteen johtava välikanta, jossa hengen parhaimmat pyrinnot epämääräisinä temmeltävät. Taiteessa samat hengen pyrkimykset luovat itselleen muotoja ja rajaviivoja, siirtävät äärettömyyden kehien sisälle ja pyrkivät selväpiirteisiksi ja käsitettäviksi. Tässä seuraava kertomuskin on sellainen yritys.

* * * * *

Miesparka oli jo kauan valittanut, ettei ollut nuorena oppinut niin sujuvasti kirjoittamaan, että voisi

panna pitempiä kertomuksia paperille. Mieheksi kasvettua on käsi kangistunut ja aika on kulunut leipää ansaitessa. Kuitenkin olisi hän tahtonut kuvata kirjavan elämänsä vaiheet oppaaksi jälkimaailmalle. Pitikö niiden nyt hävitä hänen kanssaan hautaan?

— Eihän mitä! sanoin minä. — Koettakaahan kertoa, niin minä koetan panna paperille!

Hänen harmaat, vilkkaat silmänsä kirkastuivat ja karkeita kasvonpiirteitä valaisi henkevät väreet. Herkän mielen palo näytti säteilevän vakaiselta korko-otsalta harmaille hiuksille ja pystynenän yli kärnäiselle parralle. Tuo pieni terhakka mies, joka tavallisessa olossaan tuntui tyylyltä ja kylmältä, oli nyt sytyksissä ja hänen lähistössään tuli lämmin. Vasta viidenkymmenen mies, mutta ennen aikojaan harmentunut. Mielestäni hän muistutti jotakin matkustelevan profeetan kuvaa vanhassa kuvaraamatussa.

— Siinä tekisitte hyvän työn, josta olisin kiitollinen, puhkesi mies.

— Niin olisin minäkin teille — kertokaa vaan!

— Sitä on vaikea päästä alkuun.

— Mutta jos alkaisitte syntymäkodistanne!

— Niin, sieltähän se pää lähtee. Ei se ollut mikään isoinen koti; noin syltä kunnakin mökki hallaisella Leppävaaran rinteellä, kivenheitto Oriveden rannasta. Vanhempani olivat läksiäimiä ja elivät milloin kenenkin työstä. Isäni oli kirvesmies, minun kokoiseni; äitini hento ja pieni. Olin kuusiviikkoinen, sanottiin, kuin äiti rukka sairastui horkkaan ja vapisi kuin lanka, uunillakin. Sill'aikaa imetettiin minulle suolaveteen kastettua tuppua ja sillä elin äitini vilutaudin yli. Suolavesi oli myöhemminkin useasti lemettisen leivän särvin. Kun leipä joskus oli kokonaan lopussa, niin siskoni, joka oli vanhempi minua, itkeä kitisteli äidille. "Ryypää suolavettä, se maistuu niin hyvältä," sanoin minä siskolle, istuessani uunilla nokinen paitariepu päälläni. Kuin isä töissä onnistui, niin toi hän iltasella murusen meille kotiin kuin lintu pesäänsä.

Olin vasta kolmen vanha kuin isääni kohtasi onnettomuus. Hän oli kirkkomaalla rakentamassa pylväsvajaa pitejän hevosille, niin ukon-ilmalla putosi pylvään nenestä maahan ja taittoi oikean sarvenansa. Silloin sanottiin kalman tarttuneen kirkkomaasta hänen silmiinsä, että hän siitä lähtien tuli puolisokeaksi — rampa ja puolisokea.

Ei ne päivät siitä parantuneet. Mutta ukontuli näytti ikäänkuin vihkineen isäni noituuteen. Ennenkin oli hänellä siihen taipumusta, mutta sitten hän tuli hyvin kuuluisaksi. Usein näin hänen haltioissaan lukevan loihtuja, että silmät paloi ja hiukset säkenöivät. Hän paranteli monia tautia, niinkuin maahiaisen ja pahan silmän tekoja. Otti kolmelta veromaalta lepänvarpoja, otti sitten kuninkaan mynttirossan ja tuntemattoman sepän takoman avaimen ja teki niistä kierroksen siten, että kietoi ne palttinan sisään. Ne kiersi hän virsikirjan väliin punalangalla, solmeamatta. Sitten meni isä saunaan, pani kirveen polviensa alle ja seulan lattialle eteensä. Kirjaa piti hän seulan kohdalla riipuksissa. Loihtujaan lukien hän välillä ikään kuin näkymättömältä olennotta kysyi: "Onko veestä kiinni? Onko kalman saanut? Onko toisen rikontaa? Onko siihen kirot tulleet tai onko kirkkomaasta tarttunut?" Minkä kysymyksen kohdalla kirja kädessä pyörähti, siitä oli turman alku.

Sen jälkeen avasi hän kierroksen. Ukko tuumaili, että kyllä tässä on paljon työtä. Sitten antoi avunetsijä hänelle vahvasti viinaa. Iltasilla pani hän kierroksen päänsä alle ja taisteli koko yön näkymättömien kanssa. Usein hypähti hän vuoteeltaan ylös, syleksi ja huudahti: "Ahaa, jopa mie sen tiesin! Se on päivän selvä!" Sitte neuvoi hän mitä taudille oli tehtävä, seurasipa vielä avunetsijää kotiinkin.

Niillä keinoilla ansaitsivat vanhempani mierossakin elatuksensa.

Äitiäkin, joka oli hyvin kitulikas, koetti isä parantaa. Mentiin kesällä yhdessä synkkään havumetsään. Siellä kaivoi hän suurimman muuriaispesän läpi ison reijän ja laittoi sen viereen havurovion. Äiti riisui vanhat repaleet päältänsä ja isä talutti hänet ilko alasti muuriaispesän läpi. Laiha äiti rukka, ohut tukka hajallaan. Mitä vihaisemmin muuriaiset tarttuivat ihoon kiinni, sitä varmempi oli apu. Sen jälkeen piti äidin rientää hakosavuun. Sieltä päästyään hän näytti kuin savustettu kala. Sill'aikaa kuin se kaikki tapahtui, luki isä voimakkaita loihtuja.

Äidin vanhat vaatteet haudattiin muuriaispesään ja hän puki yllensä uudet puhtaat. Kotiin palasi hän taakseen vilahtamatta ja vasta tuvassa räppänän alla teki pyörteen.

Ei ne taikatemput puutetta kauas ajaneet. Kun nälkä kävi meillä ahkerasti vieraana, niin piti minun lähteä mieroa kiertämään. Kylä kylältä, talo talolta piti kulkea ja koirien ja kissojen kanssa kattiloita kaapia. Tuli sitten niin köyhä petturalvi, että uupui leipä talollisiltakin. Kaksitoista vuotias naapurin

Anttikin lähetettiin minun kanssani pyryn ja pakkasen selkään. Minä olin silloin seitsen vuotias. Oli hausempi kuleksia kahden.

Kerran Valamosta palatessamme manterelle tuprusi niin kova lumipyry, että tuskalla pysyimme tiellä. Vaikka toverini oli vanhempi, väsytti häntä enemmän kuin minua; hän taisi olla tottumaton. Hänellä oli lämpimät vaatteet, mutta hän näytti kokonaan köntistyvän ja jähmettyvän. Hän näytti aivan kalpealta ja uniselta ja tahtoi väkisinkin uhveltua hangelle. "Tanssi näin ja lyö nyrkkiäsi yhteen!" neuvoin minä hänelle. Sen keinon olin oppinut isältäni. Mutta hän ei kestänyt, senkuin kietoi päänsä takinkaulukseen ja kyyristyi hangelle.

Minä hätäyin, nyhkin ja köhnin häntä minkä taisin, mutta turhaan. Hän ei herännyt. Oli kuin olikin kuollut aivan tarkkaan. Minä huutelin apua minkä jaksoin. Mutta rantaa ei näkynyt, ihmisiä vielä vähemmin; tuuli vaan vinkui, lunta ryöpytti ylhäältä sekä alhaalta sakeasti ja peitti toverini ruumiin näkymättömiin. Minä köhnin hänen päältään pois lunta. Sitten itkin, tanssin ja hakkasin yhteen nyrkkiäni. Siinä kulutin tuntemattomia tunteja, että päivä jo ikäpuoleen hämärti. Vielä kerran koetin herättää toveriani, mutta hän oli kankea kuin jääpuikko. Toivottomana juoksin jäätä edestakaisin ja ulvoin rajuilmaan julmaa virttä.

Alkoikin sieltä saaren puolelta haamottaa kuin kuu pilven taustalta. Kuu jo nousee, ajattelin. Sieltäkö se nouseekin? Mutta lumiryöpyssä lähenee kuu lähenemistään, ettei enää näyttänytkään kuulta, vaan suurelta lumivyöryltä, jonka edellä liikkui jotakin mustaa. Olin niin monta kertaa kuullut kertomuksia kummituksista, että toisinaan niitä pelkäsin. Nyt vaan en peljännyt. Ajattelin, että tulkoon vaikka itse Hyryn-ämmä, kunhan jokukin tulee. Ja muistui mieleeni vanha värssy:

Hyryn-ämmä hyppää,
Hunnunsikko silmän päällä,
Palmikot selän takana,
Pää se pilviä pitävi,
Varvas maata viistelevi.

Se taisi olla joku luonnon-impimpi entiseen aikaan.

Tanssiskelin vaan paikoillani ja tuijottelin jännitettynä lähenevää näkyä. Vähittäin selkeni ilma silmissäni ja näin kaksi suurta olkikuormaa hevosineen lähestyvän.

Ilo tulisti mielen ja kipakasti juoksin heitä vastaan. Huusin minkä jaksoin:

— Auttakaa! täällä on yks poika kuollut!

Ei kuulunut vastausta.

Tartuin kuin orava ensin hevosen suupieleen ja huusin jälleen:

— Ottakaa rekeenne, täällä on kuollut poika!

Mies aikoi ajaa eteenpäin eikä tahtonut olla kuulevinaankaan. Mutta jälissä ajaja huusi eillimmäiselleen:

— Annahan seistä! pitäähän ihmisiä auttaa hädässä.

Niin seisattivat hevosensa ja nostivat köntistyneen toverini lumesta kuorman päälle olkikupojen väliin.

— Nouse sinäkin rekeen! sanoi jälissä ajaja minulle.

— En nouse, vaan juoksen täällä kuorman jälissä, sanoin minä.

— Mutta pidä lujasti kiinni! varoitti mies.

Niin juoksin kuorman jälissä mantereen ensi taloon. Sinne tullessa olin niin märkä, että joka suortuvani vettä valui.

Talossa paloi iloinen takkavalkea ja emäntä antoi minulle uunin pankolle ruokaa, jota pynttäsin vatsan täydeltä.

Toverini nostettiin lämpimän uunin päälle ja millä lienevät häntä hieroneet. Emäntä kaasi hänen suuhunsa vastalypsettyä maitoa. Se vaikutti niin hyvästi, että poika rupesi rykimään ja pärskymään ja häneen tuli henki. Kuollut heräsi.

Iloissani ja ylpeänä toverini pelastumisesta rupesin häntä sättimään siitä, että oli ollut tuollainen

köntys eikä kestänyt minun rinnallani, vaikka oli vanhempi.

Seuraavana päivänä tulimme kotiin ja Antin vanhemmat itkivät ilosta, kun kuulivat mistä pulasta poika oli pelastunut.

Vähitellen aloittelin siellä täällä taloissa toimitella käskyjä ja tehdä palvelusta. Ja kun niihin pystyin, lisääntyi siitä aina itseluottamukseni. Ajattelin, että alkaa sitä minussakin olla miestä.

Mutta vasta se teki tiukan kun minua luvulle vuovattiin. Äiti istui ja kehräsi, seuraten etäältä kirjatikkiuani, kun sisareni opetti minua lukemaan. Se työ tuntui niin ikävältä, että kerjuukin ja pyry ja pakkaneen olis enemmän miellyttänyt. Siellä ulkona liikkui vaan mieleni.

Isä lavitsalla päreitä kiskoessaan uhkasi: "Joll'et opi lukemaan, niin annan tuosta säleestä konillesi!" Kun ei luvussa parannusta tullut ja sisareni minun tähteni vaan tuskitteli ja äiti valitti, niin otti isäni yhtenä päivänä ovenpielestä naulasta sen nuoranpään, jolla puita metsästä kotiin kannettiin ja voiteli minut sillä hyvän omaksi, että kauan aikaa muistin.

Kolme viikkoa sen jälkeen olin lukenut Luterin pitkän katkismuksen läpi sisältä.

Sieltä painui erittäin mieleeni se lause, jossa sanotaan, että "hyljätäkää ne jumalat, joita teidän isänne palvelivat". Rupesin ymmärtämään, että vanhempani palvelivat epäjumalia, kun turvasivat salaisiin voimiin ja taikoihin. Saarnasin sitten heitä vastaan, mutta isä vihastui ja soimasi minua uskottomaksi tompeliksi, joka ei käsiti, että kristityt kasteen ja alttarin sakramenteissakin tekevät temppuja ja luottavat salaisiin voimiin.

Minä vaikenin.

Koetti se isä ohjata minuakin taikojansa tuntemaan. Kävelimme kerran metsästä kotiin ja pärepölkky oli kummankin olalla, niin isäni jälessä kävellen ähkyi:

— Hm, hm, hm! Olispa minulla sinulle, poikaseni, jotain antamista, mutta tokkohan kelvannee.

— Mitä? Olisko isällä raha-apua vai mitä? kysyin minä.

— Hm, hm! Onpa sitä elämässä kalliimpaakin kuin kulta ja hopea, arveli isä. — Jospahan olisit isän poika, niin antaisin sinulle kaiken tietoni.

Arvasin mitä tietoja hän tarkoitti ja vastasin:

— Enhän minä niitä muistaisi.

— Yks yö ne muistoon painaa, sanoi isäni.

— No, miten?

— Siten, että torstai-iltana minä menen saunan uuniin ja sinä saunan uunin päälle. Punainen lanka juoksee minun suustani sinun suuhusi. Kun sitten kaiken tietoni loihdin, tulee se sinun omaksesi. Mit' on minulla, sit' on sinulla.

— Isä vieköön hautaan sellaiset tietonsa! vastasin minä.

Silloin rykäisi isä äkäisesti ja tavoitti iskeä minua sauvallaan, mutta minkäs teki rampa ja puolisokea mies jalkavalle pojalle. Hän kompastui metsätien risuihin ja pudotti pärepölkyn olaltaan.

Siitä lähtien ei minun enään ollut hyvä kotosella viipyä. Olin hyvin nenäkäs ja muistuttelin joka taikatempusta vanhempiani. Enkä heitä tarpeeksi kunnioittanutkaan: olinhan heitä viisaampi.

Ja kuitenkin pitivät he itseään hyvinä kristittyinä, kävivät ahkerasti kirkossa sekä ripillä ja kuuntelivat kyyneliin liikutettuina jumalisia puheita. Taikausko ja kristinusko olivat heille kaksi yhtä voimakasta henkimaailmaa, joiden yhteyttä intomieliset henget väkevän sanan ja määrättyjen temppujen kautta välittivät. Minua pitivät he uuden hengen pahana lapsena, joka ei isien viisautta tahtonut ymmärtää. Olin pahana silmänä heidän tekojaan näkemässä. Isä sanoikin: "Joudat jo tuosta lähteä palvelusta etsimään!" Ja sitä minä itsekin ajattelin, vaikk'ei äiti olis vielä tahtonut kokonaan päästää luotaan ainoata poikaansa.

Mutta muu ei tullut neuvoksi, palvelukseen piti ruveta.

* * * * *

Renkinä ollessani muokattiin minusta vähittäin miestä ja istutettiin minuun hyviä sekä pahoja tapoja. Niin en jäänyt ryyppyissäkään muita jällelle. Isäntä kun ensin tarjosi viinaa, niin sitä vastustelin enkä

luvannut huolia. Mutta hän lähetti minut askareille ulos ja sekoitti sill'aikaa kahviin vahvasti sokuria ja kaasi sen sekaan viinaa. Se minulle jo maistui hyvältä ja teki niin rohkeaksi, että heti sen jälkeen olin valmis ottamaan kylmän ryyppyn.

Joulun pyhinä tuli Rantasalmelta Kiteen kirkolle pelimannia ja nuoret alkoivat pitää tanssiharjoituksia. Siellä kävin minäkin ahkerasti ja hauskalta se tuntui. Kävi siellä isäntäni tädintytärkin, verevä ja sorja Helu. Hän palveli naapurikylässä enollaan piikana. Minä kun olin nopsa ja terhakka tanssissa, niin hän näytti minuun mieltyvän ja minäkin viehätyin häneen kovasti. Eikä siinä iässä pitkiä tuumittu ennenkuin asiasta totta tehtiin. Katrillissa olimme jo toisiimme ihastuneet ja sitten kun iltapimeällä kukin läksi kotiinsa, niin kysyin minä Helulta:

— Sallitkos, niin tulen sinua saattamaan?

— Tule vaan! sanoi hän.

Minä kannoin siihen aikaan taskussani kullattua hopeasormusta, joka tuntui siellä ikäänkuin polttavan. Sillä mielessäni niihin aikoihin asuikin melkein vaan yksi ajatus: naiminen. Olin sitä tunnetta aina niin täynnä että naisen nuoruus ja kauneus minut helposti läikäytti. Aivan luonnostaan kääntyi nytkin Helun kanssa kävellessä puhe sille tolalle. Lopulta lausuin minä Helulle:

— Jos sinä suostuisit, niin minäkin suostuisin, niin tehtäisiin naimisliitto.

Hän vastasi:

— Minä pieni ja nuori, mihin minä kelpaan?

Minä jatkoin:

— Pieni ja nuori olen minäkin, mutta kunhan minulle kelpaat.

— Täksikö yötä vaan naimisliittoa! tokaisi hän.

— Ei, vaan elinajaksi, täksi ja tulevaksi, vakuutin minä.

— Eihän täti minua laske, muistutti hän.

— Laskee! Joll'ei muuten, niin karataan, lähdetään maanpakoon! uhmailin minä.

— Millä siellä eletään? kysäsi Helu.

— Juodaan vettä lähteestä ja syödään mitä karhu ja orava, selitin minä.

— Mutta niin voisi elää vasta kesällä — nyt tulee talvi, huomautti hän.

— Niin tulee, myönsin minä, mutta talven yli voimme kantaa toisiamme sydämissä, sinä minua, minä sinua.

Hän kietoi kätensä kaulaani ja minä painoin sormuksen hänen sormeensa. Ei kuullut meitä kuin yön vilvas tuuli eikä nähnyt kuin kiiluvat tähdet.

Tienhaarassa en malttanutkaan lähteä kotiin yksin, vaan seurasin Helua hänen kotiinsa. Siellä kaikki väki jo sikeästi nukkui, mutta toisessa tuvassa ei maannut ketään. Siellä oli yksi sänky tyhjänä ja siihen kävimme yhdessä levolle. Tanssin jälkeen maistui meille uni kuin hunaja.

Siinä ennen nukkumista suostuimme, että minä ensi torstaina tulisin kujasille ja toimittaisin, että koirat rupeaisivat haukkumaan ja Helu tietäisi tulla minua vastaan.

Aikomus oli, että minä muun talonväen tietämättä menisin aamulla varhain tieheni.

Mutta uni petti. Aamulla tuli emäntä siitä huoneesta kahvipannua etsimään ja löysi siellä parikunnan yhdessä. Hän menoamaan, että kuka meitä on yhteen vihkinyt. Helu nyhkimään minua kiivaasti ylös. Minä unenpöhnässä alas sängystä, juoksin saappaat ja vaatteet kainalossa saunaan ja vedin siellä kipakan kiireessä päälleni. Juoksukyytiä tulin nopeasti kotiin.

Siellä kerroin palvelustoverilleni Jukka rengille koko onnettoman retkeni. Sanoin, että nyt minua odottaa selkälöyly.

Jukka oli iso jyrkkäpäinen mies, joka piti rengin oikeuksia sekä velvollisuuksia kunniassa.

— Jos sinua lyödään, niin heidät paha perii! uhkasi hän.

Siitä sain rohkeutta.

Heti kinterelläni oli Helun eno kiirehtinyt meille. Hän neuvotteli isäntäni kanssa toisessa huoneessa ennenkuin minut kutsuttiin sisään. Pelko ja uhkamielisyys taistelivat minussa.

— Mene vaan sisään eläkä pelkää, minä kuuntelen oven takana! Jos tulee hätä, niin astun sisään, rohkaisi minua Jukka.

— Miks'et sinä eilen illalla kotiin tullut? kysyi isäntä kiukkuisesti, että silmät säkenöivät.

— En voinut jättää sitä Helua, vastasin minä.

— Vai niin! Oliko hän sinun vertaisesi?

— Eipä hän ole papin tytär, vaan palvelija niinkuin minäkin, väittelin minä. — Ja koska hän minuun suostui, niin tottapahan hänelle kelpaan.

Siitä kiihtyi isännän kiivaus. Hän tempasi piiskan naulalta ja loiskautteli sitä lattiaan.

— Tästä sinulle annan, jollet lupaa luopua työstä!

— Enkä eroa hänestä eikä hänkään minusta, vaan liitymme yhteen!

— Kyllä minä selkänahan kautta eron teen! uhkasi isäntä.

— Sen kyllä minäkin teen siellä kotona! lisäsi tytön eno.

Silloin astui Jukka ankarana sisään ja karjasi:

— Jos vaan Paavolle selkään annatte, niin seinähirretkin sinkoavat tästä talosta! Tapellaan sitten, tässä on kaksi kahta vastaan!

Silloin isännät vaikenivat äänettömiksi ja me menimme äkäisinä kartanolle työhön.

Vähän ajan kuluttua taas kutsuttiin Paavo takaisin. Nyt jo luulin, että se selkäpeittous todellakin annetaan.

— Mene vaan rohkeasti sisään! kehoitti Jukka; minä täällä ikkunan pielessä kuuntelen, ja jos pahasti käy, niin tulen vaikka ikkunasta avuksesi.

Isäntä kysyi:

— Etköhän sittenkin eroa siitä Helusta?

— Enkä eroakaan, vastasin minä seisoen oven pielessä ja vapisten kuin hunsvotti Jumalan edessä.

Sitten tuntui kuin olis molempien viha lakastunut.

— Millä sitte aiot elättää vaimoasi? kysyi isäntäni.

— Onhan meillä yhteensä neljä tervettä kättä kahta suuta ruokkimaan, vastasin minä.

— Jos siitä sitten jotain tulee — puheli isäntä lauhtuneena — niin saathan tuon torpan tuolla pellon kupeessa. Sen lisäksi lupaan vielä kevätsemenen.

— Kiitoksia siitä! lausuin minä ja nyökkäsin päätäni.

— Ja minulta joudat saada lehmän ja lampaan, lisäsi tytön enokin myöntyväisenä.

— Koska se nyt on niin pitkälle mennyt, niin annan teille vielä hevosenkin elämän aluksi, lupaili isäntäni.

Minä hyvilläni hymyilin ja kiitin. Päälliseksi tarjosi emäntä, joka asiain menoa oli ääneti kuunnellut, minulle kupin kahvia. Sen juotua erottiin sillä kertaa sovinnon miehinä.

Uneksin torstai-iltana kohtaavani Helua. Olin ajatuksissani onnellisin ihminen maailmassa. Torppa, perhe, oma koti, Helu emäntänä — ne kaavehtivat mielessäni niin ruusunpunaisessa hohteessa, että olin hurmauksissa.

Oli jo keskiviikko puolipäivän kohdalla ja huomenna oli torstai.

Mutta toisin piti tapahtua. Juuri kun syötiin päivällistä, tuotiin Ylijärveltä sana, että Helu oli pari päivää kurkkumätää sairastettuaan keskiviikko-aamuna kuollut.

Pala pysähtyi kurkkuuni. Ääneti taukosin ruualta ja tuskissani käyskelin yksin ulkona. En enään halunnut elämää. Mitä iloa olikaan minulle nyt elämästä, koska onneni oli loppunut? Niin itkien kuleksin yksinäisyydessä ja halusin vaan kuolemaa.

Mutta lyhyet ovat nuoren sydämmen surut. Mieleni hehkui ja silmäni paloi uusiin tyttöihin. Naapurin Penjalla oli ottotytär Riitta, valkoverinen, lihava ja kookas, että häntä nähdessä ihmisen sisukset oikein sulivat. Häntä seurustelin usein lemmellisesti sekä päivillä että öillä. Siitä sai hänen setänsä vihiä. Hän oli kysynyt:

— Kukapa siellä meidän aitassa käynee?

— Holpan Paavo se siellä kuuluu mekastavan, sanoi emäntä.

— Sepä se, se se. Sepä se. Kyllä mie sen pallin opetan. Minä tapan sen! uhkaili Penja.

Siitä kertoi minulle Riitta.

Nyt neuvottelin mitä keinoja käyttäisin vastustajalleni. Mutta lyypä kun olin luonnoltani, niin pisti päähäni tuuma.

Menin eräänä yönä Penjan lanttumaahan ja etsin sieltä miehen pään kokoisen lantun. Sen ripustin naatista nuoraan Penjan talon oven päälle, ulkopuolelle niin, että lanttu oven auetessa ylettyi miehen otsaan.

Itse rupesin kolisuttamaan Riitan aitan ovea.

Penja heräsi ja kysyi: — Mikä siellä?

— Paavo se siellä varmaan taas on, vakuutti emäntä.

Hätäluntu Penja hypähti sängystään ylös ja avasi kiivaasti tuvan oven. Silloin lanttu nuijasikin häntä väkevästi otsakieroon, että Penja kaatua keikahti lattialle, huutaen:

— Kuka löi kurikalla? Kuka löi kurikalla? Mikä onnettomuus on tapahtunut?

Emäntä sängystään kiiruhti ovea sulkemaan ja satutti hänkin päänsä lanttuun.

— Voi voi! Kuka kummitus löi kurikalla? huusi hänkin eikä nähnyt lanttua.

— Sepä se, sepä se! Se Holpan takkimus tämän teki. Ei sitä muut olis ymmärtäneet. Se se on, se se. Kyllä mie sen opetan!

Emäntä otti uunin luota laudalta tulukset, iski tulen taulaan ja otti siitä valkean rikkinäiseen päretikkkuun. Minä tähystelin ulkoa kuinka Penja nousi kuhmuotsaisena lattialta ja tarkasteli oven päällä riippuvaa lanttua, emännän näyttäessä pärevalkeaa.

— Se palli, se palli! Kyllä minä sen opetan! jankutti Penja.

Vasta silloin Penjan veli, kuusikymmen vuotias vanhapoika Jussi, heräsi penkiltä, kömpi hitaasti keskelle lattiaa paitasillaan, niinkuin toisetkin, ja alkoi kohti kurkkua huutaa virren värssyä: "vihollinen karkoit' kauas!"

Hänellä kun oli suuri mölö-ääni, että metsässäkin laulellessa kuului kolmen virstan päähän, niin naapurissa herättiin ja arveltiin, että kukahan on Penjamissa kuollut, kun yösydännä lauletaan.

Mutta ei se Riitta minua koskaan syvemmin sitonut. Välimme oli vaan niinkuin Simsonin ja Delilan väli eikä siinä mitään rakkauden lupauksia tehty. Meitä vaan huvitti tavata toisiamme.

Kaikkea vallattomuutta ja lyypää harjoittaessani olin välillä hirveästi jumalinen, itkin ja valitin omaa pahuuttani haikeasti. Mutta kuitenkin aina vilkas ja riihoton luontoni otti voiton.

* * * * *

Syksyllä muutin Kesälahdelle Kesusvaaran taloon. Isäntä, Paavo Malinen, oli ankara ja vakavan näköinen mies, oikea sen ajan körttiläinen. Jo pestatessa otti hän minulta lupauksen, etten pelaisi korttia, joi enkä kävisi kylissä yöjalassa tai tanssissa. Sitä paitsi tehtiin eri sopimus siitä, että valjastaisin hevosen, kun isäntä mihin lähtee sekä riisuisin sen, kun hän mistä tulee.

Minä kaikesta sydämmestäni lupasin ja päätinkin mielessäni, että nyt tästä uusi elämä alkaa. Ajattelin, että varmaankin Jumala tahtoo minut tätä kautta johdattaa oikealle tielle.

Talon emäntäkin oli samassa hengessä kuin isäntä ja oli hyvin lempeä ja äidillinen palvelijoihinsa kohtaan. Mutta kova alakuloisuus ja pelvon henki kävi siinä talossa minun kimppuuni. Pelkäsin Jumalan ankaraa vihan tulta, joka jo näytti silmissäni leimahtelevan, oikein vapisin monestikin. Lieneekö se ollut minun ihmisluontoni, joka synkistyi ja nurisi vanhojen oikeuksiensa puolesta, tai mikä sen synkän mielen lie vaikuttanut. Köyryn jälkeen kun oltiin ensi päiviä kynöksellä, niin siellä ihmeekseni kuulin, kuinka torppari kiroili isäntäänsä ja moitti häntä ankaraksi ja ahneeksi, joka vaatii palvelijaltaan liiaksi ja maksaa liian vähän. Minua rupesi ajatelluttamaan, onko nyt vika isännässä vai palvelijassa. Kun en tahtonut kantaa salakaunaa sisässäni, niin kysyin isännältä huoneessa, että noinkohan sitä minäkin vuoden päästä isäntääni manailen kuin tuo torppari?

— Sinulla näyttää olevan rehellinen mieli, koska tulet paheesta pahoillesi, sanoi isäntä. — Olet voittanut sydämeni.

Pyhinä pantiin minut usein piika Karuliinan kanssa läävään vettä kantamaan. Se minua hyvin miellytti, kun en muutenkaan saanut kylän seuroissa käydä ja synkkämielisyyteni alkoi vähetä.

Karuliina oli tummaverinen tyttö, isot haaveksivat rusosilmät ja pitkä palmikko niskassa. Hän hymyili harvoin, haasteli vaan vakavia asioita, luki ahkerasti "Huutavan ääntä" sekä veisasi virsiä. Minä kuuntelin. Hän luki ja veisasi sitä hartaammin. Hän rupesi minua vähittäin miellyttämään. Sillä kaipasin nuorta seuraa ja hän oli pitkän aikaa ainoa, jonka seuraan pääsin. Sitten luulin sitäkin, että Jumala oli juuri hänet lähettänyt minua maailman vallasta pelastamaan. Mutta hänessäkin etsin maailmaa. Tavoitin joskus laskea käteni hänen kaulalleen, mutta sit'ei hän sallinut.

— Vasta kolme vuorokautta vihkimisen jälkeen olen omasi, tee sitten mitä tahdot, lausui hän vakavasti.

Se oli ankarata oppia.

Usein kuitenkin vinnikamarissa ynnä veisasimme ja hän luki minulle "Huutavan ääntä", josta yhdessä keskustelimme.

Aina enemmän alkoi talon haltiaväki minuun luottaa ja kohdella minua kuin omaa lasta. Kerrankin oli talonväki kutsuttu naapuriin morsiamen läksiäisiin. Mutta he eivät tavallisesti käyneet muissa kuin "jumalisten juomingeissa". Kuitenkin, kun isäntä oli tällä kertaa matkalla, tahtoi emäntä naapuristyävyyden merkiksi lähettää talosta jonkun pitoihin.

— Kuulehan, Paavo! puhutteli minua emäntä. — Sinä olet minun lapseni niinkuin nämä toisetkin, mutta kun sinä olet vauraampi, niin laitan sinut näiden toisten silmäksi. Kun siellä syötte iltasen sekä juotte kahvit ja teet, niin tulkaa kauniisti kotiin. Lupaathan, Paavo, tehdä niin?

— Lupaan kyllä, vastasin minä ja olin melkein kyyneliin liikutettu emännän ystävällisestä puhuttelusta.

Pieni Elias poika ja pikku Katri tulivat kanssani. Ilta pidoissa tuntui minusta hauskalta. Mutta nuo lapset olivat kasvaneet niin totisiksi kuin vesat jylhässä hongistossa, että he luonnollisen ilon keskellä muuttuivat alakuloisiksi — aivan niinkuin minä olin synkistynyt sen puutteessa. Kun iltasen jälkeen alkoi nuorten keskellä leikki ja tanssi liehua, niin tuli Elias poika surumielin luokseni ja pyysi:

— Lähdehän, hyvä Paavo, kotiin maata, että jaksat nousta aamulla ahdokselle.

— Mene vaan kotiin, minä jään vielä tänne! vastasin lyhyesti.

Vähän ajan kuluttua tuli pieni Katrikin luokseni, laski kätensä polvilleni ja katsoi niin armaasti silmiini:

— Hyvä Paavo, lähde nyt kotiin, kun äiti pyysi! kuiskutti hän.

Se pyyntö minua syvästi liikutti, että olin jo vähällä lähteä, vaikka ilon humu, viulut, huilut ja kilivinkkelit ympärilläni kovasti hurmasivat. Mutta silloin istui viereeni eräs naapuritalon emäntä, nuori leski, ja kysyi, miksi noin istua jörötän, koska olen nuori mies ja kuulun osaavan tanssia. No, se puhe koski sisuani niin, että häpesin sillä hetkellä lähteä pidoista pois. Minä neuvoin lapset menemään kotiin ja jäin kuin jäinkin itse pitoihin.

Tuon leski-emännän pyysin ensiksi tanssiin ja hänen kanssaan tein sinä yönä monta kiihkeätä pyöräystä. Halusin näyttää ett'en ollut jörö. Morsiantakin ja morsiuystytöjä pyöritin huimasti, että vereni kiehui ja kihisi kuin tuleessa. Mitä likemmäksi aamua eteni yö, sitä kiihkeämmäksi yltyi vereni vauhti. Notkeuteni lisääntyi ja voimani tuntui vaan karttuvan. Minä notkuin ja tein käänteitä ja väänteitä, hypähtelin ylös ja kyykistyin taas alas, pujottelin toisten välistä ja käsien alitse kuin sukkula ikään. Tuntui kuin kauan hillitty luonnonkiihko, sisäinen elinhalu, olisi nyt riehunut verestäni ulos

entistä vallattomammin. Ja minun kuumeeni näytti muihinkin tarttuneen. Joka tyttö tanssi niin halusti minun kanssani, sillä sitä mentiin juohevasti ja notkuen kuin joustimilla. Palavaa hehkuivat tyttöjen posket ja kuin takkavalkea viskelivät säkeniä silmät. Niin heiskuttiin aamupuoleen yöhön. Sitte kävin pukeumassa riihivaatteihini ja menin reippaasti toisten kanssa riiheen ahdosta puimaan.

Vastapäätä minua pui Karuliina ja näytti entistäkin totisemmalta. Hänen surumielinen silmäyksensä kohtasi usein minua.

Emäntä valitti kynnelsilmin, että olin rikkonut lupaukseni. Hän sanoi joutuvansa kerran vastaukseen minun synneistäni, kun oli minuun luottanut ja lähettänyt pitoihin. Ja vannaan isäntäkin kotiin tultuaan häntä siitä nuhtelee. Niin valitti hän.

Minä vastasin kopeasti: — Te Jerusalemin tyttäret, elkkää minua itkekö, vaan itkekäät itseänne ja lapsianne!

Emäntä liitti siihen: — Te isännät ja emännät, osoittakaat palvelijoillenne tie, että teilläkin on Herra taivaassa. Sekä: — Minulla on edesvastausta siitä miten palvelijoitani pidän ja johdan.

Mutta vastapäätä emäntää pui läksiänvaimo, keski-ikäinen ihminen, niinkuin emäntäkin. Hänen kasvoiltaan säteili rauha ja levollisuus. Hänkin yhtyi puheeseen ja sanoi: — Paavon voipi jättää omaan hoitoonsa. Hänellä on tietoa enemmän kuin meillä kummallakaan, ei hän vierry eikä murene.

Siihen pysähtyi keskustelu. Emäntä vaiken, vaikka jäi murheelliseksi. Allapäin hän kuuli ja näki kuinka minä tuimalla vauhdilla iskettelin olkia, että ne kuin petkeleellä katkesivat. Niin tahdoin näyttää, että kyllä jaksoin tanssinkin jälkeen riihtä puida.

Tavallisuuden mukaan jätettiin minut puinnin jälkeen riiheen käsiviskimellä jyviä puhdistamaan. Se tapahtui siten, että ruumensekaiset jyvät viskasin yksikätisesti pienellä kourumelalla vinoon poikki lattian uunin nurkasta peränurkkaan. Taka-alalle seinää vasten rävähtivät raskaat suurusjyvät, etualalle ruumenet ja niiden välille kielelliset eli holejyvät.

Muu riihiväki oli jo mennyt tupaan, mutta Karuliina jäi jälkeen. Hän nyt kahden minua muistutti, että "on se Paavokin höyhenhattu. Tänään mieltyy hän yhteen, huomenna toiseen. Ei suinkaan koko yössä Karuliina johtunut mieleen. Maan ja taivaan olet tehnyt surulliseksi."

— Mistä sen tiedät? kysyin minä. Hän selitti:

— Eikös ihminen ole maa, sinä kuin minäkin? Ja omatunto Jumalan taivas meissä? Niin on siis luonto murheissaan ja taivas murheissaan.

Se muistutus koski minuun kuin rautainen ruoska. Siinä itsekseni istuen ja työskennellen vaivuin miettimään mitä oli tapahtunut. Mieleni tuntui niin raukealta, herkältä ja alakuloiselta niinkuin tavallisesti ennenkin huimaavan tanssiyön jälkeen. Viulut, huilut ja kilivinkkelit helisivät vieläkin korvissani, mutta ne eivät nyt hurmanneet, vaan kiusasivat. Mielessäni uudistui yhä läksiänvaimon lause: "Paavon voipi jättää omaan hoitoonsa, hänellä on tietoa." Se herätti sisässäni itsenäisyyden, mutta myös vastuun-alaisuuden tunnon. Häpesin, ett'en ollut pitänyt sanaani, vaikka minuun oli niin jalosti luotettu.

Silloin, ikäänkuin taivaasta pudonnut, istui pikku Katri riihen kynnykselle. Siinä hän lapsellisesti valitteli, että olin eilen tehnyt taivaallisen Isän pahalle mielelle. Sanoi, että siitä nyt äitikin suree ja isä nuhtelee, kun tulee kotiin.

Minua niin koski, niin järkytti pienen lapsen tavaton valitus, että katkerasti tekoani kaduin.

Isäntä tuli kotiin ja kutsutti minut pikku pojallaan kammariinsa. Hän kysyi juhlallisesti:

— Jos nyt tuomion tuli ilmestyisi, niin emäntäkö vai Paavo olisi syypää?

— Ei emännän, vaan minun on syy. Minähän hylkäsin ystävällisen varoituksen enkä täyttänyt lupauksiani, vastasin.

— Oikein! Sinä olet rehellisesti tunnustanut. Joka itsensä tuomitsee, sitä ei kukaan tuomitse, lausui isäntä lientyneenä. Lopuksi neuvoi hän minua pyrkimään paremman tien kulkijaksi ja minä läksin työhön.

Mutta kauan ahdisti minua synkkä mieli. Tuli sitten joulun joutilaammat ajat. Silloin painui mieleni vielä syvempään kuloon. Tahvanan iltana istuin kovin ikävissäni. Muistui mieleeni kotikylien ilosilmäiset tyttäret, ihanat illanvietot ja riemuiset tanssiyöt — kaipasin haikeasti niitä. Ajattelin, että jos nyt olisin siellä syntymätiloillani, niin tanssin sipinä leiskuisi lattialla, viulu hiveltelisi mieltä ja silmät kynttiläin

kanssa kilpaa säkenöisivät. Elämää sitä olisi eikä näin nurkassa murehtien kuluisi nuoruuteni ja surkastuisi voimieni kukka.

Niissä mielin avasin tuvan oven ja astuin porstuaan.

Silloin sävähti salin puolelta korviini voimakas laulunsävel: "Tämän maailman ilo on kaikki katoavainen." Se hulmahti kuin väkevän kosken kohaus ja vihlaisti syvästi ilonjanoisen sydämmeni sisintä. Minä vaivuin taintuneena porstuvan lattialle. Ihmiset, jotka olivat minut siitä korjanneet, sanoivat olleeni aivan kalpean.

Sen jälkeen tein lupauksen, että toista elämää vast'edes vietän. Isäntäkin korotti minut työväkensä voudiksi. Mutta alakuloisuus ei minua sittenkään jättänyt. Se se mahtoi tuottaa tuskaa, että jotakin oli minussa pysähtynyt vanhasta toiminnastaan eikä vielä auennut uuttakaan uraa. Joulun jälkeen yhtenä lauontaina käski isäntä minut valjastamaan hevosta. Hän hankki lähteä Karuliinan kanssa Rantasalmelle kuuluisata J. F. Berghia kuulemaan. Minä ratustelin tallissa hevosta kun isäntä tuli sinne ja kysyi, miksi näytin niin murheelliselta. Sanoin, että haluaisin lähteä mukana kuulemaan autuuden tietä — vaikka oli sekin tosi, että halusin sinne mennä Karuliinan tähden. Isäntä lausui: — Niin seisoo virressä, että "mieleni pimitetty onpi synnin sumulta". Mutta pakenee se aikanaan sumu ja pilvetkin taivaalta kuin tuuli puhalttaa. Niin pakenee Paavonkin murhe ja kirkas olo vielä aukenee. Nyt vaan ei sovi matkalle molempien palvelijain lähteä. Eikä olekaan autuuden tie sidottu sinne tai tänne, sen löytää etsijä kaikkialla. Sillä meidän oman sydämmemme neulansilmän läpi se taivaasen tie kulkee.

Se lausunto pani minut miettimään, että jätin mukaanpyrkimisen sikseen.

Mieleni kiintyi aina enemmin Karuliinaan. Hänestä haaveksin usein itsekseni. Ja kun olin isona miehenä aapiskirjan loppulehdeltä opetellut vähittäin kirjaimia tekemään, niin vuovasin kerran paperille runoa korkeaveisun tapaan: "Nouse, armaani, ihanaiseni, nouse, sillä elämäni aamurusko jo nousee!" Paperin löysi Elias poika taskustani ja näytti sen isälleen. Taas kutsuttiin minut kammariin nuhdeltavaksi.

— Onko tässä mitään todellista? kysyi isäntä.

— On, vastasin minä. — Minä otan Karuliinan, vaikka läpi kuuman kirveen.

— Se on suora puhe ja vastustamaton sana, lausui isäntä. — Mutta muista, Paavo, ettei saa pahennusta harjoittaa!

Siitä lähtien Karuliina ja minä olimme uskotut niin kahden kuin joukossakin yhdessä seurustelemaan ja sydämmemme paloi toisillemme puhdasta tulta.

Sitä vaan en käsittänyt ja se vaikutti minuun pahasti, kun emäntä tämän jälkeen päästi minun kuulteni niin usein pistosanoja Karuliinasta. Kun tuli puhe vaatteista, ruuasta tai kahvista, niin muistutti hän: "Mitenkähän on sitten kun Karuliinan saat vaimoksesi, onkohan sukkasi parsittu, keittosi keitetty ja kahvisi laitettu!" Se puhe jakoi kokemattoman mieleni kahtia, etten tiennyt kehen luottaa. Sen jälkeen olin näkevinäni, että tyttö oli askareissaan kömpelö. Sitten oli hänellä vähän kuulossakin vikaa. Mutta toisaalta mietin, että olipa hän talonväellekin sentään niin monta vuotta kelvannut. Totta kai hänessä on paljon hyviäkin puolia. Osasipa hän niin hyvästi lukea ja kauniisti laulaa, ettei moni. Oli niin siivo ja vakavamielinen tyttö. Ja hänen isot ruskeat silmänsä, jotka aina paloivat mielessäni! Ne ominaisuudet sitoivat minut häneen.

Yhtenä kevätsunnuntaina, kun aurinko paistoi kauniisti ikkunasta sisään, menin Karuliinan kanssa vinnikammariin. Se oli somaksi tapetoitu pieni huone. Matalan ikkunan kohdalla seisoivat ruskeat pöytät ja sen vieressä oikealla punaiseksi maalattu sänky. Vasemman peränurkan täytti Karuliinan tumma vaatekirstu. Kammariin ikkunasta näkyi viljapelto, kylää ja sen takaa sakeata havumetsää. Me istuimme vierekkäin sängyn laidalla ja Karuliina luki "Huutavan ääntä", josta välillä keskustelimme. Minä laskin käteni hänen olalleen ja enemmän kuin kuuntelin lukua, ihailin henkeviä väreitä lukijan kasvoilla. Niinkuin aurinko ikkunasta, paistoi sielu lämpimästi hänen silmistään minulle. Ja niin värehti hänen kasvoillaan henki kuin tuulen huokaukset päivän paisteessa välkkyvän veden kalvolla. Sitte lopetti hän lukemisen ja alkoi veisata virsiä virreltä yhä syvemmin, yhä hartaammin ja kiihkeämmin. Kuuma palo hohti silloin kuin aamurusko hänen poskillaan. Hän aloitti virren: "O, Herra ilo suur!" Niin jalo riemu näytti hänet valtaavan, että ääni vavahteli syvästi ja silmät soimusivat kuin kaksi kirkkainta tähteä kuun kupeella. Mutta siinä laulaessaan hän yht'äkkiä tarttui kouristavasti minuun ja puristi minut vuoteelle, jossa muokkasi ja syleili kuin hurmattu. Hämmästyneenä ryöstäymin hänen käsistään irti ja rupesin miettimään mitä tämä oli. Hän oli ennen varoittanut minua siitä, mitä nyt itse rikkoi. En ollut mitään sellaista hengellistä kohtausta vielä sitä ennen kokenut enkä ymmärtänyt niitä kuin hengen ovat.

Karuliina kun heräsi horroksestaan niin kysyi oliko mitään sopimatonta tapahtunut, koska näytin niin murheelliselta; ja hän pyysi anteeksi. Sanoi itseänsä kohdanneen hourauksen. Sanoi, että

kiihkeämmässä kristityissä tapahtuu semmoista useammin, hänessä vasta ensi kerran.

Molemmat istuimme sen jälkeen vähän aikaa noloina ja neuvottomina.

— Emmekös mene päivälliselle? kysyin minä lopuksi.

— Mennään vaan, vastasi Karuliina. Ja minä luulin nähneeni hänen silmässään kyöneleen.

Me olimme laskeuneet kirkastuksen vuorelta alas.

* * * * *

Sitten tuli meille isännän kanssa matka kaupunkiin suoloja noutamaan. Kaksi naapurin miestä kulki samassa matkassa, niin että meitä oli yhdessä neljä körttiläistä; hevosetkin olivat notkupäisiä ja surunkarvaisia kuin körttiläiset. Kaupungista palatessa oli reissä suoloja kolme tynnyriä hevoseen. Raskas oli reessä suola, raskaasti juoksi hevonen eikä ilo raikunut miestenkään suusta, vaan kirkkovirtten surumielistä säveltä kuljetti tuuli yli Saimaan leveän jäänselän niin kauas kuin jaksoi. Jääkin oli rappiolla, ettei ollut hyvä kuormareellä tiepuoleen poiketa ellei tahtonut jääkohvan alle vaipua. Päivä vaan oli iloinen ja kirkas, se säteili niin keväisesti selkeältä taivaalta, vaikka olikin jo painumassa länteen.

Niin kun hiljaa edelleen ajaa lökötimme, niin tulla viiletti vastaamme humalainen mies, että vihuri takana vinkui. Etäämpänä hän lauloi räikeästi, lähempänä hoilasi. Laulun sanat vielä muistan.

Jos sinä tyttö minulle joudut,
Joudut mieron tielle;
Siell' on leipä leikattu
Ja rahaton on kyyti.

Tie auki taikka pää auki! kiljasi hän likempänä.

Sekä hän että me seisotimme hevoset. Isäntäni koetti miehelle haastaa sulokset ja makeat, että hän väistyisi hetkiseksi syrjään.

Mutta mies pysyi röyhkeänä eikä väistynyt. Körttiläinen taas ei koskaan itse tapellut.

— Kuulehan, naapuri, ole moinen hyvä mies ja väisty syrjään: sinulla tyhjä reki on ja meillä raskaat kuormat, että on mahdoton väistyä, puhutteli miestä isäntäni. — Suolat näet, veliseni, kastuisivat tai jäisivät tukkunaan kohvan alle.

— En pelkää enkä väisty! kerskui mies ja nousi rekensä kannaksille uhkaavana seisomaan. Pitkä ja roteva mies.

— Nostammehan rekesi, rakas naapuri, syrjään, ett'et näe mitään vaivaa — jatkoi isäntäni — ja kun olemme päässeet ohi, nostamme sen taas tielle, että voit olla aivan huoleti.

— Tuosta nupista annan teille nuppiin, joll'ette väisty! uhkasi mies ja heilutti lyijypäistä piiskanvartta ilmassa. Sitä pöpöä ei ollut hyvä läheta edestäpäin.

— Astu esille, Paavo! komensi silloin isäntäni minua, joka ajelin viimeistä rekeä.

— Mutta jos hän minut hakkaa vaivaiseksi, kuka minut sitten elättää? vastustelin.

— Elä sitä sure, pidän kyllä sinusta huolen, vakuutti isäntäni.

— On sitä leipää meillä sinullekin, lisäsivät toisetkin isännät.

Pitihän minun totella, kävi miten kävi.

Sill'aikaa kuin matkatoverini viettelivät ja rukoilivat miestä hyvällä väistymään, kiersin minä salavihkaa hänen taakseen. Siellä tartuin äkkiä käsin hänen kaulukseensa ja samall'aikaa ruhjaisin polvellani miehen selkään niin rutosti, että hän reen kannakselta retkahti jääkohvaan tienkupeessa. Kaatuessaan yritti hän kaapata minua leveällä kourallaan kiinni pääkuoresta, ettei olisi varmaankaan minulle hyvin käynyt. Mutta onneksi tarttui hänen kätensä uuden sarkakörttini kaulukseen. Siitä riipaisi hän takin ylhäältä alas asti halki. Sain iloita, ett'ei pahemmin käynyt. Palkinnoksi survaisin minä jalallani hänen kätensä jääkohvaan, että se rusahti poikki kuin tupakka. Koko mies vaipui kiroillen puoleksi jääkohvan alle.

Tällä välin olivat toverini toimittaneet miehen reen sekä hevosen syrjään ja ajaneet meidän kuormat ohi. Minä pyysin, että nyt nostettaisiin kukistettu mies jälleen rekeensä ja ohjattaisiin hän hevosineen

matkalle. Mutta siihen eivät he suostuneet, vaan sanoivat: "koska hän oli aikanaan hyljännyt armon, niin kärsiköön nyt hirmua".

Aivan samoin uskoivat he Jumalankin ihmistä kohtaan menettelevän.

Ajoimme tavallista vinhemmin eteenpäin. Miehen kiroukset soivat kaiken tietä korvissani. Yöpaikassa emme tohtineet virkkää koko tapauksesta mitään. Olen ajatellut, että jos se mies jäi henkiin, niin joutui hän ainakin raajarikoksi. Mutta meitä lohdutti se, että olimme olleet oikeassa.

Kotona juttelimme tapauksen. Kylän väki vertasi minua Taavettiin, joka oli Goljatin kukistanut. Ja vaikk'ei minua naiset harpuilla ja kanteleilla tulleet tervehtimään, niin tunnustettiin minut kaikkialla tanakaksi mieheksi, joka voisi kelvata vaikka taloon isännäksi. Itsekin mielessäni ylenin arvossa vaaksan verran. Karuliina vaan ei tunnustanut urostyötäni oikein kristillisen miehen työksi. Väitti, ett'ei ollut kunniallista, kun meitä oli neljä miestä yhtä vastaan, tarttua vihollisen kimppuun salaa takaapäin. Taavettikin linkosi kivensä Goljatin otsaan eikä niskaan. Sitte moitti hän meitä julmiksi, kun olimme jättäneet ruhjotun miehen jääkohaavan, emmekä nostaneet sitä edes rekeen ja ohjanneet tielle.

Se puhe loukkasi ylpeyttäni. Minä koetin todistaa, ett'ei kristilliset valtakunnatkaan sotia käydessään välitä vihollisen haavoitetuista sen kuin vaan kukin korjaa omansa, jos korjaa. Ja samahan se oli tässäkin.

Mutta Karuliina intti, että kaikki sota ja meteli on villien ihmisten syntistä julmuutta ja että tosi kristillisyyks kesyttää ihmiset ja hävittää sodat.

Sellaiset ajatukset eivät minuun silloin pystyneet. En ollut vielä niin kesy, että olisin Karuliinaa ymmärtänyt. Heikko side yhdisti meitä enään ja sekin uhkasi nyt ratketa. Yhteiset lukemiset ja laulut vinnikammarissa alkoivat minusta jo tuntua ikäviltä. Ja minusta tarttui se sama tunne Karuliinaankin.

Sitte teki emäntä vielä Karuliinan vioista joskus muistutuksiaan.

Yhtenä päivänä sanoi talon vanha muonavaari, isännän isä, näin:

— Joutaisit mennä tuonne Tapanin leskelle töppösiäs kuivaamaan ja pöksyjäs paikkaamaan.

Hän tarkoitti sitä samaa leskeä, joka osasi pidättää minut läksiäis-iltana yöksi tanssiin.

— Siinä on neljän kapan tila ja kylvetään kolme tynnyriä ruista vuosittain, lisäsi hän.

— Onpa siinä kuusi lastakin, huomautin.

— Siinähän se kasvaa leipä lapsille kuin muillekin, penäsi vaari. — Ja on se toista isäntänä elää kuin renkinä retustella. Nuorena sitä pitää katsoa eteensä. Joka ei rakenna taloansa maassa, sillä ei sitä ole taivaassakaan, lasketteli ukko.

Hän olikin eri maata kuin muu talon väki. Ei välittänyt yhteisistä luvuista eikä lauluista. Omassa nurkassaan hän sunnuntaisin istua jurotti. Siinä painoi lasinsangat nenälleen ja itsekseen luki minkä luki ja mietti mitä lie miettinyt. Usein vaan ei ajatuksiaan muille purkanut. Eikä kukaan häntäkään häirinnyt.

Sen ukon harvat sanat ne minut kokonaan teloilta työnsivät. Sitten alkoivat juosta kylän naisetkin naimista laulamassa: neuvoivat sinne lesken luo tarinoimaan ja sukkiani parsittamaan. Kertoivat lesken sanoneen: "Jos kuninkaanpoika ja Holpan Paavo tulisivat minua kilpaa kosimaan, niin Paavolle sitä menisin." Se nosti mieltäni ja viritti kunnianhimoani, etten ajatellutkaan muuta kuin pyrkiä taloon isännäksi.

Leskellä oli kaunis musta ruuna. Se välkkyi kuin silkki, juoksi kuin peura. Hän kutsutti usein minut sitä valjastamaan. Sanoi sen olevan niin raisun, ettei sitä joka mies puihin pane. Minä sitä kyllä osasin hillitä ja pitelin kuin lammasta. Muutenkin pyyteli hän minua usein asioilleen, että monesti oli vaikea talon töiltä ratketa. Sanoi luottavansa minuun enemmän kuin muihin ja kyseli nevojani. Hänen pienemmät lapsensakin rupesivat minua hyväilemään kuin isäänsä, että tuntuivat minulle hyvin rakkailta.

— Ethän ole enää mikään lapsi, ett'et voisi väkevämpääkin maistaa, sanoi hän, kun kaasi minulle välistä rommia kahvin sekaan taikka antoi kylmän rypyn. Olin silloin täyttänyt kaksikymmentä vuotta. Ja olinhan väkeviin jo ennenkin tutustunut, vaikk'ei niitä Kesusvaarassa suvaittu.

Tiesivät ne ryyppyt panna veren vinkeästi liikkeelle, ett'ei kieli kiihkoja peiteltyt. Pieni Liena-emäntä — se oli emännän nimi — näytti silmissäni nuorelta ja viehkeältä kuin voittu vehnänen. Hänen pienet sinisilmänsä näyttivät syttyneen minulle ja paloivat niin pyytelevinä matalan otsan alta. Niin hempeältä

hän näytti, että tuli sääli ja teki mieli. Sellaisina hetkinä se musta ruunakin mielessäni välkkyi kuin silkki, juoksi kuin peura.

Eräänä iltana, kun oli myöhään kahden istuttu, jäin kuin jäinkin lesken luo yöksi. Se teko meni liian pitkälle.

Sen jälkeen tuli kiire kuulutuskarttaa toimittamaan.

— Ei se liitto kannan hyviä hedelmiä, sanoi Kesusvaaran isäntä ja kehoitti minua hankkeesta luopumaan.

Karuliina ei sanallakaan aikeitani vastustanut. Oli vaan äänetön ja hymyili joskus surullisesti, niinkuin kärsiväiset hymyilevät.

Lopulta meni isäntäni pappilaan ja kielsi lesken ja minun kuulutuksesta.

Mutta muonavaari, joka oli puhemieheni, veti lesken kanssa toista köyttä. Hän oli nuorena ollut lautamies ja tunsikin lainpykälät. Hän kumosi papin vastahangan, niin että kuulutuskartta tehtiin.

Seuraavana sunnuntaina kuulutettiin meidät kirkossa kristilliseen avioliittoon.

Sinä päivänä juoksin minä kuin vimmatu metsään. Siellä kävelin ristiin ja rastiin, itkin ja kaduin itseni pyörryksiin. Synkkä oli se syyspäivä, mieleni sitäkin synkempi. Päätin, ett'en naisikaan Lienaa ja sitten taas, että kuitenkin naisin. Näin kuusi lasta ympärilläni pyytämässä leipää, lämmintä ja vaatteita. Aavistin jo mielessäni, kuinka kerran hikoilin ja vanhenin heitä palvellessani; kuinka he suuriksi tultuaan raappivat silmäni ja sysäävät minut luhdin solaan käsinkivillä jauhamaan; kuinka sitten lopulta kuolisin liassa ja kurjuudessa; kuinka viimein tuomiolla vaadittaisiin minulta vieraan isän lapsia enkä voisikaan näyttää ihmisiä, vaan kissoja, kettuja ja ilveksiä. Ajattelin sitten omiakin lapsiani, jos niitä syntyisi — ne jäisivät osattomiksi ja avuttomiksi, kun isä on itsensä orjaksi myönyt. Ei silloin mielessäni isännöys paljon painanut eikä silkkikarvainen ruunakaan suuresti loistanut.

Kalpeana ja tuskissani menin Lienan luo sanomaan, että meistä tulee ero, taikka paha perii. Sinne oli kokoontunut jo tupa täysi kylän väkeä tupakaisiin. Keskellä pöytää kahden kynttilän välissä oli suuri tupakkavasua ja huone tupakan sauhua täynnä. Vanhat miehet istuivat pöydän luona ja oluthaarikka kulki heillä kädestä käteen; toiset härppivät norria. Nuorempi väki tanssia hytkytteli lattialla, hattupäin ja piippunysät miesten hampaissa. Liena tuli perältä minua vastaan ja tarttui käteeni taluttaakseen minua pöydän luo. Joukosta kuului muutamia onnitteluja.

— Minulla on sinulle, Liena, vähän sanomista, tulehan tuonne välikammariin! pyysin minä värähtelevällä äänellä.

Sinne menimme kahden ja istuimme vierekkäin sängyn laidalle.

— Sinä näytät niin sairaalta? sanoi Liena.

— Niin, minä sairastankin vilutautia ja se on paleltanut sydämeni, lausuin katkerasti.

Liena huomasi, ettei ollut asiat oikein, vaan että oli paha merrassa. Hän jäi ensin noloksi ja ääneti, sitten kaasi kahvia kuppiin ja asetti rommipullon viereen.

— Laitahan tästä kuppi kuumaa, niin lämpiää mielesi ja kieleksi! kehoitti hän ja koetti hyväillä minua.

Minä näytin ynseältä ja sanoin, ettei minulle tahdo koko elämä maistua. Se — — tuota — — minä tahtoisin sinulle sanoa, että —

— Ryyppäähän toki ensin ennenkuin jäähtyy kahvi! katkaisi Liena.

Minä sekoitin kahviin sokeria ja kaasun pullosta sekaan väkevää. Tein sen hyvin kankeasti. Sill'aikaa Liena kertoi miten väki tuvassa oli iloinnut ja kaikki olivat sanoneet, että meistä tulee sopiva pari, kun olemme yhtä lyhyet kumpikin.

Olin juuri ottanut kupista ensi härppäyksen, että arvelin nyt sopivaksi jatkaa.

— Mutta tuota — — minä tarkoitan, ettei siitä meidän naimisesta voi tulla mitään, änkytin minä.

— Mi — mitään! puhkesi Liena.

— Niin minusta tuntuu, lisäsin.

— Mutta johan olemme kerran kuulutetut ja — —

— Se ei tee mitään, sen voipi vielä purkaa, jatkoin minä.

— Mutta mitä sanoisivat silloin ihmiset minusta? Ja se yö — se sekaannus, muistutti Liena.

— Niin, se sekaannus! harmittelin minä. Jäin mykäksi. Kiroilin mielessäni sitä yötä. Tyhjensin norrikupin pohjaan.

Silloin astui Kesusvaaran muonavaari sisään. Hänen kanssaan kallistin toisetkin kupit. Hän otti puheeksi silkkikarvaisen ruunan ja kuinka nyt toivotaan hyvää vuotta, että kelpaa kyllä häitä pitää ja elämistä alkaa. Siihen se eronhanke raukesi.

Pyhänmiesten viikolla kävin Kesusvaarassa hyvästijätöllä. Karuliina oli maaomenia nostamassa pellolla. Kun tartuin häntä käteen, silmäili hän minua hyvin säälivästi ja vakavasti. Sitte puhkesi lausumaan:

— Kovin kevyeltä näytät silmissäni, Paavo: sin'et paina kuin tupen täyden ruumenia ja naulan höyheniä. Kaiketi olisin sinulle paremmin kelvannut, jos olisin käynyt kanssasi irstaillemaan. Nyt olet kuin se Pitkä-Piena, joka viisi neitsettä petti eikä sitten haudassakaan rauhaa saanut: Herran temppelin ovenpielessä piti hänen seistä sill'aikaa kuin neitseet alttarin luona veisasivat.

Karuliinan sanat tuntuivat puukon pistolta; ne iskivät pilvisen sydämmeni kyyneliin. Itkeä tyrskin kuin lapsi ja mieleni oli katkeran haikea. Tuntui kuin olisi näkynyt takanani taivas selvä, edessä pilvi pimeä. Eikä kuitenkaan käynyt pyörtäminen. Tuli mitä tuli, kävi miten kävi, vanha piti jättää, uusi ottaa, vaikk' oli uusi vanhempi vanhaa. Oman luonteeni ajolla olin pettynyt sekä pettänyt.

Ennen häitä sairastui Liena silmistään niin pahasti, että näytti sokenevan. Hän tuskin näki enää kävellä taluttamatta. Siinä näin Jumalan kurittavan vitsan meille molemmille. Mutta ajattelin, että hän kyllä paranee, jos se risti ei ole meille tarpeellinen. Eroa en tohtinut enään ajatellakaan.

Vähittäin Liena sitten paranikin. Jälestäpäin kuulin, että hän olisi taikojakin käyttänyt.

Oli sitten häät. Tulimme vihityiksi. Tuntui kuin olisi pappi minut seitsemällä sinetillä lukinnut iänikuisse kadtukseen.

Sen jälkeen jouduin kuin villiin. Syyttelin Lienaa, että hän minut, kokemattoman, pojan, oli vietellyt ansaan. Hän rupesi itkemään. Sitte tuli puhumattomaksi, ähkyi ja puhkui päiväkausia. Se tuntui minusta vielä tuskallisemmalta. Häpesin että olin syyttänyt muita kuin itseäni. Olinhan mies, jonka piti vastata itse teoistaan, ja vaimoni vaan nainen, jolla on pitkät hiukset ja lyhyt mieli.

Niin ajattelin ja sen kovemmin vaan omaatuntoani kivisteli. Johtui mieleeni ihanat hetket Karuliinan kammarissa ja Siionin virsien sävelväreet uudistuivat muistissani. Mutta ne soivat valittaen kuin kadonneen taivaan kaukainen hyminä.

Pienen talon köyhyys paljastui pian eteeni. Näin lapset kurjissa repaleissa vaativan itseltäni vaatteita, kuusi lasta ympärilläni. Heitä puolsi holhoja, joka oli lasten eno; väärämielinen mies kuin kiero puu. Hän vaati lapsille kaiken leskenkin osan. Liena vapisi eikä tiennyt puoltaako itseään tai lapsiaan. Hän oli kovin pelkuri ja taikuskoinen niinkuin hänen neljä kälyänsäkin. Unin kolossa säilyttivät aina taikasuoloja, joita milloin mihinkin tautiin käytettiin. Minä tunsin joutuneeni valkeuden valtakunnasta pimeyden valtakuntaan. Ja ilman rakkautta olin heikko kestämaan kuormaani. Rupesin epätoivossani juomaan viinaa, jota silloin keitettiin kodissa. Peittosin sitä viikosta viikkoon, että kuu kuutena silmissäni paistoi. Kun siitä välillä selvisin, niin tuntui tilani sitä hirmuisemmalta. Ostin jo reppuvenäläiseltä "vanhaamiestä" (arsenikkia). Eräänä aamuna, kun vapisin ikäänkuin lankavvyhti, sekoitin sitä kahviin. Olin päättänyt tappaa itseni. Olin juuri laskea myrkyn huulilleni, niin vaimoni raappasi kupin kädestäni lattialle — hän oli nähnyt mitä siihen sekoitin.

Nyt häpesin kuin koira kurjaa aikomustani.

Siitä löysi holhoja syyn vetää minut oikeuteen. Ei vuosi vielä ollut umpeen kulunut, kun hän oikeuden varjolla toimitti niin, että talo kaikkine omaisuuksineen joutui hänen haltuunsa.

Vaimoni ja minä jäimme puulle paljaalle.

Siitä lihan-innosta, että jäin talosta osattomaksi, vierauin vielä enemmän lapsintimistani enkä voinut heitä kyllin rakastaa. Vaadinpa, että vaimoni aivan jättäisi heidät. Sitä hän kovin suri, että kalpeni.

Vuoden päästä, noiden monien surujen aikana, syntyi vaimolleni tytär. Kun se hetki joulun edellä lähestyi, tahtoivat kälyt käyttää taikasuoloja ja hakea noitavaimoja avuksi. Sitä en sallinut. Annoin akoille kyytiä ja vein vaimoni itse lämpimään riiehen. Kälyt panivat saunan lämmitä. Vaimoni vaipui tuskissaan käsivarrelleni. "Pure kappale lihaa käsivarrestani, jos se huojentaa!" sanoin kovana hetkenä

vaimolleni. Lapsi syntyi onnellisesti.

Äiti vaipui raukeana olkien päälle, mutta näytti ihmeen ihanalta ja onnelliselta.

Kun läksin riihestä tupaan, niin kuului kuin näkymätön olento olis astunut jälessäni. Katsahdin taakseni, mutta en nähnyt mitään. Vasta porstuan kynnykseltä tähystäessäni näytti ilman rantaa vasten kuin suuri heinäruko. Minä sylkäisin näkyyn päin ja kysyin: "Tiedätkö mikä joulu-aamuna syntyi? Tästä, joka nyt syntyi, et saa mitään osaa. Nimeen isän, pojan ja pyhän hengen — mene helvettiin! Siellä on majasi!"

Se hävisi.

Minulle on sanottu, että olin taikauskoinen ja luin siinä tilaisuudessa loihduja. Mutta silloin näin asiat niillä silmillä ja menettelin sen mukaan. En käsittänyt toisin.

Tuvassa sanoin kälylleni: — Mene nyt riiheen! sinne tehtiin pieniä, että korjaat heitä saunaan.

Iltasella tehtiin tila tupaan lapselle ja äidille. Minä rupesin heidän kohdalleen penkille. Yksi tyttö makasi uunin luona kolpitsalla, toiset ovensuisella lattialla laverilla, jossa myös lepäsi vaimoni nuorin poika ensimmäisestä aviosta.

Kotvan pimeässä oltua aukeni tuvan ovi ja minä luulin, että yöjalkaispoika tuli kolpitsalla makaavan tytön luo. Mutta sisään-astuja lähenikin vaimoani sekä pientä. Minä lähettäyin varjoamaan käsilläni lasta, jaloillani äitiä. Nyt meni kummitus kaikkien kuullen laverilla makaavan pojan luo. Yht'äkkiä parkaisi poika ja vapisi eikä asettunut ennenkuin minä otin hänet syliini ja toin äitinsä tilalle. Sen jälkeen se vaihdokas hävisi.

Muistoksi Kesusvaaran ajoilta nimitin ensimmäiseni Karuliinaksi. Karuliina oli samana syksynä muuttanut Kesusvaarasta Puhoksen tehtaalle. Pahat kielet olivat kertoneet hänelle, että emäntä senvuoksi jutuillaan oli vieroitannut minut hänestä, kun ei tahtonut päästää häntä palveluksestaan naimisiin. Sellaisista puheista oli hän tullut pahoilleen ja jättänyt talon. Sellaista en kuitenkaan tahtoisin Kesusvaaran emännästä uskoa.

Lapseni oli kivuloinen. Äiti sekä sukulaiset halusivat käyttää taikaparanteita, mutta sit'en sallinut. Pienen ruumis vääntyi aivan kieroksi — en sittenkään sallinut.

Sanottiin, että taikuritkin voivat käyttää luonnollisia parannuskeinoja. Mutta minä väitin, että Jumala itse parantakoon luonnollisilla keinoilla, jos hyväksi näkee. Mutta lapsi pelastuikin puolentoista vuotisena kaikista tuskistansa — hän kuoli. — Siellä on hän nyt kuin ihana kedon kukkanen! sanoin minä vaimolleni. — Siellä mekin hänet aikanaan näemme.

Vaimoni tunsu silloin hengessään ensi herätyksen. Hän alkoi luopua uskomasta taikoihin ja tyytyä Jumalaan.

Mutta lapseni kuolema teki elämäni niin tyhjäksi ja köyhäksi, että joka hetki halusin vaimoni kotikylän kerrassaan jättää. Holhoja, vaimoni veli, oli ottanut lapset ja koko talouden hoitoonsa. Me olimme siinä vaan hylkysillä. Liena vähän väliä vielä lapsiaan itki eikä olisi tahtonut niitä jättää. Mutta minä sanoin:

— Entiset lapsesi ovat sinun jättäneet ja ainoastaan minun lapseni, minkä niitä syntyy, ovat sinun.

Mutta sepä se juuri minua suretti, että vaimoni oli jo niin iäkäs, ettei enään ollut lapsista toivoa. Muutenkin oli vaimoni sukulaisten kanssa alituista riitaa ja toraa. He seuloivat välillämme kuin paholaiset ja keittivät kieltä kuin papuja.

— Lähde pois isäsi maalta ja sukusi tyköä! komensin minä vaimolleni.

Hän tuli kyyneliin lapsiensa tähden. Mutta matkalle kuitenkin ratusteltiin, sillä työn-etsoon piti lähteä. Niin tulimme tänne Laatokan rannalle, jossa paras ikäni on kulunut. Tuolla hovissa tarvittiin silloin puuseppää ja sen työhön oli minua jo varhain luontoni vetänyt, nälkä neuvonut.

* * * * *

Kauan olin rukoillut, että Jumala siunaisi vaimoni lapsella. Ja se ihme tapahtuikin, että meille syntyi ihana tyttölapsi, hyvin soma pienest' alkaen.

Sanon sitä ihmeeksi, kun vaimoni oli silloin jo liki viittäkymmentä.

En tienyt silloin mitä sanoa ja miten kiittää, kun niin lopen tuntui hyvältä. Kun lapsi terveenä minulle muhoili, niin sydämmeni muhoili sille vastaan ja mielihyvän kyneleet herahtivat silmiini. Pienestä alkaen oli se lapsi silmäteräni eikä lakannut lämpimäni sille säteilemästä.

Teki mieleni nimittää se Karuliinaksi, mutta ajattelin, ettei sillä nimellä ole menestystä, kun ensi lapsenikin senniminen oli kuollut. Tälle pantiin nimeksi Miina.

Sitten vasta minussa pääsi suurempi elämisen-halu ja työinto valtaan. Lapseni hyväksi halusin tehdä kaikkea ja kärsiä kaikkea. Työn välillä sitä usein hypittelin ja hyväilin. Se muhoili aina niin armaasti minulle. Toisinaan sentään itkikin sitä paremmin iloitakseen.

Nyt rupesin jo miettimään lapseni tulevaisuutta ja kokoamaan varoja, että voisin vähin erin oman asunnon rakentaa. Asetuin tänne hovin ja kauppiaitten lähistöön, että riittäisi kosommin työtä. Mutta olen tehnyt työmatkoja muihinkin kyliin, vieläpä kauaskin. Sellaisella matkalla sairastuin kerran kovasti. Siihen aikaan oli jälekkäin kaksi köyhää pottuvuotta. Maa kasvoi vaivaloisesti laihoja tähkiä, nekin hallan puremia. Sitä runsaammin kasvoi mustia häränjyviä, jotka myrkyttivät leivän. Paljon ihmisiä sairastui vetotautiin. Siihen sairastuin minäkin. Mielin murretuin ja vähissä hengin läksin hevosella kirkolle etsimään jotain rohtoja tuskien lievitteeksi. Kirkolla piti hovineuvos siihen aikaan tarvitsevien varalta rohtoja. Tulin hänen luokseen. Hän antoikin minulle pulveria. Mutta sen päälle ylenannetuspulveriksi neuvoi hän kaapimaan hevosen längistä hikeä. Ei vaan sanonut kuinka pian pulverin jälkeen hikeä piti ottaa.

Ajoin työpaikalleni takaisin, paranemistani toivoen vaikka heikkona. Heti sinne päästyäni otin pulverin sisääni ja ajattelin ottaa hikeä sitte kun ennätän. Mutta paikalla riipaisi se minut yhteen kyttyrään kuin kuivaneen juurikkaan. Läsnaolijat hämmästyivät tuskanhuutoani ja juoksivat kaikki ulos. Ainoastaan kahdeksanvuotias poika, kuin Jumalan enkeli, jäi pelastajakseni, kun siinä kyyristelin. Rukoilevasta silmäyksestäni arvasi hän, että jotain kaipasin. Hän polvistui lattialle, kallisti korvansa suuni kohdalle ja kuuli kuinka hymisin: — Ota tuo tyhjä lakkaputeli ja nouda sillä puodista terpettiä!

Ennenkuin hän kerkesi takaisin, olin jo tiedotonna.

Poikanen huomasi, että lääke oli tarkoitettu sisään-otettavaksi, ja kaasi puolet terpetistä suuhuni. Se irroitti kieleni ja sydämeni ratkesi jälleen liikkeelle. Minä toimistuin ja pyysin pojalta kaikkea rohtoa sisääni. Hän antoikin ja sen jälkeen voin jo liikuttaa jäseniäni.

Ihmeeksi vaan jääpi järjelleni, että heikko lapsi ymmärsi enemmän kuin joukko aikaihmiä.

Neljänkontan pääsin sitten läheiseen puotiin, jossa kaikkia ihmetytti tilani. Puotimiehet kaasivat kousikalla läämältään terpettiä pääni yli. Nyrkkiin puristuneita käsiänikin hieroivat sillä.

Kiireessä lämmitettiin sauna ja eräs työtovereistani tuli hoitajakseni.

Siellä tuskissani näin kolme kummaa näkyä. Ensin vetivät oudot koneet hienoa lankaa poikki, että se hienoimmiltaan aivan uhkasi katketa. Huusin hourauksessa: "Elkää vetäkö!" Lanka pääsi valloilleen ja minä järkeheni. Sillä kertaa johtui mieleheni, että se olikin elämäni lanka, jota uhattiin katkaista. Kauhistuin sisälläni, ett'en ollut valmis kuolemaan. Rukoilin hartaasti ikää armon-ajaksi, niinkuin kuningas Hiskialle lisättiin.

Taas vaivuin houraukseen, jossa näin kuinka oudot koneet kiskoivat mustaa jouhta, että se oli aivan poikki ripsahtaa. Selkenin siitä jälleen. Huomasin, ett'ei kuoleman viikate katkaissut vieläkään elämäni lankaa. Pelkäsin jälleen ja rukoilin Jumalaa säilyttämään elämäntäni.

Vielä kolmannen kerran lankesin horrokseen ja näin kuinka koneet kiskoivat hentoa silkkilankaa, että se hienoimmiltaan oli jo poikki ripsahtaa. Taas selkenin ja rukoilin entistä palavammin elämän pitennystä armon-ajaksi.

Minä paraninkin ihmeesti pian — jotkut sanoivat, että sen vaikutti harras elinhaluni — niin että minut jo samana päivänä vietiin hevosella kotiin. Siellä virkistyin ennelleni. Mutta parannuslupauksiani en muistanut, vaan entiset maailman päivät jatkuivat.

Herkällä oli sentään mieleni, ett'ei kaivannut muuta kuin syyttämistä. Niin kutsuttiin minut naapuripitejään eräasen taloon puusepän työhön. Talonväki oli kaikki heränneitä ja pitivät kolmasti päivässä polvirukouksia. Veisasivat kauniita virsiä ja viettivät siveätä elämää. Kun vertasin itseäni heihin, niin jouduin syviin omantunnon tuskiin, sillä tunsin hurskasten rinnalla olevani kirouksen ja tuomion lapsi. Noin kuukauden päivät kesti sisässäni tuskia enkä voinut rukoillakaan, vaikka halusin.

Isäntä neuvoi minua uskomaan, mutt'ei sekään auttanut. Pelvon ja vapistuksen henki asui minussa kuin orjassa, jonka verestä ei ikinä pakene arkuus ja säikäykset, vaikka hän on vapaaksikin julistettu. Jotakin sellaista asuu syntisen ihmisen veressä läpi elämän. Ja ainoastaan siinä määrässä hän on rohkea, minkä verran hän on halvoista intohimoista ja tahallisesta pahuudesta vapaa.

Lopulta vaivuin suureen ilmiöön. Näin edessäni suuren tultasuitsevan Siinain vuoren ja sen yli synkän

savupilven. Vuoren läpi aukeni luolapolku, jonka sisällä vartioitsi avokitainen, raivoisa jalopeura. Se reutoi ja pyrki repimään minut paloiksi. Mutta se oli kytketty kaulavitjoilla kallioon ja tempaistiin yhä takaisin.

Sitte näin suuren mustan kansanpaljouden tuomion edessä synkässä savussa ja sumussa. Itseni tunsin jumalattomien joukossa.

Läsna-olijat kertoivat minun silloin olleeni sykkyrässä kuin kerä ja näyttäneen kasvoiltani kuin musta kekäle. Kovasti olin huutanut apua. Sitte selkenin.

Rupesin ajattelemaan, että enkö lie minäkin sellainen hillitön peto, jonka kiihkoja ainoastaan yhteiskunnalliset lait kytkevät. Enkö kulkene minäkin epätiedon ja neuvottomuuden sakeassa sumussa, jossa pelko ja hämmästys ahdistaa.

Noin viikkoa pari tämän jälkeen elin vielä lainlapsen murheen aikaa. Orjapoika vapisi rinnassani.

Siihen taloon, jossa työskelin, kokoontui eräänä sunnuntaina suuri joukko heränneitä. Siinä luettiin, pidettiin puheita ja laulettiin. Yksi henkilö joukossa vaikutti minuun muita enemmän. Se oli sokea mies, joka ennen oli soitellut viulua pidoissa ja kemuissa. Hän lauloi niin ihanasti sydämmeen valuvia virsiä, että itkin sulaakseni. Sitte vaipui koko seura polvilleen ja sokea rukoili niin osaavasti, että tuntui kuin se olis lähtenyt omasta sisimmästäni. Hänen sanoissaan vuoti minunkin sydämeni kuorma iankaikkisuuden kohisevaan virtaan, joka kuohuu Jumalan istuimen ympäri.

Nousin siitä kuin pesusta, keveänä ja virkistyneenä.

Kokous päättyi myöhään illalla. Hikinen lämmin täytti huoneen ja kynttilät palaa tuikuttivat himmeästi. Mutta sanomattoman kirkkaasti paloi sydämeni, kun siitä läksin yölevolle.

Aamulla herättyäni tunsin koko olentoni uudistuneeksi. Luuni tuntuivat kuin öljytyiltä ja siunaus asui ylläni kuin puhdas paita. Kun herännäiskokous aamulla jatkoi rukouksiaan, näin minä ilmiön, joka ei ollut tulenvalo eikä kuun- tai päivänpaiste: sinivalvas avaruus väikkyi autuaana yli ihananvehreän kukkaniityn, josta paratiisin tuoksut lemahtelivat ja ylimaallinen sulous hiipaisi kautta olentoni syvyyden. Mutta se oli vaan hetkellinen kangastus onnellisten maailmasta.

Sen jälkeen alkoi kiivas ja intoileva kilpajuoksu pyhyden tiellä. Sisällinen kirkkaus pyrki ulkomenoissa ilmestymään, Jumala tahtoi tulla lihaksi. Kun veljet ja sisaret, Henrik Renqvistin oppia seuraten, eivät polttaneet tupakkaa, niin viskasin minäkin kiivaasti pitkä- ja lyhytvartistet piippuni ynnä muutaman naulan vinterskaa palavaan pätsiin.

Palasin sitte uutena vaimoni ja lapseni luo kotiin ja jatkoin hiljaista rukous-elämää.

Vaimoni ei tilastani ollut suuresti milläänkään. Häneen ei koskaan paha eikä hyvä ole valtavasti vaikuttanut.

Yhtenä iltana ennen levolle menoa lankesimme rukoukseen. Hengessäni kuohui hartaus kuin kohisevan merenrannan huokaukset. Rukouksessa jouduin horrostilaan ja kävelin tietämättäni ulos. Siellä kuulin sanomatonta harppujen soittoa ja ihaninten ihmisäänten helmikirkkaita virsiä, joista sydämeni tyyniheraksi suli. Siitä hurmaustilasta selvenin vasta kun tunsin syysroudan jalkojani kylmäävän. Sitten en enää kuullut kuin pohjatuulen kylmää vihellystä. Menin sisälle ja ilmoitin vaimolleni itkien, että olin korotettu taivaasen, mutta sysätty syntieni tähden ulos.

Työni lomina lueskelin mitä kirjoja käsiini osui; erittäin ihailin hurskasten elämäkertoja. Eikä silloin maallisia kirjoja köyhällä työmiehellä ollut saatavissakaan, kun herrat kuuluvat kieltäneen niitä kansalle painamasta, ett'ei kansa joutuisi villiin. Sain silloin käsiini hurskaan Teklaneitsyen elämäkerran. Siinä ihmeen ihanasti kuvaeltiin, kuinka Teklaneitsyt Efesoossa Paavalin saarnan johdosta oli ihastunut omaan neitseyteensä niin, että luopui kihlatusta sulhostaan, rikkaan ruhtinaan pojasta, ja kärsi sitten vainoa, rääkkäystä ja viettelyksiä. Seurasi Egyptiin asti Paavaliakin, joka hänet kuitenkin itsestään luovutti. Rakensi sen jälkeen kalliolle pienen torpan, jossa hoiteli sairaita. Mutta kun hän kerran pakeni viettelijäin edellä, halkesi kallio ja nieli hänet. Se kallion halkeaminen minua vähän epäilytti.

Kuitenkin sitä lukiessani kirkastui mielessäni Karuliinan kuva. Se vaihtui Teklaneitsyeksi, joka hurmasi minua kolmanteen taivaasen, että ihastuksissani huudahtelin kuin mielipuoli. Lapseni, pikku Miina, kun oli sen nähnyt, niin oli sanonut äidilleen, että nyt se isä on varmaan tullut hulluksi, kun huikahtelee itseksensä.

Lapseni oli kasvanut jo niin isoksi, että alettiin käyttää koulussa, joka olikin samassa kylässä. Hänen kasvatuksestaan tuli meille vaimoni kanssa toisinaan kinastelua. Liena on hyvin vilpitön ja tokinainen

luonteeltaan, mutta piti lapselle usein virstan pituisia nuhdesaarnoja, joiden lopussa tyttö jo oli unhottanut alun ja pää-asian. Siitä tavasta hän kuitenkin vähittäin vieraantui, kun minä huomautin, että muistutukset piti tehdä lyhyeen, vakaasti ja asiaan sattuvasti. Ne vaikuttivatkin lapseen syvemmin, tyttö kun oli herkkämielinen kuin minä, vaikka muuten muodoltaan äitinsä veren-alaa. Sekä luvuissaan että kätevytydessä näytti hän edistyvän keveästi.

Äidiltään oppi jo varhain siisteyttä ja puhtaudenpitoa. Koko sydämeni rakkaus ja toivo kiintyi siihen lapseen. Hänessä toivoin näkeväni oman vereni kehittyvän kaikista tahoista vapaana ja puhtaana. Ajattelin, että voin pian rakentaa omat huoneet, jotka kerran jätän lapselleni perinnöksi. — Sitä varten olin jo tehnyt säästöjä. — Kuvaelin miten kerran otan vävykseni jonkun nuoren puusepän sällin, siivon miehen, jolle voin uskoa lapseni elämäkumppaliksi. Niin kuvaelin ja näin jo silmissäni lapseni onnellisen tulevaisuuden.

Vuotta seitsemän kesti sitä uutta mielentilaa. Paljon pieniä sekä suuria kiusauksia kohtasin sillä ajalla. Tupakkatuskakin palasi minuun jälleen. Se syttyi siitä, kun naapurit usein tarjosivat tupakkaa ja pyysivät panemaan piippuun. Kun en ottanut niin pilkkasivat. Vaikka vastustelin, niin teki kuitenkin mieleni. Kävin jo rovastiltakin neuvoa kysymässä. Hän oli itsekin tupakkimies ja selitti kuvilla ja vertauksilla, ett'ei tupakoiminen ollut synti. Tuntoni ei sittenkään rauhoittunut, sitä vaan tupakka korventeli.

Sinä aikana kuin en tupakoinut voin joka päivä hengessäni edeltäkäsni aavistaa ketä veljiä ja sisaria minäkin päivänä tulin kohtaamaan. Sitten kun taas rupesin tupakoimaan, hävisi minusta ainiaksi sellainen aavistusvoima.

Paljoa kavalampi kuin tupakkatuska oli toinen kiusaus, johon lankesin hengelliseltä herkkupöydältä: sielun hekkumasta ruumiin hekkumaan, hienommasta aistillisuudesta karkeampaan.

Kävin ahkerasti herännäiskokouksissa. Niissä hiipoi sieluani erittäinkin syvätunteiset laulut. Ja kun naiset olivat parhaat laulajoista, syttyi heidän ja miesten välillä syvempi sisarrakkaus. Niinkuin heränneitä yleensä yhdisti lämpimämpi side toisiinsa kuin muihin ihmisiin, niin yhdisti vielä suurempi lämpimyys heidän keskuudessaan miehet ja naiset toisiinsa. He elivät jonkunlaista sielujen avioelämää, joka taivaasen ylettyy. Erinomaisemmin olin minäkin kiintynyt Sohvia nimiseen vaimoon, sepän naiseen. Niinkuin virta auringon paisteessa virvoittaen helkkyy vainion läpi, niin solisivat hänen hellänsuloiset virtensä sydämeeni. Joku sisällinen voima veti minua häneen enemmän kuin koskaan kehenkään muihin. Hänen lähistössään tuntui mieleni niin hyvältä ja onnelliselta, ett'en olis siitä tahtonut koskaan eritä. Keskustelustakin hänen kanssaan säteili minuun voimaa, intoa ja hartautta. Samaa näytti hänkin voittavan minusta. Yhä useammin kohtasin häntä viikollakin ja yhtä suloiselta se tuntui. Vaihtelimme sisarsuuteluja ja hyväilyjä — sen etemmäksi se ei mennyt. Mutta lopulta tunsin, että hengen-aviosta oli kypsymillään ruumiin-avio. Se säikytti mieleni. — Tuntuiko se synniltä?

Ei se, että elin hengen-aviossa, koska se on ainoa oikea; eikä sekään, että siihen liittyi ruumiillinen avioelämä, koska se kuuluu ihmisen maalliseen luontoon. Mutta se se kivisteli sieluani, että olin vihitty iäkseni ainoastaan ruumiilliseen avioon, josta ei mikään katumus ja parannus voinut minua vapauttaa.

Sekin kiusasi mieltäni, että se nainen, johon sieluni oli sulanut, oli toisen vaimo. Molemmat olimme maailman silmissä tuomitut. Meitä soimattiin avionrikkokiksi, vaikka elimme oikeata avioelämää ja yhteyteni laillisen vaimoni kanssa tunnustettiin siveelliseksi, vaikka omatuntoni sitä inhosi ja sanoi huoruudeksi. Tuntui kuin kaikki maailman vallat olisivat musertavina vuorina vyöryneet päälläni ja olin alennettu eläintäkin alemmaksi. Usein viskauin vuoteelle, kierielin siinä ja voivottelin tuskissani. Kysyttiin, kivistikö minua. Vastasin, että kivistelikin henkeäni. Niin voihkiessani vaivuin hurmaustilaan. Näin sisaret surisevan ympärilläni kuin metitset; hyväilivät ja suutelivat minua laulaen:

On rajaton rakkaus,
Ääretön kuin ihmishenki.

Siitä kun heräsin, niin näin vaimoni itkevän ja riitelevän Sohvia kanssa.

— Viettelijä ja portto! huusi vaimoni kiukkuisesti.

— Minä olen vapaa jumalanlapsi, jonka liha noudattaa hengen lakia. Mutta sinä olet orja ja tahdot mieheskin orjuuttaa! penäsi vuorostaan Sohvia.

— Kirottu olkoon se, joka ei kaikkia lain sanoja täytä! lisäsi vaimoni ja ajoi hangolla Sohvia ovesta pellolle.

Sitten ripitti Liena minua. En puhunut enkä pukahtanut vastaan senkuin ääneti kuuntelin. Mutta sitä tuimemmin paloi tuska sisässäni.

Entiset itsemurhan ajatukset rupesivat taas kiusaamaan mieltäni. Ajattelin, ett'en voinut luopua vaimostani eikä Sohvikaan miehestään. Laki kielsi. Elimme kaksinais-aviossa, jota sisällykseni laki kielsi. Elämä tuntui mahdottomalta kestää. Kolmeen viikkoon ei maistunut ruoka eikä uni. Jos tappaisin itseni, ajattelin. Mutta pitäisi kuitenkin tästä viheliäisestä elämästä päästä parempaan — siihen, josta olin jo tuntenut esimakua. Mutta ei sanota missään, että itsemurhaaja tulis autuaaksi. Ei Juudaskaan päässyt taivaasen. Sitä ei sanota. Rosvot ja muut murhaajat sinne pääsevät, kun vaan katuvat ja uskovat. Jos tappaisi vaimonsa ja sitte — —. Mutta sitten joutuisin vankeuteen. Ja lapseni, lapseni, lapseni! huusin silloin sisimmästä sydämmestäni. Muistin lapseni ja hetkeksi heikontunut isänrakkauteni leimahti taas ilmi paloon. Lapseni tarvitsee äitiänsä ja minua, ajattelin. Hänen tähtensä tahdon uhrata oman onneni. Hänen tähtensä voin suvaita hänen äitiänsäkin — se kun olikin niin äitinsä näköinen. Päätin luopua kaikesta lapseni tähden, heränneistä ja Sohvistakin.

Tyttäreni tuli juuri koulusta kotiin, kirjat kainalossa. Puristin hänet rintaani vastaan ja itkin.

Sitte taas näin ihmeitä ilmestyksessä. Olin seinäjyrkässä kalliossa kiinni kynsin — kaksi muuta tuttavaani kanssani — Allamme tulta suitseva meri, joka paloi höyryten, yllä umeinen pilvitaivas. Yksi tovereistani putosi syvyyteen, toinen jäi vielä kallioon kynsin. Minä pyörähdellen kapusin, kapusin ylös, kunnes onnistuin pääsemään kallion otsalle. Katsahdin vielä kallion kuvetta alas syvyyteen ja näin toverini siellä riippuvan, mutt'en voinut häntä auttaa.

Kalliolle noustuani paistoi aurinko säkenöiden ja näytti kuin puihin lehti, maahan ruoho olisi tohisten puhjennut. Luonnossa oli talvi.

Läksin sitten käymään oikeata kättä kaitaa polkua myöten. Mutta eksyin ja jouduin suurelle kivelte itkemään. Siinä itkin eksymystäni kovasti. Silloin tuli luokseni Kesusvaaran isäntä, jonka luona minua ensi herätys oli kohdannut. "Paavoko täällä!" kummasteli hän. Valitin eksyneeni. "Eksynytkö?" kysyi hän. "Enkö neuvonut sinua? Katso eteesi!" Sitte heräsin järkeeni. Ja sydänpäivän auringonsäteet kimaltelivat jäisestä ikkunanruudusta sisään.

Mutta vasta noin vuoden päästä selkisin kiusauksen ja epäilyksen tilasta. Silloin oli uskovaisten kokous, jossa veljet varoittivat minua menemään Jumalan luo semmoisena kuin olen ja sanomaan hänelle: "Tee minusta mitä tahdot." Siitä järkähti mieleni ja löysin taas entisen suloni.

Sen jälkeen tuli paikkakunnalle Helsingistä mies, joka opetti, että Jumala antaa synnit anteeksi ainoastaan toisen uskovaisen kautta eikä välittömästi. Hänen oppinsa herätti minussa vihaa ja kiivautta. Uhkasin, että jos sellainen villihenki tulee toiste tänne, niin ostan apteikista salaruutia ja ammun hänet kuoliaaksi kuin hyypiän.

Sitten tuli muuan vaimo Kalajoelta luokseni. Hän oli kiivas puhuja ja julisti syntiä anteeksi. Kylän muissa taloissa oli hän jo pitänyt puhetta ja vaimonikin oli salassa ottanut häneltä synninpäästön. Hän tuli luokseni ja sanoi iloitsevansa siitä, että oli löytänyt talon, jossa sanaa viljellään. Keskustelussa tuli meille kuitenkin riita. Hän sanoi: — Yksi sinulta puuttuu. Minä väitin, ett'ei minulta mitään puutu. Olen tuntenut Jumalasta hirmun ja armon. Henkeni huutaa sisimmässään: "Isä, rakas isä!" En siis ole enään orja, vaan poika, joka kerran on istuva isän oikealla kädellä.

Mutta hän ei uskonut, että minä olin armon käsittänyt. Siitä kiivastuin niin, että uhkasin toimittaa hänelle nuorat kynkkäpäihin. Silloin hypähti hän istualtaan ylös kuin ammuttu, että ruskeat silmät mustien kulmien alta säkenöivät, levitti kätensä ja huudahti:

— Jumala sinut vielä nuorittaa kuin apostoli Paavalin!

Siitä säikähdyn ja vaivuin pitkiin mietteihin. Asetuin heidän kannalleen ja sovitin raamatunpaikkoja sen mukaan. Mitä kauemmin niitä sovittelin, sen paremmin ne näyttivät sopivan. Ja sen oikeammassa näyttivät vastustajani olevan. Uusi virta tuntui kiskovan minua salaisesti mukaansa. Jouduin kuin laiva merivirtaan eikä siitä mikään kompassi pelastanut.

Sanottiin, että sunnuntaina saarnasi lähetyspappi kirkossa. Uteliaana ja opastusta etsien menin sitä kuuntelemaan. Hänen esipuheensa oli: "Meidän tulee työtä tehdä niinkauan kuin päivää on." Esipuhe oli kaunis ja sen sulavammalta tuntui selitys. Tunsin elävästi sisälläni, että elämä on työtä varten ja että työ on elämää. Olin henkisesti juopunut kirkosta lähtiessäni. Kirkonmenon loputtua menin pappilaan puhutellakseni saarnaajaa. Kysyin rovastilta, missä on tämän päivän pappi.

— Mitä sillä teet? kysyi rovasti.

— Tahtoisin häntä puhutella, sillä hän oli oikea paimen, joka tunsu lampaansa ja antoi heille tänään makupaloja, vastasin minä. Hän on luonnon sylissä Tiperian meren tykönä vannotettu: "Kaitse minun lampaitani, ruoki minun karitsojani!" On ovesta tullut sisälle lammashuoneeseen, oman sydämmensä ovesta.

— Mistä sitten muut ovat tulleet? kysyi rovasti.

— Ne ovat korkeilla isän varoilla pakkokyydissä koulutettuja ja ovat päässeet Siionin muurille makaamaan. Siinä venyvät kuin laiskat koirat suussa lihan kimpale, sill'aikaa kuin lampaat nääntyvät nälkään.

Kaksi kirkonmiestä kuunteli mitä lausuin ja toinen heistä kysyi: — Vastaako Holpan Paavo puheestansa Kärejävaarassa, jos tarvitaan?

— Ei se kuulu Kärejävaaraan, sanoi rovasti ja näytti vihaiselta. Sitten ilmoitti hän, että lähetysaarnaaja oli jo matkustanut pois. Minäkin jätin pappilan hyvästi.

Kuitenkin paloi kauan mieleni sitä lähetysmiestä tavata. Rupesin jo kuvittelemaan, että jos tekeytyisin mielivikaiseksi, että minut sitte kunnan puolesta lähetettäisiin Helsinkiin hullujen huoneeseen. Ehkä edes siellä voisin seurustella sellaisen miehen kanssa. Henkeni halusi nousta, mutta kaipasin tarttuakseni näkyväistä oksaa, joka olis ylempänä itseäni, kuitenkin niin matalalla, että siihen ylettyisin.

Sillä välin oli hihhulisuus levinnyt kuin kulovalkea paikkakunnassa. Siihen oli jo vaimonikin liittynyt. Hän kuherteli ja kuherteli, että minäkin läksisin heidän kokouksiinsa. Niin seurasin hänen sekä muiden pyyntöjä ja menin yhtenä sunnuntai-iltana Pukinniemen hoviin. Siellä sikäläinen talousneiti Hanna selitti raamattua ja tarjosi synninpäästöä. Hän oli ihmeen sulopuheinen. Kiivaus ja hempeys värehti puhuessa hänen kasvoillaan. Hän kuvasi iloa ihastukseen, surua kyyneliin asti.

Kerran, kokouksen jälkeen, keskustelin hänen kanssaan kello 8:sta illalla kello 2:een yöllä. Se kuusi tuntia kului kuin pari minuuttia. Hän kuin minua nuhteli, niin tuntui kuin olisin mennyt pirstaleiksi. Mutta kun hän taas minua lempeästi rakenteli, niin tulin iloiseksi kuin hupsu, aivan kun hupsu. Hän hurmasi minut ja valloitti kerrassaan hihhulisuukselle, jonka edistämiseksi sitte parina vuonna olin valmis uhraamaan henkeni, ruumiini ja tavarani. Sen uskon siemenet liikkuivat kuin ilmassa ja tarttuivat kuin kesyttävä tauti ihmisiin ja vaikuttivat mielissä liikettä ja käymistä niinkuin hiiva juomaseossa. Jotakin juovuttavaa siitä valmistuikin, sillä tämäkin kunta hyllyi ja kuohui liikkeen voimasta. Alettiin ahkerammin lukea. Yksistään tähänkin pieneen kuntaan ostettiin silloin kolmekymmentä raamattua ja kaksitoista postillaa, muita kirjoja mainitsematta. Eikä virta vaan salokylissä kohissut, se pyörteili etupäässä kirkon ympärillä, vaikka papit sitä kylmästi kohtelivat.

Arkipäivinäkin kävelin talosta taloon kirja kainalossa. Selittelin raamattua ja pitelin herätyspuheita kansalle. Huoneet olivat nuijatut joukkoa täynnä, vieläpä yhtä paljon ikkunain ja ovien ulkopielissä kuin sisällä. Juomarit, tappelijat, irstaat ja muut pahantekijät liittyivät liikkeeseen ja parantuivat elämässään. Rikokset tunnustettiin, petokset korvattiin ja moni varastettu tavara tuotiin takaisin. Mitkään vallat eivät olisi pystyneet kesyttämään niitä karkeita petoluonteita, joitten kynnet siinä virrassa sulivat. Sivistyneihin se virta vaan ei ylettynyt.

Sopu hallitsi ensi vuosina kokouksia. Niihin kokoontui puhujointa kaukaakin, Viipurista, Helsingistä ja Pohjanmaalta, eikä eripurana siemeniä kylvetty. Vasta kun Pietarista tuli muuan puhuja, niin sen kanssa jouduin kiistaan.

Siihen aikaan oli seuraamme yhtynyt eräs naapuripitejän mustalainen, joka tunnusti syntinsä ja sai synninpäästön. Hän hylkäsi kuleksivan markkinaelämän ja rupesi elämään nuhteettomasti työstään. Mutta hän oli elänyt jo monta vuotta vihkimättömässä aviossa, josta heillä oli useita lapsia. Pappikaan ei heitä vihkinyt, kun vaimo ei osannut lukea. Siitä valitti mies pahaa omaatuntoansa, että oli seurakunnan silmissä rikoksellinen. Sellaisessa tilassa kysyi hän seuralta neuvoa. Minä esittelin, että seura siunaisi heidän avioliittonsa ja päästäisi niin miehen omantunnon vapaaksi, koska rakkaus ja yhdyselämä oli heidät jo vihkinyt Jumalan edessä. Mutta Pietarin puhuja sitä vastusti ja hänen puolelleen kallistui koko seura. Se loukkasi mieltäni kovasti, että päätin siirtyä opettajasta oppivaiseksi ja annoin nuorempien selittää raamattua. Pysyin kuitenkin näkevänä silmänä seurassa ja iskin monesti kiinni selityksiin.

Kerran nuori selittäjä sanoi, että lapsi hyppäsi Maarian kohdussa kun hän kävi Elisabetia tervehtimässä. Sehän oli aivan järjetöntä, että lapsi olis hyppinyt neitseeseen kohdussa. Sitä vastustin ankarasti ja siitä taas jakautui seura kahdelle mielelle: toiset väittivät lapsen hypänneen, toiset sen kielsivät. Niin alkoi erimielisyys vähittäin seuraa hajoittaa. Mutta vaikutti se senkin, että useampi pyrki omassa sisässään asioita itse punnitsemaan. Ja kun missä ei rakkaus kylmettynyt, siinä ei ollut elämäkään sammunut. Erimielisyydet pitivät vaan omaa tutkimista vireillä. Vaikka vähän pensenikin lahkolaisrakkaus, niin liikeni sen sijaan enemmän lämmintä muille ihmisille. Sisimmässä kun tuntui rakastamisen tarve, niin se se liikkui mielen ympäristöllekin säteilemään. Eikä se jäänyt vastausta vaille: kun en muita tuominnut, niin ei minuakaan tuomittu, vaan suvaittiin ja suosittiin.

Niinä aikoina kääntyi mieleni kotia rakentamaan. Vähin erin olin säästellyt rahoja ja ostellut hirsii oman talon rakentamiseen. Varat vielä uupuivat, mutta kauppias naapurissa lupasi lainata apuaan. Niin kohosi vähittäin hirsi hirreltä rakennus ja sen rinnalla yleni iloni. Sillä oma kotinurkka on köyhälle perheelle suuri rikkaus.

Miina-tyttärenikin oli jo vuosi sitten lopettanut koulunsa ja palvelut vuoden sen jälkeen kauppialla lapsentyttönä. Hän näytti menestyvän hyvin ja haltiaväki näkyi hänestä pitävän. Minun mielestäni oli hän paras lapsi maailmassa, sydänkäpyni, silmäteräni. Jokaisesta hänen iloistaan iloitsin, hänen menestyksestään olin kenties onnellisempi kuin hän itse. Kun näin ihmisten häntä huomaavan tai kiittävän, niin sively mieltäni monta vertaa enemmän kuin jos joku olis itseäni kiittänyt. Ja usein häntä mainittiinkin. "Holpan Miina, Holpan Miina", oli joka nuorukaisen suussa. Varmaankin miellytti ihmisiä se kirkas sinivalo, joka paistoi hänen silmistään heleän punaisille poskille. Ehkä kävi hänen herkkä vilkkautensakin ihmeeksi. Minua muistutti hän siitä ihanasta paratiisista keväturmesta, jonka yllä sinivalvas avaruus heloitti. Äitikin häntä rakasti, mutta ei niin ihannellut kuin minä. Sitä syvemmin murenin nähdessäni hänet pahoillaan ja vihloi sydäntäni jos hänestä pahan sanan kuulin.

Syksyllä muutti lapseni hoviin sisäpiiaaksi. Iloitsin, että hän pääsi isoon ja sivistyneeseen taloon, jossa voipi niin paljon hyvää oppia. Tyttö itsekkin iloitsi ja taisi alussa ylpeilläkin uudesta paikastaan. Hänen piti kantaa ruuat atriain aikoina pöydälle, hoitaa illoin aamuin vuoteet sekä kantaa huoneissa tarvittavan veden ja muuta semmoista. Pari naista vaan oli palveltavissa, sen enemmän nuoria herroja; siivoja miehiä, sanottiin.

Vaikka olinkin uskovaisten seurasta sysätty syrjään, oli minulla nyt kodissani iloa lapseni tähden. Hänessä tunsin nuoruuteni kevään puhtaampaa ja kirkkaampaa uudistuvan. Kuvittelin monesti vaimolleni, kuinka tyttäreemme vähittäin kypsyy omalle kodilleen; kuinka jokainen voimme koota kortemme yhteisen pesän hyväksi; kuinka vanhat päivämme voimme iloita lapsemme onnesta ja lämmitellä yhteisen takan ääressä. Asuntommeikin, nelihuoneinen rakennus, valmistui uunineen, kaikkineen. Leipää oli meillä tarpeeksi ja työtä yllin kyllin; kaksi kisälliä apunani, hyvin nuori ja reipas mies toinen. Jumalan siunaus tuntui meitä kohtaavan rikkaana kuin runsas viljavuosi. Ja kun kotonani oli kaikki hyvin, niin en välittänyt mitä ulkona tapahtui.

Mutta ei sitä ihanata kevät-ilmaa kauan kestänyt. Seurasi harmaa hallayö ja sen jälkeen myrskyinen, raesateinen kesä. Se tuotti elämäni syksyille pettuleipää katkeramman kadon.

Yhtenä aamuna kohtasin hovin yövartian. Hän veti minut syrjään ja kuiskasi ivallisesti korvaani:

— Pidä huolta tyttärestäsi — hän on nyt hovissa!

— Mitä sillä tarkoitat? kysyin puoleksi huolettomalla äänellä.

— Siellä on nuoria herroja! lisäsi hän.

— Niin on, mitä sitten? kysyin.

— Se taloudenhoitaja, se vaaleaverinen Konni! jatkoi hän salaperäisesti.

— Mitä siitä? Siivo mies hän ainakin on.

— Eilen illalla kello yhdentoista jälkeen laahasi hän tyttäresi käsityngästä kammariinsa, kuiskutti mies yhä salavihkaisemmin.

— Kirottu olkoon joka vakavilla asioilla narrittelee! kiljaisin minä ja työnsin hänet luotani.

— Olehan sitten uskomatta! virkkoi vartia ja poistui minusta.

Minä upposin ajatuksiin. Vähä vähältä, kuin hitaasti leviävä myrkky, valloitti epäluulo minut. Minkä syvemälle se tunkeutui, sen katkerammalta se tuntui. Veri pakkosi päähäni ja ikäänkuin hullun koiran purema raivosin lopulta.

Ensin menin haastamaan hovin rouvalle, että onkohan siinä jutussa perää. Hän sanoi, ettei Jumalan nimessä pitäisi uskoa siitä siivosta herrasta sellaista. Samaa vakuutti hovin emännöitsijäkin. Mutta he haastoivat sellaisella äänellä, että tuntuivat enemmän tahtovan minua rauhoittaa kuin ilmaista oikeaa mieltänsä. Niin kiihoittivat epäluuloani vaan enemmän.

Kutsuin lapseni kotiin kyseltäväkseni. Kautta rantain hiivin tytön sydämmeen. Sanoin, että Jukka, se nuori sälli, joka oli työssäni, pyysi häntä vaimokseen.

— Olenhan liian nuori, vastasi tyttö.

— Itse hän asiasta kysyisikin, kun vaan saisi vihiä, ettet kiellä, selitin minä.

— Oi, isä! elä kysy sellaisia! kaaritteli tyttö.

— Eihän olisi kiirettä muun vuoksi, vaan kuin liikkuu ilkeitä huhuja kylässä, niin niitä häättääkseni —

Tyttö punehtui ja vaaleni. Ääneti ja vapisten loi hän silmänsä alas.

— Olethan viaton, lapseni? kysyin häneltä.

Hän purskahti katkerasti itkemään ja kapusi kaulaani.

— Totta hän minut korjaa! puhkesi hän vapisevalla äänellä.

— Korjaa, korjaa, korjaa! huusin tuskissani kuin puukotettu. — Se on siis totta! Mitä ajattelitkaan silloin?

— Tuskin mitään. Tottelin vaan vetoa. Et ole koskaan neuvonut minua ajattelemaan, vaan nöyrästi uskomaan ja tottelemaan, muistutti minulle tiedonpuusta syönyt tyttäreni.

Se oli katkeraa.

— Suojelin sinua kodissa aina kuin silmäterääni, huomautin.

— Niin teitkin, isä, myönsi hän. Miksi päästitkään minua maailmaan, ethän ollut sitä varten kasvattanut.

Hän seiso i edessäni kuin syyttäjäni. Olin voimaton häntä nuhtelemaan. Mieleeni johtui oma nuoruuteni ja omat erhetykseni. Olin kuin tulessa, mutta etsin ulkoa sen sammutusta. Itkimme molemmat.

Sitten juoksin raivoissani viettelijän luo.

Hän nousi juuri päivällislevoltaan. Näytti ensin hätäiseltä ja neuvottomalta. Sitten istui levollisen näköisenä kirjoituspöytänsä luo tuolille.

Miesparka sekin! Talonpojasta oli lähtenyt ja isot koulut käynyt eikä sen paremmaksi tullut — raakuus vaan asuu sisässä!

Sellaista ajattelin ja sitten laukesin sanoiksi:

— Vastaa, siivo herra, miksi olet vietellyt lapseni, puhkaissut silmäteräni, puukottanut sydämmeni?

— Kuka sen voipi todistaa? kysyi Konni tylästi.

— Eikö omatuntosi todista? kysyin.

— Vartioi tyttäresi, eläkä minua syytä! tokaisi hän.

— Kiellä minkä kiellät, mutta löytyy se oikeus herroille niinkuin narrillekin! uhkasin minä.

— Koetapahan, niin saat vielä sakkoa! peloitti Konni.

Minä huomasin kaikesta, ett'en ollut rehellisen miehen kanssa tekemisissä. Verta vuotavin sydämmin ja halveksivasti silmäten jätin mokoman. Kiiruhdin sitte hoviherran itsensä luo. Hänelle vuodatin kaiken katkeruuteni. Sätin hänet maasta nousemattomaksi, ett'ei ollut vartioinut tyttärentäni. Vedin huoneentaulusta esille kaikki isännän velvollisuudet palkollisia kohtaan. Sitten soimasin, että herrat kyllä omiaan hoivaavat, mutt'eivät välitä köyhän lapsesta, jalkaportaaksi hän joutaa.

Herra kuunteli hämmästyneenä ja asiasta tietämättä. Ilmaisi mielipahansa ja lupasi sitä nuorta herraa kuulustella.

Kuinka lieneekin kuulustellut, mutta ei siitä apua lähtenyt.

Kostonhenki heräsi silloin sisussani. Päätin turvautua maalliseen lakiin ja etsiä siltä oikeutta.

Tultiin Kärejävaaraan. Siellä kohtaisin ihmisiä, jotka minua vaan pilkkasivat, sanoivat että joutavista käräjäin. Olihan se "kahden kauppa, kolmannelle korvapuusti", sanoi muuan kärejäkirjuri. Rupesin jo itsekin uskomaan itseäni hulluksi.

Tultiin oikeuden eteen. Tuomari kysyi minulta todistajoina. Kiihkossani en tullut edeltä ajatelleeksi, ett'en voinutkaan todistajoina näyttää syytöstäni oikeaksi. Ja viettelijän omatunto ei oikeuspaikallakaan

pakoittanut häntä tunnustukseen.

Syyllinen vapautettiin ja lapseni sekä minä seisomme ihmisten pilkkana. Eikä siinä kyllä. Minut tuomittiin hra Konnin kunnian loukkaamisesta 200 markan sakkoon tai varojen puutteessa 12 päiväksi vesileipävankeuteen. Lapseni kunnia ja maine ei oikeuden silmissä näyttäneet maksavan mitään.

Olin todellakin tulla hulluksi. Kaikki musteni silmissäni. Herrojen maailma tämä on, ajattelin; muilla täällä ei ole tekemistä ennenkuin tulevat herroiksi. Kaikkein pitää tulla herroiksi, sitten kaikki saavat oikeutta ja kaikki hallitsevat.

Olin niin paljon, niin täydellisesti luottanut ihmisiin ja nyt en luottanut kehenkään.

Niin keveä oli elämän päivänrinteisessä myötämässä nähdä maailma kirkkaana, ihmiset ja olot hyvinä sekä Jumala armollisena. Toisin oli nyt vastamaassa ja myrskyssä. Kaikki näyttivät vaan kokoontuvan minua kaatamaan. Kaikki olivat vainon, häväistyksen ja sorron henkiä, jotka näyttivät kaivavan minulle kurjuuden kuilua. Itse Jumalakin, joka ei ollut suojellut kokematonlastani raihnauksesta, tuntui mielestäni väärintekijältä. Eräänä yönä, kun olin nähnyt kamalaa unta lapsestani, heräsin kauhukseni unesta, huutaen: "Jumala on suuri roisto!" Säikäyin omia sanojani. Peloissani rukoilin sitten jumalattomuuttani anteeksi. Mutt'ei se ollut totteliaan lapsen rukousta.

Murhan-ääni kohosi niitä aikoja sielussani. Ajattelin, että tahdon hävittää edes yhden raihnaajan maailmasta, vaikka itsekkin hänen kanssaan musertuisin. Minä tapan hänet, niin tapankin. Rikkaat uhraavat lapsillensa hopeaa ja kultaa; niitä minulla ei ole. Tahdon siis uhrata itseni.

Ajattelin, että kohtaan hänet saman naapurin luona, jossa olin hänet ensin tuntumaankin oppinut. — Jo silloin aavistin hänen kasvoissaan jotain kurjaa. Liekö ollut tuon teon aave. — Varustin jo ruumiinkirstun rautakiskon taskuuni: sillä päätin iskeä ikuisen leiman viholliseni ohimoluuhun, iskeä niin, ettei hän enää nousisi.

Mutta sitten johtui mieleeni, ett'en tahtoisin häväistä niin julmalla teolla hyväntahtoisen naapurini huonetta. Se ajatus varjeli siitä hankkeesta.

Sunnuntaina tapasin kirkolla hyvän ystäväni Antti nimisen nuorukaisen, josta olin aina paljon pitänyt, vaikk'ei hän ollutkaan uskovaisia. Mutta hän oli kiivas totuuden puolesta, luki kaikellaisia kirjoja ja sanomalehtiä sekä puolsi kansan oikeuksia jokaista väärinkäytöstä vastaan. Sentähden häntä rakastin.

Hänkin tunsin perheeni häväistyksen; jokainenhan sen jo silloin tunsin.

Pyysin hänet kirkko-ajan jälkeen kanssani keskieveariini istumaan, kun oli kylmä talvipäivä, ett'emme voineet kirkonmäellä istua ja jutella. Kutsuin siellä lasit olta ja sitä juodessamme juttelin synkkämielin synkät aikeeni.

— Oikein, siinä teet oikein! Se sille parahiksi onkin. Niin hävität edes yhden roiston maailmasta! usitteli Antti.

Jos pahantekijä itse olis saman yllytyksen lausunut, niin olisin varmaankin lauhtunut. Antti tunnusti vihani oikeutetuksi ja se tuntui mielessäni sovittavalta.

Sitten jutteli hän liikuttavan kertomuksen roomalaisesta ritarista, joka oli elänyt siihen aikaan kuin kristinusko rupesi leviämään. Sillä ritarilla oli ihana puoliso, pienen poikasen äiti. Puhtaana kuin kyyhkynen kultalinnassa hoiteli suloinen vaimo pienoistaan, maailman vaaroja ei tuntenut. Mutta ritarin luona vieraili usein nuori sotilas, ystäväkö lie ollut vai mikä. Sen miehen silmistä syttyi vaimoseen henkeen kuumeen tuli. Se tuli kuinka lie kiehtonut niin naisen sydämen, että äiti hylkäsi lapsensa, vaimo miehensä ja seurasi viettelijää toiseen maan ääreen. Siellä tuhlaili kurja mies omansa sekä vaimon rikkauudet. Sitten hylkäsi vaimoparan vieraasen maailman kaupunkiin ja minne lie itse mennyt. Haikeasti katui nyt surullinen rouva eksymystään, mutta lohdutusta etsi turhaan. Vasta sitten kun löysi sen Jumalan, joka Kristuksen kautta oli julistanut kaikki ihmiset pojikseen ja tyttärικseen, löysi hän sovinnon ja rauhan. Niin vahvasti luotti sen jälkeen Jumalan rakkauteen, ett'ei häntä vainotkaan siitä luovuttaneet, vaan ennen urhoollisesti marttyyrikuoleman kärsi.

Ritarikin poikinensa oli tullut kristityksi ja suri kovasti vaimoiaan, kun luuli hänen pakanuuteen hukkuneen. Antoi kaikille vihollisilleen anteeksi, mutta viettelijälle vaan ei voinut sydämestänsä anteeksi antaa, kun niin tuntui katkeralta.

Monien vuosien kuluttua sai hän kuulla vaimonsakin löytäneen rakkauden Jumalan ja päättäneen elämänsä onnellisten kuolemalla. Siitä jalo ritari suuresti riemuitsi ja rukoili hartaasti voimaa, että voisi viettelijällekin anteeksi antaa.

Erästä linnoitusta puoltaessaan tuli hän pahasti haavoitetuksi. Siinä kaipasi syvästi korkeimman

rakkautta ja suullansa jo siunasi pahintakin vihollistaan. Silloin ryntäsi apujoukko muurille. Se oli kukistanut piirittävän vihollisen ja nousi nyt päällikkönsä johdolla linnaan. Riemulla tervehtivät apujoukko ja linnanväki toisiaan. Mutta ei ehtinyt haavoitettu ritari kuin vaan vilaukselta nähdä apujoukon päällikköä, niin tunsivat hänet vanhaksi ystäväkseen ja vaimonsa ryöstäjäksi. Silloin musteni hän kasvoiltaan ja kostonvimma valtasi hänet kuin tuuliaispää. Haavojaan muistamatta karkasi hän perivihollisensa kimppuun ja kaikkien kauhuksi alkoi muurilla hurja kamppailu. Se oli ollut lyhyt, mutta nujertava paininlyönti. Eivät ystävätkään ehtineet väliin ennenkuin kumpikin muurilta murjahti alas jyrkkään syvyyteen.

Näille päiville eivät sieltä enää nousseet.

Siihen tapaan kertoi Antti. Eikä mikään raamatunlause olisi rakentanut kostonhankkeilleni niin tukevaa sulkua kuin tämä kertomus. Sudesta teki se minut kerrassaan kärsiväiseksi lampaaksi. Olin purtu, mut ei tehnyt mieleni puremaan. Kostoni sammui kuin veteen. Mutta aurinkoni painui sysipimeään. Häpesin nähdä sekä näkyä. Kauas, kauas halusin paeta häväistyä kotiani.

Niihin aikoihin työskeli aina vielä luonani se nuori puuseppä Jukka. Kaikista huhuista ja häpeästä huolimatta rakasti hän Miinaa ja kosi häntä vaimokseen. Vaimonikin koetti taivuttaa tytön sydäntä pojalle. Minä niinikään suosin sitä vaaleakiharaista poikaa: "nätti kuin toisten vasara" ja vasta parinkymmenen iässä. Jo oli tyttö häneen suostumillaan, jo kuvailin mielessäni, kuinka he kerran asuvat yhdessä onnellisina ja perivät minulta nuo raskailla ponnistuksilla hankitut huoneeni — vaikka epäilin omia kuviani.

Ratkaisella hetkellä teki tyttö vastarinnan.

— En, rakas isäni, en voi yhtyä Jukkaan! lausui hän. — Tunnet kyllä historiani. En voi viipyä kauemmin näillä kunnailta. Pois tahdon lähteä ja kaukana vieraisa palvelu. Pidä sinä kotisi ja talosi itse niinkauan kuin elät ja unhotat minut, iloton, onneton lapsesi. Isä — unhotat!

Ja hän oli tukehtua kyyneliin. Siihen hukkui sekin toivoni.

Tyttö jätti sitten kodin ja meni etempää palvelusta etsimään. Katkera ero.

Sen jälkeen tuntui koti minustakin tyhjältä ja autiolta. Toiveeni olivat kaikki sammuneet kuin tuhkaan. Halusin muutoksia, vastuksia, myrskyjä. Päätin siis lähteä maailmaan hakemaan tylyyttä ja kylmyyttä, löytääkseni ympärilläni mitä sisänsäni tunsin. Koti-ihmisten säälivä ystävällisyys tuntui minua vaan rasittavan. Kallihiin oli minulta riistetty — olin nyt valmis kadottamaan kaikkeni.

Vaimoni oli tuon onnettomuuden jälkeen tullut kuin myräkäksi: hän vaan sanaton ähki ja puhki kuin hevonen savitiikissä. Ensimmäinen näytti hän toivovan, että Konni tytön korjaisi. Kun se luulo petti, niin toivoi hän tytön menevän Jukalle. Olihan pääasia, että tyttö vaan joutuisi naimisiin. Kun kaikki toivo oli rauennut turhaan, joutui hän aivan kuin päiviltä pois. Haasteli vaan entisistä lapsistaan ja syytti itseään, että oli jättänyt heidät vieraalle. Sanoi Jumalan siitä nyt rankaisevan. Ei saanut oilläkään rauhaa, vaan kiljahteli unissaan. — Mitä apua nyt on Jumalasta, kun sellaisia tapahtuu! valitti hän uskovaisten kokouksessa. Siellä nuhdeltiin häntä ja käskettiin ottamaan nurisematta vastaan niin pahaa kuin hyvääkin. Hän taivuttikin niskansa ja nöyrytyi.

Mutta uskosta oli meissä jäljellä vaan mustia pilkkuja omassatunnossa; aivan kuin viheriästä ruohikosta suuren kulon jälkeen.

Minä en voinut kauemmin viipyä kotikylässä. Jukkakin, paras työmieheni, oli minut jo jättänyt. Kun oli saanut Miinalta kieltävän vastauksen, tuli hän alakuloiseksi eikä malttanut enää työssäni viipyä, vaan matkusti Viipuriin. Oli sanonut lähtiessään, ettei tässä maailmassa ihmistä hyvä peri. Minulle ei virkkanut hyvää eikä pahaa senkuin kyynelisin puristi kättäni.

Minäkin jätin vaimoni kotiin takan vartiaksi ja läksin. Katkerasti ilakoiden ja ilman kaipausta jätin kodin.

Rautveräjän rannasta astuin höyrylaivaan, matkustaakseni yli Laatokan Pietariin. Oli iltapuoli päivää ja rannasta lähtiessä tyyni päiväpaiste. Vähän matkan päässä ulapalla näin saarosen, niin pienen, että vaan yksi siihen mahtui. Hurjassa ihastuksessa ojensin sitä kohden käteni ja huusin:

— Siinäpä olis armas asua: mahtuisi vaan yksi, toiset hänt' ei turmelisi!

Matkustajoina oli laivalla runsaasti, laivan täydeltä. Kaikki näyttivät alussa niin iloisilta kuin läikehtivä laineikin, jota laiva halkoili. Minun mieleni tyrskehti rajussa kuohussa kuin rantansa särkenyt virta, joka ei suunnastaan välitä senkuin vaan uomaansa pakenee ja yhä loitommaksi vierii. Niin mielenikin muistojaan pakeni ja kohti tuntematonta kohtaloa vierii.

Illan tullen alkoi tuuli luoteesta lietsoella. Sen voima paisui paisumistaan, että petäjät etäisellä rannalla näyttivät maata kuokkivan. Aallot, jotka alussa tuntuivat vaan lisäävän laivalle mieluista vauhtia, yltyivät vähittäin ja voimansa tunnossa näyttivät nousevan jumalattomiksi. Merisairaita ilmestyi laivan kannelle, vaimot ja lapset uikuttivat ja voihkivat. Kalpeina ja puolipyörtyneinä yökkivät he kauheasti. Mutta valituksista huolimatta parskuili meri yhä uhemmin aaltojaan kannen yli.

Minusta ei mikään sillä kertaa olis tuntunut hauskemmalta kuin sellainen Joonaan myrsky. Niin hyvää se minulle teki, että olin valmis vaikka valaskalan vatsaan lähtemään. Olin kuin tappelunhaluinen mies, joka etsii vastarinnustelijaa, välittämättä kärsiikö tappion vai joutuuko voitolle. Se sisällinen kuume vaan pyrki ulospuhjetakseen. Ja tuo luonnonvoimien meteli sointui niin hyvin sydämmeni kapinan kanssa. Raittiina liikuin laivan kannella ja auttelin sairaita, hoivaelin vaimoja ja lapsia, märkänä kuin uitettu koira.

Konevitsan rantaan pysähtyi laiva. Siinä käytiin luostarin kirkonmenoa kuulemassa. Kauniissa petäjikkösaareissa kohottaa huippuaan oikeauskoisten vehreäkupuinen kirkko. Näkymättömistä kielistä kumisi siellä vuoroin moni-ääninen laulu ja messu, vuoroin taas urkujen soitto. Kaikessa tuntui jotakin salaperäistä ja uteliaisuutta kiihoittavaa. Silloin pälkähti mieleeni ajatus, että enköhän jääkin tänne luostarin munkiksi. Tänne sitte häviän kansastani unheesen kuin särkynyt aalto, joka roiskahtaa saaren rantakiville. Ilmaisoin sen ajatuksen matkatovereilleni. He pyysivät ripustaakseen minulle kiven kaulaan ja lupasivat sitten upottaa minut mereen — jos hävitä haluan.

Kun maltoin mieltäni, niin huomasin itsekkin aikeeni tuhmuuden.

Mutta pian jätti laiva Konevitsan rannan ja kesäisessä yössä jatkui matka myrskyistä merenselkää. Ylimmilleen rymisivät aallot ja joka hetki näytti uhkaavan meille hävitystä. Voitynnyritykkin ruomassa menivät murskaksi. Naisia viskeli kannella laidasta laitaan. Sitelin heistä muutamia kiinni kenen mihinkin kohtaan kannella. Erään miehen kokassa pelastin oman henkeni uhalla. Hän kun siinä kalpeana vieritteli, niin laine oli hänet vähällä lipaista kieleensä. Silloin tartuin vilauksessa rautahakaseen, iskin sen koukut väkevästi kanteen ja tartuin toisella kädelläni siihen, toisella mieheen. Köytiin sitten miehen vyötäisistä laivatouviin.

Laivalla oli myöskin naapurini, Maalari-Antti, hänkin uskovaisia. Myrsky kun nousi pahimmoilleen, niin lankesi hän kannelle polvilleen, tarttui konehäkkiin ja rukoili hätäisesti: — Oih, oih, hyvä Jumala! Pelasta vielä minut! Elä hukuta minua! Elä herran tähden hukuta minua! Auta, hyvä Jumala, vielä rantaan!

Minä polvistuin hänen viereensä ja rukoilin kilvalla: — Hukuta, Jumala, nämä syntiset ja pahantekijät kädet ja suut! Hautaa kalojen ruuaksi, ett'eivät enää saa harjoittaa vääryyttä ja pettää lähimmäisiä! Ett'eivät saa maalata vääristetyllä vesivärillä, niinkuin tämäkin naapurini Maalar-Antti!

— Vieläkö sinä jumalaton pilkkaat! kähisi Antti minulle.

— Sinähän, ulkokullattu, pilkkaat, kun et pyydä syntiäsi anteeksi ja jätä elämäsi Jumalan käteen! tokaisin minä.

Tultiin onnellisesti Nevalle, jossa ilma tyyntyi. Siellä tyynellä, kun ponnistukset olivat loppuneet, minä vasta uhvelluin, niinkuin purjeet räpistyvät tuulen tauottua. Suvannossa menin aivan tainnoksiin, että kapteenin piti minua hoivaella. "Sitä miestä pitää korjata", oli hän sanonut, "sillä hän teki matkalla työtä". Olinkin virkistynyt taas täyteen toimeen ennenkuin tultiin Pietarin rantaan.

Kolme viikkoa sitten joka päivä kävelin tai ajelin kaupunkia ristiin rastiin, etsiellen työtä. Ensi aluksi minua huvitti, kun näin niin paljon uutta enkä siinä alituisessa hälyssä joutanut surujanikaan muistamaan. Mutta lauantai-illat tuntuivat surkeilta, kun työväki viikkopalkkojaan kapakoissa peittosi. Siellä istui nuoria kauniita naisiakin niinkuin helmiä likavedessä. Ne joivat viinaa ja polttivat tupakkaa niinkuin miehetkin. Välillä ratkesivat keskenään tappelemaan. Kaduilla kuului miesten kirohuutoja, vaimojen ja lasten uikutuksia. Mutta siellä isolla valtakadulla oli kaikki iloista ja loistavaa. Niin elämä siellä vilkkui ja välkkyi kuin poreilevat vesikellot kiiltävässä näkinkengässä.

Eväsvarani olivat jo lopussa, kun viimeinkin sain työpaikan suuressa savotassa, jossa valmistettiin joukottain huonekaluja. Kuukauden päivät siellä työskelin; kovin ikävät päivät. Sitten vähennettiin koko tehtaasta työväkeä ja minä olin ensimmäisiä, jotka saivat luopua. Eikähän siinä mitään vääryyttä tehty: kun omalla väellä tultiin toimeen, niin hyljättiin vieras. Säästöjä ei siltä ajalta kukkaroon jäänyt.

Tulikin jo ikävä oman pellon pientareita. Rupesin ajattelemaan, että taitaa sentään jokainen parhain kotimaassaan menestyä. Kuvaelin mielessäni hauskemmaksiksi Kölsin korvessa puiden latvoja katsella kuin ihanata Pietaria. Mustaa mieltäni sinne pakenin — mielen mustemman vaan löysin.

Eräs matkustaja, Uudenkirkon mies, kehoitti minua tulemaan kotipitejäänsä; sanoi siellä Lampalan hovissa tarvittavan puuseppää. Se kehoitus viittasi minua kotimaahan.

Kokosin työkalut pussiini ja matkustin aamujunassa Pietarista Suomen rautatieasemalta Uudenkirkon asemalle. Siitä alkoi jalkamatka.

Niin jalka mittaeli tietä, ajatukset elämää. Jo samana iltana olin Lampalan hovin portilla.

Siinä pihalla käveli vanha harmaahapsi herra. Kysyin häneltä:

— Otatteko nikkarintyöhön, niinkuin on kerrottu?

— Otan, jos on oppinut. Osaatko tehdä myöpeliiä?

— Osaan.

— Osaatko vanhaa korjata?

— Osaan.

— Astu sitte kampsuinesi tupaan!

Seuraavana päivänä kävin työhön, rupla kaksikymmentä kopeekkaa päivältä palkkaa. Seitsemän kuukautta, kesän kaiken ja osan talveakin, työskelin siinä.

Ensi päivinä kävi herra ovenraosta salaa kurkistamassa miten uusi työmies menestyi. Kun huomasi työt sujuvan hyvästi, oli hän sittemmin huoletonna. Ja kun olin tehnyt suuren ruokapiirongin, niin kehasi hän ja sanoi:

— Kyllä osama sinä, ukkoraiska, raata!

Työt ne menestyivät, mutta sisässäni asui kodinkaipaus ja tuska kuin helvetti. Taikka oliko se kodinkaipauskaan, en osaa sanoa. Kun kaipasin kalleintani, niin puuttui kaikkea. Johtui mieleeni rauhallinen kotioni, ne hetket, jolloin kaikki parhaimmat toiveeni näyttivät puhkeavan todellisuuteen. Ikävöin vaimoani, mutta varsinkin kadonnutta lastani. Näin ajatuksissani kotikylän hurskaat veljet ja sisaret. Heidän hartaat sävelensä soivat yhä korvissani ja tuntuivat kutsuvan kotiin. Ja kuitenkin kammoin kotikylää nähdä: onneni rauniot peloittivat minua.

Koetin sammuttaa ikäväni uusilla rojuseuroilla ja paloviinan huumauksella, mutta turhaan. Jokaisen sammutus-yrityksen jälkeen uudistui tuskani entistä katkerammaksi.

Yhtenä sunnuntai-aamuna puhkesin katkeriin kyyneliin. Kävelin metsään ja itkin siellä yksin. Valittelin sirkkusille, puitten oksille puhelin. Oudot ihmiset eivät minusta välittäneet, kylminä vaan kohtelivat suruani. Taikka sitä enemmän väistyivät minua mitä surullisemmalta näytin. Jumalastakaan ei tuntunut olevan apua. Avasin mieleni luonnolle ja metsä huokasi kanssani. Mitä jylhemmin se huokasi, sen paremmalta minusta tuntui, sen syvemmältä tuntui se huokaus nousevan minusta itsestäni.

Niin kulkien tulin metsän halki kapakkaan ja ostin siinä taas puolipullosen viinaa. Mutta se ei minulle maistunut. Sen näkeminenkin jo poltti mieltäni.

Menin eräasen taloon ja pyysin siinä ruokaa. Viinapullon annoin isännälle. Hän laitatti ruokaa ja toi minulle lasin olta. Itse ryypäsi hän viinan.

Niin kului minkä missäkin kaunis kesäpäivä ja ihana sunnuntai-ilta läheni. Kellot kalisivat raskasutaraisen karjan palatessa metsästä kotiin. Vasta myöhään palasin minäkin metsän halki jälleen työtalooni. Linnut tiukkuivat yö-oksillaan ja elokuun kypsytty kasvu kasvuun lemahteli mehuisia tuoksujaan ympäri. Kuuvalokin haamoitteli oksien ohi alas metsäpolulle. Kaikki se kauneus vaan viritti sydämeni surua ja herätti moninkertaiseksi onnettomuuteni tunnon.

Toisaalla, tuolla kylässä, purkivat hovitalojen kapakat juopuneita ja kirkuvia työmiehiä maantielle. Ihmisten raakuus ja törkeys siellä ja luonnon suojeleminen kauneus täällä nostivat mielessäni pimeyden ja valkeuden kamppailun entistä ankarammaksi. Häpesin, että ihminen on sellainen raukka, vaikka on kulkevinaan kesyttyneitten etukynnessä: raakaa kuonaa ja törkyä vaan purkaa sisästänsä; toisinaan taas pyhyttä tavoitellessaan luonnottomasti liioittelee ja niin eksyy teeskentelemiseen ja ulkokultaan. Ei sävysty omistamaan kesyn luonnon vakavaa mieli-alaa.

Niin tuntoni kuin kiven painon alla voihi. Ajattelin, että jos ne kotikylän veljet nyt tietäisivät mielialani, niin totta rientäisivät minua tästä kirouksen tilasta pelastamaan — ikäänkuin pelastus olis

ollut ulkopuolella itseäni!

Vasta aamupuolella yötä tulin metsän kululta levolle. Vaivuin sitte puoli-uneen ja uneksin, että vaimoni tuli luokseni, toi minulle puhtaat vaatteet, kaulaili minua ja sanoi: "Elä murehdi, ukkoseni, vielä me kerran siitämme kultaisia kananpoikia!" Siitä heräsin ja etsin vaimoani — turhaan.

Aamulla tuntui mieleni niin sulavalta. Tuntui ikäänkuin eiliset tuskat olisivat minusta purkaneet jotakin taudin-aineksia. Sitä keveyttä kesti muutamia päiviä, niin vaivuin taas synkkämielisyyteen. Koetin mieltäni uudelleen voidella viinalla, mutta siitä ei lähtenyt kauaksi apua. Niin huikentelin kuin veneraakki vesillä eikä uskokaan voinut rakentaa särkynyttä mieltäni. Kaipasin elämältä rakkautta.

Vähittäin olin säästänyt sen verran rahaa, että panin jo 10 ruplaa postiin sille kauppiaille, jolle olin pari sataa markkaa velkaa taloni rakennuskustannuksista. Mutta samasta postista nostin kirjeen Anttiystävältäni. Hän siinä kirjeessään kertoi, että kauppias oli kuullut minun renttuavan ja elävän hurjasti kuin viimeistä päivää, ett'ei enään ollut miehestä paremman toivoa. Siitä työlästyneenä oli hän myönyt saatavansa vuoksi taloni ja antanut lopun rahan vaimolleni. Sellainen uutinen oli uusi isku vanhoihin arpiin. Suutuin kovasti, otin rahakirjeen takaisin, menin kapakkaan ja join rahan suuhuni.

Jyrkkä syvyys näytti ammottavan edessäni.

Onneksi tuli vaimoni syksyllä luokseni. Hän toi kotikylästä lämpimiä terveisiä sekä lapsestanikin lohdullisia uutisia. Miina oli kirjoittanut äidilleen ja sanonut olevansa erittäin tyytyväinen palveluspaikkaansa.

* * * * *

Syksyn hämärä toi taas hartauden hengen mieleeni. Kyselin:

— Onko täällä hihhulia?

Sitä ei ymmärretty.

— Onko täällä kerettiläisiä?

Ei ymmärretty.

— No, onko täällä jumalasia? kysyin lopulta.

— On Jäppilässä, Saksin talossa, sanottiin.

Läksin sinne vaimoni kanssa kävelemään ja jouduimme perille vanhan joulun illaksi.

Tein talossa hyvän illan. Se vastattiin ja kysyttiin kuulumisia.

— Ei kuulu muuta kuin tulimme kysymään onko täällä kristittyjä?

— Niin ollaan kaikessa heikkoudessa, vastasi isäntä.

Siitä syntyi keskustelu ja haastelimme siinä mielipiteemme ja henkemme halut.

— Mekin toivomme sellaisia vieraita, sanoi talonväki.

Pian kyläkin sai tietää, että outoja vieraita oli tullut Saksin taloon. Uteliaisuus ajoi sinne joukottain väkeä.

Emäntä sytytti pari kynttilää pöydälle. Paloi niitä siellä täällä seinillä ja ikkunoillakin.

Weisattiin virsi. Otin sitten raamatun ja rupesin sitä selittämään. Alussa tuntui kuin sisässäni kuohuva virta ei olis tahtonut löytää kielen kautta tietä. Mutta pian olin täysin vireissä ja sydämmeni säveleet kajahtivat puheessani. Sisälleni kokoontunut kuume löysi vanhan väylän. Puheen soluessa keventyi yhä mieleni. Minä lämpisin ja kuulijat lämpisivät. Me kaipasimme rakkautta ja saimme sitä toisiltamme.

Toisen selityksen pidin uudenvuoden iltana. Silloin pakkausi kansaa huoneesen enemmän kuin täynnä. Loppiaisenä käytiin minut kolmannen kerran noutamassa.

Jo kauan oli mieleni tuntenut tuskallista uupumusta niinkuin luonto pitkällisen pilvisään ja rankkasateen jälkeen. Nyt tuntui päivä paistavan ja lämmintä säteili ympärilläni. Tunsin sisässäni uusia kevävirtauksia ja lämpimiä suvituulahduksia. Me liikutuimme ja liikutimme toisiamme.

Siitä levisi kansan suussa pitejälle sekavia juttuja ja huhuja. Ne tulivat pappienkin korviin. Silloin kiiruhti nuori, innokas kirkkoherran virantoimittaja kylään tarkastamaan ja tutkimaan mitä liikkeitä

siellä olisi.

Kylä vaan oli kertonut, että oli outo kuunnella, kun niin oppimaton mies hyvin raamattua selitti.

Samaan aikaan liikkui toista laatua hengellisyyttä naapurikylässä, Tarkkalassa. Se liike ilmautui enimmäkseen naisissa. Kaksi ala-ikäistä tyttöä meni tainnoksiin ja saarnasivat tuntikausia. Toinen tyttö oli houreissaan ennustanut, että saatanan enkeli oli tuleva häntä katsomaan. Pappi kun tuli niin sai sen kuulla ja kiivastui kovasti. Hän valeli tyttöä kylmällä vedellä ja väänteli väkivallalla hänen kangistuneita jäseniään. Kun vanhemmat sitä nähdessään itkivät, ajoi pappi ne ulos ja jäi huoneesen kahden seuralaisensa keralla. Sisään palattuuan näkivät vanhemmat lapsessaan mustelmia, mutta eivät tohtineet valittaa, kun se oli pappi. Vieläpä haastatti pappi tytön, muka pahantekijänä, oikeuteen. Mutta ei ollut tuomari väärä, vaan vapautti tytön syyttömänä ja kysyi isältä, tahtoiko hän pastorille edesvastausta. Isä rukka ei vaatinut mitään senkuin arveli, ett'ei sovi pahaa pahalla kostaa. Kiitti kun pelasti lapsensa hengissä.

Toisen tytön käytti pappi Viipurin sairashuoneessa. Parin kuukauden tarkastuksen jälkeen päästettiin hän kauniisti kotiin, kun lääkäri ei sanonut hänessä löytäneensä ruumiin eikä sielun vikoja.

Koko Tarkkalan kylässä en ollut käynyt enkä näitä tyttöjä edes tuntenut. Eivätkä hekään minusta muuta tietäneet kuin kertomuksista. Kuitenkin luki pappi minut syylliseksi näkijöihin. Olisinko ehkä heihin kuitenkin vaikuttanut tietämättäni.

Niin vaan kävi, että yhtenä maanantaina kun juuri olin suuruksella työpaikassani, tuli siltavouti eteeni ja luki minulle syytöskirjeen:

"Lautakunnan esimiehen talossa Holpan Paavo, joka käyttää nikkarin verstaan, tulee ylihuomenna laitettavaksi ruununkyydillä kotipitejäänsä väärä-uskoisuudesta. Passinkirjoitus kirkkoherran virantoimittajalta." Suurus pala tarttui kesken syömistä kurkkuuni. Vaimoni säikähti ja pakeni vielä samana päivänä Viipuriin. Isäntäni puhui minun puolestani siltavoudille parastansa ja tarjosi minusta kahdentuhannen markan takauksen. Lupasi hankkia minun paperini kotipitejästani, kun vaan saisi pitää minut työssään.

Mutta siltavouti nousi pönäkäksi, asetti sangat silmilleen ja sanoi, ettei tässä auta raha, vaan on kysymys kunniaista.

Isäntäni, kun oli varakas mies, ei säikähtänyt, vaan kiivastui ja sanoi siltavoudille:

— Itse pidät tilallasi kapakkoja ja kaiken pahan pesiä, vaikk'ei pappi niistä ole tietäkkeen! Mutta silloin puhut kunnian asioista kun syyttömiä vainotaan!

Eihän se auttanut. Rakkauden tekojen täytyi raueta, kun pappi ja poliisi toimivat yksistäpuolin. Puustavi voitti. Vangitsemista välttääkseni piti minun lähteä kotipitejään passia etsimään.

Matkani kotiin kävi Viipurin kautta. Silloin oli kovat helmikuun pakkaset. Senvuoksi teki mieleni, ennenkuin kaupungista läksin, ottaa anniskelusta aamuryppy ja juoda vahvisteekseni pullon oltta. Käsi käski, toinen kielsi. Kävelin jo anniskelun ohi ja viiden minuutin päästä olisin ollut kaupungin portista ulkona. Mutta rautatien sillan korvasta palasin takaisin ja poikkesin kuin poikkesinkin anniskeluun. Otin siinä ryypyn viinaa, pullon olutta ja suurustelin.

Siinä juodessani ja syödessäni lämpisin ja vereni tuntui juoksevan niin vilkkaasti. Johtui silloin mieleeni, että pitäisi sentään käydä tervehtimässä Jukkaa, jonka piti nyt olla kaupungissa. Hän oli niin hyvä poika ja olipa hän rakastanut lastani — kenties rakasti vieläkin. Sitä poika rukkaa en voinut jättää näkemättä.

Kun tietäisi missä hän asuu.

Vieressäni istui nuori seppämies. Hän tarjousi 50 pennin maksusta minulle oppaaksi. Läksimme Jukan asunnolle. Mutta hän ei ollutkaan kotona eikä työpaikassaan. Siellä sanottiin, että hän oli tullut pahasti kipeäksi ja mennyt sairashuoneelle. Siellä hänet tapasin. Niin kurjassa tilassa! Katkerasti valitti hän, että oli kovan onnensa takia ruvennut rajusti juomaan. Humalassa sanoi hyvien toverien seurassa eksyneensä huonoon paikkaan, josta sai ilkeän taudin. Sitä hän nyt poti, loikoi hervotonna ja silmäeli laimeasti minuun. Näki edessään vaan toivotonta tulevaisuutta — niinkuin minäkin. Ja mitä oli minusta lohduttajaksi! Ajattelin vaan, että tuskin loikoisi nyt kaunis Jukka kalpeana tuossa, joll'ei lapseni olis eksynyt. Niistä emme sentään hiiskuneet mitään. Kyneliä pusertaen jätin laihtuneen pojan hyvästi. Katua kävellessäni olin niin kirousta täynnä, että olisin tahtonut polttaa koko rupisen maailman poroksi.

Mutta vielä samana päivänä piti minun itseni palaa poroksi. Sepän seurassa viehätyin poikkeamaan kapakasta kapakkaan. Elämään suuttuneena ryypiskelin sepän kanssa vähän paikassaan. Niin hartaasti

vetelimme, että liikutuksesta pehminnyt mieleni likosi aivan tahdottomaksi: se solui mihin sitä vaan sujutettiin. Alkupäästä molemmat yhtenä suuna moitimme maailmaa, että se oli vinossa ja valta väärillä ihmisillä. Emme silloin huomanneet, että itsessämmekin oli jotain kieroä.

Niin tuli pimeä ilta. Muistan hämäästi kuinka käydä hoipertelimme syrjäistä katua. Sen varrella näkyi matalia rakennuksia ja perimpänä vasemmalla isompi talo, jonka ikkunoita peitti luukut, vaikka sisältä kuului hälyä ja peliä. Joukko ajuria hevosineen ja ajoneuvoineen vartoi talon portilla; mikä torkkui istualtaan seinuksella, mikä kuskilaudalla nuokkui. Poliisimieskin liikkui ja vakoili siinä lähellä. Seppä sanoi, että tämä oli se "iso paikka", se kieron sivistyksen ulkotalo.

Seppä koputti ovea ja meidät päästettiin pimeän eteisen läpi sauhuiseen saliin, jota katossa suuri kaasulyhty valaisi. Minä arastelin ovesta, mutta seppä kiskoi minut rohkeasti peremmälle. Humalaisia miehiä ja naisia hyppiä keikisteli lattialla. Niiden välitse tunkeuduimme pöydän luo oikeanpuoliseen peränurkkaan. Siihen istuimme sohvalle. Meitä vastapäätä ovipuolella vingutti pieni, sokea mies viulua; hänen kelmeä, noin kahdentoista vuotias poikansa veteli isoa romoviulua. Huomasin sen verran, että tiesin missä oltiin. Ja tuon pienen pojan läsnäolo loukkasi minua syvästi. Lienenkö siinä ollut oikeassa.

Toverini kutsui pullon viiniä. Sitä juodessamme yhtyi meihin kaksi naista, jotka ilmestyivät salin viereisistä huoneista ja koettivat tehdä meille lystiä. Muistelen kuin untani.

Sitte kun hyppy taukosi, asettui joukko kukin pöytiensä luo istumaan. Toiset menivät viereisistä ovista sisään. Joku naisista otti soittajapojan syliinsä, hyväili ja koplaili sitä. Sill'aikaa humalaiset miehet juottivat sokealle isälle lasin toisensa jälkeen, että onneton mies lopulta kukertui nurkkaansa.

Minua vimmastutti pojan kohtalo. Menin hänen luokseen tarjoten rahaa ja vaadin, että hän heti lähetettäisiin yön halki kotiinsa.

Mutta muutamat miehistä pilkkasivat minua ja väittivät, että pojan oli oikeus ansaita työllänsä rahaa ja iloita seurassa niinkuin minunkin. Pöheä emäntä selitti pojalla olevan kotona viisi pienempää sisarusta, jotka tarvitsivat elatusta. Jollakin pitää isän ja vanhimman veljen ansaita. Kun en hellittänyt vaatimustani, yhtyi koko joukko minua ahdistamaan. Siitä rajustuin, iskin nyrkkini pöytään ja löin pullot sekä lasit sirpaleiksi. Sillä tunsin ankaran vimman sisässäni.

Minulta vaadittiin särkyneistä astioista maksua. Koko joukko kiertyi ympärilleni, korvani vinkuivat ja nyrkit jyhmiivät niskaani. Lopulta kuulin vaan jotain huminata ja sitten en tiennyt mitään.

Aamuyöstä heräsin pimeässä ja ahtaassa kopissa. Ilma löyhkäsi siellä kauhean pahalta. Kuulin ensin körinä, sitten joku heräsi ja kiroili. Vihdoin kuului yökkimistä. Jotkut kyselivät toisiltaan mistä syystä kukin oli tänne joutunut. Useimmat sanoivat olleensa vähän ryppyksissä ja sitten poliisin tarttuneen joutavasta syystä kiinni. Ei niissä kenessäkään paljon syytä ollut.

Minuakin alkoi ellottaa ja yökittää. Toisenkin ja kolmannen kerran. Kylmä hiki nousi otsaani ja silmäni vetistyivät aivan kuin itkusta, vaikk'ei se itkettänyt, senkuin ahdisti vaan muuten kovasti mieltäni. Kylmiä värähdyksiä tuntui ruumiissani.

Jyrisytin nyrkilläni kovasti kopin ovea.

— Avatkaa ja päästäkää ulos täältä ennenkuin tapatte tähän lokaan!

Ei vastausta.

Jyrisytin uudelleen ja ankarammin.

Jo kuului kahinata ja sitten murinaa.

Lopulta avattiin ovi ja minut otettiin ensimmäisnä tutkintoon. Komisarius sanoi, että olin yörauhan häiritsemisestä viety putkaan. Luvattiin päästää vapaaksi, jos voin todistaa kuka olin. Minun piti etsittää kaupungista vaimoni todistamaan minua miehekseen. Hän tuli ja toi mukanaan hihhulisen kauppiaan, joka poliisille todisti, että olen se ja se rehellinen työmies.

En tiedä miltä mahtoi vaimostani tuntua, kun minut sellaisilta jäliltä löysi, mutta kyllä minä silloin häpesin. Häpesin näkyä ihmisille ja ennen kaikkia omalle vaimolleni. Hän läksyttikin minut hyvän omaksi, että kyllä tuntui happamelta, mutta ansaitultakin. Sydän syttä, mieli tervaa; silmä synkkä, tasku tyhjä — niin oli tilani silloin. Kaikki rahani, neljäkymmentä kahdeksan markkaa, olivat häviössä.

Vaimoltani, joka jäi ystävien luo kaupunkiin, sain kolme markkaa ruokarahaksi neljäntoista penikulman matkalle.

Lankeemukseni kaupungissa tuntui tekevän kohtaloni ansaituksi. Kärsin sisässäni kauheita tuskia. Kauas oli paennut omantuntoni entinen sulo ja rauha. Tuomion tuli paloi nyt sisässäni — ennen siellä rakkaus säteili.

Neuvoton olin taloudellisestikin. Raskaalla työllä kootut rahat olin tuona hulluuteni yönä hävittänyt. Nyt olisi ollut kiire kirjoja hakiessa, mutta hevoskyytiä en jaksanut ostaa, vaan jalan syten piti yön päivän halki maleksia. Sill'aikaa saattoi joku muu viedä työpaikkani. Niin tietä pitkin laputelllessani tuntui minua puut purevan, kivet kiroavan, kaikki varjot vainoavan.

Niin pääsin synkkänä kotiperille. Sunnuntaina pidettiin kotikylässä hihhulien kokousta. Sinne menin minäkin; etsin siellä sääliä, anteeksi antavia sydämiä. Avomielin juttelin kurjan harharetkeni koko seuralle ja pyysin siltä anteeksi. Kokous julistikin minulle synninpäästön, mutta seuran johtaja sitä vastusti. Hän selitti, ett'ei Samuelkaan antanut Saulille anteeksi. Paavon sydämmelle ei Jumalan armo enää satu. Niin sysäsi minut viimeinenkin lohdutuksen toivo luotaan. Samuelin kostonhimo ylettyi vielä minullekin.

Lyijyn raskaat olivat nyt jalkani ja maakin allani tuntui vajoavan, niinkuin sadussa prameasta piiasta kerrotaan. Elämä maistui kuolemalta ja mieleni teki paeta ihmisiä, joiden seurassa vaan hylkynä liikuin. Pois halusin lähteä tuttuun tuvilta.

Menin nimismieheltä työkirjaa pyytämään. Hän sanoi, että ensin piti minun maksaa sakkoraha, kaksisataa markkaa, jonka oikeus oli tuominnut minut suorittamaan kunnianloukkauksesta.

Millä olisin sen maksanut?

Senvuoksi nimismies passitti minut ja lähetti vanginkyydillä Viipurin linnaan syömään kaksitoista päivää vettäleipää.

Minut vietiin vanhan linnan muurien sisälle, jossa puettiin kirjaviin vanginvaatteihin. Pukeuin levollisena, kun en mielestäni ollut mikään pahantekijä. Ajattelin että niin moni syytön, jos syyllinenkin, oli vanginpukua kantanut.

Ainoastaan yhden yön pitivät minua sisällään vanhan linnan muurit. Sitte vietiin uuteen koppivankilaan, joka oli juuri valmistunut.

Jo ensi päivänä pyysin, että annettaisiin Uusi Testamentti lukeakseni. Sen sijaan tuotiin minulle pieni kirja "Vankiraukoille". Vilkaisin sitä ja viskasin inholla kesken lukematta luotani. Ainoastaan vangit näytti tekijä lukevan viheliäisiksi syntisiksi. Ainoastaan he olivat tuo maailman hylkyjoukko ja raukkakunta. Tunsin sen verran maailmaa, että tiesin miten useinkin ruplan rosvoja tuhansien varkaat lyöttävät. Eivätkö liekin sairaat ja vankilat ilmauksia koko kansan yhteisraihnaudesta. Niissä on joukko yksityisjäseniä, joissa koko ruumiin tautisuus on puhjennut.

Siellä vankilan hämärässä yksinäisyydessä oli mieleni hyvin tyyni. Leipä vaan ei maistunut. Join sentään ruuskallisen päivässä vettä, johon oli kastettu leipää. Sillä elin nälkää tuntematta kokonaista kahdeksan päivää. Leipä säästyivät kopin hyllylle.

Kopin sementtiseinät ja lattia olivat hyvin sileät ja somat; taivaan lakea muistutti holvattu katto. Päivänvaloakin antoi kylliksi isohko ikkuna. Jos olisin sillä voinut kaikki syntini sovittaa, niin olisin kernaasti täällä neljäkymmentä vuorokautta vesileivällä elustanut. Joka aamu kello kahdeksan työnsi vartia aukosta sisään kaksi naulaa mustaa leipää; sitä sai syödä milloin halutti. Ainoastaan tupakkaa kaipas. Monesti tavoittelin sitä aivan kuin hourauksessa ympäriltäni. Aika kului aatella maailman menoa; mietin varsinkin vankilaitoksia. Niin paljon olivat ne parantuneet: muuttuneet ahtaista komeroista, joissa kosteus ja home höyräsi, valoisiksi asunnoiksi, joihin sukunaputket johtavat alikerroksesta sopivaa lämmintä. Henkitorvet seinissä vaihtavat ilmaa. Yön läpi kello kuudesta kuuteen oli vuodelava auki pehmeine matrassineen. Päivän oli se lukittu seinään. Rauha vallitsi koko kartanolla ja pieninkin kolaus kuului puhelankaa myöten vankilan päällikölle. Viereisessä putkassa alkoi asukas kerran huvikseen sormillaan koputella. Siitä lähetti päällikkö paikalla muistutuksen oikeaan numeroon. Paremmalta tuntui minusta elämä meillä kuin Englannin vangeilla: vartia sanoi niiden täytyvän syödä vehnäleipää ja rieskamaitoa sen sijaan kuin meillä oli suolansekainen mustaleipä ja raikas lähdevesi. Kello viisi iltapuolella piti pappi vankilan käytävällä saarnan, joka kaikui joka putkaan selkeästi. Mutta sekin maistui kuin leivänpala vartian tylystä kädestä.

Siellä johtui mieleeni, että eiköhän maailman vanhin kasvatuslaitos olekin vankila. Eiköhän orjalaitos ollut ihmisten ensimmäinen vankila. Vankihäkkiin vieläkin kesyttömiä pyydetään. Ne jotka siellä sävystyvät, päästetään valloilleen. Sitä ennen useasti leikataan siivet tai murretaan hampaat. Välisti pannaan kesykin koira koppiin, jos se on ruvennut ärtyiseksi ja purrut sitä, jota ei isäntä olis sallinut. Mutta sen kuitenkin sanon, että huonossa talossa kasvaa pahoja koiria ja ympärillä on myrkkä, jos ne vesikauhuun sairastuvat. Katkeralta ainakin tuntuu sille, joka on vapauden makuun päässyt, joutua

rautahäkkin. Siltä se siellä yksinäisyydessä tuntui.

Niin kului putkassa aika ja kukin päivä oli toisensa kaltainen. Alkupäästä ajatukset tekivät työtä, mutta päivä päivältä väsyi mieli äänettömään yksitoikkoisuuteen. Se pysähtyi asemilleen kuin vesi, jota ei mitkään voimat liikuta.

Mutta kahdeksannen päivän iltana avasi vanginvartia isolla rapinalla putkani, rykäisi kuivasti ja lausui:

— Sinä olet vapautettu, Holpan Paavo!

— Laki on tuominnut minut kahdeksitoista vuorokaudeksi vesikoppiin enkä minä halua välillä lepäämään lähteä! vastasin minä tylästi.

— Sinä olet vapaa! vakuutti kuiva mies.

— Ei! kaksitoista vuorokautta on oikeus päättänyt enkä minä muuta usko.

Vartia painoi oven kiinni. Hetkisen takaa tuli vankilan päällikkö ja kysyi:

— Miksi ei Paavo pois lähde? Keisarin manifesti on Hänen Majesteettinsa valtaistuimelle nousun muistoksi armahtanut sinua neljä päivää.

— Kiitoksia paljon, että Hänen Majesteettinsa on minuakin syytöntä muistanut! lausuin minä ja kumarsin. Koska se keisaria ilahuttaa, niin voinhan täältä varhemminkin lähteä.

Niin jäi minusta vesileipälä ja olin mahdollinen perimään kotipitejästä työkirjan.

* * * * *

Palasin samoille työpaikoille takaisin. Olin juuri erään talonpojan työssä, niin tulee taas siltavouti ja ilmoittaa, että samalla keväisellä vääräuskoisen passilla minut vangitaan ja lähetetään Viipurin linnaan. Siltavouti kertoi, että nimismies oli käskenyt ottamaan kylästä useampia miehiä, jos minä karkaan tai vastustelen.

Seurasimme vastustamatta, vaimonikin. Heti puettiin meidät kirjaviin vanginvaatteihin. Kyytiin läksi kunnan vanginkuljettaja ja yksi venäjän sotamies. Ne veivät meidät Viipurin linnaan. Ihmettelin, että minut niin tutkimatta lähetettiin vankeuteen, etten lihan kasvoja nähnyt papeilta enemmän kuin nimismieheltäkään. Vaimonikin seurasi minua nyt rohkeammin. Yhteiset kärsimykset olivat meitä liittäneet lujemmin toisiimme.

Iloisesti kuin uusia ihmeitä otettiin meitä linnassa vastaan. Kun tulimme ruununmiehen lähettämänä ja vangin vaatteissa, ei vähääkään epäilty meitä vastaanottaa. Sekin tuntui vartioita huvittavan, että meidät oli lähetetty vääräuskoisina. Hekin tunsivat nyt voivansa palvella kristillistä kirkkoa.

Linnassa majailimme kaksi yötä. Toisena aamuna pyysin nähdä vankilan päällikköä. Vartia vastasi kopeasti: — Tässä on sinulle päällikkö!

— En minä ole sinuun tyydytetty, penäsin minä. — Annahan pitkä takki ylleni, kun on kylmä!

— Turkin saat kanssa! vastasi hän ivallisesti.

— Minulla on kylmä! sanoin jälleen.

— Olkoon vaan! tokaisi hän huolettomasti.

— Annatko sitte kahvia minulle? kysyin.

— Etköhän konjakkia pyytäisi! pilkkasi vartia.

— No annatko teetä sitten?

— Eihän sinulla ole rahaakaan.

— On minulla rahaa linnan päälliköllä.

— Onko?

— On!

Hän juoksi minulle päälliköltä rahaa ja toikin kahta tuumaa pitkiä lappuja; niissä oli missä n:ro 5, missä 24.

— Mitä rahoja nämä ovat? kysyin minä.

— Ne ovat linnan rahoja, selitti vartia.

Hän toimitti sitten teetä, mutta minä pyysin kahta kananmunaa, itselleni ja vaimolleni.

— Et saa! vastasi vartia.

— Anna sitte nuttu ylleni!

— Kuulithan taannoin, ettet sitäkään saa.

Keskikerroksessa oli toinen vanginvartia, lapsuuteni kumppali. Hän kun oli kuunnellut meitä, niin huusi sieltä ylhäältä:

— Paavo, pidä puoliasi ja riitele jalosti!

Minä ärjäsin:

— Hae sukkelaan linnan päällikkö minulle!

— Mitä sillä teet? Kun haen vallismannin, niin joudut kartsiin, vastasi hän vallattomasti.

— Sinä joudut kartsiin! Sinun pitää hakea vallismanni! tiukkasin minä.

Yrmeänä meni hän etsimään vankilan päällikköä, joka tulikin ja kysyi tynnosti, mitä minulla oli asiaa.

Minä valitin vartian kohtelua ja etten ollut saanut mitä pyysin. Vaimonikin, joka on minusta erotettu, voipi kärsiä vilua ja nälkää. Me voimme tästä pitelemisestä joutua sairashuoneeseen maakunnan maksulla.

Hän nuhteli vartiaa ja lupasi toimittaa mitä olin pyytänyt. Kysyi sitten oliko minulla vielä mitään valittamista.

Minä pyysin päästä kuvernyörin tutkittavaksi.

— Sitä en voi, sanoi hän, ennenkuin kirjasi joutuvat. Kirjoitin niitä kotipaikkasi vallismannilta, mutta vastausta odottaminen kestää pari viikkoa.

— Onhan minulla taskussani kirjat, joista päätetään elämä tai kuolema, ilmoitin.

— Kuinka sinulla on kirjat, koska olet irtolaisena ja vääräuskoisena vangittu? Tarkasta ovesi päällekirjoitusta! — Hän osoitti kädellään ovea.

— Kirjat ovat taskussani ja puhtaat ovatkin. Pyydän, toimittakaa minut oikeuteen!

Näytin päällikölle kirjani.

Paikalla toimitti hän meitä neljä vankia lähtöön ja komensi kaksi vartiaa saattajiksi. Kaksi meistä oli posinlinalaista (Sipiriaan tuomittua). Niitten pään toinen puoli oli ajeltu hipiää myöten. He olivat raudoissa, me vapaina.

Katua kävellessäni hehkui mieleni ilosta, kun näin olevani pahantekijäin sekaan syyttömästi luettu, niinkuin hänkin, se suuri mestari. Säälittelin vaan vaimoani, jolle ehkä vanginvaatteet tuntuivat raskaammilta kuin minulle. Ajatukseni pyrähti vallattomaksi ja vähän ivallani mietin: — Aha! viekottele vielä hihhulien kokouksiin! — Vaimonihan minut sinne ensin ylytti. Toisaalta häpesin niin suurta marttyyryn kunniaa nauttia; minä Heroodeksen lapsi, joka kaikissa olin kuin muutkin.

Vaimoni näytti rauhalliselta, ei puhunut mitään ja tuskin ajattelikaan.

Noustuamme ensin mäkeä, sitte korkeita portaita, tulimme oikeuspaikalle. Ensimmäin tutkittiin ne päälliset vangit, sitte meidät.

Vanginvartia asetti matkakirjamme oikeuspöydälle herrojen eteen. Kuvernyöri, hartiakas ja partava mies, kysyi minulta tynnosti ja lyhyesti:

— Onko sinussa muuraria?

— Enhän minä mikään muurari ole, senkuin vaan puuseppä, vastasin levollisesti.

— Jaa, jaa kyllä minä näen! Mutta eikö sinussa ole muuraria?

— Eikä ole! Minä olen suuressa nälkäkoulussa käynyt puusepän oppia ja olen puuseppä. Kauppiasten ja herrain puuseppä vielä olenkin.

— Kyllä minä näen, että sinä olet puuseppä, mutta minä kysyinkin muuraria!

Eräs toinen oikeuden herra kysyi:

— Eikö sinussa ole hihhulia?

Minä vastasin:

— Siitä on kaksi vuotta kun minä Viipurissa ostin potun "Hihhuliviinaa", mutta siellä maalla ei ole kuin olutta ja paloviinan sojoo.

— No, oletko sinä saarnannut? kysyi taas oikeus.

Minä vastasin:

— Papithan saarnaavat, heille kun kapatkin maksetaan!

— No, mistä syystä sinä olet vangittu? kysyttiin.

— Sitäpä juuri en tiedä itsekään. Minulle pitäisi luettaman se passi, jolla minut vangittiin, millainen siinä on kanne?

Passi luettiin.

— Ahaa! kummastelin minä. — Vastapa sen nyt tiedänkin. Minut on vangittu tutkimatta ja lähetetty kuin eläin teuraspaikkaan. Pyydän, että korkea oikeus laittaa minut vankikomannossa kotiin asti!

— Ei suinkaan! Minä en anna sinulle kyytiä kuin linnanportille asti. Siitä on vapautesi mennä mihin haluat, sanoi kuvernyöri päättävästi.

Pyysin, että oikeus sovittaisi sen loukkauksen, joka meille oli tehty, kun oli syyttömästi vankeuteen raahattu. Mutta minut neuvottiin sitä kysymään kihlakunnan oikeudessa niin nimismiehestä kuin papistakin.

Tutkinto loppui. Päätös julistettiin. Vartia palautti meidät linnaan takaisin. Mutta kello viisi iltapäivällä saattoi hän meidät omissa vaatteissamme linnan portista ulos. Kolkko oli silloin ilma, pettynyt mieleni.

Olin odottanut, että sama oikeus, joka tunnusti, että pappi ja poliisi olivat meidät väärin vanginneet, olis tuominnut vääryyden meille sovitettavaksi. Siinä taas petyin, kun en tuntenut oikeuden mutkia. Se kaiveli ja katkersi mieltäni, ei niin paljon itse tähteni — olinhan nyt vapaa — kuin köyhien tähden yleensä. Millä varoilla nostavat he jutun sortajoitaan vastaan, kun leipäpalankin tähden on taistelemista? Ja oma surkea kokemukseni todisti mitä sellaisesta jutusta lähtee. Tuntoni olikin sillä sovitettu, että tunnustettiin syyttömyyteni, mutta menetetyt päiväpalkkani eivät olleet sillä korvatut.

Mieleeni palasi taas ajatus, että tämä maailma on herroja varten eikä ole muilla hyvä olla ennenkuin tulevat herroiksi. Totuudessa täällä on vaikea vaeltaa, jollei perustuksia paranneta.

Viipurista läksi vaimoni kotiin ja uskovaiset kotikylässä olivat ottaneet hänet ilolla vastaan. Minä palasin samalle työalalle, josta olin tullut riistetyksi.

Näytin työkirjani paikkakunnan nimismiehen allekirjoitettavaksi. Hän ihmetteli, että olin vapaaksi päästetty. Minä päinvastoin kummastelin, että olin tullut ollenkaan vangituksi.

Sen jälkeen kului kaksi rauhallista vuotta Uudenkirkon kylässä. Olin laskeunut kuin koskien kautta vyörehintyn virta suvantoon. Mutta kohinata sinnekin kuului. Kuohuja takana, kuohuja edessä. Yhä kaikui sisässäni: lapseni, lapseni, lapseni. Lepo vaan hetkellinen. Sieltä muutin Vammelsuun kylään Suomenlahden rannalle.

Työkalut olalla tulim mäkikummulle maantien risteykseen ja seisauin siinä kauniin kartanon portilla. Olen aina ollut herkkä kauneudelle ja silloin, kun oli kevät-aika, oli mielialani semmoinen, että tuntui kuin olisin löytänyt kauan kaivatun paratiisin. Kartanoa seppelsi kukkiva puutarha, niin ihana kuin luonto aivan juhannuksen jälkeen lintujen laulaessa on. Ilmakin säkenöi lämmintä. Mäen juurta solisi kaartuen vilkas joki likeiseen mereen, Suomenlahteen. Meri vuorostaan kohahteli ja huuhteli laakkaa hiekkarantaa. Siitä talosta teki mieleni kysyä työtä.

Kolkutin portille. Sieltä tuli kultakaulus palvelija, lakeija mikä lie ollut. Ei avannut porttia, vaan

viittaeli maantietä pitkin mäen alle taloon. Maalliset paratiisit eivät ole minulle koskaan auenneet.

Siellä valtamaantien laidassa oli keskievearitalo, siisti sisältä ja ulkoa. Isäntäkin, pulskean pyöreä vanhus, liikkui vielä keveästi, että vaalea tukka häilyi. Emäntä, solakka siivon pitäjä, herätti minussa ihmetystä. Niin oli kaikki siinä talossa somaa ja naastia, että hyvältä tuntui syrjäisestäkin. Siinä sain aluksi työtä, vaikka vähän syrjemässä piti asuakseni.

Mutta kesäpäivänkin paistaessa asui minussa pimeä mieli. Sydämmeni kolkkoutta koetin taas ryyppiskellen valaista ja lämmittää. Turhaa koetusta. Lasin luona puolustelin kyllä jumalisuuden harjoituksia, mutta elämässä niitä noudattamaan en pystynyt. Lienenkö lujasti tahtonutkaan. Ajattelin, ett'ei täällä vieraisa ihmisissä kukaan välitä, elän miten elän. Eivät ota minusta pahaa eikä hyvää esimerkkiä. Niin pidin vaan silmällä sitä mikä ihmisten vuoksi sopii tai ei sovi, enkä sitä mikä hyvä ja oikea on, ajatelkoot ja sanokoot siitä ihmiset mitä tahansa.

Luonteeni oli kuin vierinyt pois uraltaan ja oli senvuoksi vailla kaikkea ryhtiä. Minä oleksin ulkona itsestäni. Olin laahattu kodistani kadulle, sydämmestäni maailmaan, joka minua kohiskeli kuin lapset leikissä keilojaan. Sillä uskoni ei ollut minua kasvattanut suurta maailmaa, vaan ahdasta piiriä varten. Maailma ja elämä ei kysynyt mihin olin kasvanut, se vaan otti ja riuhtoi, viskeli mihin osui, että retkahteli — itse olis minun pitänyt tietää ja tahtoa.

Usein varoitteli minua keskievearin poika, nuori nuhteeton mies, jossa näkyi tahtoa sekä ryhtiä. Liekö hän ollut jo luonnostaan sellainen. Paavo oli nimeltään hänkin, pitempi vaan kuin minä ja vaaleaverinen, siniset silmät.

— Niin kauniisti osaat sinä, Holpan Paavo, puoltaa hyvää ja oikeata, miks'et eläkin sen mukaan? sanoi hän. — Mikä eksyttää ja horjuttaa sinua? Miks'et antau lujalla mielellä sille, jota kunnioitat ja pidät oikeana, että parantuisit?

Hänen sanansa tunkeuivat miekkana sydämmeeni. Mutta orjan kirottu veri virtasi suonissani.

Sitä nuorta miestä ihaelin. Näin hänessä kirkkaamman tulevaisuuden, vaikk'ei hän ollutkaan niitä, joita uskovaisiksi sanottiin. Toimellisesti hoiti hän isänsä kauppaa, mutta väliaikoina olivat kirjat hänen paras huvinsa ja suuri kirjasto paras aarteensa. Siinä hän oli syntynyt ja kasvanut aivan maailman jaloissa, suuren valtatie varrella, mutta mies oli tullut. Sanoi kyllä tuossa koulupojan iässä olleensa rasavilli, mut ei hänestä nyt kukaan voinut sitä sanoa. Oli hän tosin paljon sairastellut ja saanut koulusta päästyään yhtä ja toista kovaakin kokea. Se varmaankin oli tasoittanut luonteen. Ei päästänyt kielelleen törkeätä sanaa eikä väkevätä juomaa. Ympärielleenkin halusi hän levittää valistusta ja tietoja sekä koulujen että kirjojen kautta. Kaikki vaan eivät hänen hyvää tahtoansa käsittäneet. Senvuoksi kohtasi hän paljon suuttumusta ja vastusta.

Näin hänessä valkeuden, itsessäni pimeyden. Minä huokaelin syvästi, mutta harhaelin kuitenkin. Hän eli kuin oikea ihminen ja teki työtä.

Niihin aikoihin tuli siihen kylään Helsingistä nuori neiti, jota sanottiin opettajaksi ja raittiuspuhujaksi. Hän piti keskievearissa puheen. Kansaa kokoontui suuri, kuusi neliösyltä lavea postitupa täyteen. Kello kahdeksan sunnuntai-aamuna alkoi meno. Virren veisattua luki puhuja Esaian viidennestäkymmenestä viidennestä luvusta sen paikan, jossa kehoitetaan jumalatonta hylkäämään tiensä ja pahantekijää pahat ajatuksensa ja palajamaan Herran tykö, niin hän armahtaa. Sitä hän selitti naisen hienoudella ja lempeydellä, ett'en voi sanoa kumpi minuun enemmän vaikutti, sana vaiko puhujan olento ja tapa. Hämmästyneenä seisoin ja kuuntelin kuin kuvapatsas. Jumalan voimakas virta tuntui vyöryvän kuin koski sydämmeni kiviroukkion yli. Mutta se oli ohikulkeva, hetkellinen armonvihuri, joka puhalti ja välähti yöni halki. Sen mentyä minä taas lakastuin pölyyn kuin riepu, jota tuuli oli tuokion kohottanut ja sitten viskannut lokaan. Niin näkyy käyvän tuhansien ihmisten liikutuksille ja innostuksille, milloin ne eivät perustu omantakeiseen vakuutukseen ja vilpittömään tahtoon, senkuin johonkin ihastusta herättävään puhujaan tai johtajaan.

Siinä kylässä etsielin henkeni heimolaisia, joiden kanssa olisin voinut seurustella kuin ystävien, sillä yksinäisyys rasitti minua. Nuorta Paavo minä välttelin, vaikka näin selvästi, että hän halusi nostaa minua. Hänen elämänsä nuhteli liian terävästi omaatuntoani.

Niin tutustuin ikäiseeni mieheen, räätäli Linkoseen ja hänen vaimoonsa Miinaan. Hekin olivat aikoinaan tehneet lupauksia seurata Herraa, mutta eksyneet samalle tielle kuin minäkin. Meillä oli niin paljon yhteistä, että hengensukulaisuus liitti meidät likemmiksi kuin mitkään lihaiset sukulaiset. Monet hetket istuimme kolmen kesken olutlasin tai viinaryypyn ääressä. Siinä juttelimme paljon entisestä elämänsulosta. Ryyppy virkisti mieluisia muistoja ja tunne herkutteli niillä kuin vanhan suvituulen mainingilla. Mutta juttelimme lankeemuksestakin, varsinkin ryyppyjen alulla, ja hankkeistamme vielä nousta — sillä se mieli meillä aina pysyi. Yhdessä moitiskelimme nykyistä tilaamme, mutta yhdessä

myös jatkoimme hummaavata elämää. Meillä oli kuitenkin lämmintä mieltä jakaa toisillemme. Ja sitä hän ihminen kaipaa ja sinnepäin hän kallistuu mistä lämmintä säteilee, luonnollista lämmintä eikä teeskelyä. Useampi varmaan kuihtuukin maailmassa lämpimän kohtelun kuin leivän puutteessa.

Naapuritalon pojalla oli myöhään syksyllä häät, joihin meidätkin kutsuttiin. Mutta hää-iloihin ei meissä enää ollut kylliksi mielenraittuutta. Senvuoksi teimme kolmissa liiton pysyä niistä poissa. Kuitenkin halusimme viettää sitä iltaa iloisesti. Senvuoksi päätimme ostaa pullon viinaa, keittää kattilan kahvia ja salpautua sisään minun majassani niitä nauttimaan.

Linkonen itse oli matkustanut asioilleen kirkolle ja palasi sieltä kello viisi iltapuolella juuri kun hänen vaimonsa ja minä olimme ensi ryypyt kallistaneet. Tupaan tullessaan hän nauraa hohotti:

— Vai jo teillä, sen riivatut, taas alkaa kalaassi! Vieläkö minullekin riittää?

Kolmikannassa kun sitä siinä ryyppiskelimme, niin jo rupesi viina loppumaan. Silloin astui kylän tunnettu viinasaksa sisään. Linkonen vasten kieltoani osti siltä puolen kannua viinaa. Minäkään en tahtonut olla Pekkoa pahempi, vaan ostin puolestani toisen puolen kannua. Ja kun viinasaksa yhtyi seuraan, tahtoi hänkin puolestaan panna pullon pitoihin. Neljässä niitä viinoja sitten illan pitkään peittosimme.

Mutta mont' on juonta juopuneella, vaan ei yhtään hyvää. Vaimo höyrypäissään lähti pimeään ja pakkaseen ulos hoippimaan, Linkonen meni viinasaksan taloon ja viinasaksa sekä minä menimme häätaloon. Tuskin meistä kukaan tiesi mistä syystä niin teki.

Häätalossa tarjottiin meille uusia höyryjä. Siellä illan ilohumussa kului aika myöhään yöhön. Nyt muistan sieltä vaan hämäriä varjoja himmeän valon ja tupakansavun seasta.

Viinakauppias korjautui sieltä kotiinsa ja minäkin läksin asunnolleni päin hoippimaan. Mutta syys-yö oli pimeä, silmäni sameat ja askeleeni horjuvaiset. Miten lienenkin kävellyt ja eksynyt, moiskauksen vaan muistan enkä muuta. Jälkeenpäin kerrottiin, että häätalon nuorempi poika oli minut, tajuttoman miehen, nostanut savikuopasta ylös. Itse olin sitten kömpinyt Linkosen oven taaksi ja siihen jääkalikaksi kyyristynyt.

Kun viinakauppias oli mennyt kotiinsa, tapasi hän siellä ystäväni Linkosen. Mitä se lie Linkonen siellä sanonut tai tehnyt, että heille oli syttynyt riita, jossa viinakauppias oli lyömäisillään Linkosen kuoliaaksi. Onneksi oli eräs naapuri riistänyt murhaajan kädestä kirveen, ettei lyönti osunutkaan mieheen.

Naapurinmies talutti raivostuneen ystäväni kotiin. Ovea lähetessään he kompastuivat minuun. Linkonen oli huudahtanut:

— Sen vietävän kuliläjäkö siinä on!

Vasta sisällä johtui heille mieleen palata tarkastamaan kuliläjää.

— Paavo veli, piru vieköön, onkin! kiljahti Linkonen. — Ja se on kuollut, kuollut, kuollut tarkkaan!

Sitten olivat raahanneet minut sisään. Siellä oli Linkonen ajanut vaimonsa sängystä kaikki makuuvaatteet lattialle. Oli sitten peittänyt minut tyynyihin, matrassiin ja lakanoihin, ja sanonut:

— On se vaimo niin monta ryyppyä Paavolta nielaissut.

Sill'aikaa hänen vaimonsa oli oma poika laahustanut nurmelta minun asuntooni, että vaihdoksissa vietettiin tuota jumalatonta syys-yötä. Poika oli silloin ääneensä itkenyt — siivo poika ainakin vielä siihen aikaan.

Mutta siinä lattialla suli jäätynyt savivesi vaatteistani ja ruumiistani irti; se valui kuin synti Miinamuorin makuuvaatteihin.

Aamulla herättyämme helisi henki ruumiissani kuin haavanlehti. Mutta ajattelimme, että se koira, joka on purrut, nuolkoon haavat. Niin päätimme palata häihin jälleen. Siellä otettiin meidät ilolla vastaan. Eihän miehet kuolemaan jouda, sanottiin, etenkin näin viisaat mestarimiehet. Tarjottiin tupakkaa: se maistui kuin vastan lehti. Tarjottiin viinaa: se tuntui kuin pesuvesi. Tuotiin spirttiä saarentervaisessa tynnyrissä ja se vasta alkoi maistua. Noin puolipäivän rinnassa olimme täysissä purjeissa. Ilo ja terveys tuntui meissä asuvan. Uhkasimme lähteä huomenna jo työhön. Palasimmekin nyt Linkosen kotiin.

Siellä hänen vaimonsa katsoa murjotti nurjana ja ääneti vuoroin makuuvaatteitaan ja minua. Mykkä suuttumus tuijotti hänen harmaista silmistään. Mutta syyllisen oli vaikea toista syyttää. Muhkuen ja

mähkyen kantoi hän yhteistä synnin rangaistusta. Meistä sitä vastaan sinä iltana valui saarentervaista iloa, kunnes uuvuimme unen korisevaan syliin.

Seuraavana aamuna paloi sieluni ja ruumiini kuin tulisessa pätsissä. Siinä tilassa miettielin, että jo oli rietas aikunut tehdä miehestä paistia, mutta "jonka minä olen käteeni pyältänyt, kuka on se, joka minun kädestäni sen pois repäisee?"

Sana tuli Linkoselta minulle, että hän oli kovasti kipeä. Minultakin meni hänelle sana, että jo on Holpan Paavo vähissä hengin.

Silloin pani Miinamuori neuvonsa liikkeelle. Hän lämmitti saunan, kantoi vettä, hautoi vastat ja pesi sarvet. Minut kannettiin saunaan ja siellä sarvitti muori minut, ettei ollut ehjää paikkaa ruumiissani. Tunnoton olin ollut, kun minut oli kannettu saunasta huoneeseen. Siellä kuin selvisin ja avasin silmäni, niin istui jo muori pöydässä kahvia härppimässä. Hiki herneili nyt hänen hehkuvilla kasvoillaan, jotka tällä kertaa näyttivät tavallista hennommilta, ett'ei pienet rypyt tuntuneetkaan.

— No, täällähän sinä olet! tokaisin.

— Niin täällä! Sinuahan sitä piti raapia ja raakata ikäänkuin —

Sen lopun hän jätti sanomatta.

— Taisit kyllä tehdä minussa kovaa työtä, koska tuntuu siltä kuin olisin saanut äiti vainaaltani väkevästi vitsaa.

— Ansaittu sauna! Toivonpa, ettet toista sellaista kylpyä elämässäsi tarvitsisi, tuskin kestäisitkään, arveli muori.

Katselin käsivarsiani ja rintaani, niin huomasin olevani täynnä haavoja. Muuten olin hyvin keveän ja uuden makuinen. Leuvastanikin oli parta kuin tuuleen pyhälletty. Voimaton olin, mutta puhtaissa vaatteissa lepäsin vuoteella solakan Miinamuorin kunniaksi. Pari raskasmielistä viikkoa kesti siinä levätä ennenkuin taas jaksoin tarttua työhön.

Siinä johtui mieleeni, että antaa se elämä kulkijalleen monetkin kylvyt eikä vaan tahdo sittenkään paha verestä lähteä — milloin lähteneekin.

Kivuistani en omaisilleni mitään kirjoittanut. Häpesin kirjoittaa. Linkokset muistivat minua usein sairaanakin ollessani, kohtelivat aina ystävinä. Mutta talven kuluessa kaipasini yhä enemmän lastani, vaimoani, kotiani.

Niin kului syystalvi ja tammikuukin loppupuoleen. Ajatuksiini vaipuneena muistelin yhtenä iltana myöhään omaisiani, joista en ollut pitkiin aikoihin mitään kuullut. Lamppu vielä paloi pöydällä enkä luullut nukkuvanikaan, vaikka nojasin kyynärpäätäni pielukseen. Yht'äkkiä näin tyttäreni astuvan ovesta. Jalat polviin saakka paljaina, rukoili hän: "Isä, isä, minulla on vilu, peitä minua!" Ja minä peitin hänen paljaita jalkojaan — se oli vaan näky!

Kun siitä heräsin, ulvoi myrsky ulkona, lunta pyrytti ja tuuli vingutti aidanseipäitä.

Seuraavana aamuna toi ystäväni Linkonen minulle postista kirjeen, jonka päällekirjoitus oli tyttäreni rakasta käsi-alaa.

Puolitiehen sitä luettuani raukesin kuin huumaustilaan, huutaen: — Tyttäreni on petetty, tyttäreni on petetty! — Minä läähätin ja henkeäni ahdisti tuskallisesti. En uskonut enkä odottanut enää miltään taholta muuta kuin petosta ja vääryyttä. Kuitenkin rauhoituin sen verran, että luin kirjettä edelleen.

Pitemmälle lukiessani mieleni yhä enemmän asettui. Tuskantunne vaihtui vähittäin mielihyväksi, sulotunteeksi, joka vuorostaan kohosi kohoamistaan.

— Jumala heitä siunatkoon! huusin minä kirjeen lopussa ja raskas taakka tuntui pudonneen sydämmeltäni.

Todellakin! tyttäreni pyysi isänsä lupaa ja siunausta avioliittoonsa nuoren sahanhoitajan kanssa.

Kirjeen lopussa oli myöskin sulhasen omakätinen luvanpyynti, joka pakotti minut uskomaan asiasta totta.

Mieleni hehkui ilosta. Luulen, että minusta olis silloin lähtenyt säkeniä, jos joku olis koskettanut. "Jumala heitä siunatkoon!" kaikui sisässäni aina uudelleen.

Seuraava posti vei lapsilleni lupakirjeen.

Siitä hetkestä sarasti uusi päivä minussa. Halusin nyt pelastua törkeyden vallasta. Tyttäreni oli kadonnut, jopa ikäänkuin kuollutkin minulta ja nyt olin hänet löytänyt jälleen. Kun lapseni oli löytänyt rakkauden, halusin minäkin elää rakkaudessa. Tähän asti tuskin kukaan välitti minusta enkä minäkään kenestäkään. Käänsin kylmän kylmää vastaan, vaikka se tuottikin tuskaa sisässäni. Nyt tunsin koko olentoni liittyvän elävällä siteellä muihin ihmisiin ja minussa alkoi taas värähdellä uusia virtauksia. Sisässäni heräsi vilpityn pyrkimys, jota sanoisin rukoukseksi, että petomaiset haluni puhdistuisivat ja ihmistyisivät; että Jumala muuttaisi minun pahan luontoni hyväksi ja kesyksi.

Ikäänkuin sydämmeni toisesta laidasta kajahti vastaus: "Elä sure, Paavo, koska jaksat vielä rakastaa — sinä elät! Rakkaus ilmaisee elämää niinkuin tuli palamista. Sinä olet taantunut kauas ja eksynyt syvälle, mutta varmaan sinussa oli niin paljon raakaa törkyä ja kuonaa, joka piti purkoutua ulos. Kenties on sitä paljon vieläkin. Mutta ehkä voit vast'edes antautua keveämmin oikealle ja hyvälle." — Tunsin, että minuun oli tarttunut jotakin keskievearin Paavosta.

Aika kului kevätpuoleen. Paljon sain silläkin ajalla tutustua vanhoihin vikoihini. Elämänmuutos ei tapahtunut yhtä nopeasti kuin mielenmuutos. Olin liian heikko noudattamaan vanhoissa seuroissa uusia elintapoja. Milloin tullenkaan siinä kyllin väkeväksi.

Keväällä otin Vammelsuun kylästä hellät jäähyväiset. Viimeisen kerran puristin silloin Linkosen Jussia ja Miinamuoria kädestä. Sinne ne hyvät ystävät jäivät. Keskievearin Paavo en mennyt hyvästi jättämään; häpesin hänelle enää näyttäytyä, sillä tiesin hänen sydämensä kipeäksi minun tähteni. Hänen luonnettaan ja mielialaansa en ole unhoitanut.

Jo kauan sitten oli vävyä kirjoittanut ja kutsunut minua luoksensa. Jo kauan olin itsekin ikävöinyt lapsiani nähdä, olivatko onnelliset ja miltä näytti se vävymies. Sahanhoitaja hän oli Savossa ja sinne minun piti mennä.

* * * * *

Eräänä sunnuntai-aamuna pääsin perille, sen virtavan kosken partaalle, jossa vävyä kotoili. Vesi koskessa kohisi niin reimasti ja vapaasti; se riensi rohkeasti matkansa perille, ollenkaan huolimatta mitä siellä kohtasi. Auringon säteet antoivat joka pisaralle iloiset silmät, joka hyökylle valoiset kasvot. Rannan pensaatkin heristivät jo ilmoille hiirenkorviaan ja linnut lauloivat äsken heränneen luonnon aamuvirttä, säestivät virran rohkeata vauhtia. Pölkkyparvi siellä kosken niskalla odotti viimeistä laskuaan.

Niinkuin luonnossa niin kyti nyt mielessänikin uudelleen herännyt uskallus ja elinhalu, lähestyessäni vävyä siistitekoista asuntoa. Punaiseksi se oli maalattu ja valkeat ikkunanlaudat, niinkuin usein maalla on tapana. Hiekkaisella pihalla kohotti siellä täällä ruohontutkain päätään. Muutamia koivujakin ja petäjiä oli siihen aikoinaan jätetty kasvamaan. Tuulen henkäyksistä tohahteli vielä vankka hirsimetsä ympäristöllä. Siellä metsässä käki ensi kertojaan kukahteli. Se kukkueli niin hartaasti, niin omituisesti, että se tuntui herättävän sekä kaipausta että toivoa.

Siinä kartanolla jo kohtasin vaimoni vähissä aamuvaatteissaan. En ollut häntä koko vuoteen kohdannut. Sill'aikaa kuin uskonveljet olivat minut hyljänneet, maailma oli minua tylästi kohdellut ja omasta lapsestankin olin täytynyt luopua, oli hän ollut minun ainoa luotettava ystäväni kaikissa vaiheissa. Ennen en ollutkaan osannut häntä niin kalliina pitää kuin näinä kovina aikoina. Nytkin avasi hän minulle ensiksi sylinsä ja molemmat itkimme. — Se itku tuntui niin hyvältä.

Sitten vei hän minut huoneeseen, jossa heltyneenä syleilin tytärtäni. Niin hartaasti syleilin kuin isä muinenkin sitä, joka oli kadonnut ja löydetty jälleen. Mutta minä olin myöskin löytänyt oman itseni.

Vävynikin, Martti nimeltään, tervehti minua lämpimästi ja asetti minut keinutuoliin istumaan. Pani sitten pitkävirtiseen piippuun kartaussia, toi piipun minulle ja syytti tulitikusta palamaan. Tarkastelin häntä sill'aikaa ja huomasin, että oli keskikokoinen, vaaleahko mies, jonka ystävälliset kasvojen piirteet minua hyvin miellyttivät. Hänen ruskeat silmänsä muistuttivat minulle jotakin tuttua, mutta en aavistanut ketä.

Piippu oli juuri syttynyt, kun tyttäreni kantoi toisesta huoneesta minun syliini kauniin vastasyntyneen poikalapsen. Se niin liikutti mieltäni, ett'en kotvaan aikaan pystynyt sanoiksi. Suuret kyneleet vaan valuivat alas harmaalle parralleni ja siitä rinnoilleni. Minä olin vaan pelkkää rakkautta ja ihastusta että en osaa sitä sanoilla kuvata. Olin mielestäni niin valmis sillä kertaa kuolemaan. Elämäni kaikki kurjuudet ja loukkaukset tuntuivat tuossa lapsessa sovitetuiksi. Ajattelin, että eikö lie vanha Siimeon tempelissä Messiaslasta hyväillessään tuntenut sydämessään jotain samallaista.

Sen päivän iltana oli minun kestettävä vielä järkyttävämpi kohtaus. Kun teet oli juotu ja iltanen syöty, otti vävyä ja tyttäreni minut väliinsä ja taluttivat pieneen kammariin rakennuksen kolkassa. Siellä oli

kaikki niin siivoa ja hiljaista; himmeä lamppu vaan pienellä pöydällä, vuoteen vieressä, valaisi huonetta. Sängyssä lepäsi kalpea, noin viidenkymmenen ikäinen nainen; suuret ruskeat silmät vaan leveän otsan alta säteilivät; ne levittivät lampun hohteessa sairaan kasvoille niin ihmeellistä valoa. Se ei ollut kuumeen hehkua — olihan sairas varsin rauhallinen; se näytti kuin olisi vuotanut jostakin kaukaa ja kuitenkin se säteili sairaasta itsestään.

Heti nuo kasvot nähtyäni tunsin minä outoja väreitä ruumiissani.

— Tämä on äitini! lausui vävyäni; hän on jo pitemmän aikaa sairastanut, ja Miina on häntä uskollisesti hoitanut.

— Äitisi! — Karuliina! huudahdin minä ja lankesin polvilleni vuoteen viereen, tarttuen sairaan viileään käteen. Siinä itkeä tyrskin, ett'ei tuokioon tahtonut lähteä sanaa suustani.

Vävyäni äidissä olin nyt löytänyt entisen oman Karuliinani.

— Anna minulle anteeksi, rakas Karuliina! rukoilin lopulta. — Anna anteeksi mitä olen sinua vastaan rikkonut!

— Ole rauhassa, Paavo! viihdytti minua tyyneästi sairas. — Kaikki on sovitettu: sinä olet löytänyt minut ja minä sinut — lapsissamme. Minulla on elämänilta käsissä, mutta se on sen päivän ilta, jonka laskussa sarastaa ihanampi aamu.

— Näen jo sen kajastusta otsallasi, lausuin minä.

— Olen elänyt Jumalassa ja Jumala minussa, jatkoi hän. — Isä on kirkastanut itsensä minussa niinkuin hän oli kirkastettu Kristuksessa, vapaitten lasten esikoisessa. Me olemme Jumalan poikia ja tyttäriä, sen on Kristus ihmisille ensin julistanut. Mutta orjuudessa pilattu luonteemme estää meitä lapsenoikeutta omistamasta ja luottamuksella antaumasta sille vapaudelle, joka on Isässä. Ihmissuku ei ole kypsytynyt kuin osittain. Mutta Isän kaikkiin luotuihin ylettyvä rakkaus toteuttaa lopultakin itsensä jokaisessa!

Hänen henkeänsä rupesi ahdistamaan ja hän ryki kovasti.

Minua hämmästytti hänen selkeät ajatuksensa asioista, joista minä olin joskus vaan vilauksella aavistanut.

Vävyäni nosti minulle tuolin sängyn luo jalkapuoleen. Hän ja tyttärensä jättivät meidät kahden.

Juttelimme paljon uskonnon-asioista myöhäiseen yöhön asti. Minä kertoelin peittelemättä kirjavan elämäni vaiheet — lapseni haaksirikkoa en hentonut kertoa.

Karuliinakin kertoi lyhyeen ja katkonaisesti, miten oli Puhoksen tehtaalla palvellessaan joutunut naimisiin tehtaan sepän kanssa. Siitä aviosta oli syntynyt yksi ainoa poikalapsi. Sitä kouluttaakseen olivat lähteneet etsimään työtä kaupungista ja tulleet lopulta Tampereelle. Siellä oli poika pantu kouluun. Mutta kun isä tapaturmassa kuoli konepajan rattaan väliin, niin piti pojan heittää koulunkäynti kesken ja etsiä palvelusta. Niin oli hän joutunut vanhalle sahanhoitajalle apulaiseksi. Sen kuoltua uskoi sahan-omistaja paikan hänelle.

Tampereella, syvien hengellisten liikkeitten keskellä, sanoi Karuliina hengen-elämänsä suuresti kehittyneen.

Lapsiin tultaessa vakuutti hän, että kyllä Isä on toteuttava heissäkin itsensä. Jolloinkin ja jossakin se on tapahtuva, sillä Isä rakastaa yhtä rajattomasti jokaista. Hän rakastaa meissä ja meitä, koska hän asuu meissä. Sillä jokaisessa meissä asuu Jumala ja ihminen. Jumala, joka kesyttää, nostaa ja vapahtaa, ja ihminen, joka milloin villisti vastustaa Jumalan vaikutusta, milloin antautuu sille ja niin kesyytyy, vapahtuu ja kirkastuu. Mutta ainoastaan vapaa, omasta vakuutuksestansa antautuminen on Jumalan silmissä otollinen. Sillä hän ei voi tahtoa orjia, koska hän itse on kaiken vapaudessa kehittyvän elämän alku. Ainoastaan kesyyttömyys tuottaa orjuutta ja alaikäisyys sitoo. — —

Hän taukosi ja alkoi jälleen ahtaasti rykiä. Sitte hän vähän levähdettyään jatkoi:

— Vaikk'en minä ole voinut avata poikani silmiä näkemään Jumalaa, niin on sen aikanaan tekevä se elämä, joka hänessä asuu. Sillä totuus ei jätä itseänsä tappiolle, vaikka hätäntyneet huutavat. Se ei ole minun eikä jonkun toisen varassa, se on sen elämän varassa, joka hellittämättä kaikkialla pyrkii tarkoitustensa perille. Ja miksi ei voisi Jumala asua ja vaikuttaa siinäkin, missä ei häntä nähdä tai tunnusteta? Eikö niin tapahdu luonnossa? Maa ja taivaat kiitävät eteenpäin ja kehittyvät loppumatta — pysähtyisikö ihminen! Nämä muodot — — sortuvat — ja — vaihtuvat — — mutta — —

Hän oli tukehtua yskäänsä.

Minä ihmettelin sitä valoa, joka paistoi Karuliinan silmistä, mutta vielä enemmän sitä valoa, joka loisti minulle hänen sanoistaan. Ne valuivat kuin korkeimman suusta sydämmeeni ja hurmasivat minut. Ja hänen suuren uskonsa vapaus hämmästytti minua. Hän näytti niin tyyneltä, rauhalliselta ja sopusointuiselta kuin avara ikuisuus.

Mutta minä huomasin, että puhuminen oli kovin raukaissut häntä. Kiitin häntä hellästi ja jätin hänet sinä iltana hyvästi. Menin levolle.

Uni ei tullut silmääni. Koko se yö oli minulle valvomisen ja tutkimisen yö. Ihmettelin miten kummasti oli elämä minuakin ja omaisiani johtanut. Hetkisen vaan aamusella nukuin ja silloin uneksin Karuliinasta. Näin hänet kukoistavan nuorena ja kirkastettuna edessäni. Kysyin, kuinka hän niin oli muuttunut. Hän vastasi: "Olen vaihtanut muotoa; sillä vanhat ovat kadonneet ja kaikki uusiksi tulleet." Senkin jälkeen istuin vielä monena iltana Karuliinan vuoteen ääressä ja apoin, kuin janoinen hirvi lähteellä, elämän sanaa hänen suustansa. Mutta hän heikontui päivä päivältä. Yhä harvemmin jaksoi hän haastella. Päiväkaudet työskelin yhtä ja toista tarvekaluja vävylleni. Hän osoitti minulle ystävyytään runsaalla kestämisellä, ryyppitti minua ruoka-ajoilla ja tarjosi kovinkin usein iltasilla totia — silloin oli se herrastapa yleisempi kuin nyt. Se annettiin niin hyvästä sydämmestä, että oli vaikea vastustaakseni. Usein koputti hän ikkunanruutua lapsi sylissä ja kutsui minua pihalta työstä sisään ryyppyä ottamaan. Saatoinko kieltää nyt ystävyden tarjousta, kun olin niihin asti omastakin kohdastani ryyppiskelleyt? Kuitenkin tunsin siitä sisällistä tyytymättömyyttä ja levottomuutta. Silloin kehoitin sieluani: "Syö, juo ja riemuitse! Nyt on sinulla ilon ja kiitoksen syytä, kun siunaus vuotaa ylitsesi."

Samassa vilahti kirkastettu Karuliina mieleeni ja entinen outo virtaus väräytti minua.

Tunsin että olin sittenkin vielä orja rukka. Ihmisten tähden ja ainoastaan ihmisten tähden olin taikka en ollut sitä tai tätä. Häpesin itseäni.

Yhtenä iltana istuin vävyäni seurassa totilasluona. Silloin teki mieleni koskettamaan hänen sisällistä elämäänsä.

Tiesin että hän oli lukenut paljon ja monenmoisia kirjoja. Olihan hänellä koko iso kirjasto ja siellä vieraskielisiäkin kirjoja. Sahan työväellekin näytti lainailevan kirjojaan ja sanomalehtiään. Näkyikin väki hyvin hänestä pitävän. Eräs työmies nimitti häntä "jumalattoman hyväksi mieheksi". Sen vuoksi olin vielä uteliaampi ja kysyin mitä hän Jumalasta ajattelee.

— Mitä ajattelisit siitä, josta en ole vakuutettu onko hän olemassakaan, vastasi hän minulle suoraan ja teeskentelemättä.

— Olemassakaan? kummastelin minä, sillä sellaista vastausta en odottanut.

Hän ei sanonut itsellään olevan mitään kokemusta Jumalasta.

Minä muistutin, että häntä oli lapsuudessa opetettu. Mutta hän sanoi lapsena kuulleen paljonkin kaikenlaista, jota myöhemmin on ruvennut epäilemään, onko se perustettua totta. Lapsena sanoi uskoneensa peikkojakin, mutt'ei nyt. Paljon muka uskotaan semmoista, jota peljätään tai toivotaan. Työväki soisi huomiseksi kaunista ilmaa ja kun joku sitä ennustaa, niin uskovat ja tulevat oikein hyvälle mielin. Kuitenkin voipi huomenna sataa.

Minä huomautin hänen äitinsä uskoa. Hän sanoi, että äiti kyllä voipi uskoa mitä hän pitää totena, mutta hän on äidiltään oppinut ennen kaikkia rakastamaan totuutta eikä sen vuoksi voi valhetella tai tunnustaa toista kuin uskoo. — Rehellinen mies tahdon olla, olkoon Jumala olemassa taikk'ei, vakuutti hän.

Minä kysyin kuinka hän voi käsittää äitinsä mielenrauhaa ilman Jumalaa. Hän viittasi ulos ja sanoi, että sahan alipuolella on suvanto hyvin rauhallinen, vaikka ylipuolella vesi vaahtoa ja kohisee. Molemmat ovat luontoa. Selitti, että hänen äitinsä on luonnostaan sopusointuinen niinkuin joku on luonnostaan musiikin ihminen, taikka muu taitaja.

Minä sanoin, ett'en ymmärrä suuresti taitajojta, mutta Jumalaan uskon ja se usko on tehnyt ihmeitä villissäkin ja kesyttömissä luonteissa, muuttanut sudet lampaiksi.

Hän löysi siihenkin selityksensä ja sanoi, että niin tekevät useat muutkin henkiset liikkeet, kun ne vaan ovat yhtä sydämmen käsitettäviä kuin uskonnolliset. Sanoi niiden viihdyttävän raakoja intohimoja taikka oikeastaan hienontavan niitä jalommiksi kiihkoiksi.

Minä myönsin, että mahtaa vaikuttaa Jumala muissakin henkisissä liikkeissä kuin uskonnollisissa. Olinhan tuota luullut minäkin huomanneeni. Eikö liekin koko elämä uskontoa, arvelin. Lieneväthän kaikki tuulet ja virrat samoissa käsissä.

— Jos lienevätkin, myöntyi Martti. Mutta sanoi vaikeaksi kiistellä semmoisista asioista, joissa ihmiset noudattavat enemmän lapsuudessa perittyjä tai elämän tapausten kasvattamia tunteitaan kuin selvää järkeään ja vakuutustaan.

Minä huomautin, että hänen äitinsä oli lapsuutensa kannalta kehittynyt etäälle ja korkealle.

Hän ei sitä kieltänyt, mutta sanoi, että uskovaiset sairastavat itämaista maailmankammosa ja sitten mielitelevät itseään sillä, että pysyvät hyvinä suljetussa elämässään. Astukoot todelliseen elämään ja parantakoot siellä jotakin, jos voivat.

— Maailma on tuli, vaarallinen leikkikalua, muistutin minä.

Martti sanoi, että kaikki luonnonvoimat ovat vaarallisia, jollei pyritä niihin tutustumaan ja niitä oikein käyttämään. Samoin on maailmakin.

Minä kysyin sitten, kuinka hän oli tullut siihen kokemukseen, ett'ei Jumalaa olisikaan.

Hän sanoi perineensä äidiltään hellän ja herkän luonteen, vaikka se oli hänessä kasvanut toisapäin. Oli kiivastunut jo lapsena pääskysen puolesta, kun varpuset olivat sen muuranneet pesään ja kiusanneet kuoliaaksi nälkään. Sanoi silloin kysyneensä, että: jos Jumala kerran on, niin miksi sallii hän tapahtua sellaista vääryyttä?

Eräänä syyspäivänä oli eksynyt hänen nelivuotias leikkiverinsa metsään. Vanhemmat sekä kylänväki olivat samana sekä seuraavana päivänä lasta ahkerasti etsineet. Mutta vasta kolmantena päivänä olivat hänet löytäneet pensaan juurelta kyyristyneenä — kuolleena viluun ja nälkään.

Sanoi ajatelleensa silloin: Miksikähän Jumala kohteli niin pientä ja hyvää poikaa niin tylästi. Martti oli leikkiveriaan hyvin rakastanut.

— Nekö todistaisivat, ett'ei Jumalaa ole? kysyin minä.

Hän myönsi, ett'ei sellaiset tapaukset sitä ehdottomasti todista, mutta ne olivat häneen vaikuttaneet syvästi ja kasvattaneet hänessä jo varhain epäilevän mielialan. Väitti, että sellainen mielentila on ainakin yhtä perustettu kuin sokea tai peritty uskontoaipumus. Minä surkuttelin väyväni. Kerroin sitten hänelle omia elämäkokemuksiani. Mutta hän hymyili niille ja arveli, että niissä on niin paljon unia ja mielikuvia, jotka voivat pettää.

Sitten kertoi hän joitakin katkeria muistoja kouluajaltaan. Sanoi luonnonkiihkonsa ja satunnaisen syrjävaikutuksen kautta eksyneensä johonkin raiskaan, josta omatunto ei edeltäpäin selvään varoittanut eikä ollut siitä vanhemmiltakaan mitään ohjetta kuullut — kun on muka kristillistä pitää luonnollisia asioita pimeässä. Kun oli siitä eksymyksestään selvinnyt, oli mieli kuitenkin jäänyt pitkäksi aikaa synkäksi ja katkeraksi.

Isänsä tapaturmaisen kuolemankin sanoi itseensä vaikuttaneen aivan toista kuin äitiinsä.

— Tunnen sitä paitsi likeltä muitakin kuin omia kokemuksiani, lisäsi hän.

Sitä sanoessaan katsoi hän minua niin pitkään, että hämmennyin. Hänkin painoi silmänsä alas. Olen jäänyt siihen luuloon, että hän ja tyttärensä tunsivat toistensa kohtalot.

— Jos Jumala on, pitäisi hänen olla hyvä ja oikea, taikka hän on olematon, jatkoi Martti. Sanoi luonnossa ja elämässä olevan paljon satunnaisia oikkuja; yhtä ja toista siellä välinpitämättä ruhjotaan, vai vaikka muuten kaikki menee lakiensa mukaan. Jumalan sorme ei sanonut huomaavansa.

Minä jo kiivastuin ja sanoin: — Joll'et olis oma poikani, niin vihastuisin ikipäiviksi sinuun. Kysyin sitten eikö hän tunnusta, että synty ihmisessä vaikuttaa paljon pahaa, eksymisiä ja kärsimyksiä.

Hän selitti, että se mitä synniksi sanotaan on jotakin elämän kuonaa, ikäänkuin sitä nokea, jota lähtee kiitävän höyrykoneen totosta, toisesta karkeampaa, toisesta hienompaa; väärrien olojen synnyttämää tunkiota ja löyhkää; sairaan purkauksia tai kuumeisia jäsentempauksia — minäkö hänen kaikkia selityksiään muistankaan!

Ei sanonut tuntevansa muuta varsinaisesti pahaa kuin luonnon väärinajamisen ja turmelemisen.

— Mutta pahat ajatukset, himot ja halut? huomautin minä.

Hän sanoi, että ne ovat vaan jäännöksiä kesyttömästä eläimestä niinkuin pitkät kynnetkin ja torohampaat, mutta häviävät paljoa myöhemmin.

En voinut enään jatkaa. Pahoittelin, että olin alkanutkaan koko kiistaa.

Kysyin lopulta:

— Mitä sinä oikeastaan uskot, rakas vävyeni? Uskotko edes tulevaista elämääkään?

— Eikö pitäne vanha lause paikkaansa, että totuus perii maan, kenellä se olkoonkin, tunnusti hän. Muuten sanoi ajattelevansa elää ihmisiksi, tulkoon mitä tuleekin. — Tulevaisuutta en minä pysty kopeloimaan, lisäsi lopuksi.

Siihen se keskustelu päättyi, kun tyttäreni tuli kutsumaan iltaselle. Askareiltaan oli hän vaan välimiten joutanut seuraamaan kiistaamme. Vaimoni jäi vielä sairaan luo.

Kiistan jälkeen oli mieleni kuin orrelle viskattu. Siinä se kahtaalle kellui ja kauan kesti ennenkuin löysin tasapainon ja oman itseni.

Yhtä paljon hämmästytti minua vävyeni uskottomuus kuin hänen äitinsä suuri usko. Ainoastaan Karuliinan vakuutus siitä, että Jumala työskelee ja voittaa lopulta jokaisessa, lohdutti minua. Kuitenkin halusin vielä päästä selville tyttäreni tilasta. Senvuoksi kysyin pöydässä istuessamme oliko hänkin samaa mieltä kuin miehensä.

Hän sanoi itsellään olevan ne uskonnolliset tunteet ja käsitykset, jotka kodista oli perinyt. Mutta hän lisäsi surullisesti: — Mitä olen ollut siitä parempi!

— Uskon asia onkin tehdä autuaaksi eikä paremmaksi! ivasi hänen miehensä.

Se koski minua syvästi. Tunsin mielipahoikseni, ett'en ollut itsekään elämässäni parantunut; olinhan vaan kokenut käydä heikkoa sotaa pahaa vastaan. Mutta sitäkin niinkuin orja: milloin ihmisten tähden, milloin kadotusta peljäten, milloin autuuteen ihastuneena; harvoin rakkaudesta hyvään, oikeaan ja lähimmäisiini. Moni, joka ei koreile uskollaan, on voinut elää Jumalan silmissä paremmin kuin minä.

Sittemmin mietiskelin, että eikö lie sekin uskoa, kun luottaa siihen mikä alkusin on Jumalasta: oikeus, hyvyys, ihmisrakkaus, puhtaus, rehellisyys — eikö lie sekin uskoa, kun niille antautuu?

Mutta minun luonteeni vaan ei tyytynyt siihen: se tarvitsi olennollisen Jumalan, joka kaikissa elää ja vaikuttaa. Ja kun sitä kaipaam ja tarvitsen, niin sitä uskon.

* * * * *

Vaimoni ja tyttäreni olivat jo monta yötä vuorotellen valvoneet Karuliinan vuoteen ääressä. Sairas oli jo muutamia vuorokausia ollut puhumatonna.

Yhtenä kirkkaana kesä-aamuna Juhannuksen edellä kohtasi vävyeni minua vesissä silmin. Hän puristi kättäni ja sanoi:

— Niin mielelläni tahtoisin nyt uskoa, että äitini vielä elää — hän on nyt mennyt!

Minä ymmärsin enkä voinut puhua mitään.

Karuliina oli jättänyt viimeiset jäähyväisensä.

Äänetön suru ja hiljaisuus vallitsi sen päivää koko talossa. Näytti kuin mielet olisivat hetkeksi lähteneet saattamaan mennyttä matkalle. Ei kukaan hiiskunut ensi päivänä vainajasta mitään. Ainoastaan luonto piti puhetta.

Kosken partaalla lauloivat linnut niin heleästi ja vireästi. Nuori ruoho ja pihkaiset lehdet lemusivat raitista henkeään puhtaasen aamuilmaan. Se oli uhkuava sikiämisen ja syntymisen hetki. Eikä väsynyt koskikaan työssään: niskaltaan pudotteli se ahkerasti pölkkyjä alas sahan suuhun. Siellä ne muuttivat muotoaan niin, että syntyivät kirkkaiksi laudoiksi. Näytti kuin olisi aurinkokin nyt heloittanut entistä kirkkaammin. Se valaisi lautatapulit virran partailla, välkkyili koskessa, puiden lehdillä, ruohossa ja kukkasissa. Päivän paisteesta se sikiäminen ja syntyminen, uudistuminen ja vaihtuminen näytti vaan virkistyvän ja kiihtyvän. Siinä valossa aamulliset kastepisarankin höyrystivät ylös lehdiltä, että ilma tuntui tuoreelta ja pehmeältä. Sellaistakohan se elämä on: loppumatonta vaihtumista ja uudistumista?

* * * * *

Sen jälkeen en viipynyt enää kauan vävyeni luona. En ollut siellä oikein oma itseni, tahtomattanikin olin vävyeni vaikutuksen alainen. Taisi siihen olla syynä luonteeni pehmeyskin, mutta se vaivasi minua, kun olin jo tottunut omantakeiseen elämään. Toisin oli vaimoni laita: hänelle oli kylliksi onnea siinä,

että sai hoitaa tyttärensä lasta. Sinne hän jäikin vielä, mutta minä päätin pitkästä ajasta palata kotoisille työteloille, Laatokan maille.

Vävyni antoi hevosen alkutaipaleelle ja tyttäreni kyyditsi minua kappaleen matkaa. Vaikea oli erota taas omaisista, mutta vielä vaikeampi on luopua omasta itsestään; tarkoitan siitä itsestään, jonka olemisen pitää oikeutettuna.

Vaikea sitä on luopua omista vioistaankin, sen huomasiin silläkin matkalla. Viimeisestä keskievearista ostin pullon viinaa tuliaisiksi kotikylän ystäville. Ajattelin, että tuntuu niin hyvältä, kun saapi vanhojen veljien kanssa siitä ottaa ja muistella kuluneita aikoja.

Mutta minun poissa ollessani oli kotikyläni kovin muuttunut. En haasta siitä, että oli revitty maahan paljon vanhoja taloja ja rakennettu uusia, vaikka sekin oli totta. Vaan muutenkin oli siellä paljon edistytty parempaan päin. Koko kunta kiitti entistä naapuriani, kauppiasta siitä, että hän oli ruunulta toimittanut tilallisille veron-alennusta, että nyt jaksavat paremmin maata muokata. Nuori ystäväni Antti, se sama, joka tukalana hetkenä oli tarinallaan minua hillinnyt murhatyöstä, oli perustanut raittiusseuran. Nyt saarnasi hän kaikkea kesytöntä vapautta vastaan. Toiset olivat perustelleet lukuseuroja, soitto- ja laulukuntia. Muutamat olivat yhdistyneet hihhuleihin, joihin minäkin vielä itseni luin. Tarjosin siellä pullostani yhdelle ja toiselle tulinaias, mutta kukaan ei huolinut: halveksivat vaan minua. Sanoivat, että "ennen hän sotia kävi, mutta nyt hän patoja nuolee". Tarkoittivat, että ennen muitakin viinasta varoitin, mutta nyt sitä itse nielin.

Niin kovin kävi häpeäkseeni, että vein pulloni piiloon. En sentään viskannut viljaa maahan, vaan lopetin sen harmissani yksin.

Se oli viimeinen viinapullo, jonka olen elämässäni tyhjentänyt — siitä on jo vuosia.

Mutta hihhulien seuraan en ollut sittenkään otollinen. Mieleni oli niin paljon entisestään muuttunut; taisi olla väljentynyt ja vapaantunut. Käsitin Jumalaa, maailmaa, elämää ja ihmisiä toisin kuin ennen. Minä selitin kerran seurassa, että koko elämä on uskontoa: väärää, jos luotamme vääryyteen, oikeaa, jos antaamme oikealle ja hyvälle; — kaikki rehellinen työ ja toimi on Jumalan palvelusta; — jokainen oikea ja totuuteen pyrkivä ajatus on jumalinen ajatus; — jokainen mieli, joka vihaa pahuutta ja vääryyttä, mutta rakastaa hyvyyttä ja oikeutta, on jumalinen mieli; koska kaikkia näitä ainoastaan Jumala ihmisessä vaikuttaa.

Mutta se puhe ei miellyttänyt hihhulien johtajia. He ärtyivät pahasti ja tuomitsivat minut Jumalan hylkiöksi niinkuin minäkin ennen olin muita tuominnut.

Varmaankin he olisivat tehneet toisin, jos olisivat käsittäneet toisin. Mutta velikään ei voi veljeänsä jollakin äkkitempauksella nostaa. Siihen näyttää tarvittavan aikaa ja tietoa, kokemusta ja taisteluja. Niitä antaa elämä. Eikä sekään vie kaikkia yhtä pitkälle, vaan kukin näkyy saavuttavan oman mittansa.

Olen silmäellyt elämäni jälkiä toisinaan. Näen siellä joukon harharetkiä, pimeitä paikkoja ja ryöpeitä myrskyjä; näen harvoja valoisiakin kohtia. Myrskyt ovat vähittäin asettuneet ja tynempi vaellus on alkanut. Toisinaan sentään, kun tutkin itseäni ja tätä vääristettyä maailmaa, nousevat mielessäni epätoivon ja epäilyksen hyökylaineet — ne mahtavat kuulua elämään. Lohduttavaiset näyt eivät ole enää palanneet. Minun pitää uskoa ja toivoa näkymättömiin. Ainoakin erikois-onneni, joka aina oli sydämmeni omistanut, riistettiin minulta. Pari vuotta sen jälkeen kuin olin lähtenyt vävyni luota, toi posti eräänä päivänä sanoman tyttäreni kuolemasta. Toinen lapsivuode lopetti hänet. Niin viimeinen syvä leikkaus tehtiin minussa.

Mielin murretuin tuli vaimonikin sen jälkeen kotiin.

Olen nyt kuin junasta koti-asemalleen pysähtynyt matkustaja, joka odottaa noutajaansa. Vanhat seurukset ovat minusta jääneet ja uusiin olen ehkä liian iäkäs, vaikka näen mielelläni, kuinka nuoret rientävät. Näyttävähän ne henkisetkin kulkuneuvot parantuvan.

Olisinko niin iäkäskään, jollei olis terveyteni murtunut. Mutta tuota kirkkomäkeä noustessani ahdistaa rintaani ja tuntuu kuin siellä olis jotakin särkynyt. Kuitenkaan en tahdo näkyä raihnaiselta, vaan ponnistan voimiani ja astun aina reippaasti.

Jääneekö minulle tämän kerrottua muuta tekemistä kuin höyläellä ja kesyttää puuta vähän hienommaksi — kunnia sillekin työlle!

Eikö liekin maailma vaan suuri ja ankara kesytyslaitos, eikö lie.

KUVAUKSIA

LINNUN POIKA.

Ystävänä perheineen oli odotettavissa maalle Puruveden rannalle. Parin päivän kuluttua piti heidän jo saapua. Heillä oli pieni, kolmivuotias tyttönen, koko perheen keskus, jolle jokainen säteili ja josta riitti iloa jokaiselle. Joskus suruakin. Sellaiset lapset ovat kaikille niin mieluisia, että heitä huvittaakseen tekisi vaikka mitä — huolimatta niin paljon heidän oikeasta hyödystään. Huvittavampi on heitä huvittaa kuin hyödyttää.

Yhtenä iltapuolena heinäkuun alussa, kun yksin Tuunaansaaren valtamaantietä kävelin, mietin mielessäni millä sitä lasta nyt voisin ensityöksi ilahuttaa, kun se tänne maalle tulee; jotain pitäisi keksiä. Niin etenin jo kilometrin päähän talosta, kun yht'äkkiä pieni lintu tienohessa siipiään räpytteli. Ihmeen naasti, sileä, monivärinen, viehättävän soma.

Heti siinä tuokiassa minun poikamainen saaliinhimoni heräsi. Minun piti se turvaton saavuttaa, sitä ihailta, silittää ja hyväillä.

Minä takaa ajamaan. Ja lintu pakeni koko voimastaan. Mutta hento oli vielä lapsen siipi — minä saavutin sen.

Sen käsissäni räpytellessä minä tunsin sääliä, tunsin tekeväni pahasti, kun riistin pieneltä elämän alkajalta vapauden. Mutta samassa puolsin tekoani sillä, että nyt pikku lintu voipi pientä kaupunkilaistyttöä ilahuttaa. Tyttö kovin siihen mielistyisi, oppisi rakastamaan pikkulintuja. Sitte päästettäisiin se taas vapaaksi, eihän lintu siitä pahenisi; huvittaisi vaan ihmisiä, varsinkin sitä lasta.

Johtui kyllä mieleeni, ettei äitini, minun lasna ollessani, sallinut metsälintujen poikia kotiin tuoda, vaan toimitti minut kerrankin viemään kyyhkynpojat takaisin niiden metsäpesään. Mutta tämä lintu nyt oli niin perin soma ja olihan tarkoitus ainoastaan pariksi päivää — ja sitten lapsen vuoksi.

Olin melkein kuumana kiihkostani. Ja pitikö minun lintuseni, kerta saavutettuani, heti irti päästää!

Kahden kourani välissä minä sitä koetin pidellä niin hellästi kuin osasin. Mutta se vapisi ja läähätti pelosta; nokka ammollaan se tarkasteli ympärilleen ikäänkuin miettien pelastuskeinoa ja sitte taas teki ponnistuksen vapautuakseen. Silloin piti minun sen tilaa pienentää. Hädissään se nyt purikin minun sormiani, mutta heikosti puree pieni. Vähän väliä se yritti pois pyrhtää, mutta turhaan, mahdotonta — olinhan minä jättiläinen ja lintunen vaan pieni keri, kokematon sen lisäksi.

Minusta tuntui kuin se olisi suonut minun käteni väsyvän ja höltyvän tai jalkani kompastuvan, että siinä vahingossa sitten pääsisi vapaaksi. — Oma syyni, jos hän niin toivotti.

Ilta alkoikin pimetä, että helposti olisin voinut kompastua, varsinkin kun kaiken tietä pidin silmällä saalistani.

Kuinka puhtaana ja virkeänä se olikin säilynyt siellä vapaudessaan; kuinka hieno sen ruskea rinta, tuhkanharmaa päälaki, vanilin kihtava niska, sinervät sivut sekä mustan- ja valkeankirjavat siivet ja pyrstö! Varmaankin lapsia sen ystävällisen linnun, joka meille ensimmäisinä lupaavaa kevättä laulaa, toivoa, iloa ja tointa herättää. Näinkö piti minun hänen perilliselleen palkita?

Mutta enhän tahdo sitä vangita kuin vaan pariksi päivää, sen verran vaan, että pikku lapsikin oppisi tuntemaan millaisia lintuja Suomessa kasvaa — sitte päästetään vapaaksi. Eikä tiedä kuinka pian se uusiin oloihin tottuu. Ehkä hyvinkin mielistyy ja jääpi ainiaksi.

Taloa lähetessäni käteni kuumenivat ja lintu läähätti yhä tuskallisemmin. Päästäkseni sen tilaa ajattelemaasta kuvittelin minä miten sille tulee hausempi häkissä ja kuinka sen sopisi siitäkin iloita, jopa ylpeilläkin, että voipi huvittaa tuota pientä kaupunkilaista prinsessaa — mikä lohdutus!

Tulin taloon. Aluksi panin nuoren laulajan pärekoriin. Olihan siellä nyt tilavampi ja viileämpi kuin kädessäni, arvelin.

Työmies oli juuri päässyt päivätyöstään. Hänen piti nyt iltatyökseen kyhätä linnulle häkki. Hän ei kieltäytynyt, sillä työn uutuus yhtä paljon kuin lisäänsio virkisti häntä. Karkeasta rautalangasta sommitteli hän kahden laudan väliin laulajan lapselle vankilinnan. Kovin kourin työnsi hän pikku

poloisen sinne. Sille kokoeltiin siemeniä sekä kärpäsiä, kumpia vaan haluaisi; vettäkin kupposella annettiin. Se ei tahtonut mitään maistaa, oli vaan levoton ja vähän väliä juoksi pienen päänsä syvälle rautalankojen väliin. Jokaisesta liikkeestä huoneessa ja varsinkin minun likenemisestäni se aavisti itselleen vaaraa ja törmäsi urheasti rautaseiniä vastaan. Mutta kankeat rautalangat eivät kylliksi taipuneet; ne vaan puristivat pientä, kiihkeästi tykyttävää rintaa. Monesti se ei päässyt raosta omin avuin ulos eikä sisään ennenkuin autoin.

Minä painoin sen nokan veteen. Se alkoi vähin juoda. Lopulta noppi se arastellen jonkun siemenenkin. Tietysti sillä oli sekä nälkä että jano, mutta olihan sillä syytä epäillä, että maantierosvon antamat ruuatkin olivat pelkkää juonta ja kavaluutta.

Minä häpesin hänen pelkoansa ja arkuuttansa, sillä minä syvästi mielessäni tunsin, että olin ansainnut hänen epäluottamuksensa.

Tuntoani viihdyttääkseni läksin minä etsimään vangilleni enemmän ruokaa. Mutta tuokion kuluttua, kun palajan takaisin — mitä näen?

Pieni sankarini oli tahtonut millä hinnalla hyvänsä vapautua. Se oli taas tehnyt uljaan rynnäkönnön vankilan seiniä vastaan. Se oli yrittänyt päin ja jaloin avata itsellensä tien suureen luontoon. Mutta seinät olivat sille liian kovat, jotta pako ei onnistunut, ja nyt riippui se toisesta jalastansa rautahäkin seinässä, pää alaspäin. Sillä oli ollut aikaa siinä ensin reutoa ja tempoa päästäkseen irti, mutta varvas oli liian tiukasti iskeytynyt rautalangan silmukkaan, ettei lähtenytäkään siitä, vaan koski kauhean kipeästi.

Lintu rukka värisi tuskista, kunnes taintui tajuttomaksi. Nyt oli se jälleen herännyt ja näytti rauhalliselta odottaen kohtaloaan — tulkoon mikä tulee. Mitä hyvää voipi tuolta ihmiseltä odottaa, viheliäiseltä ihmiseltä, jolla ei sydäntä ole!

Ja kuitenkin minä en ollut tahtonut pahaa; luulinpa pientä lintuani rakastavanikin.

Kirvelevä pisto tunnossani riensin minä kiireesti siipinuorukaiseni avuksi. Se ei liikahtanutkaan, vaan näytti välinpitämättömältä ja ikäänkuin halveksien silmäili minua. Se oli tullut kovaksi ja uhkamieliseksi. Ei peljännyt, ei värissyt eikä pyristellyt, kun minä vapisevin käsin tuskallisesti päästin sen pikku jalan vaikeasta asennosta irti.

Tuntui kuin olisi se minulta levollisesti, vaikka nuhtelevasti, kysynyt:

— Mitä kidutusta minulle nyt mietit?

Miten pörröinen, surkea ja likaisen näköinen se nyt oli!

Kenelle iloksi? —

Tunnonvaivoiksi minulle.

Olisiko ehkä linnun lasta surullinen kokemus kehittänyt ja viisastuttanut. —

Ainakin araksi, varovaksi ja epäluuloiseksi ihmisiä kohtaan.

Pitkö pikku kaupunkilaistyttösen vielä minun tekoani jatkaa?

Vapaaksi, vapaaksi tahdon hänet päästää. Lennä omiesi luo suureen kotiisi, lintuseni!

Minä päästin lintuni puutarhaan omille valloilleen ja toivoin näkeväni sen ilosta hypähtelevän, jopa lentävänkin.

Mutta vaikeasti, toinen siipi lamassa, se vinona pyrki yli puutarhan lavojen metsään, isiensä valtakuntaan päin.

Se oli viallinen, raajarikko.

Sen jälkeen on minulle tuntunut tuskalliselta kuunnella kesäisen peipon laulua: se soipi valittavasti ja surullisesti — se soimaa minua.

IHMELAPSI ISÄÄNSÄ.

Halki ruohoisen pihamaan astui piikatyttö asuintuvasta aittaan kello 8 alkukesäkuun iltapäivällä. Kaupunkilaislapsia leikki siinä hietäläjässä.

— Koko sunnuntaipäivä on kulunut eikä missään tullut käydyksi, päivitteli tyttö omia aikojaan.

Hän ikävöi sitä yhtä, sitä tuntematonta onneansa. Vilkas, valkokulmainen työmies istui aitan portailla — hänkin oli kaiken päivää ikävöinyt.

— Minä olen hyvilläni, että päivä lopultakin on kulunut. Vaikk' olenkin täällä sukulaisissa työssä, niin aina jo edeltä käsin pelkään sunnuntaita.

— Miksi sitä niin pelkätte? kysyin minä, tarttuen puheeseen.

Mies siirtyi sivulleni tuvan portaalle istumaan ja kertoi:

— Seitsemän vuotta olin naimisissa ennenkuin sain lapsen, pikku Elvini. Nyt se on minulle niin rakas, että kotona hänen luonansa olen onnellisin ihminen. Puolenkolmatta vuotisen herttaisen sinisilmäni lepperrellessä tuntuvat minulle lepopäivät suloiselta jumalanpalvelukselta. Hän on nyt sellainen, ettei lapsi voi paremmaksi tulla: valkea kuin puhtaus ja älykäs kuin ihme; välisti tulinen niinkuin minäkin, lukee Isämeidät ja Herransiunaukset jo ulkoa, tahtoo alati oppia.

— Taitaa olla isänsä näköinen sekä luontoinen, kysyin minä.

— Niin onkin, hän on kokonaan minun, myönsi mies. — Kolmivuotisena olin minäkin ensi kerran kylänluvuilla. Rovasti kysyi, osasinko kirjaimia. Minä luin juoksevasti, mutta tavata en osannut.

— Eikö ollut likimailla koulua?

— Semmoinenkin olisi ollut, mutta meitä oli kahdeksan lasta ja piti ruveta pienestä pitäen ansaitsemaan — isänikin oli viinaan menevä.

— Ette sitte oppinut kirjoittamaan?

— Opin. Ollessani Savonlinnassa lehtori R:n luona renkipoikana lahjoitti hän minulle kyniä jouluksi; käski sitte poikansa kirjoittaa minulle mallikirjaimet. Enempää minulle ei opetettu. Viikon kuluessa kirjoitin yhtä kauniisti kuin opettajani.

— Mitä olisittekaan voinut oppia koulussa!

— Ilman kouluakin. Olisinhan voinut lukea vaikka kaikki maailman kirjat ja oppia itsekseni. Mutta minä jouduin juomarille veljelleni suutarin oppiin.

— Mitä sitten?

— Heikossa valossa ahdisti hän minua iltasilla ylivoimaisiin ponnistuksiin. Minä kadotin näköni ja sen ohessa sain hirveän päänsyöjän kauhean porotuksen vasempaan ohimoon. Juoksin kaikki lääkärit, ei apua. Lopulta Joroisselän rannalla eräs vanha sairaanhoitaja minut paransi. Se oli ihme eukko. En ole koskaan ketään semmoista tavannut. Jotakin kirkasta se kaatoi kämmenelleen, sillä kasteli päätäni, sitte kaaputteli. Lopuksi puserti päätäni ja lausui: "Kolottakoon nyt kiviä ja kantoja, vaan ei tätä päätä!" — Siihen se särky jäi.

— Siniset silmännekin näyttävät nyt kirkkailta.

— Lääkäri onkin luvannut, että näköni vielä selkenee. Karkeita töitä olen jo voinut tehdä, jopa kirjoittaakin ja yksityiskirjaimia nähdä, mutta rivissä ne hämmentyvät toisiinsa.

Minä näen kuitenkin suloisen lapseni. Mikä ihmelapsi! Viikolla viepi työ ajatukseni, mutta pyhinä, kun en usein voi käydä hänen luonaan 25 kilometrin päässä enkä kuunnella hänen juttujaan, ikävöin ja muistelen aamusta iltaan.

Sitte kun milloin käyn kotona, livertelee se minulle kuin kotipääskynen pienimmätkin asiansa; kaikki minun kaipuuni se huomaa sanomattani ja koettaa mielikseni tehdä, paremmin kuin kohteliain aik'ihminen. Ja kun lähden kotoa, seuraa hän minua pitkät matkat äitineen yhä lepperellen. Arvaattehan millainen siunaus sellainen lapsi on vanhemmilleen. Rakkauteni häneen on minun jumalanpalvelukseni. Eikä työ hänen tähtensä tunnu raskaalta. Tuonne Puruveden kultaisen selän taakse, minne nyt aurinko laskee, painuvat iltasilla minunkin sydämeni ajatukset, perheeni luokse. Kunpa vaan lapseni aik'ihmisenäkin tulisi onnellisemmaksi kuin minä! Mutta sitä aikaa minä tuskin näen.

— Kuinka vanha sitten jo olette?

— Kolmekymmentäkuusi.

— Sekö nyt ikä! — Nuori poikahan te vasta olette. — Tosiaankin odotin ainakin viisikymmentä, sillä niin ryppyotsalta ja vanhalta hän näytti.

— Niin, meidän suvussa ei eletä vanhoiksi, tavallisesti neljäkymmentäviisi tai viisikymmentä. Kypsytään varhain ja vanhetutaan aikaisin.

Seuraavana sunnuntaina tuotiin ihmelapsi isäänsä ja vanhuksiaan katsomaan. Sitä otettiin vastaan hellästi ja huomaavasti, joka ei ole tavallista. Hevosella kuljetti isoäiti Elviä ympäristöjä ihaillemaan. Kaikki se pieni huomasi, kaikkia se kyseli ja kaikkia sille selitettiin.

Sunnuntain kuluessa se näki talossa kesäileviä kaupunkilaislapsia, kuinka ne olivat kauniisti puettuja, mutta Elviä ei päästetty niiden luo — se koski kovasti pientä maalaista.

Herra sieltä talon puolelta tuli työmiehen lasta tervehtimään ja toi sille namuja. Sitä hän ei unhottanut. Vielä pari päivää jälkeen osoitti hän isälleen kuka herra oli antanut hänellekin kättä. Kunpa nuo kaupunkilaislapset olisivat ymmärtäneet, kuinka hyvillään pieni maalaistyttö olisi ollut heidän seurastansa!

Valkoinen Elvi oli sirotekoinen, arkahermoinen kuin vanhan hienostuneen suvun jälkeläinen; vaikutuksille herkkä, sillä mieluinen tai epämieluinen liikuttivat häntä helposti; outo tai vastenmielinen rypistytti ehdottomasti hänen pieniä otsakulmiaan. Kuitenkaan ei hänen lahjakas sukunsa ollut kulunut kulttuurin palveluksessa, jollei siihen alkohoolia lueta.

Kuinka paljon se pikku Elvi vielä ennättää kärsiä lyhyessäkin elämässään; sillä enemmistö ei käsitä, että köyhänkin lapsi voipi olla hienotunteinen!

9/6 1901.

KIRJOITELMIA

AJATELMIA.

Millainen käsityksemme ihmisestä, senmukaiset ihanteemme.

* * * * *

Raamattu on verrattava metsään, jossa on kaiken kokoisia puita, jotta jokainen siellä tapaa oman korkeutensa. Raamatussakin on jokaiselle ihmisen kehitysasteelle elämää herättävä syntysanansa. Senvuoksi tästä uskontojen kirjasta mitä erilaisimmat uskonlahkot löytävät kulmakivensä ja rakennusaineensa.

1893.

* * * * *

Aasia on nainen, Eurooppa mies. Aasia on pyrkinyt yksilöisyyttä ihmisessä hävittämään, Eurooppa sitä kehittämään. Tulevaisuus on näyttävä, että nämä kaksi toistansa täydentävät.

* * * * *

Aasian kansat ovat luoneet ajatusten ja uniien uskontoja, joita temppelien hämärissä ja viikunapuitten varjoissa toteutetaan. Tekojen uskonnot syntyvät ja kehittyvät länsimaissa. Niitä toteutetaan käytöllisen elämän suuressa temppelessä. Sitä varten kansojen on itsenäistytettävä uskontojen kehittäminen

raamattujen kaavoista niinkuin ne kirjallisuutensa ovat antiikkisen kirjallisuuden kaavoista itsenäistyneet. Meidän pitää elävän veden lähteinä oppia elämään meistä itsestämme puhjonneita uskontoja.

1890.

* * * * *

Uskonto on ihanteitten kaaos, maailman soinnuttaminen ihmisessä. Mutta niinkuin maailma ja ihminen ovat alituisen kehityksen alaiset, niin pitää uskontojenkin, tarkoitustansa vastataksensa, oleman.

* * * * *

Olot ovat se tehdas, jossa elämä meistä itsellensä tarvekaluja valmistaa, hyviä tai huonoja, sen mukaan kuin raaka-aine sallii ja olot tarkoitustansa vastaavat.

5/12 1898.

* * * * *

Kipeät käsnät ja luonteenvammat — kummatkin kasvavat ahtaissa ja pimeissä oloissa.

28/10 1899.

* * * * *

Epävapaat olot ja materialismi kehittävät erityisiä kätyriluonteita, joita ei mitkään periaatteet sido. He vaihtavat periaatteita yhtä usein kuin isäntääkin.

25/8 1896.

* * * * *

Napoleon ensimmäinen ei suotta syntynyt villissä ja verisessä Korsikassa. Väkevät omistavat muita väkevämmin myös kansansa varjot. Yleinen maaperä on viljeltävä.

1899.

* * * * *

Lääkärit huomaavat ilmiöitä, mutta sairaat, jotka tuntevat syitä, ovat maailman parhaita parannussaarnaajia — oppikaamme heitä!

27/10 1899.

RAUHAA.

He huutavat: rauhaa, rauhaa,
Yhä heikkoa, köyhää sortaakseen,
Mut sorretun rinnassa pauhaa
Vihanmyrsky, pyrkien valloilleen.
Miss' oikeus, rakkaus valtias on,
Viha sammuu, sota on tarpeeton.

21/5 1899.

KITUVA RAKKAUS-ELÄMÄ.

Ihmiset kärsivät ääretöntä rakkauden puutetta ja siksi he palelluttavat toisiansa ja tutisevat itse vilussa. Toisilla oli lämmintä jakaa, mutta muodot ja perintöluulot ovat punonneet heidät itsekkäisyyden ahtaaseen kuoreen, joka heitä itseänsäkin kivistää. Toisten rakkaus-elämän kehittymistä ehkäisee heidän oma, katkera kurjuutensa. Joukon kehitys on vasta alempien aistinautintojen ja karkeampien intohimojen asteella. Ihanteet ovat tekoja korkeammalla, mutta tavat ja sovinnaisuus sitovat meitä kuin lasta reikätuoli, eivätkä päästä siveellistä tarmoa kasvamaan alaikäisyydestänsä itsenäiseksi toiminnaksi. Tarvitaan voimakkaita sysäyksiä edistyäksemme myöskin sisällisesti, ja onneksi elämä niitäkin hankkii.

KAIKKI KÄRSII.

Maapallon kanssa kärsit, ihminen,
 Ja sairastat kuin se; et kuollaksesi
 Enempi taikka vähempi kuin se,
 Vaan kriisien tai vaihdoksien tähden,
 Edistyäkses uusiin taivalluksiin,
 Elämän ehdoiss' uusiss', oivemmissa,
 Kuin avaruuden muutkin maailmat.

Järistys, myrsky, hallat, myrkkytuulet
 Maapallon sairautta ilmaisevat.
 Elävät kaikki voivat sairastua,
 Kaloista lintuihin ja linnuista
 Itikkaluomuksiin pienimpiin.
 Ja tammista ja palmuist' ylhäisistä
 Loiskasvihin ja sieniin alhaisiin.

Iästä huolimatta kaikki, kaikki
 Kitua, sairastua, kuolla voivat;
 Vapaako yksin olis ihminen
 Surusta, taudista ja kuolemasta?
 Hän kehityksestäkin vapaa ois
 Ja seurasta niin voisi jäädä pois.

* * * * *

Me kukin edustamme ja ilmaisemme ainoastaan eräitä ihmisluonteen puolia ja ainoastaan omaa kehitysstettämme.

* * * * *

Useimmat ihmiset eivät voi punnita asioita muuten kuin oman itsensä mukaan. Mutta kun heidän yksityiskokemuksensa on riittämätön ja luonteensa kokoonpano useinkin harvasäkeinen, niin näkökohdatkin ovat harvat ja näköala ahdas.

* * * * *

Ihmiset olisivat viisaampia kuin he ovat, jos he olisivat toisilleen myötätuntoisempia kuin he ovat, s.o. jos he toisiaan rakastaisivat. Sillä myötätuntoisuus ihmisiä kohtaan avaa meille heidän kokemuksensa ja varjelee meitä yksipuolisuudesta, johon pelkkä oma kokemus johtaa.

1899.

KAIKKI PYRKII.

Kaikki kukkaseensa pyrkii,
 Hedelmään ja — kuolemaan:
 Vesi kukkii kastehelmen,
 Kukkii pilvet taivaasen;
 Hedelmä on sadevihma,
 Kuolema jääkukkaset.

Kivi kukkii kuohuessaan
 Kuuman laavan, nostaessaan
 Suuret vuoret huippupäät.
 Nyt ne hedelminä näät.
 Mutta niiden otsapäillä
 Loistaa jäinen kuolema.

Maakin kukkii keväimissään,
 Kesissään se hedelmä.
 Talvikseen se uinuu, nukkuu,
 Kunnes taisteluunsa hukkuu,
 Jähmettyy ja kuolee pois —

Näyttää niinkuin kuollut ois.

Ruusku, perho, leivo, peura
Keväimissään kukkivat,
Kesissään ne hedelmöivät,
Syksyissäänsä kuolevat —
Ellelläkseen uusin muodoin.

Lumivuori, talvi, jää
Kuoleman on kukkia,
Lepohetken muotoja.
Mutta kuolemankin alla
Sykkii sydän, telmii työ,
Ilmenee, kun hetki lyö.

Genève 20/9 1898.

* * * * *

Ihmiset pyrkivät omiksi papeiksensa: jokainen tahtoo tuntea totuuden omassa rinnassaan.

* * * * *

Kansat pyrkivät kuninkaallisiksi kansoiksi: jokainen kansalainen tahtoo kantaa kuningaskruunua, jonka nimi on ihmisyyys.

25/2 1898

KOKO TOTUUS.

Monesti suurta, kaunista rakennusta silmäellessäni on minut tehnyt tyytymättömäksi se tunne, etten koskaan samalla kertaa voi sitä kokonaan nähdä. Mutta ympäri, ulkoa ja sisältä, kaikki tarkasteltuani, jääpi mieleeni kuitenkin kuva kokonaisuudesta: se on ehjän, taiteellisen kokonaisuuden tyydytys.

Koko totuus on koko elämä ja maailma pienineen, suurineen, sisältä ja ulkoa. Jos omistaisimme kuvan koko maailmasta, niin käsittäisimme koko totuuden, olisimme valmiita. Mutta kuka äärellinen koskaan on täysin tajunnut äärettömyyden, ollut valmis?

Halumme loppumattomuuteen tarvitsee äärettömyyttä. Mutta onnemme ei ole tulos täydellisyydestä, koko totuudesta, vaan siitä, että omistamme ehjän aiheen kokonaisuuteen.

Monaco 22/3 1899.

* * * * *

Aistillinen maailma on lähtenyt samoista käsistä kuin sekin, jota sanomme yliaistilliseksi. Se on portaina ja välittäjänä niille nautinnoille, jotka rikastuttavat elämätä. Kun alempien nautintoasteitten yli olemme kehittyneet, puhkeaa meissä uusia, sisäisiä ja ulkoaisia, jotka tekevät korkeammat nautinnot mahdollisiksi.

ALKOHOOLI.

Ihmisten tarmoa tuskin mikään on enemmän lamauttanut kuin alkohooli. Se on suurin taantumisen liittolainen ja edistyksen vihollinen. Hetkeksi se mieltä virkistää ja sivistyksen alkuasteilla se hermoja aatteelliselle työlle herkistää, mutta myöhemmin se kaiken hermotarmon löyhentää ja henkiset avut, kuin helmet Kleopatran juomaan, liuentaa.

Ei kukaan niin vähän pysty vakaumustensa puolesta taistelemaan kuin juomari, sillä hänen tarmonsansa on siihen yhtä heikko kuin tahtonsa. Hänellä ei ole voimaa seurata auktoriteettia eikä omaa vakaumustansa, siksi lyyhistyy hän kokoon molempien edessä; heikkona vaipuu hän milloin minkin tuulten ja sysäysten kätyriksi. Puolue- ja sotakuria alkohooli helpottaa, vähentäen omaa neuvokkaisuutta ja itsenäistä toimintakykyä. Kaikki ylevämmät intohimot se tappaa ja alempiakin se pystyy ainoastaan lyhyen aikaa ärsyttämään, kunnes se lopulta yksin — hävitettyjen voimien raunioilla riemuitsee. Voittaako alkohooli, niin voittaa elämellisyys.

Genève 1898.

* * * * *

Nautinnon intohimo on petollisin, työn intohimo voitollisin.

*****

Tarkastakaa elämää, niin huomaatte, että kohtuus ja säästäväisyys tukevat siveellisiä voimia ja ovat kestävään vaikutukseen kohoavien sukujen ominaisuuksia.

17/9 1899.

*****

Ota rajoitettu osa äärettömyyttä ja ihannoi se lämpimällä sielullasi aistin huomattavaan muotoon, kuitenkin säilyttäen siinä ikävöimisen äärettömyyteen, niin (tämän tehtyäsi) olet taiteilija.

1898.

*****

Taide ei ole luonnon matkimista, sillä onhan luonto semmoisenaan jo olemassa, vaan taide on luonnon jatkamista ja kehittämistä ihmishengessä; se on uuden luomista luonnon ja ihmisyyden pohjalta.

29/7 1898.

*****

Taide vastaa sitä paremmin tarkoitustansa mitä ylevämpiä tunteita, mitä korkeamman asteen intohimoja se meissä herättää ja kehittää. Toisin sanoen, mitä ylevämmät vaikuttimet taiteilijan työtä ovat johtaneet.

1898.

*****

Eivät kaikki kaksikäiset pystykävijät ihmisiä ole, vaikka siltä näyttävät.

*****

Kirjailijoilla ja taiteilijoilla olisi paljon tekemistä ihmisen luomisessa.

*****

Miksi laulella, soitella, maalaella ja veistellä — ainoastaanko huviksi? — jollemme työssämme ihmisty ja vaikuta ihmistyttävästi niihin eläimiin, joita ihmisiksi sanotaan?

SUPATUSTA.

On runoutta, joka lavertelee kuin lapsi ja herättää meissä epämääräisiä tunteita milloin minkin värisiä. Se on verrattava karjankellojen kalinaan salolla, paimenten huiluihin ja hoilotuksiin, tuulen tohinaan, laineen lipinään ja myrskyn sanattomaan sohinaan. Sen yliasteita kuvaa käen kukunta ja rastaan raksutus kaikuvin, sointuvin kielin. Ei se mitään selvää sano, ei ajatuksia anna, mutta kuulijat se tunnelmiin erivärisiin tuutii, kunkin eri kehityskannan, luonteen ja mielentilan mukaan. Se on lapsimielen supatusta lapsille — ajatusta odotellessa.

*****

Jokainen kehitys-askel sielussa edellyttää muutoksia ja kehitysprosessia ruumiissa, etenkin aivoissa. Siksi ruumiin kehityksen pysähtyessä täytyy sielunkin kehityksen hivenittäin pysähtyä ja rapistuminen alkaa, jolloin sielu valmistuu epäedullisista olosuhteistaan vapautumaan. Lohdullista on, että usein myöhemmälläkin iällä sielun tarmokas toiminta ruumista mukanaan kehittää.

1899.

ORAS.

On lapset oras meidän syksyssämme,
Siit' uusi vilja haudallemme nousee,
Jos vuoden laatu, ajan vaiheet sallii
Ja jos sit' emme jalkoihimme tallo,
Vaan suosimme ja suojelemme sitä,

Ei villiten, vaan viljellen sen tainta,
Niin aikanaan se uuden sadon antaa.

* * * * *

Näen lapsen nukkuvan — siinä maa täynnä mahdollisuuksia odottaa liikuttajaa, herättäjää, siementäjää, tuotteliaaksi tullaksensa; villikasvia ja rikkaruohoja tai viljaa ja hyviä hedelmiä kantaaksensa.

22/3 1899.

* * * * *

Jos tahdomme olla lasten kasvattajia, niin antakaamme lastenkin meitä kasvattaa.

* * * * *

Me tarvitsemme itsenäisiä luonteita, jotka jaksavat kannattaa vapautta — köynnöskasveille ei vapaus sovi.

9/5 1899.

* * * * *

Jos me olisimme yhtä itsenäisiä kuin me olemme itsepäisiä, niin harvemmin löisimme päämme seinään ja harvemmin meitä nenästä vedettäisiin.

30/10 1899.

* * * * *

Perustuksiltaan tutisee se sivistys, joka, kansasta välittämättä, erittyy omia höyheniänsä ihaillemaan. Meidän tulevaisuuden-uskomme perustukoon kaiken kansan kohoamiseen!

* * * * *

Täysi sivistystä ei ole vielä koskaan mitattu. Mutta *sivistyviä* ovat ihmiset, jotka tuntevat omia sekä ympäristönsä puutteita ja taistelevat niitä korjatakseen; *sivistyneitä* ne, jotka ovat voittaneet omat vikansa.

* * * * *

Kullakin yksilöllä luonteensa mukaan on määrätyt lait, joista sen toiminta ja kehitys ei pääse poikkeamaan.

16/12 1898.

* * * * *

Korkea tahto — korkea moraal.

* * * * *

Mikään suuri aate ei jää yhden miehen varaan eikä keksijänsä sitä koskaan ennätä perille saakka viedä.

* * * * *

Ruskea arapialainen kansallispuvussa istui Monacon kahvilassa kaupiten kotimaansa rihkamia. Villit piirteet kuvastuivat hänen kasvoissaan, sillä mikään ulkosilalaus tai sievistely ei lieventänyt niitä. Epäluuloisesti tarkasteli hän kaikkia, jotka hänet huomasivat. Mieleepi johtui syytös arapialaisten kavaluudesta. Raaka, julma, kavala. Mutta samalla ajattelin Euroopan suurkansojen politiikkaa: hienostunut ja kavala, sivistyksestään ylpeä ja itsetietoinen, mutta sittenkin julma. Kumpi on enemmän vastuunalainen häijyydestään?

22/3 1899.

* * * * *

Kavaluus valtioviisaudessa ja valtiouskonnot sen kannattajina: — ei kumma, että kansojen oikeudentunto niin hitaasti kehittyi.

*****

Pelkkä vallanperiaate on ihmisyyttä loukkaava, siis väärä. Ainoastaan oikeudenvaltikka on oikeutettu: — se palvelee ihmisyyttä.

26/10 1899.

*****

Ranskalainen vapaus on mielitekojen eikä periaatteitten vapautta. Heitä ei johda periaatteet muuta kuin satunnaisesti: silloin kuin ne osuvat yhteen heidän mielitekojensa ja intohimojensa kanssa. Niinkuin kaikkiakin romaanilaiskansoja, niin varsinkin kuohuvia ranskalaisia viskelevät vaihtelevien intohimojen aallot — siitä heidän politiikkansakin huikentelevaisuus ja epävarmuus. Periaatteellista politiikkaa harjoittavat etupäässä germaanilaiset sivistyskansat — vaikkei senvuoksi vähemmän itsestä.

28/2 1899.

*****

Itämaitten laitton mielivalta tuopi sekasortoa ja pimeyttä — sitä se on tehnyt Aasiassa; länsimaitten lainmukainen vapaus kehittää järjestystä ja valkeutta — sitä se on tehnyt Euroopassa ja Amerikassa.

Pitääkö meidän aasialaisiksi muuttua?

1899.

*****

Ainoastaan vapaus voipi ta'ata oikeuden ja totuuden voiton: siksi kaikki pimeyden vallat vapautta vainoovat. —

1899.

*****

Kohteliaisuus, huomaavaisuus, myötätuntoisuus — joko sisäisen sivistyksen taikka ulkonaisen tottumuksen tuotteita — sulostuttavat elämätä ja lieventävät sen okia ja särmiä. Meillä on useinkin sisällys, mutta laiminlyömme harjoituksilla kehittää elämässä käypiä muotoja. Me olemme silloin verrattavat semmoisiin taiteilijaluonteihin, jotka eivät kykene luomaan aatteillensa aistimin huomattavia kuvia.

1898.

*****

Kaikkialla missä elämä on voimassaan, siellä on liikkumista, kasvamista. Sillä elämisen tarkoitus on kasvava eläminen. Meidän asiamme on tehdä sen muodot niin yleviksi ja kauniiksi kuin voimme.

Helsinki 27/10 1899.

SUOMALAINEN HUONEENTAULU VANHOILLE JA NUORILLE SYDÄMEEN LUETTAVAKSI.

Sisäinen itsenäisyys.

1.

Isiltä peritty, mutta vapaa ja pakoton

Uskontosi

kehitä sydämesi syvyydestä hedelmälliseksi elämänpuuksi.

Elämän totuutta etsi.

2.

Itsenäisyys on vapautta; on kaiken vapauden emäjuuri, kehityksesi latvaan asti ylettyvä runko.

Kyntäös oma vakosi.
Auta itse itseäsi.
Nouse puuna pulskeana
Oman vartesi varassa.

3.

Niinkuin metsän muuriainen,
Yhteistä etua etsi,
Yhteiskuntasi ylennä.

Joukoin soutele sovussa
Yhteisvenhettä vesillä —
Viepi varmasti perille.

Riita tyhjän riidan vuoksi
Halvan mielen on haluja.

4.

Oikeutta tehdä koita,
Menetä tai siitä voita.
Nouse kuin jalo metalli
Oman arvosi tasalle.

Mieltä heikkojen hyvitä,
Kohota kovaosaista.
Mies ylennä, nainen nosta
Silloin ihminen yleni.

5.

Laki on oikeuden sormi,
Sivistyksen siltavahti:
Suosi Suomesi lakia,
Suomen itse säätämätä.

Kruunu Suomen yhteishengen,
Kehys kansamme elämän,
Suomen on valtiorakennus: —
Sitä varjele, varusta,
Sen kera kehity itse.
Ylin arvo sille anna,
Yhteis-onnemme talolle.

6.

Lait horjuvat hyvätkin,
Jollei valvo vartiasto:
Omantuntos ohjausta
Nouda notkoissa elämän.
Siin' on porras poikki kuilun,
Silta vaarojen välissä —
Ei se katkea kävellen.

Mitä on ihmisen avuja,
Kansalaisen kunniata,
Hoida kansasi hyväksi,
Kuin parasta pylvästä
Jalon temppelin tueksi.

Pidä puhtaus pyhänä.
Rakastaos raittiutta.
Siinä on sukusi voima.
Viina heikot vierittääpi
Porraspuun alimman alle.

7.

Opin ahjoja sytytä,
Vaali kansasi valoa.

Suomen taide ja runotar
Päästä, niinkuin päivänpaiste,
Kotisi kukittajaksi.
Suven, talven tallatessa
Ei ne kukkaset katoa.

8.

Vallan vaihto tuulen vaihto.
Valtiot vahakuvina
Kukistuvat kukkuloilta.
Mutta muita sortamatta
Suomalaista itseäsi
Sinä säilytä lujana,
Honkana hyväskuisna:
Siit' on hyöty ja hedelmä
Ihmiskunnankin iloksi.

Äidinkieltäsi rakasta.
Siin' on kansasi elämä,
Sinunkin sydämes kannel:
Siitä uudistu, ylene,
Soita, kaitse kanneltasi.

9.

Kotisi ja maasi muista.
Sinne juuresi sitele,
Työsi tähkät sinne siirrä.
Mikä on kutsu kansallasi,
Siitä sullakin osasi.

10.

Sydämesi päivä päästä
Itsekkyuden kytkeistä
Hyvän tahtosi tuleksi.
Kevät-auringon valona
Pahan vallan hirmut poista.
Intosi revontulilla
Lumet pohjolan lumoa.

Vaadi valta oikeudelle,
Rauha työn edistykselle.
Vihi veljeys, valistus
Vapautehen vieretysten,
Sankar'aikojen tuloksi.

TEAATTERIN JOHDOSTA.

Osa pitemmästä.

Muutamit kirjailijat sanovat, että runomittaisen runouden aika on mennyt; toiset taas, että näytelmän ja teatterin aika on ohi menossa. Nyt olisi elämisen oikeus ainoastaan suoranaisella runoudella ja musiikilla. Tuollaiset väitteet sisältävät samaa kuin että luonnon muotoja synnyttävä voima muutamilla tahoilla olisi kokonaan väsynyt ja tyrehtynyt, että luonnon sääntöperäiset aaltoilut eli rytmit etupäässä ihmisessä, mutta miksei muuallakin luonnossa, olisivat aivan taukoamaisillaan — ihmiskunnan väsymisen oireita. Sillä eihän ole kysymys jonkun tarpeettomaksi käyneen elimen kuihtumisesta, vaan häviävästä luonnonvoimasta. Eikö ihminen enää nauttisi rytmillisestä tanssista enemmän kuin rytmillisestä runoudestakaan? Vanhuuden merkkiä. Näytelmätaiteesta puhuaksemme, ihmisestä sammuisi ilo ja halu luoda näyttöelämän muodossa kuvia luonnosta ja elämästä sekä kutoa aatteita ja käsitteitä näiden kuvien kehiin. Ihmisluonto lakkaisi näitä viljelyksen kukkia tuottamasta ja toiset väsyisivät niitä ihailemaan.

Yleisön silmä tekisi tässä suhteessa työlakon, ettei yhdessä korvan kanssa enää vastaanottaisi tuollaisia vaikutuksia. Korva antautuisi yksinomaan musiikille ja silmä sirkkusnäyttäjille; parhaimmalla tapauksella varieteelle.

Kun joskus on pitemmän aikaa oikein tyyntä, niin on turha luulla, ettei sitte enää koskaan tuulisi tai aaltoilisi. Jos ihmiset hetkeksi ovat pelkkää korvaa, ei se todista sentään, että he olisivat lakanneet sen jälkeen kerrassaan silmää käyttämästä ja päin vastoin. Mikä nyt on ylinnä, se voipi lähimmässä tulevaisuudessa painua alas ja alin kohta ylenee. Kaikki on ohi menevää, mutta myöskin aina uusissa muodoissa palajavaa. Se on luonnon ja elämän väsymätöntä menoa.

Mutta meillä on nyt taantumisen aika: uskonnollisen ja valtiollisen ahdasmielisyyden, sotilasvallan ja sirkkustaiteen, musiikin ja kuvaavien taiteitten aika. Ei mitään epävapaita oloissa ahtaammin kuurnita kuin julkista sanaa, kirjallisuus ja näyttämö siihen luettuina. Kirkot ja hallitsijat kilvoittelevat sanaa kuristaessaan. Ja nuo suuren joukon paimenet rientävät tuomitsemaan jokaisen uuden kirjallisen ilmiön jumalattomaksi. Lauma pelkää tätä auktoriteettiensa tuomiota ja kääntää vanhurskaan selkänsä kaikelle taiteen sanalle. Silloin vielä kuvaavat taiteet, joista vaan pieni sivistynyt yleisö näihin asti on voinut nauttia, nostavat edistyksen ja henkisen vireyden viiriä. Samalla aikaa sulaa kahlittu sana tunteen ahjossa rajattomiksi sävelvirroiksi, jotka musiikissa kuohuvat ihmiskunnan tarkoituksiperiä ja ihanteita kohti. Sitä paremmin ne pääsevät julki mitä vähemmän niissäkin on vapaata ja elinvoimaista sanaa.

Mutta miten ajat vaihtelevatkin, ei toki henkiseen työhön heränneessä kansassa sanantaiteenkaan työpajoissa kokonaan tuli sammu. Aina sieltä sentään säkenet säihkyvät ja vasaran pauketta kuuluu. Ja tähän maahan kerran istutettu taiteen laji ei voi enää arinoitaan myöten hävitä, vaikkapa kylmät viimat ja katovuodet sen kohoamista hidastuttavatkin. Vaikka luonnonsuhteet ovatkin kolkot, niin ainahan toki sydämien maaperä viljelyksen ja kovan työn kautta vähittäin lämpiää ja taiteen kautta taiteelle pehmiää. Sitä uskomme suomalaisen näytelmätaiteenkin pääpesästä, suomalaisesta teatterista.

Jos nyt se luonnottomuus olisikin totta, että näytelmätaide vanhoissa sivistysmaissa olisi vanhettunut, niin ei mikään taide voi olla meidän nuorena kansassa lakannut. Mehän emme ole vielä eläneet niitä jaksoja läpi, joiden jälkeen vanhetutaan. Jokaisella pyrintöuralla ja siis taiteessakin täytyy meillä elämän lakien välttämättömyydellä ilmestyä nuoruutta, tuoreutta ja avomielisyyttä. Se on nuorukaisluonnetta. Mikä on tälle vierasta, se ilmaisee poikkeuksellista väsähtymistä tai sairasta ahdas-uskoisuutta, joka liikkuu kulkutautina ja synnyttää pikkuvanhoja, kutistaen ihmiset kääpiöiksi. Päinvastoin kuin heidän pitäisi laajeta ja kasvaa.

Suomalainen teatteri, semmoisena kuin se nykyisen johtajansa ja perustajansa hoidossa on työskellyt, on kaiken aikaa jaloimmalla tavalla pyrkinyt suomalaisessa kansallishengessä kehittämään koko ihmistä. Sitä varten on se näyttämöltänsä tulkinnut maailman kirjallisuuden parhaita mestareita sekä entiseltä että nykyajalta. Sillä tavoin on se edes osapuilleen onnistunut häättämään sitä ahdassieluisuutta, jota pienet ja ahtaat olot pyrkivät kasvattamaan. Samalla kuin se on avannut meille ihmiskunnan rikkaan aatemaailman sisällystä, on se taikasauvallaan puhkaissut meille lähteitä, jotka kostuttavat kansallista viljelystyötämme. Taidehan auttaa meitä laajenemaan elinkeinoilijoista ihmisiksi.

Eikä siinä kyllin, vaan suomenkieli, koko kansallisen olemisen välttämätön ehto, on tarvinnut ja tarvitsee eteenkin päin suomalaisen teatterin hoitoa ja viljelyä. Paitsi että teatteri kehittää käytännöllistä seurakieltä, on sillä vielä suurempi ja vielä pysyväisempi merkitys näytelmäkirjallisuuden kehoittavana kasvattajana ja kotina. Siten auttaa se meitä tuntemaan kansallista sisällystämme — ja itsetunteminen on samalla itsekasvatusta — vieläpä ehkä jättämään ihmiskunnalle ja jälkimaailmallekin pysyväisiä kuvia omasta olemuksestamme.

Mutta yhä suuremmille joukoille tulee teatteri vastedes tärkeäksi kehittäjäksi ja kasvattajaksi

samalla kuin se on tarjoava heille ylevämpää huvia ja virkistystä. Työ on tasattava mitä laajimmalle alalle ja sivistyksen hedelmät samoin. Sen mukaan kuin ruumiillisen työn arvo ja työkansan sivistys kohoaa, kaipaavat myöskin suuret joukot taiteen tarjoamia nautintoja. Liian vähän on heillä aikaa paksujen kirjojen lukemiseen, mutta joku iltahetki voipi joutaa teatterille, jollei pääsymaksu sinne ole heidän varoihinsa nähden liian kallis. Sitä ovat kyllin suomalaisen teatterin kansannäytännöt osoittaneet. Mutta sitä varten olisi tulevaisuudessa pyrittävä siihen, että teatterit olisivat sirkkusten suuruisia, että ne alhaisillakin hinnoilla antaisivat riittävän tulon. Ja niiden yleisö olisi ehkä vähemmän huikentelevaltaakin silloin kuin nyt, sillä ruumiillisen työn tekijä tyytyy pienempäänkin ruokalajien valikoimaan.

SETÄ IISAKIN RAITTIUSKANTA.

Viinassa totuus, sanoivat vanhat. Ja voipihan siinä ollakkin tuollainen syvä, juhlapäiväinen totuus. Se siis ilmaisisi miehen semmoisena kuin hän todella on. Olisi tärkeä koetuskivi kehityksen-alaiselle ihmiselle; mittapuu, joka osoittaa onko pysäytty, taannuttu vaiko edistytty luonteen vaikeassa kasvatuksessa.

Tätä ainakin johtavat mieleen setä Iisakin kokemukset.

Hän oli sivistynyt ja eteenpäin menevä mies. Vieläpä sanottiin häntä uskovaiseksikin mielenlaadultaan. Mutta hän ei kuulunutkaan raittiusseuraan, vaan noudatti omia perusteitaan väkevien juomien painavassa kysymyksessä.

Tahdotteko tietää hänen perusteensa? Ensiksi uskonnollis-siveellinen peruste: että kun ihminen on joskus päissään, niin sen jälkeen on nöyrempi herransa edessä eikä ajan pitkään pääse paisumaan ja ylvästelemään, niinkuin, paha kyllä, hengellisesti ylpeät ja tekopyhät usein pöyhistelevät.

Toiseksi historiallinen peruste: että ihminen vasta oluet, viinat juotuaan on voinut suuriin tekoihin innostua, uusia uria ja maita valloittaa, vieläpä tohtinut ruveta tätäkin pakkasen pesää Suomea sivistykselle viljelemään.

Tällä kohtaa tahtoi setä Iisakkia hänen vaimonsa keskeyttää vastaväitteellään, mutta Iisakki tokaisi, että:

Tekin naiset jos olisitte viinan arvon ajoissa ymmärtäneet, olis nais-asia tänäkin päivänä edistyneemmällä kannalla kuin se nyt on!

Hän huomautti, miten Intiassa ja Kiinassa on edistys pysähtynyt, kun siellä ei viinoja ymmärretä. — Tietysti täytyi vaimon vaieta. Ja Iisakki jatkoi.

Kolmanneksi luonnontieteellinen peruste: että kun ihminen on maapallo pienoismuodossa ja sisältää siis samoja aineksia kuin maakin, niin tarvitsee hän elämäksensä kaikkia maan antimia. Tarvitsee yhtä hyvin niin sanottuja myrkyllisiä kuin myrkyttömiäkin. Tarvitsee sitäkin suuremmalla syyllä, kun ei mitään ehdottomasti myrkyllistä tai myrkyttöntä olekaan, vaikka sitä niin sanotaan. Yhtä vähän kuin ehdottomasti kylmää tai lämmintä. Kaikki tuntuu ja vaikuttaa meihin ruumiimme tilan mukaan, mitä ja miten paljon milloinkin siedämme. Yhdeltäkö on lääkäri kieltänyt leivän taikka lihan taikka maidon taikka perunat senvuoksi, että ne häneen vaikuttavat myrkyllisesti. Toisinaan on vesikin kovasti vaarallinen. Sitä vastoin määrää lääkäri usein nikotiinia, nuuskan tai savun muodossa; toisinaan arsenikkia, syankaalia, belladonnaa, torajyvää, opiumia, morfiinia tai muuta hyvän nimistä. Vielä suuremmalla syyllä käsketään nauttimaan punssia, viiniä tai konjakkia, joilla niin moni on henkensä pelastanut. Mutta kaikilla voi ihminen tappaakin itsensä. Miksi ei voisi konjakilla tai häränlihalla tai vedelläkin? Onhan kaikkia tapahtunut. Vielä useammat kuolevat, kun eivät mitään nauti. On siis nautittava oikealla ajalla ja oikealla tavalla. Mutta siihen ei kukaan totu muuten kuin harjoituksella. Ihmiset kun eivät synny valmiina, vaan ovat kaiken ikänsä tekeillä.

Siitä seuraakin neljänneksi tutkivien kokeitten peruste: että, joka paljon kokee, se paljon elää ja nauttii sekä viisastuu elämästä. Sillä onhan tutkiminen kokeilla kyselemistä, mikä on oikein? mikä on totta? Niinpä pitää kysellä myöskin viinalta, mitä se ilmaisee itsestensä, sekä meidän luonteestamme. Sillä setä Iisakki sanoi, että niinkuin se, joka ei ole koskaan ollut naimisissa, ei tunne kuin puolet ihmiskuntaa ja pysyy ikänsä kaiken puoli narrina, niin hän, jos lisäksi ei ole koskaan ollut väkevissä, tuntee ainoastaan puolet ihmiskunnasta ja jääpi iäkseen koko narriksi.

Ja kaiketi setä Iisakki sen tiesi, sillä olihan hän ollut sekä naimisissa että väkevissä. Hänen vaimonsa tosin väitti tuollaista väkevien puoltamista saksalaisten olutviisasteluksi, sillä hän kannatti raittiusliikettä. Mutta ei hänkään väitteen alkupuolta vastustanut.

Tähän lisäsi Iisakki päättävästi: Koko ihminen nauttii koko elämästä ja koko maailmasta, koko sydämellä ja koko järjellä, koko ruumiilla ja koko sielulla. Sitte hän vaikenä. Ja vaimokin vaikenä.

* * * * *

Niinkuin kaikesta näkyy, ei setä Iisakki ollut varsinainen raittiusmies, mutta ei mikään kohtuudenkaan ystävä, sillä ei hän välittänyt ruokaryypyistä eikä tyhjentänyt edes joka ilta totilasiaan. Yhtä vähän voipi häntä juomariksi sanoa, koska ei mikään himo ajanut häntä väkeviin eikä hän koskaan yksin ryyppinyt. Ei, vaan vanhain klassikkojen lausetta kunnioittaen, hän piti viinaa koetuskipinä, joka auttoi häntä luonteensa kehittymistä tutkimaan, löytämään itsestensä totuutta. Harvoin, viikkojen ja kuukausien päästä koetti hän ystäviensä seurassa päästä puheen alkuun. Ja silloin pantiin todiksi — tuuttinkia piti hän lapsellisena. Mitä enemmän seura häntä huvitti ja keskustelun aine hauskutti, sitä useamman lasin hän tyhjensi ja sitä enemmän puhetta, älyä ja intoa hän säkenöitsi. Ja seurakin syttyi hänestä. Edistys, vapaus, isänmaa, ajan ja hetken parhaat pyrinnot kiehuivat silloin pyhinä virtoina suonissa, eikä missään kysymyksessä jääty neuvottomiksi. Jokainen uusi lasillinen tuntui lisäävän mielen herkkyyttä ja terävyyttä. Sanat ja ajatukset kuppelehtivat setä Iisakin huulilta leveän pehmeinä ja kimalteisina kuin päivän valaisema vaahto, joka kosken pyörteissä vyöryltä vyörylle heittelehtii ja partaillekin parskahtelee. Mutta osasivat ne Iisakin sanat muuksikin muuttua, jos hänen mielestään oikea asia vääryyttä kärsi, jos syytöntä sorrettiin, jos viatonta poljettiin: onneton uskalti silloin häntä leikilläänkään vastustaa! Kirpeitä sirkaleita, oikein suolankiteitä, singahteli silloin setä Iisakin kieleltä vastustajain vaivaksi. Ja totuus tempasi hänet kuin hurmatun sankarin, joka vastuksista raivostuneena iskettelee hurjasti oikealle ja vasemmalle, kunnes itse nääntyneenä tanterelle tuuskahtaa ja hurme sydän-alasta hyskii.

Nuorempana, kun häntä tällainen sankarinpuuska kohtasi, särki hän laseja, pulloja, tuoleja ja pöytiä ja nautti siitä mielessään tavattomasti, syöksyi ulos kadulle ja rikkoi syyttömien ikkunoita ja tunsu siitä hiipaisevaa mielihyvää, tarttui kiinni kadulla johonkin viattomaan astujaan ja yritti laahata hänet kaivoon, järveen tai edes vesialtaasen. Tavallisesti joutui joku tovereista väliin. Joskus väijyvä poliisi osui paikalle ja vaati väkivallan tekijän ankaralle tilille.

Näin korkealle innostuksen asteelle oli hän illan kuluessa kohonnut lasi lasilta. Ensi lasi viritti sävyisän, mutta vilkkaan keskustelun; toinen jo nosti kirkasta intoilua; kolmas syytti kiivauden kohtauksia; neljäs tulisti puheet kiihkoisiksi; viides leimahutteli vimman ilmauksia, ja kuudennesta lasista alkaen remahteli raivon merkit. Sitten myöhemmin lakkasivat kaikki merkit näkymästä. Mutta päätöstä ei Iisakki muistanut; hän muisti ihanteellisuuden alkupään, mutta ei loppupäätä.

Seuraavana päivänä oli hän väsynyt ja hervakka, mutta sitä hän vaikuttaa kaikki innostus, olkoon se sitte taiteen tai muun hyvän asian vuoksi. Eikö sitten pitäisi mistään koskaan innostua?

Hänen vaimonsa päivitteli: sitä vahinkoa, sitä vahinkoa ja häpeätä! Ja mitä hurjuuksia sinä taas eilen teit?

Siihen ei setä Iisakki vastannut halaistua sanaa. Hän oli nöyrä herransa edessä, maksoi kaikki vahingot tynesti ja kesti kaikki häpeän näköjään kylmäverisesti. Ei puhunut eikä pukahtanut pitkiin aikoihin sitä ei tätä.

Sitte alkoi hän vähitellen lohduttaa itseänsä: Vaikk'en muistaisi muuta mitään koko illasta, niin muistan ainakin sen, että jalot kysymykset ovat kuumana virtana sähisseet suonissani ja pyhittäneet vereni niin kuin ainoastaan suuri juhlahetki tuolle kansanjoukolle tekee.

Mutta sitä hän ei voinut itseltään kieltää, että viina oli ilmaissut hänestä rumankin totuuden. Hän istui tuomiota mielessään ja tunnusti itsessään löytyvän kovin kesyttömiäkin puolia. Mutta lujasti päätti hän ne voittaa, ne piti masentaa. Nytpä hän tiesi mitä oli tehtävä, kun kerran viina voi ilmaista totuuden. Mitä tietävät nuo absolutistit kaikesta tästä? Heissä sisäinen raakuus vaan kietoo yllensä tekopyhyyden siistin manttelin, jolla kopeilee ja tuomitsee toisin ajattelevia, tuumaili setä Iisakki, omaa kantaansa pönkittäen.

Hän päätti vakavasti edelleenkin aina väliaikojen kuluttua tutkia oman luonteensa kehittymistä. Hän tahtoi päästä selville eteenkö vai taakse, hyväänkö vai pahaan päin oli matkalla. Sitä varten hän aika ajoin yhtyi ystävien seuraan lasien luona. Ja ilokseen huomasi Iisakin vaimo miehensä olevan menolla eteenpäin. Huomasi hänen luonteensa vuosi vuodelta korjautuvan, sävystyvän, vaikei ollutkaan luopunut iltapidoista. Vanhat viat rupesivat hänestä murenemaan kuin haprastuneet syyvät, joita tinktuurilla voidellaan.

Ensimmäisenä järjestyksessä hävisi viimeinen hänen vikojaan: hän ei tarttunut enää kadulla ihmisten viattomien niskaan eikä yrittänyt heitä upottaa.

Kului taas aikoja vähäsen, niin ei hän enää rikkonutkaan syyttömäin ihmisten ikkunoita.

Taaskin vierähti vuosia, niin jo jäi pöydät ja tuolitkin särkemättä. Viimeksi nautti hän pullojen, juomalasien ja pikarien särkemisestä. Mutta yhtä paljon kuin hän niitä pirstotessaan iloitsi, yhtä suuresti se teko häntä jälestäpäin suretti: hän tahtoi päästä siitä viasta, sillä Iisakissa valvoi aina herkkä parannuksen ajatus.

Ei kauan aikaa kulunutkaan kuin hän jo oli pelastunut viimeisestäkin virmastansa. Senkin jälkeen hän tosin vielä jonkun aikaa kivistäessä kosketti tavallista rajummin toisten lasia, että tuntui kuin se vanha mies olisi väkisinkin pyrkinyt hänessä vielä reutomaan. Mutta parempi Iisakki voitti huonomman, ja nyt on hän aivan oma herransa.

Siksipä hän joskus vieläkin tyhjentää lasinsa.

Hänen vaimonsa arvelee, että jokohan Iisakki nyt vanhenee ja veri jäähtyy, koska niin isosti on muuttunut.

Mutta miksi sitte toiset vanhetessaan väkevästä vaan yhä enemmän hullaantuvat? kysyy hän itseltään.

Ja setä Iisakki itse tuumii, että mikä ikä tämä nyt on miehellä neljäkymmentä ja niillä paikoin? — Voimallisin ikä! Silloin sitä vasta alkaa päästä omaan tajuunsa ja ruveta tietämään mitä tahtoo, mitä ei, mitä tekee ja minkä jättää.

Kyllä sinä olet ainakin miehistynyt, arvelee vaimo.

No sitä ei Iisakkikaan kiellä. Samalla vakuuttaa hän kuitenkin, että parannus-aatteen herätti viina.

Tästä he usein vielä keskenään kiistelevät, mutta silloin kutsuu vaimo tavallisesti jonkun raittiusmiehen avuksensa, ja — kyllähän ne osaavat puoliaan pitää.

* * * * *

Eihän tätä setä Iisakin raittiuskantaa nyt enään uskalla puoltaa kukaan, joka vähänkin tahtoo oman aikansa miehestä mennä. Sen vuoksi olemmekin antaneet hänen itse pitää puoliaan, ettei ketään tutkimatta tuomittaisi. Olkoon tämä raittiusliikkeen aikakirjoissa laatuaan viimeinen asiapaperi, joka kuvaa voitettua kantaa sille sukupolvelle, joka ehdottoman raittiuden on sekä allekirjoittanut että elämässään toteuttanut. Ehkä siitä edes osapuilleen selviää, että pyrkivät ne vanhatkin vakaumuksessaan tekojansa tukemaan.

KIRJAILIJAIN TEKIJÄNIMISTÄ.

Minä muistelen lukeneeni kirjailijalooshissa päätetyksi, että jokaisen kirjailijan, joka teostaan valmistaessaan, varsinkin viimeistellössään, käyttää hyväksensä jonkun ystävänsä neuvoja ja huomautuksia, on se erikseen julkisuudessa mainittava, voidakseen ansaita rehellisen miehen nimeä.

Miksei sitten pitäisi myöskin mainita itse aatteen ja aineksien lähdettä. Eikö pitäisi kirjan esipuheessa sanoa, että se ja se luonnon kohta, tai yhteiskunnallinen seikka, se ja se seuratila, yhteiskeskustelu tai jonkun ystävän yksityinen lause antoi tälle teokselle ilmestymisen aiheen? Eikö tämä alkusyy ole yhtä tärkeä kuin viimeistelykin? Onpa tärkeämpikin, koska koko teoksen sisällinen arvo perustuu juuri siihen.

Sanotaan, että Italiassa Michelangelon ja Vittoria Colonnin aikana kirjailijat ja taiteilijat pitivät hyvin vilkasta ja toisiinsa vaikuttavaa seurustelua keskenään: vaikuttivat toistensa teosten sekä aatteihin että muotoonkin; näyttivät teoksiaan toisillensa sekä ottivat vastaan huomautuksiakin toisiltaan. Eivätkä ne lie sen ajan kirjailijat ja taiteilijat olleet vähemmän itsenäisiä kuin nykyisetkään. Mutta huomauttajain ja muistuttajain nimiä eivät he teoksiensa esilauseissa ole mainineet.

Nykyajasta muistuu mieleeni se tapa millä eri maitten taiteilijat Roomassa ja Pariisissäkin kasvattavat toisiansa: he käyvät toistensa atelieereissa, keskustelevat työn alla olevista teoksista, huomauttavat niissä tätä tai tuota kohtaa itse viimeistelyssään. Usein selviää tällaisen keskustelun kautta tekijän tajunnassa joku kohta nopeammin kuin olisi ilman sitä selvinnyt. Mutta itsenäinen taiteilija käyttää

huomautuksia hyväkseen ainoastaan sen mukaan kuin ne vastaavat hänen omaa vakaumustansa ja soveltuvat teoksen kokonaiskäsitykseen, joka on hänen omansa. Niinkuin olot, tapaukset ja yhteiskunnassa toimivat henkilöt itsetiedottomasti vaikuttavat taiteilijan teoksen syntymiseen ja valmistumiseen, niin hänen taiteilijatoverinsakin häntä auttavat, vaikka itsetietoisesti, sen mukaan kuin heidän erikois-ajatuksensa ovat osia taiteilijan teoksen kokonaisajatuksesta. Oikea huomautus vaan ilmaisee, että huomauttaja on käsittänyt teosta, vaan ei ollenkaan todista, että hän pystyisi sitä luomaan taikka edes täydentämään. Ystävällinen huomautus on myötätuntoisuuden osoitus, jota jokaisen sivistystä palvelevan työn sopii asiaa ymmärtäviltä ja siihen mieltuneiltä odottaa. Mutta teoksen päätekijän pitäisi jossakin esi- tai päällekirjoituksessa ilmaista näiden nimet. Ja tekisikin hän siinä ylenmäärin rehellisesti.

Niinpä pitäisi maalarin kirjoittaa taulunsa ylipuolelle, kuka hänet opasti sopivan mallin luo, kuka sitte istui hänellä mallina — sillä myötätuntoisuuksella sekin on — mitä sanoivat hänen atelieeriystävänsä siitä ja siitä kohdasta taulussa, kuinka hän vaimonsa huomautusta sai kiittää siitä, että, kuvaa viimeistellessä, hameen helmat tekivät luonnollisia poimuja j.n.e. Vielä suurempi syy olisi kuvanveistäjällä ilmoittaa jälkimaailmalle, kuka siivosi hänelle raaka-aineen ja suoritti karkeamman meisselityön; kuka tuossa naisen rintakuvassa nakutti kaulan ympäri pitsikauluksen, että hänelle jäi vaan sielun antaminen kivelle. Mutta eivät maalarit enemmän kuin kuvanveistäjätäkään ilmoita teoksissaan näiden apulaistensa nimiä.

Sellaisia apulaisia on kirjailijoillakin. Jotkut naineet kirjailijat viimeistelevät teoksiaan vaimonsa taikka miehensä avulla. — Toisilla on joku muu uskottu, usein sekin taiteilija, jolta pyytävät huomautuksia. Eräästä runosepästä kerrotaan, että hän viimeistellessä luki runonsa palvelijalleen ja pyysi hänen lausuntoaan, jonka mukaan usein teki korjauksiakin. Mutta teoksiensa alla enemmän kuin päällikään nämä kirjailijat eivät julkaise puolisojensa ja ystäviensä enemmän kuin palvelijansakaan nimiä.

Ainoastaan silloin kuin toinen antaa teokselle tapaukset haahmoineen, mutta toinen luopi niihin verevät lihakset ja sielun; taikka silloin kuin toinen kyllä luopi valmiiksi ja eläviksi esim. teoksen pään ja keskuksen, mutta tarvitsee kokonaisuudelle yhtä välttämättömiä jäseniä kuin käsiä ja jalkoja luodessa toisen luomatyötä — ainoastaan näissä tapauksissa ovat kumpikin teoksen oikeita vanhempia ja julkisesti nimitettäköön niiksi. Sellaisia yhtiökirjailijoita mahtoivat olla novellistit Erckmann-Chatrion, ehkäpä myöskin "Charleyn tädin" kirjoittaja Brandon & Thomas.

Mutta älköön peloitettako kehityksen alaista kirjailijaa ja taiteilijaa käyttämästä hyväkseen sitä sivistystä ja älyä, joka luonnollisesti hänelle ympäristöstä tarjoutuu ja jota hän itsekin teoksillaan tahtoo palvella. Vaikka tunnustettakoonkin, että omantakeisin työ kantaa itsenäisimmät hedelmät, niin tuskin löytäneet maailmassa sitä mestaria, joka olisi saavuttanut etevyytensä ilman moninaisten syrjävoimain myötävaikutusta. Sillä kasvattajamme on juuri se yhteiskunta, jota me olemme syntyneet kasvattamaan.

1895.

KOTIMAINEN TUNNELMA.

Kehno lapsi ei rakasta kehtoaan eikä äitiään. Aallotkin rantojansa rakastavat. Pääskykin yhä uudelleen palajaa ensi laulunsa heräntämälle, räystäälle, jolla syntyi ja kuuli hellimmät supatukset. Minäkin olen maahani mieltynyt, minäkin leikkieni ja laulujeni lehtoja, toimieni tannerta, sydämeni toivojen untuvasaarta likinnä lemmin. Itkujeni ja ilojeni maa, toiveitteni rakkaat rannat, sieluni sisällyys, osa olemisestani, yhtä kuin minä olet sinä. Suomeni luonnon säveleet soivat minussa, sen olot, lait ja laitokset kuvastuvat minussa. Ja kaikki minun käsialani ovat Suomen luonnon ja kansan käsialaa; ne palajavat sinne mistä läksivät kuin lähdekin kostuttaa sitä niittyä, jolla se silmänsä aukaisi. Jotkut lähteet lähettävät virtoja loitommaksikin, yli maansa rajojen, silloin kuuluu se heidän luontoonsa ja tapahtuu oikein. Mutta alkulähteenä on heilläkin kotimaa, sen sydämen ensi syleily. Muuttuako pitäisi Suomen muiksi maiksi? Suomen järvisuutujen Venäjän tasangoiksi? Taikka voipiko Vesijärven lahnat vaihtua Volgan sampikaloiksi siitä syystä että semmoinen muutto joitakin kalainsinöörejä miellyttää? Suomen kansanko pitäisi muuttua joksikin muuksi kansaksi ja outoa kieltä omanansa soinnutella? Luonnotonta, ikävää ja väkinäistä on jo paljonkin maailmassa, vieläkö sitä pitäisi lisättämän? Oranssienko pitäisi muuttua omeniksi, taikka päinvastoin? Kaikkien hedelmäinkö meloneiksi, kun se sattuisi jotakin puutarhuria miellyttämään? Eikö se ole viljelykselle onneksi ja rikkaudeksi, että viljoja, hedelmiä ja viinirypäleitä on niin useita laatuja kuin niitä todella on? Yhtä vähän paraskaan tulppaanien tuttava tai ruusujen rakastaja tahtonee kaikki kukat mielikukikseen muuttaa. Mitä erikoismerkitystä

olisi hänen kukillaan, jos kaikki kukat niitä olisivat? Moninaisuudessa on luonnon kyllästyttämätön nautittavuus.

Sallittakoon puun pitää luontonsa niinkauan kuin se ei ketään vahingoita, vaan hedelmillään isäntäänsä ja itseänsä kunnioittaa; niinkauan kuin se on kasvamaan eikä kuihtumaan päin; niinkauan kuin sen hedelmät vuosi vuodelta ovat lisääntymään ja parantumaan päin. Annetaanhan vanhojen ja pilaantuneittenkin puitten luontonsa pitää, kunnes ne itsekseen riutuvat.

* * * * *

Kuka voipi samassa perheessä eri sisaretkaan valaa toistensa kaltaisiksi, niin likeisiä sukulaisia kuin ne keskenään ovatkin? Pidettäisiinpä vääryytenä sitä yrittääkin. Sitä paitsi jokaisella eri perheellä on jo omituinen, muista eroava perheluonteensa. Ainoastaan tyly suvaitsemattomuus voipi sitä paheksua. Heimojen eroavaisuudet ovat vielä huomattavimmat, mutta neidän rikastuttavat kansallisuonnetta, tekevät sen monipuolisemmaksi. Niinpä ovat eri kansatkin sisäruksia samassa suuressa perheessä, ihmiskunnassa. Jokaisella niillä on omituinen, muista eroava luonteensa, oma yksilöisyytensä; ne vastaavat eri viljalaatuja, eri hedelmälajeja, eri puunlaatuja luonnossa. Ne ovat kuin eri lintusukuja, joilla kullakin on peruslakeina omat elintapansa, oma säveleensä. Kenen päähän pälkähtäisi ruveta niitä lakeja kumoamaan? Kuka vaatisi, että kaikki linnut laulaisivat samaa säveltä, vaikka se olisikin itse satakielen sävel? Ainoastaan omilla sävelillään voipi kukin lintu oman oikean luonteensa hienoimpia vivahduksia tulkita. Kuka kutoi eri lintujen luonteet ja keräsi ne tuhansiksi eri säveliksi, hän kehitteli myöskin eri kansallisuudet, sujutteli niiden kunkin sielusta omituisen kielen ja sävelen. Kuka näitä sortaa, hän sortaa luonnon kauniimpia lakeja: monimuotoisuuden rikasta, väsymätöntä, kyllästyttämätöntä sääntöä. Kaikki, jolla on elämän aate, tottelevat tätä lakia. Monimuotoisuus tekee kehityksen mahdolliseksi ja elämämme kaikkine vaivoineen ja taisteluineen kestäväksi. Yksimuotoisuus uuvuttaa ja tappaa, monimuotoisuus herättää, virkistää ja työntää toimintaan.

Vaikka Suomi onkin minulle maista rakkain, se kun sytytti sieluni pohjasäveleen, en sentään toivoisi, että kaikki maat olisivat Suomen muotoisia, että niissä olisi aivan samallaiset olot ja laitokset kuin meillä. Yhtä hyvinhän voisin vaatia, että kaikki talot omassa maassani olisivat minun kotimökkini muotoisia. Pitäköön kukin maa omat lakinsa ja laitoksensa, kun niillä ei muita häiritse, ja kukin talo omat tupansa ja tapansa, kun niillä ei naapuria vahingoita. Eihän parhaallakaan tahdolla voida kaikkia maita samallaisiksi laittaa; ei ole helppo tekaista Volgavirtaa tai Uraalivuorta Suomeen eikä luoda Saimaa ja Imatran koskea tai Suomenselkää Venäjän puolelle. Ja kuitenkin on maan luonnollakin suuri vaikutus kansan luonteeseen. Maantiet ja rautatiet, höyry ja sähkö, laivat ja lentokoneet välittävät liikettä, likentävät eri maita ja kansoja toisiinsa, opettavat heitä toisiansa oikein ymmärtämään ja suvaitsemaan; ne tekevät heistä yhteisten etujen kautta ystäviä, jopa luotettavia liittolaisiakin. Mutta eri maitten luonto ja historialliset olot, eri kansallisuuksien peritty yksilöisyys, joka ilmenee kansan kielessä, laissa ja sivistyslaitoksissa, nekin vaativat oikeuksiensa tunnustamista luonnonlakien voimalla ja ihmisyyden pyhässä nimessä.

Yleinen sivistys tarvitsee omaluonteisia yksilöitä, myöskin kansayksilöitä, semmoisia, jotka ovat osoittaneet pystyvänsä omantakeisella työllään sivistystä palvelemaan. Ja onhan Suomenkin kansa osoittanut sekä sivistyshaluiseksi että sivistyskykyiseksi, vieläpä omantakeiseksi rauhan työkansaksi. Onhan helppo huomata, että suomalaisella kansanlaululla, kansanrunoudella, taideronoudella ja kaikella Suomen taiteella ja teollisuudellakin on omituinen kansallinen luonteensa samalla kuin se on yleisihmisellistä.

Senhän pitäisi ihmisystäviä ihastuttaa. — Ne kaikki pyrkivät kehittymään mahdolliseen täydellisyyteensä, palveluksensa ihmiskunnan sivistystä. Millekkä sivistyskansalle olisi kunniaksi tätä omaluontoista sivistystyötä polkea ja riistää siltä kehittymisen ehdot: perustuslaeilla turvatun kotirauhan ja sisällisen itsehallinnon? Näiden ehtojen tarpeellisuus selviää siitäkin, että suomalaiset heimot Venäjän puolella rajaa ovat jääneet melkein luonnontilaansa, vaikka heillä luonnon edut ovatkin yhtä hyvät, sill'aikaa kuin Suomen kansan ahkeruus, toimellisuus, varallisuus ja sivistys ovat vuosi vuodelta kasvaneet ja herättäneet itse keisarikunnan tunnustusta.

Ja mitä olisimme rikkoneet, ettemme olisi ansainneet perustuslaillista vapauttamme?

Olemme aina olleet uskollisia, tehneet väsymätöntä työtä karussa maanlaadussa ja kylmässä ilmanalassa, perataksemme uusia aloja viljelykselle — vieläkö tätä meiltä kadehditaan! Tätä samaa työtä pyydämme edelleen perittyjemme lakien suojassa häiritsemättä jatkaa — lakien, joita me erittäin siitä syystä pidämme pyhinä, että ne ovat laillisella tavalla, hallitsijan ja kansan myötävaikutuksella, syntyneet ja kehittyneet.

Tai senkö vuoksi, että olemme pieni kansa, ei kannattaisi meistä välittää? Tanskan ja Norjan kansat ovat pienemmät kuin Suomen, mutta kuka olisi niin röyhkeä, että halveksisi näiden kansojen omantakeista viljelys- ja sivistystyötä? Ja jokainen tietää, ettei historia puutu aikaisempiakaan

esimerkkejä pienten kansojen merkityksestä sivistyksen palveluksessa.

Taikka emmekö kelpaa Venäjän yhteyteen uskollisina, vääristämättöminä suomalaisina? Muuksi muutettuina — jos se itsetuntoonsa heränneessä kansassa olisi mahdollista — tulisi meistä teeskeleviä valheolentoja. Ainoastaan kansan kehnoimmat siihen alistuisivat.

Meitä voidaan ahdistaa ja kiusata, ja siten edistystämme hidastuttaa, mutta siten meitä myöskin lujistetaan ja karaistaan. Suomen kansa ei ole enää hävitettävissä, sillä siinä asuu voimakas kevät täynnä elämän ihanteita ja tulevaisuuden siemeniä.

Ihmisyyden ja sivistyksen oikeuden täytyy etäisessä pohjolassakin voittaa.

1899.

MITÄ NYT?

Lännestä itään kulkee sivistysmatkue, aurinko paistaa sille vasten rintaa. Jokainen kansa on sille siltana, joka johtaa toiseen kansaan. Mutta jokainen sivistyskykyinen kansa on myöskin viljavainio, joka sivistyskylvöstä tuottaa oman luontonsa mukaisen sadon. Jokaiselta kansallisuudelta saapi siis sivistys tuoreutta, keväänmakua, uusia muotoja ja uutta sisällystä. Tämä oikeuttaa eri kansallisuuksien elämisen ja luonteensa mukaisen toiminnan.

Mutta todellisuudessa me lakkaamme olemasta luovina, vaikuttavina, jollemme saa elää ja toimia luonteemme lakien mukaan, jollemme saa itse olla osallisina kehityksemme kulkua määräämässä samalla kuin sitä suhteemme muihin kansoihin osaltansa määrää.

Kun siis peruslaillisia oikeuksiamme on järkytetty, on Suomen kansaa kohdannut sen edistymistä ehkäisevä tapaus. Mutta lohdutuksemme olkoon, että se ei ole alkusin meistä, vaan ulkopuolelta meitä. Suomen kansa on pysynyt itsellensä uskollisena; itse puolestansa se ei ole luopunut peritystä oikeudestansa ohjata omaa kehityskulkuansa. Jo siitäkin syystä sillä ei ole aihetta heittää kirvestänsä kaivoon, langeta epätoivoon. —

Suomen kansa on kuin matkalla ryöstetty nuorukainen. Valoisaa tietä hän kohti kaupunkia ajeli, rakasta maatilkkua ja omaisiaan muisteli, uneksi onnea, jonka kerran oli ahkeralla työllä vahvistava, lauloi toivoa ja kirkasta tulevaisuutta, sillä hän rakasti.

Mutta hän tiesi naapurissa pahansuovia ihmisiä, jotka häntä vihasivat, vaikk'ei hän käsittänyt mistä syystä. Nytkin matkalla kuuli hän tiepuolesta uhkaavia huutoja. Niistä hän vähän väliä hätkähti, mutta ei sentään pahoin peljännyt, sillä hänellä oli suuri taipumus uskoa ihmisistä hyvää.

Tuli sitten pimeyden hetki ja vastamaa, niin tiepuolesta yhtäkkiä hyökkäsikin pilaantunutta väkeä nuoren matkustajamme kimppuun. Huutaen, kirkuen pieksivät he nuorukaisen tainnoksiin, repivät ajopelit ja riistivät hevosen — pakenivat sitten, ilkeästi nauraen, tiepuoleen.

Vähittäin toipui nuorukainen. Henki oli jäänyt, elämä pelastunut. Ensimmäinen tunne oli kipeä mieli, särkevä sydän; ensimmäinen ajatus: miten pelastua lopullisesta häviöstä. Hän kokosi muistinsa ja hänelle selvisi mitä oli tapahtunut. Mutta hän tunsikin elinhalua. Hän tunnusteli jäseniänsä: ne olivat iskuista arat, mutta ne tottelivat tahtoa, niissä oli voimaa, ne pystyivät toimimaan. Aivotkin työskentelivät nyt entistä kiihkeämmin, sydän sykki voimakkaasti. Hän nousi reippaasti jaloilleensa, tarkasteli arasti ympärillensä ja palasi kiireesti kotiinsa — epäluuloisempina kuin ennen.

Kotiväki tuli surusta varsin neuvottomaksi. Mitä nyt oli tehtävä? Parhaat ajopelit ja ainoa hevonen oli ryöstetty. Ainoastaan selvä pää, hyvä tahto ja kaksi vahvaa kättä oli miehellä.

Siinä olikin kylliksi. Olihan ennenkin isien aikoina susi syönyt karjan, halla riistänyt vuodontulon ja vihollinen polttanut talon. Kuitenkin oli aina uudelleen elvytty, kun talonväki oli pysynyt kodilleen uskollisena.

— Minä tahdon elää vaikka hengestäni! huudahti nuorukainen. Ja koko isien viisusvarasto täynnä elämän ohjeita kumpuili esille hänen muistinsa lähteestä. Siinä tunsikin hän oman parhaimman itsensä, sille vannoi hän uskollisuutta.

— Minä olen nuori ja terve, minä elän ja tahdon ansaita ajopelit sekä hevosen, tahdon rakentaa kotini

entistä uhkeammaksi.

Isät uudistuivat pojassa. Hän rupesi työhön ja talonsa hän rustasi. —

* * * * *

Suomen kansa on elinvoimainen nuorukainen. Se on kärsinyt Isot vihat, Pitkät vihat ja Mustat surmat, mutta se elää vieläkin ja on kovan työn ja alituisen taistelun tiellä kohonnut luonnonkansasta sivistyskansaksi.

Mutta vaarat eivät olleet lopussa — milloin ne loppuisivatkaan. Hengenvaarallinen hyökkäys on taas nuorukaista kohdannut. Edistyksemme kulkuneuvoja riistetään ja revitään. Mutta itse emme niitä ole hyljänneet, itsellemme ne ovat pyhät. Hyökkäys on koskenut kipeästi, syvät vihloukset käyvät läpi kansan sydäimestä sydämeen. Me itkemme sisällisesti, mutta koko kansa on herännyt entistä virkeämpään pelastustyöhön. Perustuslakimme ovat entistä enemmän muuttuneet painetusta sanasta Suomen kansan eläväksi tahdoksi, hengeksi ja vereksi. Kalevalat ja Vänrikki Stoolit uudestaan syntyvät sydämissämme ja teoissamme. Suomen entisyys, nykyisyys ja tulevaisuus kaartuvat sielumme taivaalle kirkkaaksi tähtiholviksi, jonka valistusaurinko meitä lämmittää, jonka ihanteet meitä entistä tulisempaan työhön ja taisteluun innostavat — sillä me rakastamme.

Me elämme hengestämme. Ne muistot ja toiveet, ne aatteet ja ihanteet, jotka meitä vakavasti liikuttavat, muodostuvat meidän tekojemme kautta näkyviksi oloiksi, laeiksi ja laitoksiksi, alati liikkuvaksi edistymiseksi. Se tapahtuu ennemmin tai myöhemmin, jos me sitkeästi uskollisina pysymme.

Ja me pysymme. Petturit karisevat pois kuin mädänneet oksat kasvavasta puusta, mutta terve Suomen kansa elää, kukoistaa ja kantaa kallista tulevaisuuden viljaa — ihmisyyttä puhdistavia hedelmiä.

Vallat vaihtuvat ja valtakuntain rajat siirtyvät sinne tänne kuin väliaidat suurilla vainioilla. Mutta kansallisuudet, jotka ihmisyyden edistymistä palvelevat, säilyvät ja elävät yhtä kauan kuin yksilöisyys, kuin ihmiskunta. Sillä ne ovat luontoa.

Mutta erikoistehtävänsä suorittaaksensa, yleissivistystä nuorentaaksensa, pitää kansan elää ja toimia omasta hengestänsä. Tätä pohjaa pelastaaksemme nyt juuri olemmekin levottomat. Meitä liikuttaa siis kansallishenki. Sen johdolla lähtekäämme työhön!

Cannes 6/4 1899.

ERI OIKEITA.

Piazza Venezia Roomassa on isohko tori. Siinä risteilevät ja toisiaan ohaavat kaupungin lukuisat raitiovaunut; siitä ne lähtevät kukin omalle taholleen, vaikka samaa yhteisliikettä, samaa kaupunkia palvellen.

Matkustaja astuu vaunuun, silmäilee levottomasti ympärilleen ja kysyy:

— Onko tämä oikea?

— On, kyllä tämä on oikea vaunu ja menee oikeaan suuntaan, mutta minne te haluatte? kysyy konduktööri tynesti.

— Sinne ja sinne.

— Sitten tämä ei ole oikea — teille. Tuo vaunu, joka juuri nyt saapuu, viepi teidät suuntaanne.

Matkustaja kiittää neuvosta ja muuttaa.

Joka matkustajan täytyy itse tietää, mikä hänelle on oikea. Joka vaunun, joka kaupungin, joka kansan samoin tuntee suuntansa. Siten juuri he itseään ja toisiaan hyödyttävät eikä päinvastoin. Sillä maailmassa on erikois-oikeata ja yhteis-oikeata.

11/4 1900.

EDES NUO KUKAT.

On kevät tuoreimmillaan. Laaksossa ja sen partailla rehottaa monenlaisia viehkeitä, hyvinvoipia puita ja kukkia. Ne kukoistavat parhailaan ja niiden tuoksu leviää lorisevan puron reunoilta ylös sakeaan savuun, joka monista tehtaista tupruaa ja tekee laaksokylän ilman oudolle raskaaksi ja tukeuttavaksi. Tuuliakin torjuu vuoret, että ne hyvin vähän pääsevät kylää puhdistamaan. Kuitenkin pitää tuhansien ihmisten täällä asua ja koko päivän aamusta iltaan öljyn ja kemiallisten kaasujen hajussa tehtaissa työskennellä.

Sittenkin on heillä vielä aikaa hoidella pikku kukkiensa. Tuolla matalan talon katolla, savutorven ympärillä, kastelee kalpea tyttö ruukkukasviaan. Ne ovat mitättömän pieniä ja niin hennon ja kivuloisen näköisiä kuin tyttökin; useat samoja kasvilajeja kuin ympäristön luonnossakin. Kuitenkin omistaa tyttö niille niin paljon huolta ja hoivaa kuin ne olisivat maailman kauniimpia tai ainakin harvinaisimpia kasveja. Näemme kuinka hänen kasvonsa ja silmänsä mielihyvystä elehtivät, kun hän niitä tarkastelee, puhdistaa ja kastelee. Kun köyhä äiti pieniään, hän niitä sukostelee. Miksi hän ei ole kylläinen suuresta luonnosta, niitystä ja avarasta metsästä, miksi ei käy sieltä kukkia kotiinsa noutamassa? Miksi näkee hän vaivaa noiden pienten ja vähäpätöisten vuoksi? Minä melkein huomaamattani lähestyn tyttöä ja kysyn häneltä, miksi. Hänen kalpeat poskipäänsä vienosti punehtuvat eikä hän aluksi tiedä mitä sanoisi.

— Pitäähän olla jotakin, joka minustakin hyötyy ja iloitsee, edes nuo kukat, vastaa tyttö lopulta ujosti ja siirtyy katolle aukeavasta ovi-ikkunasta huoneeseen.

Olipa hän itsekin kidutettua luontoa niinkuin hänen kukkansa.

Schaffhausen 23/5 1900.

HÄIRITTY RAUHA.

Suomen sisävesistössä, pienen kanavan varrella, keskellä elokuuta.

Päivät olivat poutakirkkaita, vaikka vähän tuulisia, mutta illalla tuntui kuin tuuli olisi yölevolle käynyt. Suuri, suloinen rauha tuntui vallitsevan sisäjärvien varjoisilla rannoilla. Varmaan linnutkin päivällisistä perhehuolistaan olivat äänettömiksi väsyneet kosk'ei pienintä piipettä heiltä kuulunut — suuret laulajat olivatkin tosin jo muuttomatkoihillaan. Ainoastaan pimeämmällä itätaivaalla kiilui harvoja tähtiä, nekin kovin pelokkaan näköisiä, ikäänkuin pilviä aavistellen. Länsipohjassa kesäinen päivä ei vielä ollut valtaansa lopen menettänyt, vaan auringon jäliltä siellä taivas kajasti ja hohtoaan vesille valeli. Täyteläs kuu ja äänettömät metsät iltaruskon hämärässä öljytyyneen järveen kuvastuivat; — sillä luontokin haluaa ottaa itsestään kuvia: vesikuvia, ilmakuvia, taivaskuvia ja mielikuvia.

Rantakaislojen rauhaa toki rikkoi sorsanlasten pelokas, harhaileva parvi, ja uneksivan järven taideluomia särki joku kalastajan venhe tai takalaitumilta kotiin palaavain lypsäjäin airojen litseet. Vakavina istuivat soutajatkin viilettävissä veneissään; entisten iloisten naurujen asemesta nyt vaan hiljaista keskustelua kuului. Jopa märehäjä karjakin pihatöillä, öhköisten ja etujalkojaan polvistaen, oli levolle käynyt eikä enää kellojaan kilauttanut.

Tällaisina hetkinä varmaankin luonto meille on vaikenemista opettanut.

Rantalan talossa isäntä poikineen, emäntä tyttärineen olivat jo ehtineet kyylyssä käydä ja pehmeät löylyt ottaa. Tarpeen se olikin, sillä aamulla jo kello neljältä oli riihelle menty, vilja suuruksiin päästessä sitomista irti puitu, sitte suuruksen jälkeen riihi uudelleen ahdettu; iltapuolella päivää vielä käytiin niityn laidassa tuleentunutta kauraa katkomassa ja kasaamassa, että sietikin jo väsyksissä olla. Mutta vetreiksi se löyly taas jäsenet hauteli ja rauhalliseksi tunteeksi oli lientynyt raukea väsymys.

Syötiin iltanen, kalaa, leipää purren ja sitä piimällä kostuttaen, eikä siinä monta sanaa vaihdettu, kunnes nuorin pojista, kaksitoista vuotias, pysäytti leukansa, herkisti korviaan ja ikäänkuin peljäten äänettömyyttä katkaista, kuiskasi: Jo höyry hätkähtää!

Nuoret juoksivat uteliaina ikkunaan, sitten rantalaiturille. Toivottiin postia, sanomalehtiä.

Samassa kuin tulisilmäinen höyryvene välkkyvän salmen mutkasta näkyviin pujahti, sen vingahduskin kuului. Vilkkaasti viilettään esille se likeni ja likeni, halkaisi rauhoittuneen vedenpinnan hetkeksi,

poikkesi hätäisesti talon rantaan, jätti ja otti jonkun matkustajan sekä postin, sitte aherti taas viipymättä edelleen. Jälleen vesi asettui tyyneksi uomaansa. Höyryveneen hätkätys yhä eteni ja sen mukaan hiljeni, kunnes kuulumattomiin häipyi. Taaskaan ei ääntä, ei risausta kuulunut.

Niin oli laiva tehnyt jo useita kesiä, tullut ja lähtenyt säännöllisesti rantoja palvelen, rauhallista liikettä ja elämää herättäen. Viime kesinä oli se yhä tiheämmin ruvennut tuomaan levottomia sanomia, jättämään asukasten mieliin syvempiä ja vihavampia jälkiä, jotka eivät asettuneetkaan niin nopeasti kuin ohikulkevan veneen vako.

Rantalassa ei päästy tavallisuuden mukaan yölevolle, sillä laiva oli tuonut matkustajan, kaupungista palaavan naapurin isännän, vaikk'ei sanomalehtiä. Mies poikkesi taloon.

— Ei sanomalehtiä, ilmoittivat nuoret.

— Oli taaskin kohdannut painoeste, tiesi matkustaja. Oli jälleen kirjoitettu Suomen oikeuksien puolesta, mutt'ei päästetä sanaa julki. Hallaa ei saa sanoa hallaksi, vääryyttä ei vääryudeksi, rikosta ei rikokseksi, kun se on valtiollinen. Ja matkustaja jatkaa: — Syyttömän kansan perittyjen oikeuksien ryöväystä — lainmukaisen järjestyksen muru murulta sortamista — valallisen sanan säie säikeeltä purkamista ja vallanpitäjäin tunnotonta vallattomuutta. — Siinä uutiset nykyaikana! Hyvä, että voimme rauhassa edes nukkua.

— Nukkua! huudahti vanhempi pojista, kahdentoista vuotias — sillä matkustajan puhuessa olivat nuorten kasvot ruvenneet hehkumaan — siihen meillä ei ole oikeutta! Nyt juuri pitääkin ravistaa jok'ainoasta silmästä uni. — Liiaksikin nukuttu!

Isäntä, ojentaen matkustajalle tupakkakukkaronsa, kolisti porot piipustaan uunille ja ikäänkuin itseksensä urahti:

— Kunpa kasvaisivat nuo pojatkin miehiksi maalleen!

— Ja tyttäret uskollisiksi kodilleen! jatkoi askarteleva emäntä.

— Kotimme muuttukoon tästä lähin linnoitukseksi, jota vieras ei voi anastaa! jatkoi vanhin poika.

— Silloin me naisetkin rupeamme asevelvollisiksi! huudahti vanhin sisar, vasta kuustoista vuotias.

Isäntä uteli vieraalta eikö ulkomailtakaan parempaa kuulunut.

— Näyttääpä siltä kuin metsät menisivät eteen ja me taakse, arveli vieras.

Kuuluuhan verisiä sanomia buuerien maasta, kuinka pieni, syytön kansa ylevästi taistelee elämänsä ja vapautensa puolesta, kotinsa, lastensa, kunniansa ja tulevaisuutensa puolesta.

— Sinnepä pitäisi lähteä! intoili pojista nuorin.

— Mutta on se herra herroillakin, valtiailakin Jumala, jatkoi matkustaja. Suuresta Kiinan valtakunnasta on nousemassa myrsky semmoinen, että päivän pimittää ja pienten syöjät murskaa. Siellä miljoonat vihaa kiehuvat Eurooppaa vastaan, joka heille kristinopin nimellä ruutia ja myrkkyä myöpi. Täältä taas Euroopan vallat lähettävät sinne kauheita sotalaumojaan, että kyllä siitä suuri maailmansota syttyy.

— Tuskinpa silloin mekään pelkkinä sivullisina seisoisimme, arveli pojista vanhin.

— Eipä hyvinkään, myönsi vieras ja alkoi jätellä hyvästi, sillä hänellä oli noin kilometri matkaa metsäpolkua kotiinsa, naapuritaloon, johon piti yöksi joutua.

— Anna Jumala rauhaa ja elämää, elä sotaa ja kuolemaa! huoahhti hyvästellessään emäntä.

Mutta sinä yönä Rantalán väki nukkui hyvin levottomasti.

Elokuussa 1900.

ITSEMME PUOLESTA.

Kun omenapuu kasvaa, kukoistaa ja omia hedelmiään kantaa, niin kaikki pitävät luonnollisena, että sen

elää annetaan: sitä huolella hoidellaan ja hyväillään.

Ainoastaan lahokasveja ja rikkaruohoja hävitetään.

Kun varsa vaurastuu ja kasvaa hyväntapaiseksi hevoseksi, joka täyttää oman kutsumuksensa, ei toisia pure eikä potki, niin kaikki pitävät oikeana, että sen elää sallitaan; sille myönnetään kaikki hevosen oikeudet ja sitä lempeästi hoidellaan ja hyväillään.

Ainoastaan petoeläimiä suljetaan häkkiin, vainotaan ja pyritään sukupuuttoon hävittämään.

Kun yksityis-ihminen ei rumasti eikä pahasti elä, ei lähimmäisiään vainoa eikä vahingoita, vaan ihmisittäin askaroipi, oikeata, hyvää ja hyödyllistä töillään tarkoittaa, niin ei kenenkään siivon ihmisen mieleen johtuisi häntä häiritä tai hävittää. Päinvastoin oikeat ihmiset hänelle mielellään hyvää suovat ja naapurit myötätuntoisesti häneen liittyvät. Sillä hän on kuin hyödyllinen hedelmäpuu, josta iloitaan; kuin vaikuttava jäsen, joka täydentää yhteiskunnan kokonaisuutta. Hänessä oli jotakin, jota muissa ei ole, vaan jota muut kaipaavat niinkuin hänkin vuorostaan kaippaa muita.

Ainoastaan inhimillisen järjestyksen ja oikeuden rikkojat, pahantekijät, jotka yleistä rauhaa ja hyvinvointia häiritsevät, pannaan ahtaalle. Heitä vedetään oikeuden eteen vastuusen teoistansa, tutkitaan ja tuomitaan maan lakien mukaan.

Näin tapahtuu nykyajan sivistyneissä maissa.

Eikö valistunut oikeudentunto vaadi samaa inhimillisyyttä eri kansallisuuksien kuin yksityis-ihmistenkin suhteen? Eikö joukkoa, jopa kokonaista kansaa kohtaan harjoitettu vääräys ja sorto ole vieläkin suurempi rikos, miljoonarikos, siveellinen joukkomurha? Mikä sivistys oikeuttaa semmoisia tekoja? Spartalainenko, joka tuomitsi yhteiskunnan heikot lapset hävitettäväksi? Jos sama laki sovitettaisiin eri kansojen väliin, olisivat persialaiset paljoudellaan olleet oikeutetut tuhoamaan kreikkalaiset, jotka olivat pienempi ja heikkoväkisempi kansa. Humaaninen se laki ei ainakaan olisi.

Pieni ja vähälukuinen on Suomenkin kansa. Mutta emme sen vuoksi lie mitään hävitettäviä rikkaruohoja. Pikemmin nuorta kansallisuuttamme voisi verrata elinvoimaiseen omenapuuhun, joka paraikaa kevättään kukkii ja omanluontoisiaan hedelmiä tulevaisuudelle lupaa. Tosin emme ole hevosen tavoin ajojuhtia, vaan velvollisuuden työssä olemme yleensä aina kestäviä ja luotettaviakin olleet. Hävittämistä ansaitsevaa petoeläintä lienee meissä tuskin karhunkaan verran, koska koko historiamme muistiin, sitte pakanuuden aikojen, emme ole hyökänneet naapurejamme rosvoamaan. Aina olemme tyytyneet rauhalliseen työhön laihassa maassa, jonka sulous meille on rikastakin morsianta rakkaampi.

Kaikki, jotka Suomen kansaa syvemmin tuntevat, sanovat, että meillä on omituinen, naapureistamme eroava luonne; ajatusmaailmamme, äänemme ja liikkeemme, puhe- ja tekotapamme ilmaisevat itsenäisiä, meille ominaisia vivahduksia. Me tunnemme itsessämme suomalaisen sisällyksen, jonka elämä ilmenee siinä, että me pyrimme luomaan suomalaisia sivistysmuotoja; aivan niinkuin jokainen kasvi, jokainen luontokappale, jokainen elävä olento iloitsee oman luonteensa kehityksestä. Aivan niinkuin jokainen vapaana ja vapaaksi kehittynyt yksityis-ihminen pyrkii olemaan omaa itseänsä ja sen mukaan teeskentelemättä toimimaan. Ja niinkauan kuin hän ihmisittäin ja muita sortamatta toimii, ei kukaan syrjäinen tule häntä häiritsemään. Niinpä kukin kansa täydentää ihmiskunnan kokonaisuutta. Meissä suomalaisissa on jotakin, jota muissa ei ole, vaan jota muut kaipaavat niinkuin mekin osaltamme kaipaamme oman itsemme täytteeksi muita. Tämä omituinen meissä tarvitsee myöskin omituisia, meidän oman kansallishenkemme luomia, yhteiskunnallisia ja valtiollisia oloja; semmoista kehystä, joka avittaa meidän sisällyksemme tarkoituksen mukaista kehittymistä.

Pienillä poikkeuksilla me olemme ikimuistoisista ajoista olleet omien lakiemme turvissa vapaita — nytkö meitä hävityksen tarkoituksessa urkitaan ja metsästetään?

Historian näyttämöllä olemme terve, toivorintainen nuorukaiskansaa, emmekä raihnaista lapsia sydämättömän sotakansan survottavia. — Ikäänkuin ainoastaan miekan ja väkivallan kansat elämistä ansaitsisivat!

Verenhimoisia emme ole, suurista valloitus- ja hävitysretkistä ei historiamme kerro. Vaan isänmaan puolesta, oikeuden, vapauden ja laillisen hallituksen puolesta olemme aina olleet vakavia ja osanneet antaa mikä meille on kallista ollut. Mutta maamme saita luonto on meiltä enemmän ajan ja tarmon vaatinut. Voitollisimmat ja kunniallisimmat sotamme olemme pohjan karkeata luontoa vastaan käyneet. Se mikä meissä on karaistua ja kestävä, on tämän kovakouraisen luonnon ansio.

Hajoamishalu on meidän kansallinen helmasyntimme, pieni kehitymisvoima meidän heikkoutemme. Ne ovat meidän persoonallisen vapaushalunne itsekäs varjopuoli. Siksi meitä suomalaisia ei lienekään liiaksi maailmassa: ainoastaan puolenkolmatta miljoonaa ihmistä, jotka tahtovat säilyttää kielensä ja kansalliset laitoksensa, oman olemuksensa, sorrosta ja häviöstä. Mutta mitä pienempi kansa me

olemme, sitä ankarampi velvollisuus meillä on säilyttää itsemme. Sillä ulkonaisesti pienille kansoille historia usein on antanut henkisesti suuria tehtäviä. Ne ovat historian Davideja, suurkansat Goljatheja.

Kylliksi jo aikoinaan yhteydestään luopuneita suomisukuisia kansoja vaipui Venäjän aroille. Ovatko ne omille jaloilleen kohonneet, ovatko ihmiskunnalle jalostuneet? Me olemme eläneet pelastumisen ja omantakeisuuden ikään; me vaadimme itseltämme omia tehtäviä niinkuin nuorukainen, joka on mies-ikään elänyt, vaatii itseltänsä itsenäisiä miestekoja — ja muutkin niitä häneltä vaativat. Me elämme aavistuksien keväässä ja uskomme suuren hedelmien-ajan kerran koittavan.

Mutta me tarvitsemme kotimaata ja yhteyttä, niinkuin muuttolinnut parveutuvat, tarkoituksiinsa pyrkien ja ikävöiden. Ne meistä, jotka Venäjälle väistyvät, uppoavat aroille. Ne tuhannet ja tuhannet, jotka maastamme vuosittain merten taakse siirtyvät, sielläkin ilman yhteyttä hajoelevat, enimmäst outoina elämän vinhaan kierteeseen häviävät. Useat jo toisessa polvessa suuren maailman hoijakassa oman äidinkiellensä unohtavat. Kuin virrasta hiekkarannalle pärskynyt pisara he kansastansa häipyvät. Ainoastaan harvat ja valitut näistä kymmenistä tuhansista jälleen isiensä rantoja rakentamaan palajavat.

Kun joku vanha, historiallisen kansallistehtävänsä suorittanut kansa hajoaa kaikkiin maapallon maihin, niin onkin sillä oikeus levitä samoille maailman pelloille, joille se jo on kylvönsä tehnyt, kutsumuksensa suorittanut. Sinne se kylvöksiään valvomaan siirtyy. Ja kun joku nykyajan suurkansa kymmentuhansia, satatuhansia tai miljoonankin kansalaisiaan maailman selkään levittää, vaikkapa sinne tänne hajoitellenkin, niin luopuu se ainoastaan pienestä osasta suurta kokonaisuuttansa, eikä siitä heikkone, vaan pikemmin vahvistuu, koska se näin ikäänkuin levittää jalkansa suuremmalle pinta-alalle, mutta paljoutensa ja valloitusmahtinsa vuoksi edelleenkin säilyttää keskinäisen yhteytensä. Toisin on pienen parimiljoonaisen kansan, joka kaipaa kiinteyttä ja kasvamista eikä löyhtymistä ja vähenemistä. Sillä keskenkasvuinen elimistö tarvitsee veren omassa ruumiissaan ja kevytmielisyydeksi sanotaan sen tuhlaamista. Kymmentuhansien menetykset heikontaa meitä, sadantuhannen kato tekee meidät sairaaksi ja miljoonan häviö voipi meiltä viedä elämän kaikkine tehtävineen.

Voimmehan lohduttaa itseämme sillä, että yhteydestämme hävinneet kansalaisemme ovat kansainvälisiä uhrilampaita, yleiselle veljeys-aatteelle uhratuita; palvelevia käsiä, joita olemme maailman kansoille ojentaneet. Sittenkään ei millään kansalla ole oikeus niin kosolta vertansa vieraalle juoksuttaa, niin paljon käsiänsä pois lainata, että itse menettää mahtinsa oman elämäntehtävänsä suorittamiseen.

Heikko kansallisen yhteyden tunne ynnä nykyajan mukavat kulkuneuvot vievät meidät tässäkin liiallisuuteen, vieläpä hetkenä, jolloin suurempi väkiluku meitä vahvistaisi.

Kadonneita veljiämme me kipeästi kaipaamme; mutta uskoamme tulevaisuuteen emme menetä, sillä meitä miellyttää eläminen. Elämänhalu tukekoon toivoamme. Käärmepeillon kyntö ei kestäne iäti, vaan uusi heilimähetki ja elonkorjuun aika Suomenkin kansaa odottaa.

SANOMALEHDET JOKAPÄIVÄISTÄ LEIPÄÄ.

Jos hyvä Lutherimme vielä meidän aikoina eläisi, niin hän varmaankin katekismossaan jokapäiväisen leivän nimen alla, paitsi raitista ilmaa ja hyvää terveyttä, luettelisi myöskin rehelliset ja vapaamieliset sanomalehdet. Me nykyajan ihmiset olemme niihin niin tottuneet, että hävitämme hyvän tuulemme, ruokahalumme ja työhalumme niinä päivinä, jolloin sanomalehti ei tuo meille ilmaa yleisen elämän laajasta ilmakehästä. Me elämme silloin kuin jyvät suljetussa säkissä, vailla ilmaa ja päivänpaistetta. Ei tilaa hengittää, ei näköalaa ulommaksi pientä itseämme. Mieltämme ahdistaa ja meitä vaivaa levottomuus, sillä meidän ihmistemme on itänyt ulkopuolelle säkkiä; se on kasvanut ulkopuolelle pirtin ikkunan, kotipiikan, kotikylän, kautta koko isänmaan ja yli senkin rajojen. Me olemme kuin laajalehväisiä puita, joiden oksat ja latvat maailman tuuilta ja taivaan linnuilta ajan vaiheita kuulostelevat. Meihin on kehittynyt tarve pyrkiä joka aika selville siitä, kuinka siellä loitolla vesien ja metsien takaa jaksetaan, kuinka se kokonaisuus, johon kuulumme, voipi; aivan niinkuin yksityisenkään perheen jäsen ei voi olla huoleton siitä, mitä hänen pienessä kodissaan tapahtuu, mihin siellä pyritään, kuka kumoon vie, kuka rakentaa, riidassako vai sovussa naapurien kanssa eletään. Jollei hän näistä välittäisi, eipä hän oikean perheen jäsen eikä "hyvä kylänmies" olisi. Koti on meissä laajentunut isänmaaksi, perhe kansaksi, naapurit maailmaksi. Näistä kaikista me haluamme tietoa, sillä me olemme kokeneet että ulommatkin aallot voivat vieriä meidän kotirantaan, että kaukaisempikin myrsky voipi tulla vapisuttamaan meidän kotimökkiä, että ikävät sekä hauskat tapaukset, etäisemmätkin,

lopulta myös meidän kotioloihin vaikuttavat. Siksi meissä herää levottomuus, jollei sanomalehti tule säännöllisesti luoksemme. Me aavistamme olevan pahan merrassa, kun meiltä julkisuus kielletään. Epäluulo valtaa meidät ja luonnollinen varovaisuutemme kohoaa. Me köyristymme kokoon kuin siilit ja meille puhkeaa silmiä ja korvia joka taholle: me näemme ja kuulemme enemmän kuin todella tapahtuu. Mutta syy ei ole meidän, vaan niiden, jotka meidän aistimiamme pimeällä umpi-ilmalla kiihottavat. Vapauttakaa meille taas sanomalehtemme, että todellisuus likeltä ja kaukaa selkeänä kajastaa ja että yhteistuntomme saapi varmuutta ja tyydytystä. Näkömme ja kuulomme eivät sitten enää petä. Me rupeamme taas luottamaan oloihin ja ihmisiin, siitä yhteiskunta vahvistuu enemmän kuin sotajoukoista ja santarmiparvista. Yhteistunne — sama kuin avartunut itsetunne — tekee meistä laajemmassa merkityksessä ihmisiä, koska se hajottavien kiihkojen asemesta kehittää meissä järjestäviä ja rakentavia rientoja, joista valtionkin iloita pitäisi. Eikä kukaan tässä suhteessa ole suurempaa palvelusta tehnyt kuin sanomalehdet semmoisina kuin me niitä tässä maassa olemme oppineet kunnioittamaan.

* * * * *

Mutta turhaa on tarjota suurelle yleisölle aatteita ja ihanteita muuten kuin leipään tai lempeen sekoitettuina — sen ovat sanomalehtimiehet oivaltaneet. Ennen kaikkea he, joko suoraan tai välillisesti, tarjoavat lukijoilleen tietoja elinkeinojen aloilta. Karjanhoitaja ja maanviljelijä, käsityöläinen ja kauppias, pappi ja muu virkamies — kaikki tapaavat sanomalehdistä jotain oman ammattinsa alalta, jollei muuta niin toimi- ja virkailmoituksia, osto- tai myöntitarjouksia, tietoja uusista yrityksistä, töistä ja keksinnöistä. Ne koskevat lukijan toimeentuloa, virittävät mieltä ja ajavat liikkeelle, vievät kulkuneuvoihin, sodan ja rauhan sanomiin. Likeltä niitä koskevat yhteiskunnalliset ja valtiolliset kysymykset sekä suhteemme muihin maihin ja kansoihin. Eikä tästä sitten ole pitkä hyppäys veljeyteen — ihmisyyteen — ihanteihin, joihin jokapäiväisen leipäpuun latva pyrkii. Näiltä kaikilta aloilta sanomalehti sopivassa muodossa tarjoaa yleisölle kohtuullisia päiväannoksia; kukin nauttikoon sulatusvoimiensa mukaan. Se lukijoita miellyttää, kevyt kirjoitustapa, kevyt lehti, jota voipi lukea missä ja milloin sattuu: työn lomassa, ruokaillessakin, nojatuolissa, levolle käydessä tai ennen nousua, kuinka kulloinkin sopii.

Kirjallisuus, johon on niin paljon jokapäiväistä leipää sekoitettu, muuttuu helposti jokapäiväiseksi tarpeeksi ja liittyy välittömästi kansalaisten ruokahaluun, niinkuin sanomalehdistä tiedetään. Se on kuin uusi ruokalaji, joka on valloittanut yleisen maun ja johtaa sitä senvuoksi että yleinen makuaisti sen itse on luonut. Siinä syy miksi kaikki ihmiset niin helposti tottuvat sanomalehtiin ja sitten yhä kaipaavat niitä. Ne leviävät kaikkialle missä lukea osataan ja likentävät kaikki ihmiset toisiinsa. Vasta sanomalehdet ovat sanan uudenaikaisessa merkityksessä luoneet ihmiskunnan. Höyry ja sähkö ovat niillä olleet apuna.

Sillä ilman yhteistunnetta ei ole mitään vapaita yhdyskuntia, ainoastaan yksityisiä ihmisiä, satunnaisia ryhmiä tai pakon paimentamia laumoja. Vasta sanomalehdet ovat kehittäneet laveammalle levinneen yhteistunnon, ensin kansakunnallisen, sitten kansainvälisen. Se on suuri teko ja senvuoksi sanomalehdillä on oikeus kaikilta tahoilta toivoa suurta myötätuntoisuutta. Kaikki valistuneet valtiot ja kansat meidän aikana rientävätkin niitä tukemaan ja kannattamaan: vapauksia, helpotuksia ja etuja suoden; lukuisasti niitä tilaten ja niiden välityksellä ajan kysymyksistä keskustellen. Sillä nehan edustavat julkisesti toimivaa päivän sanaa, yhtä välttämätöntä kuin keskustelu ostajan ja myöjän, työn kysyjän ja työn antajan välillä. Jos sananvapaus ehkäistään, niin terve toimellisuuskin pysähtyy ja yleinen edistys rupeaa ontumaan, kunnes elämä kaikissa muodoissaan kangistuu, höyry- ja sähkövauhti muuttuu vanhaksi konkarikuluksi ja sitäkin kehnommaksi. Ja jokapäiväinen leipämme — kadottaa sielunsa.

Ainoastaan valtiollisesti ja henkisesti alaikäiset ihmiset vihaavat julkista sanaa. Mutta onneksi on itse leipäkysymys kuolematon maailmanvalta. Ja nykyaikana se ei voi menestyä ilman sielua, sanomalehtiä. Siksi nämä kuristettuinkin korajavat, murhattuinkin ne kummittelevat, kunnes tuulet vapaata kevättä kantavat ja uusi päivä usia lehtiä aukoo julki.

Onko oikeus ja rauha maassa? Missä työtä, missä leipää? Nämä ovat joka-aikaisia kysymyksiä joka maassa ja näistä juoksee satoja muita. Miljoonat itsetietoiset ihmiset odottavat sanomalehdiltä vastauksia, selvityksiä ja uusia näköaloja uusille yrityksille. Ne ovat kysymyksiä, jotka tasaisen edistyksen nimessä vaativat julkista keskustelua, ellei tahdota häiriötä, tuskallista epäluuloa ja väkivallan tekoja kypsyttää. Voisimme sanoa, että sanomalehdet edistävät säännöllistä verenkulkua yhteiskunnassa ja valtioruumiissa. Ne eivät ole erehtymättömiä enemmän kuin niiden toimittajatkään, mutta niiden toiminta liikkuu julkisen päivän valossa ja on siis jokaisen kansalaisen arvosteltavissa. Sanomalehdistö puoluevärineen muodostaa kuin monitahkoisen kristallin, jonka välityksellä mitä erilaisimmat mielipiteet pääsevät julki, eri näkökannat leviävät lukijan harkittaviksi. Näin tavoin vääryys on helpommin vältettävissä, erhetys keveämmin korjattavissa. Yleisön arvostelu-oikeus tekee sen osalliseksi asiain kehittämiseen, herättäen siinä harrastusta ja vastuunalaisuuden tunnetta, mutta

myöskin suurempaa tyytymystä tuloksiin.

Näin ovat sanomalehdet — vapaat sanomalehdet — aikain kuluessa kehittyneet keskustelukentiksi, taistelutantereiksi kansojen sisäisiä ja ulkosotia ratkaistessa. Siinä ne suorittavat korkeinta kutsumustansa ja ovat ainoat sivistyneitten kansojen arvon mukaiset sotakentät — niinkauan kuin sivistyksen merkinä pidetään oikeamielisyyttä ja ihmisyyttä eikä mielivaltaa ja sortoa. Nykyaika himmentää toivomme, mutta sittenkin sanomalehdet työskentelevät humanisempaa tulevaisuutta jouduttaaksensa. Valistuneen maailman myötävaikutus seuraa niitä.

Ja niiden elinvoima on kasvava, välitön vuorovaikutus yhä uudistuva yleisön kanssa.

Ne elävät, koska niitä tarvitaan niinkauan kuin sivistyneitä yhteiskuntia, jotka yhteistoimintaa harrastavat.

Ne elävät, että tulevaisuuden ylevimmät voitot saavutettaisiin.

Ja sanomalehtimiehet — niissähän voisi olla hirviöitäkin — ne ovat sivistyksen sotajoukon säännöllistä rintamaväkeä. Niissä tapaamme ihmisrakkauden ritareja, heikkojen ja sorrettujen vartioväkeä. He valvovat kalleintamme ja kärsivät aina ensi iskut. Levottomasta työstään kerran uupuneina ansaitsevat he mitä meillä on parasta: — sydämemme ja kättemme kultaa.

UUDET AATTEET.

Jokainen uusi oksa, haara tai lehti kasvissa on uusi ajatus. Niitä ilmestyy sen mukaan kuin kasvi jatkaa elintehtäviään. Kun se taukoaa elämästä, häviävät nuo ilmiötkin.

Jokainen lapsen huomiota kohtaava uusi esine on hänelle uusi sana ja uusi ajatus. Sillä tavoin kohtaa ihminen elämänsä ensi ikävuosina tuhansia uusia esineitä, sanoja ja aatteita. Suljettakoon hän niistä, niin keskeytetään hänen kehityksensä, hänen kasvatuksensa on lakkautettu. Mutta niinkauan kuin hän liikkuu elämän alati vilisevässä virrassa, kohtaa hän yhä uusia käsitteitä ja ajatuksia, sillä luonto ja elämä on pohjattomana pulppaileva ajatusten lähde. Jokainen uusi liikahtus, muoto ja vivahdus on uusi ajatus. Ja elämä on alati liikkeessä ja synnyttää siis alati uusia muotoja ja aatteita.

Ihminen vaan voipi vanhemmiten tulla niin itsekylläiseksi, heikoksi sulattamaan, ettei hän enää pysty ottamaan vastaan elämän vaikutuksia, taikka pystyy siihen, nuorempiin verraten, kovin hitaasti. Hän on silloin saavuttanut kiinalaisen kehitys-asteen.

Mutta nuoren, elinvoimaisen kansan kehitys ei pysähdy siihen mihin tuon taikka tämän yksityisen. Jokainen uusi ikäkerros on elävän kansan uudistunut nuoruus, jonka pyrinnoille ajan aallot antavat edellisistä poikkeavan värityksen ja uutuuden viehätysten. Se viehätys on sitä tuoreempi mitä välittömämmässä yhteydessä ollaan kansallishengen ja ajan kysymysten kanssa. Ja ajan kysymykset, uudet aatteet, ne ne juuri synnyttävät kansallishengessä virkeitä tuulahduksia. Tähän virkistävään ilmakertaan voipi syntyä ainoastaan siten että vapautuu edellisen kehitysjakson tottumuksista ja ennakkoluuloista. Mutta ainoastaan harvat voivat Gladstonen tavoin pitkin ikäänsä kehittyä kerroksesta kerrokseen. Juuri siitä seuraavat nuo alituiset yhteentörmäykset vanhan ja uuden käsityskannan välillä.

* * * * *

Aivan käytöllisillä, jokapäiväisen elämän aloilla on tuo sama alituinen uudistumisen ja vaihtumisen tarve, alituinen uusien aatteiden jano. Isäsuoitarin lesti ei enää tyydytä poikasuutaria, eikä edes viimevuotinen lestinkuosi tämän vuotista aistia. Vielä tiheämmin vaihtelevat ompelijain mallit. Jokainen uusi muotilehti tuopi uusia pukuaatteita, jotka kukin mestari enemmän tai vähemmän omantakeisesti panee käytäntöön. Jokainen uusi kuosi on käytännössä toteutettu uusi ammattiaate. Sellaiset kuosit tai mallit, jotka eivät sovi meidän tapoihin tai ilmanalaa, jäävät meillä kuolleiksi, korkeintaan kuviksi ompelijain ikkunalle.

Puuseppä ja rautaseppä pitävät yhä silmällä mitä parannuksia heidän ammattinsa alalla on tehty. Mutta jokainen käytäntöön pantu parannus on ensin ollut uusi aate.

Noin 35 vuotta sitten kulki maassamme maanviljelijäin kesken uusina aatteina uusia maanviljelystapoja. Nyt niistä on useita maanviljelyksen eduksi pantu käytäntöön. Niin on ilmestynyt nelijakoisia, kuusijakoisia, kahdeksanjakoisia ja kaksitoistakin jakoisia maanviljelysjärjestelmiä. Mikä ei ole sopinut maamme luontoon ja ilmanalaa, se on hyljätty. Mutta sekin on voinut johtaa keksimään

omantakeisia keinoja.

Tätä nykyä virkistää karjanhoitoa meijeriaatteet, uusi aate sekin.

Uudet ammatti-aatteet ne synnyttävät liikealallakin uusia teollisuuden lajeja, liikeneuvoja, tuonti- ja vientitavaroita.

Kansallis-osakepankki, kansanpankki, postisäästöpankki — mitä nekään aluksi olivat muuta kuin uusia aatteita. Nyt ne vaikuttavat käytännössä.

Jokainen uusi keksintö on ensin ollut uusi aate.

Eikä ne uudet aatteet ammatinkaan alalla ole pelkkiä turhuuksia ja muodin oikkuja. Ne pelastavat ammatinharjoittajan mielen puutumasta. Kun yksitoikkoinen samanmuotoisuus tekee ihmisestä helposti koneen, niin uusi kuosi, uusi malli, uusi keksintö, uusi aate herättää taas ymmärryksen vireille ja panee hengen palkeet lietsomaan. Niin kehittyä työntekijäin henkiset lahjat niissäkin ammattiipiireissä, missä hänellä näihin asti tuskin usein on ollut muuta kasvatusta kuin jokapäiväinen ruumiillinen työ. Mitä enemmän maan taloudellinen tila vaurastuu, sitä enemmän tarvitaan uusia aatteita tätä aineellista varallisuutta henkisesti siementämään. Mitä enemmän yleinen opetus herättää ja työntää liikkeelle kansan henkisiä voimia sitä enemmän kansa kaipaa toimeentempeavia kysymyksiä, siis uusia aatteita, jotka antavat sen elämälle tuoretta sisällystä, ettei tieto jää kilisemään tyhjänä koruna ilman elinvoimaista mehua.

* * * * *

Uusien aatteitten voittoa saamme kiittää siitä edistyksestä, minkä maamme viimeisten vuosikymmenten kuluessa on tehnyt. Maamme nykyinen kansakoululaitos, sekin oli ensin vaan uusi, suuri aate, joka aluksi tuskin oli lämmittänyt muuta kuin yhden miehen, Uno Cygnaeuksen. Nyt se aate on kohta vallannut koko kansan ja tuntuu tuskin enään uudelta. Nykyinen kunnallishallitus, joka niin paljon on kehittänyt kansamme itsehallintoa, sekin oli muutama vuosikymmen sitten noita uusia aatteita, joita vastustajat ilmestyessä tavallisesti niin vaarallisiksi huutavat, että luulisi maailman palavan. Mutta päästäkseni pitkistä luettelemisista, mainitsen ainoastaan voimakkaimman myöhemmistä uusista aatteista, kansallisuus-aatteen, joka on herättänyt kansat penkomaan oman henkensä peltoa ja etsimään kaiken edistymisensä ehdot omasta itsestään. Ulkomaalta on sekin aate meillä saanut sysäyksensä. Mutta kun Arwidssonit ja Snellmanit täällä ensi kertoja kohottelivat suomalaisen kansallisuuden lippua, pidettiin heitä maan kauhuna ja kansan villitsijöinä. Aate oli uusi. Mutta nyt se on voitolla ja kansalliskeväämme lehden puhkeamisen aika on pian menneillään: "kansamme kieli on katkaissut kapaloivönsä". Se on lause, joka on muuttunut melkein sananparreksi. Ja täydellä syyllä. Sillä ainoastaan siellä täällä takapajulaisten luona vielä kansallistunne kituu, niinkuin lehti puuhun puhkeaa vasta myöhemmin alavilla soilla ja rimpimailla. Ne linnut, jotka siellä syntyvät, laulavat kaiken ikänsä yksinäistä virttä: puu lehteen, puu lehteen! Mutta se sukupolvi, joka on syntynyt täyteen kansalliskeväään, on kuin ne linnut, jotka ovat syntyneet täyteen lehteen ja kaivaten laulavat: lehti on puussa, lehti on puussa! — kukkia, hedelmiä, vapautta!

Siihen väliin kirkaisee suokurppa: Eipäs! kuin: puu lehteen, puu lehteen!

Kummatkin ovat näkökannaltaan oikeassa. Aivan oikein huutaa kurppa lehteä puuhun niinkauan kuin suolla puut eivät vielä ole täydessä lehdessä. Toisaalta aivan oikein toivovat nuo toiset linnut kukkia, hedelmiä, vapautta, koska he näkevät keväänsä sillä tasalla, ja osaavat kumminkin antaa lehdellekin arvonsa.

Kumpikin laulaa saman kevään luontoa ja kuitenkin äkäilevät toisilleen!

Mutta jättäkäämme vertaukset.

Ilman uusia aatteita ei ole mitään kasvamista, kehittymistä ja edistystä. On vaan huomattava, että se mikä tällä kehityskannalla ei enään innostuta ja laulatuta, siitä tuolla par'aikaa nautitaan ja intoillaan. Mutta yhtä hyvin kuin noilla on oikeus laulaa vanhasta, pitää näilläkin olla oikeus innostua uudesta. Ovathan molempien taipumukset samasta kansallisesta maaperästä. Pyrkiväthän kummatkin kunnioittamaan ja hyödyttämään samaa pohjan perukkaa ja samaa kokonaisuutta — Suomen kansaa.

* * * * *

Edellisestä selviää, että nykyhetkelläkin on ja täytyy olla uusia aatteita. Ja kummapa olisi, jos vastikään herännyt kansallishenki niiltä sulketuiksi ja kellistyisi uudelleen uneensa. Yhtä luonnollisesti kuin maan muokkaamisen jälkeen seuraa kylväminen, yhtä luonnonmukaisesti itsetuntoonsa herännyt kansa, ainakin parhaimmissa jäsenissään, tuntee sisällisen tarpeen tarttua käsittelemään ajan polttavia kysymyksiä. Niin ryhtyy se ihmiskunnan yhteistyöhön ja kasvattaa samalla itseänsä.

Nuori sukupolvi ei ole siltä luopunut kansalliselta perustukseltaan, eikä itse kieliasiankaan suhteen. Eihän ole suomenkieli sillä saavuttanut täyttä kypsyyttään, että se on päässyt lailliseen ikään. Sen pitää myöskin tottua suorittamaan tehtäviensä elämän monilla eri aloilla. Sen vuoksi on nuoren polven asia elävässä työssä kehittää kansallista kieltämme, niin että se minkä edellinen polvi on voittanut laiksi paperille, nuoren suvun elämässä ilmestyisi tekoina. Kieli on kehitettävä käytöllisen elämän ja tieteen aloilla, taiteen ja kirjallisuuden aloilla semmoiseksi, että se joka kohdassa pystyy tulkitsemaan tarkoitettua sisällystä. Se ei voi tapahtua muuten kuin noilla eri aloilla innossa ja totuudessa työskellen. Siinä kysytään kyllä työtä kieliasian hyväksi. Ja etupäässä tärkeä välikappale kielen kohottamiseksi on kaunokirjallisuuden luominen, jota ei suinkaan "nuori suunta" ole jättänyt harrastamatta. Niin saapi kieliasiakin eri ikäkerroksissa eri muotonsa.

Mutta kansalliseen kehitykseen liittyy muitakin ajan kysymyksiä. Sellaisia ovat tällä hetkellä työväen tilan parantaminen, johon meillä kiiruhtaa irtolaistulva ja torpparikysymys. Par'aikaa tehdään tämän "uuden aatteen" hyväksi koko kansan nimessä valtiopäivillä työtä. Onko se peloittavaa? Taikka peloittaako äänirajan alentamisen harrastus? Taikka yleinen äänestys-oikeus, jota niin hartaasti muualla Euroopan sivistysmaissa puuhataan? Tuskinpa on meilläkään itse kansan joukossa näillä uusilla aatteilla vastustajia. Onko naiskysymys ja yhteiskoulu vaarallinen? Epäilemättä on naisilla jo nytkin hirveän suuri valta väkevään sukupuoleen. Sen vuoksi taitaa olla vaarallista myöntää heille samoja etuja kuin miehille. Mutta pelkääkö väkevä heikomman vapautumista? Kansanopistokysymys ei varmaankaan ketään peloita. Sanotaanhan sillä aatteella olevan niin paljon suosijoita maassa. Mutta yleinen oppimis-velvollisuus on kenties se julma aate, joka vapautta rakastavaa Suomen kansaa hämmästyttää? Valtiopäivillä sitäkin kysymystä nyt käsitellään. Saa nähdä pitävätkö kansan edusmiehet vapauden sortamisena sitä, että kansa vapaasti velvoittaa itsensä opin ja tiedottomuuden välillä valitsemaan opin. Pieni Elias ennen aikaan kielsi vapaasti itseltään tiedottomuuden raa'an vapauden ja hänestä tuli sittemmin Elias Lönnrot, joka oli ylevämmässä merkityksessä vapaa. Moni muu köyhä Suomen poika on tehnyt niinkuin hän ja on tuskin katunut. Katuisikohan Suomen kansa, jos tekisi samoin? Ei siis sekään uusi aate voi olla noita peljättäviä. Ehkäpä se on raittius-aate? Siinähan on se vika, ettei se tahdo hävittää viinoja juomalla, vaan on keksinyt muita sen seitsemiä hävityskäytöksiä. Mutta siitäkään ei enää saa syyttää yksityisiä eikä sanomalehtiä. Koko kansan nimessä siitäkään asiasta keskustellaan jo valtiopäivillä. Niin ne useastikin uudet aatteet siirtyvät vähitellen yksityisten ja sanomalehtien asioista koko kansan asioiksi, vaikka niiden kannattajille alussa huudettiinkin: ristiinnaulitse! ristiinnaulitse!

Enemmän suvaitsevaisuutta! on vielä yksi aate, jota ei kyllin muisteta käytännössä. Varsinkin meidän pienissä oloissa on ärtyisä sietämättömyys kehittynyt seuraelämää rasittavaksi maan vaivaksi, joka monesti on uhannut tulla valtiolliselle asemallemmekin vaaralliseksi, etenkin uskonnollisen suvaitsemattomuuden muodossa.

Keskusteltakoon eri mielipiteistä, koskekoot ne sitten uusia tai vanhoja aatteita, avonaisesti vastakkain ja julkisuudessa. Haastettakoon suoraa kieltä asiasta. Mutta kaikki salakaiveleminen ja vastustajan tien miinaileminen on epäkuntoista ja myrkyttää yhteiskunnan.

Uudet aatteet ovat uutta elämää. Niistä keskusteleminen on jokaisen edistystä rakastavan sanomalehden ensi velvollisuuksia. Vanhoillisinkaan sanomalehti ei uskalla niistä kokonaan vaieta. Mikä niissä on otollista, se sulaa meidän elämään ja oloihin uudeksi liikevoimaksi. Kaiken ihmisellisen mukana tulee erihyötyäkin, mutta liikkuminen on aina välttämätöntä ja parempaan päin ihmiskunta vierii.

TANSSIN PUOLESTA.

Täällä meidän kylmässä ilmanalassa, jossa kaikki liike ja toiminta on hidasta, jopa talvisina aikoina näyttää kokonaan pysähtyneeltäkin, täällä ovat ihmiset taipuvaisia uskomaan, että kaikki vilkkaammat elinhalun-ilmaukset, jollei ne suorastaan käytöllistä hyötyä tarkoita, ovat pahoja ja syntisiä, jotka kansan luonteesta ja tavoista pitää armotta poisrevittämän. Varsinkin ne uskonnolliset suunnat, jotka ainoastaan elämään väsyneitä tyydyttävät, ovat synkkämielisellä maailmankäsityksellään kylväneet kansaan epäluuloa ja vihamielisyyttä kaikkea elinhalua, iloista leikkiä ja etenkin taiteenomaista tanssia kohtaan. Samaa lajia uskonnollinen käsitys on kansallisen kanteleemme soinnuttomaksi saarnannut, on kansan hienoimmasta soittokoneesta, viulusta vieroittanut. Ikäänkuin ankarata elämän taisteluamme pitäisi vielä kivulolisella uskonnollisuudella ikävyyttää.

Vähemmin kuitenkin enää nykyaikana uskonnonkaan nimessä soittoa soimataan ja laulua lastataan,

mutta koko lailla meillä vielä kovistellaan tanssin ystäviä ja kaikkea taitoperäistä hyppyä syntiseksi syytetään. Eikä siihen raamatunkaan todistuksia etsitä, kun siellä ei missään tanssia tuomita, päinvastoin Kristuskin myötämielisin kuvaa kuinka tuhlaajapojan kotiinpalauksen johdosta hänen isänsä pani laulut ja ilohypyt toimeen. Niinikään tiedetään useista vanhanajan kansoista, niiden seassa juutalaisistakin, että he uskonnollisissakin menoissaan laulun ja soiton ohessa myöskin tanssia käyttivät. Eikä tavattane maanpinnalla sitä luonnonkansaa, paitsi lappalaisia ja kenties samojeetejä, vielä vähemmän sivistynyttä, joka ei tanssia jossain muodossa harjoittaisi. Kansojen kehittyessä muodostuvat niiden tanssitkin yhä taidokkaammiksi. Tästä luonnon taipumuksesta tuloksena ovat monet kauniit kansallistanssit, jotka ovat yhtä oikeutettua ihmiselämän kantamaa viljaa kuin ikään kansanlaulut ja kansansäveleetkin, joita yleisesti ihailaan. Mutta niinkuin taideronous kansanrunouden ohessa ja taidesävellys kansansäveleen ohessa, niin on myös taiteenomainen tanssi oikeutettu kansantanssin ohessa. Usein ovatkin jälkimäiset kehittyneempiä ja yleisihmistyneempiä muotoja edellisistä. Omituiselta senvuoksi tuntuu, että uskonnollisella taholla enemmän kannatetaan kehittyneempää tanssia kuin tanssitaidon alkeismuotoja, niinkuin leikkejä ja rinkihippyä. Siinä oltaisiin oikeassa, jos nuorisoa tahdottaisiin ensin alkeita oppimaan ja siitä kehittymään tanssiharjoitusten kautta ryhdissä ja liikkeissä yhä somempiin ja kauniimpiin muotoihin. Tämä pyrkimys pitäisikin päästä tanssin jalostuttavaksi, ihanteelliseksi puoleksi. Ja siksi se pääseeikin, kun tanssikin kohotetaan "luonnollisiin oikeuksiinsa": sivistyselämän tarkoituksia palvelemaan, luomaan kauniita muotoja meidän asennoille, liikkeille ja seurakäytökselle.

Luonnonvoimiin perustuukin ihmisten häviämätön tanssitaipumus. Sehän on taipumus säännölliseen polennolliseen liikkeeseen, jota veden ja ilman aaltoileminen huomattavimmin kuvaavat. Mutta sama polennollisuus ilmenee runossa, säveleessä ja tanssissakin. Ihmisverikin on itseensä luonnosta omistanut nautintoa tuottavan taipumuksen polennolliseen liikkeeseen ja taidelahjansa avulla sitä monipuoliseksi kehittänyt. Tanssissa on nautintomme polennossa ruumiillisempaa, vaikkei kohtuuden rajoissa vähemmän oikeutettua: säveleessä ja runoudessa on polennon viehätys henkisempää laatua. Usein käyvät kolmiliittoon tanssipolento, sävelpolento ja runopolento, sitenkin likeistä sukulaisuuttaan ilmaisten.

Jokainen voimakkaampi mielenliike vaikuttaa meissä ehdottomasti ulkonaisestikin huomattavia liikkeitä. Surua ja iloa, kauhua ja ihastusta, tuskaa ja suloa puhkeamme välittömästi kuvaamaan kasvojen tai muun ruumiin osan liikkeillä taikka kutakin mielentilaamme ilmaisevilla äännähdyksillä ja huudahduksilla. Samoin ilmaisemme keveätä ilomielisyyttä eri liikkeillä ja äänillä kuin juhلاميelta. Näitä mielemme tilapäisiä äkkikohtauksia voisimme verrata luonnossa tuulispäihin, ilman pyrähdysiin, lentopilviin, päivän pikavilahduksiin j.n.e., jommoisia elämässä niinkuin luonnossakin tiheästi kohtaamme. Mutta jos mielentilojamme punomme selväpiirteisiksi kuvaelmiksi, joita väritämme joko liikkeillä niinkuin tanssissa, tai sävelillä, niinkuin musiikissa, taikka sanoilla, niinkuin runoudessa, niin syntyy niistä tanssitaide, säveltaide ja runotaide. Niiden alkeet tapaamme jo luonnossa ja kansan luonnonsyntyinen taidelahja on, kansansävelten ja kansanrunouden ohessa, kansantanssinkin synnyttänyt. Mutta mikä on luonnosta syntynyt, se on Luojan siemenen sikiö, jota on lupa "viljellä ja varjella", kesyttää ja kehittää, mutta ei hävittää. Sivistys-elämän kautta onkin tanssi, samoin kuin taiteet yleensä, kehittynyt yhä uusiin ja moninaisempiin muotoihin, samalla kuin monet kansantanssit ovat kansainvälisiksi tulleet.

Tästä lyhyestä selonteosta päättäen pitäisi tanssi olla kristinopin kannalta oikeutettu, historian kannalta oikeutettu, luonnonlakien mukaan oikeutettu. Ja kukin tanssin harjoittaja on kokenut, että kohtuullinen ja ihmisittäin viljelty hyppy tuntuu vieläkin seuraavana päivänä mieltä virkistävältä, ruumista reipastuttavalta. Aivan niinkuin kukin kohtuullisen voimisteluharjoituksen jälkeen tuntee. Mutta tanssista sitä paitsi lähtee seurustelun tuottama mielihyvä.

Erittäinkin julkinen seurusteleminen toisen sukupuolen kanssa vaikuttaa mieliin kehittävästi, joka on parhaita nuorison vieroittajia pimeiltä yöpoluilta. Koska tanssitilaisuudet edes jonkin verran meidän juroa ja jäykkää kansallisuonnetta seurustelemaan totuttavat ja nuorison eri sukupuolia keskenään julkiseen, kaunistapaiseen käytökseen perehdyttävät, olisi niiden tilaisuuksien hävittäminen, paitsi luonnon sortoa, myöskin sivistys-elämän oikeuksien polkemista. Eipä se nuoriso, joka tanssista on viehätetty, huvi-iltoina, ainakaan yhtä helposti kuin tanssimaton, väkijuomienkaan pariin eksy. Toisen sukupuolen arvonantoa säilyttääkseen välttää se toki juoppoutta.

Jos vieläkin tanssia ei pidetä pelkkänä löllötyksenä, vaan sen huvitarkoitukseen liitetään pyrkimys kauniiseen ryhtiin, somiin ja luonteviin asentoihin, miellyttäviin liikkeihin ja arvokkaaseen seurakäytökseen, jotka suureksi osaksi meillä nykyiseltä sukupolvelta puuttuvat, niin Suomen nuoriso saavuttaa tanssistakin oivan välikappaleen ihanteellisille tarkoituksilleen. Sillä epäilemättä sivistyksen sisällys kaikissa kansallisuuksissa pyrkii itsellensä myöskin kauniita muotoja luomaan. Emme me saa iänkaiken kömpelöjä käytöstapojamme puoltaa sillä, että muka olemme rehtiä ja suoria suomalaisia, ikäänkuin mitkätahansa kansalliset avut oikeuttaisivat kauniita tapoja ja kaunista ulkokäytöstä halveksimaan. Jos olemme suoria suomalaisia, niin tunnustakaamme suoraan mikä meiltä puuttuu ja

pyrkikäämme tarkoituksen mukaisesti puutteitamme ja vikojamme poistamaan. Köyhät ulkomuodot eivät todista muuta kuin heikkoa sisällystä. Mutta kun kansallinen sivistys-elämä meilläkin voimistuu, puhkeaa se terveihin ja voimakkaihin muotoihin myöskin kaikessa ulkoelämässä. Ja tähän pyrkiessä ei ole tanssiakaan nuorison seuroista karkoitettava, vaan pikemmin pantakoon toimeen tanssikilpailuja, joissa asentojen, ryhdin, liikkeiden ja käytöstopojen somuutta silmällä pitäen, edistystä palkitaan. Mutta tässä, niinkuin kaikessa taiteessa, vältettäköön teeskelyä, noudatettakoon luonnollisuutta.

Etelän vilkasverisissä kansoissa vielä vanhatkin hypyissä keveällä joustavuudella keikahtelevat, mutta meillä pidetään melkein velvollisuutena vanhemmiten jäykistyä. Ennen suvaitaan leiniä kuin tanssittaisiin veri joskus vilkkaaseen toimintaan. Ja sitten ei sallittaisi enää nuortenkaan hypyjiä hyväillä. Vieläpä väitetään, ettei sitä koskaan heränneet kristityt tee. Kuitenkin hyvin moni meistä tietää, että eräissä herännäispiireissä aika ajoin tunteita kuvaillaan hyppyliikkeillä ja keikutuksilla, vaikkeivät nämä liikkeet järjestykään säännölliseksi tanssiksi, koska samoissa seuroissa maallisia laulujakin vältetään, vaikkei aina niiden säveliä. Sitä paitsi heränneiksi nimitetyt useimmiten ovat elähtäneitä ja elämään väsyneitä ihmisiä, joilta muutenkin on jalka kangistunut ja luonnollinen elinhalu hyytynyt. Ennen muuta on huomattava, että aina vakavat elämänkysymykset, kun ne meihin voimakkaasti vaikuttavat, keskeyttävät virkistävimmän ja luonnollisimmankin huvihetken tai taidenautinnon, vaikkei siltä itse nautinto semmoisenaan ole syntiseksi tuomittava. Olemmehan pakotetut kirkonmenonkin keskeyttämään, jos meille ilmoitetaan, että kotonamme on tulipalo. Samoin voipi kaikki intohimomme keskittyä sisällisen terveystieteemme ympärille. Mutta sitte kun elämän varmuus on palautunut, niin liikenee huomiota ja toimintaa jälleen uloskin päin, jollei tanssin — jos se tuntuu vanhalta — niin jossakin kehittyneemmässä muodossa. Mutta antakaamme niiden tanssia, jotka sitä vielä voivat. Sillä — sanottakoon se vieläkin — kristinoppi ei tanssia kiellä, vaan sen väärä tulkitseminen. Se toki olkoon myönnetty tanssin mikä kaikkien elämän nautintojen suhteen: kuka mistä ruumiin tai sielun puolesta sairastuu, se sitä älköön nauttiko. Mutta älköön tehtäkö poikkeuskieltoa säännöksi.

Jotakin oikeutettuja perusteita tanssin vastustajilla sentään täytynee olla. Ja niin onkin. Ensiksikin tavataan ihmisiä, jotka jotakin taidelajia eivät ollenkaan voi nauttia. Kuka on tylsä musiikille, kuka taas kuvaaville taiteille, kuka runomuotoiselle kirjallisuudelle — niinpä on moniaille tanssikin vastenmielinen. Semmoiset ovat epäkasvuisia luonteita ja usein mahdottomat yhdessä polvessa parantaa. Ne siis eivät ymmärrä tanssia ja senvuoksi sitä vastustavat. Toiset vastustavat tanssia senvuoksi, että tulisten intohimojensa viehätyksestä ovat joskus eksyneet sitä väärin käyttämään ja sen johdosta päättävät, että sitä muutkin väärin käyttävät. Kolmannet ovat tehneet huomioita kesyttömässä joukossa, että siellä usein tanssinkin ohessa riihoton vallattomuus puhkeaa, taikka tanssi yksipuolisesti täyttää koko iltakauden ohjelman.

Näihin syytöksiin voipi vastata yhdellä ainoalla väitteellä: ettei tavata mitään ihmisellistä laitosta, semmoistakaan, joka juuri ihmisten kesyttämiseksi on laadittu, jota ihmiset silloin tällöin eivät väärinkäytöksillään olisi tahranneet. Se seuraa siitäkin, etteivät ihmiset astu mihinkään laitokseen, seuraan tai huviin täysin valmiina, vaan juuri niihin osaa ottaen vähittäin kypsyvät ja kehittyvät. Kirkko on enin pitkin kristinopin ikää ollut alituisten väärinkäytösten esineenä.

Elköön siis tanssia nuorisoseurojen ohjelmista poistettako, vaan vähitellen rajoitettakoon. Ohjattakoon tanssi koneellisesta hypystä ihanteellisiakin tarkoituksia palvelemaan. Sillä luonnon-elämä ihmisessä kukkii siten, että aineellinen ja ruumiillinen toiminta kehittyä aatteellisuutta kannattamaan.

MILTÄ HENRIK IBSEN MINUSTA ON TUNTUNUT?

Te kysytte miltä Henrik Ibsen minusta on tuntunut. En koskaan ole aavistanut, että minun siitä pitäisi tiliä tekemän, enkä sentähden olekaan nyt tilille valmis. En siis näin hätäpikaa voi kajota mihinkään erikoisseikkoihin; vaan lyhyesti, yleisissä lauseissa — jos siihen tyydytte, niin koetan.

Henrik Ibsen? — alppiotsainen vuoripeikko — en tarkoita jääotsainen — kädessä kynä, lääkärin leikkauspuukko. Tarkkakätisesti hän sen ihmissydämeenkin painaa, ikäänkuin maanmittari koerassinsa kentän poveen. Sisälmyksiä hän sillä vetää näkyviin, terveitä tai pilaantuneita, ja kunkin oman luontonsa nojaan jättää. Hän kävelyttelee esille vuorenväkeänsä ikäänkuin ihmisiä — Ibsenin ihmisiä. Ne näyttävät, millaisia yksilöitä Norjan vuoristo jyrkänteen, vuonoineen, luolineen, sokkeloineen on synnyttänyt, kasvattanut ja liikkeelle lykännyt — ihmisyyttä palvelemaan. Itsenäisiä, selväpiirteisiä, omituisia, että tuskin muihin sekoittuvat.

"Kuninkaan-aluissa" minun silmilleni Ibsenin otsa kirkkaimmillaan loistaa, vaikka kuninkaan-alkuja, Jumalan poika- ja tytärpuolia hänen vuoriväessään on paljon.

Ibsenin ongelmat usein ovat vuoren onkaloita, salasokkeloita, joita selkeäkään vuono ei voi rinnassaan täysin kuvastaa — siinä näkyvät vain vuoren ulkonaiset haahmopiirteet. Vuonon pitää lämmitä valosta, utuisena kohota siintäviin korkeuksiin, taistella myrskyssä, painua pienentyneenä vuoren sisuksiin ja elää joka pisarassaan vuoren ahtaintakin elämää, niin sille salasopetkin selkiävät.

Selkiävät sitten, kun emäkalliosta repeilee lohkaraita, joita luonto ja ajan tarve selväsärmäisiksi särkee, niinkuin Ibsenkin kehittää vuorelais-yksilöitään — sanotaan hänen kehittävän yksilöisyyttä jyrkimmilleen. Mutta hän lohkaa ja veistelee uudemmalle yhteiskunnalle rakennus-aineita. Hän ne itsenäistyttää auktoriteetin emäkalliosta omalle pohjalleen. Sitte vasta ne kelpaavat uutta yhteiskuntarakennusta palvelemaan.

Onpa hän tapausten syvänteihin, niinkuin pikku Eyolfin hautaan, särkenyt itsekkäisyyteen perustuvan perheonnen, mutta saman syvänteen partaalla avaa hän pikku Eyolfin vanhempain silmät näkemään alhaalla laaksossa kansan suuren joukon lapsia, yhteiskunnan vähäväkisiä. Nekin kaipaavat rakkautta, niillekin kannattaa elää ja uhrautua. Molemmille Almerseille selviää, että yksityisenkin onni nojautuu laajemmalle alalle kuin oman likimmän itsensä huoleksimiseen — yhteisönnön työpäivän aurinko on noussut.

PUHEITA

PUHE KÄKISALMEN 600-VUOTISJUHLASSA

kesäkuun 17 päivänä 1894

A. K.

Tekee mieli uskomaan, että pahimmat ajat, kovimmat kohtalot, katkerimmat päivät Karjalan kansa jo on voittanut ja jättänyt taaksensa. Tekee mieli toivomaan, että iloisampi, valoisampi ja onnellisempi tulevaisuus tällekin kansamme osalle siintää. Mutta tulkoon se tulevaisuus ainakin yhtä kunnialliseksi kuin entisyys on ollut. Sillä onttoa olisi kunniaton ilo, pimeyttä häpeässä valo ja mustaa valhetta pettäjäin onni.

Tapahtuu joskus, että mies, joka on reimasti kestänyt kovia aikoja, sotaa, nälkää ja ruttoa, sitten hyvien päivien, lihaviiden vuosien ja rauhan iloisten hetkien tultua veltostuu, rappioituu ja menehtyy; vieläpä kuluttaa kevytmielisesti voittosaaliinsa ja riutuu omatekoiseen kurjuuteensa. Sitä älköön tapahtuko Karjalalle, sitä älköön Suomen kansalle.

Karjalan kansa on käynyt elämän kaikki kovat koulut läpi. Verinen miekka on tätä rajavartijata rajummin kuin muita raadellut. Tuhansia kertoja on hän saanut seistä tai sortua ristitulesa eri uskontojen ja kansallisuuksien vaiheella. Orjuuskin, joka muille suomalaisille Ruotsin vallan yhteydessä oli vieras, on korventanut poltinrautansa hilpeään karjalaiseen. Idän ja lännen vallat ovat sitä kilpaa repineet ja halailleet. Kaikista niistä kohtalon kolhimisista tuntuu Karjalan oloissa sekä karjalaisen luonteessa vielä tänäkin päivänä arpia ja naarmuja. Mutta sittenkin on karjalainen pysynyt iloisena ja pirteänä, vaikka ovelanakin; toivovana ja neuvokkaana, vaikka huomisesta huoletonnakin. Se on vikkellä ja kekseliäs — missä lääniherran paha pitely ei ole sitä raukaksi masentanut. Se on notkea ja älykäs — missä ei rahdin-ajo ole siitä vetelystä tehnyt. Se on pullassakin leikillinen ja osaa käyttää hetkeä hyväkseen paremmin kuin mikään muu Suomen heimo. Karjalaisessa ilmenee suomalaisen luonteen heleä nuorukaismieli. Hän on tenooriäänänenä suomalaisessa kansallisköörissä ja laulaa iloisimman ja terveimmän säveleen — vaikk'ei tosin vielä täysikuntoista. Ja mikä lupaavinta on: — hän ei ole koskaan

itsekylläinen ja omaan etevyyteensä ihastunut niinkuin usein länsisuomalainen. Vahinko vaan, että karjalainen on vielä köyhä eikä muutenkaan yleisemmin herännyt tekemään uhrauksia yhteisten edistyspyrintöjen hyväksi. Aina hän toki pystyy reippaasti yrityksiä alkamaan, vaikka kyllä muut voivat kestävämmiin niitä jatkaa.

Runsaita lahjoja on Jumala jakanut karjalaiselle. Mutta onpa antanut tärkeän, vaativaisen asemankin sille. Semmoiset lahjat, semmoinen asema velvoittavat paljon.

Nyt kun toivottavasti paremmat ajat koittavat meille; nyt kun kärsimysten ja sorron katkerat päivät väistyvät selkämme taakse ja rauhan vilja voipi suuremmissa vapauksissa versoa — sillä ovathan jalot suuriruhtinaamme pyhästi vahvistaneet isiltämme perityt oikeutemme — nyt on meillä selkeän aamupäivän raikas työaika. Esipolvien kärsimykset ja uhraukset velvoittavat meitäkin yrityksiin ja uhrauksiin, työhön ja ponnistuksiin. Joka askel täällä on kostutettu hiellä, kyynelillä ja verellä. Orjuuden ies on täällä painanut isiemme niskaa ja sorron orjantappurat ovat veristäneet heitä. Mekö jälkeiset toimettomina ja eteemme ajattelematta täällä astuisimme näitä kalliita ketoja, näitä rakkaita rantoja taikka surutonna soutelisimme näitä viehkeitä vesiä. Mekö lääniherran orjuudesta pelastuneina nyt vaipuisimme velan orjiksi ja koronkiskurien säälimättömän ikeen alle. Kun terve mies astuu, ei nojaa hän toisen käsivarteen eikä kainalosaloihin. Jos Karjalan kansa on täys-ikäinen ja terve, niin miksi ei pystyisi sekin astumaan taloudellisesti omilla jaloillaan, nojautumaan omaan vartaloon: tukemaan itseään omalla työllään, toimellaan ja säästäväisyydellään? Kansamme menestys ja kunnia vaatii sitä.

Vaatii se enemmänkin. Se vaatii, että suomalainen kansallisuus kaikessakin kehityksessään luottaa omiin voimiinsa, kykyihinsä ja lahjoihinsa, pyrkien niitä herättämään ja kehittämään eikä pehmeämielisesti heittäy naapuriansa kainalokanaksi.

Emmehän liene niin suvustamme pilaantuneita, ettemme kaikin tarmoin yrittäisi nostaa sitä aineellista ja henkistä voimaa, sitä varallisuutta ja sivistystä, jolle isämme ovat uurtaneet perustuksen.

Kaiken sekä yksityisen että koko kansan edistymisen ehtona on itsensä velvoittaminen johonkin, mitä pitää hyvänä ja hyödyllisenä. Joka tahtoo päästä varakkaaksi, hän velvoittaa itsensä ahkeruuteen, kokoamiseen ja säästäväisyyteen, mutta kieltäytyy tuhlauksesta. Joka tahtoo säästää voimiansa hyödyllisiin tekoihin, hän vapaasta vakaumuksesta sitoutuu kohtuullisiin ja raittisiin elämäntapoihin, mutta kieltäytyy terveyttä turmelevista nautinnoista. Joka haluaa rikastua tiedoissa ja hyvissä siveellisissä ominaisuuksissa, hän velvoittaa itsensä uhraamaan työtä ja aineellisia varoja, henkisiä kootaksensa; hän kieltäytyy noudattamasta kehoja taipumuksiaan ja velvoittautuu tottelemaan parhaimman vakaumuksensa ääntä. Ilman semmoista vapaata itsensä velvoittamista ei olis mitään edistystä, ei yksityisessä eikä kansassa. Niin harjoittaa parempi tahtomme valtaansa alhaisten viettiemme ja mielitekojemme yli.

Mutta on olemassa velvollisuuksia, jotka koko kansa käsittää olemisensä ja edistymisensä ehdoiksi. Silloin kansa toimii yksilönä ja tekee vapaasti semmoiset velvollisuudet omiksensa joko yleisen mielipiteen tai lainsäädännön kautta. Useimmiten säätää tällaisissa tapauksissa kansan valistuneimmat lakia takajoukkoille. He ovat silloin kansan aivoina ja sinä parempana tahtona, joka puhkaisee uuden niveleen edistykseen puuhun. Niinpä on Suomen kansa omien edusmiestensä säätämän lain kautta luopunut kotiviinan poltosta ja sittemmin yhä enemmän rajoittanut väkijuomien leviämistä, koska se on pitänyt sellaisen lain maalle hyödyllisenä. Olemme lain kautta rajoittaneet kalastus- ja metsästysaikoja, koska käsittämme yhteisen edun siitä voittavan. Toisaalta on kansamme poiskin riisunut toimintansa rajoja niillä aloilla, missä isänmaan etu sitä selvästi on vaatinut. Niinpä olemme uuden vapaamman elinkeinolain kautta, perityt etuluulot murtaen, särkeneet vanhat ammattitaidot, ja niin toimen, yritteliäisyyden ja kätevyuden leviämistä edistäneet — kansa on velvoittanut itsensä suurempaan vireyteen. Tarvitsee tuskin mainitakaan asevelvollisuutta, johon meitä sitoo yhtä paljon suhteemme mahtavaan emävaltioon kuin oma velvollisuuden tuntomme. Mutta yleensä lainsäädäntömme ilmaisee kypsyneen vakaumuksen siitä mitä kansamme käsittää oikeudekseen ja velvollisuudekseen panna käytäntöön. Tämän vakaumuksen ilmaisee kansa eduskuntansa kautta.

Yleisen oppivelvollisuudenkin käsite on viime valtiopäivillä pyrkinyt laiksi muodostumaan. Ja kunnioittaen mainittakoon, että Itä-Suomen edusmiehet sitä pontevasti kannattivatkin. Kunniaksi on se heille senkin vuoksi, että he siten osottivat käsittävänsä mitä ainakin tällä puolen Suomen enin kaivataan. He aavistivat, että valistumisvelvollisuus sisältää suuremman vapauden kuin oikeus olla edistymisestä välinpitämätön. Ansaitsee tulla sananparreksi, että tieto on voimaa ja valistus vapautta ja varallisuutta. Missä kaikki ovat valistuneita, siellä kunnian ja velvollisuuden tunne kiihottaa kaikkia pyrkimään hyödyllisiksi ja taloudellisestikin omantakeisiksi; mutta missä vaan harvat ovat tilaisuudessa poimia tiedon tähtiä, siellä tilaisuus viekottelee "herrat kyntämään hulluilla". Mutta sorto turmelee sekä sorretun että sortajan.

Eläinkunnassa ei ole heikommalla muuta oikeutta kuin väkevemmän mielivalta, mutta kansojen elämässä alkaa lievemmat, kesymmät, ihmisellisemmät voimat pyrkiä vaikuttamaan. Työn arvon

kohotessa, sivistyksen ja viljelyksen levitessä ovat oikeuden ja kunniallisuuden käsitteetkin kehittyneet: niitä ei kukaan enää voi ihmisarvoansa alentamatta polkea. Voima hallitsee ja on hallitseva ja määräävä vastakin asiain ja tapausten menoa, mutta ei enää pelkkä ruumiillinen voima ja aineellinen rikkaus, vaan voimien kukka: valistuksen mahti, jonka sieluna on todistettu oikeus ja ihmisrakkaus. Samalla kuin tunnustamme naapureillemme oikeuden työnsä hedelmiin, toivomme, että hekin myöntävät meille samat oikeudet meidän töittemme tuloksiin. Ellei tätä periaatetta tunnusteta noudatettavaksi, niin edistetään vallattomuutta ja ryöstetään kansakuntain pyhintä omaisuutta: heidän kotirauhaansa ja kotionneansa. Pois se meistä, että halveksisimme muita kansoja, muiden tapoja, lakeja ja laitoksia! Kaikkein vähimmän ylevälahjaista naapuriamme, jonka vaiheisiin oman maamme kohtalo likeisesti ja pysyväisesti on yhdistetty. Voisimmeko unhottaa, että Venäjän kansalla on monia semmoisia hyviä ominaisuuksia, joita meiltä puuttuu. Mutta Suomenkin kansa on velvollinen turvautumaan kuntoonsa ja omiin avuihinsa. Suotakoon meidänkin pitää arvossa ja rakastaa niitä ominaisuuksia, jotka tämän kansan tähän asti sortumatta ovat pystyissä pitäneet: uskollisuutta isiemme uskonnolle, maamme laeille ja hallitsijalle, rehellisyyttä ja kunniallisuutta. Ne sekä rotumme sitkeä kestäväisyys ovat se Jumalan leima, jonka hän meihinkin luonnon ja historiallisten vaiheitemme kautta on painanut. Me emme saa lyhytnäköisesti halveksia muita, sillä se on pahin este kansojen, jos yksityistenkin väliselle veljestykselle. Mutta emme saa itseämmeäkään halveksia, sillä silloin olisimme raukkoja emmekä kelpaisi suureen yhteistyöhön kansojen sivistysvainiolla; emme pystyisi siellä suorittamaan itsenäistä, tunnustuksen arvoista tehtävää. Ja suurikin tehtävä on Suomen kansalla: raskas ja kuuluton rauhallisen viljelyksen työ kylmässä ilmanalassa ja kalseassa maanlaadussa. Se vaatii enemmän siveellistä voimaa kuin mitkään ulkonaiset loistoteot. Näissäkin tukalissa luonnonsuhteissa ja vaikeissa historian vaiheissa on kansamme jaksanut kehittää aineellisen ja henkisen viljelyksensä sille kukintakohdalle, joka on voittanut Euroopan etevimpäin sivistyskansain tunnustusta. Emmekä pyydäkään muuta kuin tätä rauhallista viljelystyötä perittyjen lakiemme suojassa häiritsemättä jatkaa. Emme pyydä rakettina räjähdellä Euroopan ilotulituksissa, emmekä pommina paukahdella, muuta maailmaa säikytellen: meitä tyydyttää pajavasarin pauke rauhan onnea takoessa; meitä miellyttää lomahetkinä elojuhlat, joissa iloitsemme töittemme tuloksista ja kokoamme voimia uusiin ponnistuksiin. Semmoisia elojuhlia ovat kesäiset laulujuhlamme ja semmoinen on tavallaan tämänkin muistojuhla. Iloitsemme vuosisatojen voitollisesta vierinnästä. Iloitsemme, että Karjalan kansa, monet myrskyt kestettyään, kovat koiteltuaan, virkeänä, reippaana ja elinvoimaisena on liittynyt kuin revitty jäsen jälleen samaksi lihaksi ja vereksi muuhun Suomeen. Tässä jäsenessä tuntuu vielä arpia ja ruhjevammoja, mutta raittiin kansallisruumiin yhteydessä ne paranevat. Sillä karjalainen tahtoo elää ja säilyttää itsensä: sen elinhalua ilmaisee sen pirteä osanotto kaikkiin isänmaan edistyskysymyksiin. Se on nuorukaisluonne, jonka sydän hehkuu ja sanat säkenöivät; jolle elämä on ihanteita suihkuva lähde, aatteita poreileva virta, rientoja aaltoileva meri. Tämä heimo, joka on runsaat runonsa, kevätnuoren kansamme aamulaulut, povestansa pulputtanut, eikö tämä pystyisi keskuudestansa poisloitsimaan epäkohtien syväjuurisista ohdakkeista? Eikö isänmaanrakkaus ja kunniantunne täällä vetäisi vertoja muulle Suomelle? Karjalaiset! Teihin luotetaan ja teiltä toivotaan paljon.

Onhan ihanteemme isänmaa lakeineen, laitoksineen, oikeuksineen, velvollisuuksineen, uskoineen, äidinkielineen. Tämä armaamme vaatii meiltä kaikki, mutta se antaakin meille kaikkensa. Elkäämme antako itsekkäisyyden himmentää rakkauttamme tätä kalleinta kohtaan, sillä sen etu ja onni, sen voitto ja kunnia on parhaimmassa merkityksessä meidänkin onnellisin osamme. Kun me tälle armaalle pysymme uskollisina, niin ei mikään kohtalo meitä voi musertaa, vaan jokainen hyökkäys on raukeava voimatonna kuin Laatokan vihaisinkin hyökyaalto Suomen puoleista rantakalliota vastaan.

Onhan uskollisuus isänmaalle sama kuin uskollisuus omalle paremmalle itsellemme. Sille, mikä meissä on omantakeista ajatussuunnassa ja toiminnassa, tavoissa ja oikeuskäsitteissä, muistoissa ja toiveissa. Luopuisimmeko näistä, niin luopuisimme itsestämme ja arvottomina teeskelisimme ja muita apinoisimme. Meillä ei olisi mitään omaa tehtävää maailmassa. Ainoastaan itsellemme uskollisina pysyen voimme jollain menestyksellä vaeltaa sitä tietä, jolla uudet totuudet ovat virstan patsaina, ihanteet siintävät edessämme taivaina ja jolla edistys kulkee "kirkkaudesta niin kirkkauteen".

Mutta silläkin tiellä, niinkuin kaikilla pitemmillä matkoilla, kohtaa loukkeitä, jos tasaistakin, jyrkkiä vastamäkiä, jos myötämaitakin, öitä, jos päiviäkin, pilviä, jos kirkastakin taivasta, myrskyä ja rauhattomuutta, jos tyyniäkin hetkiä. Ja kaikissa vaaroissa on valonpuute vaarallisin, tiedonpuute tukalin.

Näihin saakka ovat ainoastaan harvat valistuneet kohottaneet valon soihtua Suomen kansalle — taikka painaneet sen maahan; kansalta on vaadittu ainoastaan uskoa heihin. Se aika alkaa olla mennyt sankarineen, varjoineen. Uusi aika herättää koko kansan, jokaisen yksilön, omantakeiseen yritteliäisyyteen elämän taistelussa. Sen kautta kehittyy myöskin erilaisia tunteita, käsitteitä ja vakaumuksia. Ihmisiltä vaaditaan suurempaa keskinäistä suvaitsevaisuutta ja heidän yhdistäjäkseen jääpi luonnonsiteet ja rakkaus isänmaahan yhteisine velvollisuuksineen, oikeuksineen. Mutta näissä oloissa ei ole kylliksi siellä täällä joku soihdunkannattaja. Jokainen tarvitsee oman lyhtynsä: oman

tietovarastonsa ja vakaumuksensa. Niin voimme kypsyä valon avulla vapauteen, vapauden avulla edistykseen. Sillä tiellä eläköön Suomi! Eläköön Karjalan kansa!

VIISI VELJESTÄ.

Tampereen työväenyhdistyksen juhlassa Pyynikillä heinäkuun 12 päivänä 1896.

K. K.

Yhteiskunnan eri kansanluokat ovat verrattavat viiteen veljekseen, jotka olivat saman isän poikia yhteisellä maapalstalla. Kun vanhin veli yleni täysikasvuiseksi, oli seutu vielä villiä ja piti taistella sekä petoja että vihamielisiä naapureita vastaan. Siksi kehittyikin vanhin poika soturiksi, osasi otella sekä petojen että ihmisten kanssa, vieläpä pitää nuorempiakin veljiänsä kurissa. Siitä isä hänelle antoi oman tuvan ja erikoisluvan. Kuitenkin sotainen elämä kasvatti talossa vallattomuutta ja villiä tapoja. Kun toinen poika miehistyi, päätti hän isänsä ja vanhimman veljensä neuvosta pysyä kotona nuoremmillensa hyviä tapoja ja kuuliaisuutta neuvomassa. Niin tuli hänestä veljeskunnan pappi. Ja isä antoi hänelle oman tuvan ja erikoisluvan. Kolmaskin veli kasvoi ja kasvoi, niin että yleni hänkin aikamieheksi. Kun sotaretkillä ja metsästyksillä oli karttunut saalista yli kotitarpeen, tehtiin sukkelakielinen kolmas veli kauppiaksi. Hän möi mitä liikenä ja osti naapureilta mitä tarvittiin. Hänkin sai oman tuvan ja oman luvan. Kauppias oli matkoiltaan tuonut kotieläimiä ja viljansiemeniä. Neljäskin veli oli sitte jo miehistynyt, ja hän joutui karjan hoitajaksi ja sen ohessa vähittäin maanviljelijäksi. Kaikkein yhteisellä maatilalla sai hänkin oikeuden rakentaa oman kodin. Kullakin neljällä oli heillä siis oma tupa, oma lupa. Ainoastaan viidettä, nuorinta veljeä pidettiin milloin tuon milloin tämän veljensä käskyläisenä. Isäkin kohteli häntä niinkuin lapsipuoltansa. Yhteisissä asioissa ei hänellä ollut sananvaltaa, vaan piti kaikissa noudattaa toisten käskyjä. Siksi myöhästyikin hänen kehityksensä, ja kun hän sitte miehistyikin, niin oli kauan ujo ja pelokas. Mutta alituisissa ponnistuksissa on hänen tarmonsä terästynyt. Täys-ikäisyyttänsä ja voimaansa tuntee hänkin nyt ja on kuuluvalla äänellä ruvennut oikeutettua osaansa valvomaan. Hänen vaatimuksiansa toiset veljet ovat usein ylpeästi moittineet ja syyttäneet häntä kapinalliseksi. Tämä nuorin veli yhteiskunnassa on työväen luokka, tilaton ja taloton työkanse, jolla ei ole omaa tupaa eikä omaa lupaa. Se ei ole vielä päässyt osalliseksi yhteisen kotipesän oikeuksista. Mutta se on kuitenkin jo herännyt osinkoansa valvomaan. Nykyaikaisen työmiehen sydäimestä kohoaa uudentuneena ikivanha rukous: "Köyhyyttä ja rikkautta elä minulle anna, vaan anna minulle oikeutettu osani elämästä!" Sillä niin hyvin köyhyyden viheliäisyys kuin rikkauten yltäkyläisyyskin saattavat ihmisen ihmisessä suurten vaarojen alaiseksi. Mutta ihmisarvoonsa, veljiensä verralta tahtoo hikininen työmieskin pyrkiä. Vaiston omaisena aavistuksena elää jo syvimmissäkin kansankerroksissa se totuus, jonka jo vanhan Kreikan viisas vakaumuksensa lausui, että ihminen on mahdollinen ainoastaan valtiossa ja valtion vapaana, toimivana jäsenenä. Ei orjana, sillä orjaa eivät kreikkalaisetkaan ihmiseksi tunnustaneet, koska hän ei ollut välittömästi valtiollisen elämän kasvattavan vaikutuksen alaisena. Ainoastaan vapaa kansalainen vapaassa valtiossa on myöskin vastuunalainen ihmisyydestään. Kun siis meillä syrjäytetyt kansanluokat pyrkivät osallisiksi yhteiskunnallisista ja valtiollisista oikeuksista samoin kuin velvollisuustakin, niin pyrkivät he samalla kansalaistehtävien tiellä kehittämään ihmisyyttänsä. Ja epäilemättä on kukin valtiomuoto, sitä oikeutetumpi mitä useamman jäsenensä se sitoo yhteistyöhön, ihmisyyttä palvelemaan ja ihmistymään. Väitetäänkö, ettei työkanse vielä ole kyllin kypsytynyt valtiollisiin oikeuksiin, niin vastaamme, että kaikenlainen kypsyys elämän suurella näyttämöllä parhain saavutetaan osanoton kautta itse tekoon, harjoituksiin. Eikä kiellettäne, että tervettä tunnetta ja järkeä tavataan ainakin yhtä paljon työkansassa kuin muissakin kansanluokissa, jota paitsi kukin omalta alaltaan tuopi erilaisia kokemusvaroja saman yhteiskunnan rakennus-aineiksi. Onko siis väärin, kun syrjäytetyt kansalaiset pyytävät: myöntäkää meille yhteiskunnalliset ja valtiolliset oikeudet, ne, joita itsekin nautitte, että me ihmisinä kehittyisimme ja että koti tuntuisi meille kodilta, jossa meidänkin sanamme jotain painaa?

Näihin asti on ruumiillista työtä tekevää kansaa moitittu siitä, ettei se kokoa säästöihinsä aineellisia eikä henkisiä varoja, vaan eleskelee päiväkseen, kädestä suuhun, ja luottaa yksinomaan sallimuksen apuun ja kuntien vaivashoitoon. Mutta kansallisen heräämisen laajetessa on myöskin työväki herännyt. Nyt se sama väki alkaa nähdä eteensä, rupeaa oikeuksiansa valvomaan, tulevaisuuttansa huoleksimaan. Se kiiruhtaa joukottain kansan-opistoihin, lomakursseihin ja ammattitaitoja etsimään, enemmänkin kuin sille niihin ennätetään tilaisuutta valmistaa. Nykyajan uudistavat virrat ovat ehtineet juosta syvien rivien elinvoimaisiin suoniin ja niin joukot pyrkivät yhteiskunnallisiin kysymyksiin vaikuttamaan, koska heidänkin vasta- tai myötä-onnensa suuressa määrässä niistä johtuu. Hekin tahtovat olla osallisina

yhteisönsä takomisessa. Ja juuri tästä pitäisi iloittaman. Sillä samassa määrässä kuin työväenliike laajenee, leviää yhteistunnekin ja käsitys yhteisistä asioista, samalla kuin kansallinen kokonaisuutemme vahvistuu — jollei näitä voimia tylyllä ynseydellä katkeroiteta ja tehdä yhteiskunnan vihollisiksi. Mutta siitä varjeltoon meitä isänmaanrakkaus. Sen vuoksi on epäviisasta ja epäjaloa, että itse julkisuudessaakin varakkaampien luokkien äänenkannattajat työväen liikettä salaviittauksilla ja uhkauksilla kohtelevat. Jos tästä seuraisi hajaannusta ja häiriötä, niin ei olisi siitä työväenliike ainakaan yksin vastuunalainen.

Sanotaan, että työväki esiintyy jyrkkänä ja vaatii liikojia. Mutta mitä on sille sitten jo myönnetty? Mitä on sen hyväksi tehty? Niinkuin koko Suomen kansa, niinpä erittäinkin työväki tuntee nuoruutensa ja elinvoimaansa. Siksi sen silmä ei tähtää ainoastaan tätä päivää, vaan tulevaisuudesta, ihanteesta nuorukainen innostuu. Ihanteensa tämä yhteispesän nuorin poika voimakkaasti veljillensä huutaa. Ja siitä veljet hätääntyvät ja sättivät häntä! Sitten tietää työmies edistykset muissa sivistysmaissa, miten kunnalliset ja valtiolliset oikeudet siellä jo ovat tasaisemmin jaetut, mutta miten hitaasti parannukset meillä käyvät. Näissä jyrkkyyden ja kiiruhtamisen syy sekä siinä, etteivät vallanpitäjät työväen asiaa kohtaan ole edes hyvää tahtoa ilmaisseet.

Helppo on hallita Suomen kansaa, helppo Suomen työväkeäkin, kun niiden elämänsymptomiksi ei tylyydellä kohdella. Ainoastaan tylyyttä kohtelee Suomen kansa itsepäisellä kovakouraisuudella.

Yhteiskunnan oma etu, pienessä kansassa enemmän kuin suuressa, vaatii kaikkien osallisuutta olojen kehitystyössä. Mutta myöskin työväen oma elinvoima, harrastukset ja riennot takaavat sille ne oikeudet, joihin se pyrkii. Minkä yhteiskuntaluokan pyrintöissä tapaisikaan niin paljon sisällystä kuin juuri työväenliikkeessä? Ja se kestäväisyys ja kunnioitettava uhraavaisuus, jota lukuisat työväenyhdistyksien jäsenet yhteisiä pyrintöjä ajaessaan osoittavat, on harvoin muualla tavattavissa. Työmies, päivän raskaasta työstä päästyänsä, on useinkin illalla vielä halukas opetusta kuulemaan, yhteiseen kokoukseen, juhla- tai huvitoimikunnan harjoituksiin saapumaan, samalla kuin hän huoleksii perheensä ja lastensa toimeentulosta ja valistumisesta. Se on mahdollinen ainoastaan siellä missä voimat ovat työssä harjoitetut ja missä pyrintöjen oikeudesta vallitsee sydämeen syventynyt varmuus. Semmoisetko työvoimat ja semmoinen harrastusko ei ansaitsisi samoja yhteiskunnallisia ja valtiollisia oikeuksia kuin useinkin mukavuuksissaan veltostuneet ja itsekyläiset varakkaat luokat?

Mutta työmiehellä olkoon, vähemmän kuin tähän asti, luottamusta muiden apuun. Yhä enemmän oppikoon hän kohoamaan omien voimiensa ja rehellisten keinojensa nojassa. Pankoon kukin yksityinen etupäässä tarmokkaasti liikkeelle kaikki Jumalan antamat pääomansa, ruumiillisen ja henkisen kykynsä. Ja nämä yksityiset voimat liittykööt yli koko maan, maaseudullekin ylettyväksi työväenliitoksi yhteisiä etuja varten. Näin kasvaa yksityinen toimellisuus sekä yhteishenki. Erimielisyydet, joita uusissa, kehityksen alaisissa harrastuksissa aina jonkun verran syntyy, ovat alistettavat yhteisetujen alle. Ennen kaikkia on asetettava kokonaisuus, isänmaa luokkaharrastuksienkin johtavaksi sieluksi. Sillä kun isänmaa särkymättä säilyy, niin työväenkin oikeudet ovat kerran saavutettavissa. Päinvastoin käypi, jos yhteispesämme rikotaan. Maan ahdingossa osoittakoon työväki pystyvänsä täydentämään ja vahvistamaan kansansa kokonaisuutta ja voimaa, niin kohoaa se yhä täydellisempiin oikeuksiinsa oman kuntonsa ja etevyytensä perusteella. Se on ollut historian meno aikanaan muissakin kansanluokissa.

Siis yleistä liittymistä työväen kesken, uhrauksia, yksityissästäjä sekä yhteiskassoja. Yhteisissä harrastuksissa työväen kyky kasvaa, tarmo vastuksissa terästyy. Näin itsetoimivalta ja harjoitetulta voimalta ei sitten valtio enemmän kuin kunnatkaan voi kieltää pesän osakkaan oikeuksia eikä myötävaikutustansa, vaan sopuisa, entistä ehjempi yhteisrinto alkaa. Niin on yhteiskunnan nuorinkin veli ehdottomasti voittava oman tuvan ja oman luvan — oman kuntonsa kustannuksella.

Siinä toivossa eläkööt, eläkööt työväenyhdistykset!

PUHE KIRJAILIJALIITON AVAJAISISSA

lokakuun 10 päivänä 1897.

K. K.

Luonto synnyttää kirjailijan niinkuin muunkin taiteilijan. Olot ja sivistys häntä kehittävät ja kasvattavat. Mutta kansallisuus on se maaperä, josta hän töihinsä voimaa, väritystä, sisällyksen ja muodon omantakeisuutta imee — pyrkiköön latva maailmaa ja taivasta kohti. Sama maaperä sitten hänen

kantamansa hedelmät ensi sijassa ottaa ja nauttii. Luontoperäisyys on runouden ja taiteen sielu, kansallisuus, yksilön välityksellä, lainaa sille omapiirteisen ruumiin, sivistys kohottaa sen ihmisyyttä palvelemaan. Ilman ruumiillisia, aistimin huomattavia muotoja taide ei ole mikään taide. Ilman omantakeisia piirteitä on se ilman luonnetta, pelkkää muiden matkimista. Suomen kaunokirjallisuuden luonnollinen maaperä on siis suomalainen kansallisuus. Jollei se siltä pohjalta jaksa sivistykselle viljaa kasvaa, niin ei sillä tässä maassa mitään voimakkaampaakaan maanlaatua ole. Senvuoksi kaunokirjailijain liitto tänä perustamispäivänään vetoaa Suomen kansan myötätuntoisuuteen, sen henkiseen ja aineelliseen kannatukseen. Jos on totta mitä sanotaan, että kunkin kansan sivistys kukkii sen taiteessa ja runoudessa ja että tämän kukinnan hedelmät ovat kansojen elämän pysyvimmät muistot, niin on se vielä enemmän totta pienen kansan suhteen — tulkoon siis Suomen kansalle rakkaaksi kukkiensa hoivaaminen! Mutta että työmme tätä hoivaa ansaitsisi, pysyköön kirjailijoillekin kutsumuksensa kirkkaana, että rahtusenkin valaisisimme ihmisyyden polkuja näillä pohjan perillä!

Täydellä syyllä on suomalaisten kirjailijain liitto perustamispäiväksensä valinnut tämän päivän, Aleksis Kiven syntymäpäivän. Minkä kirjailijan elämä henkisen rikkauden ohessa enemmän aineellista köyhyyttä muistuttaisi. Köyhän kansan sylistä hän syntyi ja yleni, puutteessa eli ja kurjuudessa sortui, mutta sittenkin kansallensa himmenemättömän perinnön jätti. Luonto oli hänet, suurilla lahjoilla varustaen, kutsunut Suomen kansaa varten, mutta tämä kansa ei ollut kylliksi hereillä häntä kannattaakseen. Hän tuli suomalaisen kansallisuuden kevätaamuna, kun routa vielä oli maassa ja metsä kuurassa ja ihmiset talviunisia. Samaan aikaan kuin Oksanen ja Suonio kansalliserakkauttaan visersivät, Aleksis Kivikin syrjäisellä aholla viluisena ja nälkäisenä niin lämpimästi ja ihanasti lauloi, että routa sulii, metsä alkoi vihoittaa ja unisen kansan silmät kirkastuivat, mutta laulaja hiutui ja kuoli. Kansallisin laulaja, rohkein runoilija. Hän, joka elävämmin, todellisemmin ja voimakkaammin kuin kukaan muu suomalaista kansanelämää etemme kuvaili. Hän, jonka luomatöillä olivat suomalaisimmat muodonpiirteet. Siinäkin oli hän syntynyt meille perustusta laskemaan, suuntaa viittomaan.

Sittemmin on kirjailijain parvi taajennut. Nuori, pirteätä toivoa ja elinvoimaa säkenöivä joukko on ylennyt edeltäjäinsä raivaamille työaloille. Mutta Suomen kansa, suomalainen yleisö on pieni, sekin jaettuna kahteen kieleen. Siksi kirjallisella työllä yhä on niukka aineellinen kannatus. Ja kuitenkin kaipaa kirjailijakin, vaikkei virkaa, niin jotakin kantavaa oksaa; vaikkei palatsia, niin edes pienoista lämmintä pesää; vaikkei rintatahtiä, niin toki jotain suuhun pantavata. Mutta pelkällä laulamisella ei näytä varpuset joka miehen suuhun lentelevän. On siis tarpeen käytännöllisiäkin toimenpiteitä. Ja kun me yksitellen enimmäkseen olemme epäkäytöllistä väkeä, niin toivomme liittymisestä jotakin hyötyä. Liittoutuvathan nykyaikana kaikki harrastuspiirit. Sitäpaitsi eiköhän meitäkin seurustelu kasvata, eiköhän myötätuntoinen keskinäinen arvostelu kirjailijaakin kehitä? Toivokaamme!

Ennen kaikkea toivokaamme, että tämä kirjailijaliittokin osaltansa onnistuisi virittämään suomalaista kannelta ensin kodin kultaville, kohotteeksi kotionnen, sitten muulle maailmalle, muitten ihmisten iloksi!

Tällä toivomuksella julistan minä suomalaisten kirjailijain liiton perustetuksi.

ISÄNMAALLE.

Suomen Nuorison Liiton juhlassa Viipurissa kesäkuun 22 päivänä.

Oi isänmaa, sä kultainen ja kallis,
Sä mainesi ja mantereinesi,
Sun lakines ja kaikin laitoksines
Ja uskoines ja äidinkielines,
Kuin oma äiti armas, armahampi
Sä mielest' olet miehen vapahan.

Kukahen lie isänmaan sisällystä lyhyemmin ja sattuvammin lausunut kuin Oksanen näissä kuudessa säkeessä. Sana isänmaa sisältää kaiken sen, mikä meille tässä elämässä on kallista, rakasta, lämmittävä ja turvallista — ehdot kehittyäksemme ihmisiksi. Kaiken sen, jolle vapaan kansalaisen kannattaa elää, tehdä työtä ja uhrautua: kodin, koulun, äidinkielen, uskonnon, yhteiskunnan ja valtion. Siksi on isänmaa omaa äitiämmekin armaampi, koska se sisältää kokonaisen kansan entisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden.

Jotkut sanovat, että isänmaanrakkaus olisi vanhettunut tunne, sivistyksen liikakasvi, joka olisi

leikattava pois kansojen sydämistä, niin sitten muka valloitushimokin sammuisi. — Kuitenkin kuohuu valloitushimo samoista villistä lähteistä kuin luokkasorto tahi heikomman oikeuksien talleaminen kansojen sisällisessä elämässä. — Saman opin mukaan itsepuolustus on luvatonta, koska se voisi yltyä hyökkäykseksi; omistusoikeus väärä, koska siitä voipi kehittyä anastamisen, riistämisen ja rosvoamisen halu. Mutta janokin viepi usein hillittömät luonteet liikajuomiseen, nälkä liikasyömiseen. Niinpä monet tarpeelliset luonteen-ominaisuudet ja ylevät hyveet, hillittömiksi kiihtyneinä, voivat muuttua paheiksi — säästäväisyys ahneudeksi, kohtuus itsekidutukseksi. Yksityisen itsetunto, niinkuin kansallistunnekin, ovat tarpeellisia omantakeisen toiminnan ehtoja, mutta sydämen valistusta vailla ne voivat yltyä ylpeydeksi, muiden halveksimiseksi ja sorroksi — ovat siis silloin paheita. Kuitenkaan ei joku jäsenkään lie senvuoksi puustavillisesti hävitettävä, että sitä voidaan väärinkin käyttää. Emmehän vaadi, että esim. kynnet sormistamme pois kiskottaisiin, vaikka tiedämme, että hyvin monet käyttävät pitkiä kynsiä. Oikeampi kuin luontoa hävittää on luontoa kesyttää.

Pyrikäämme luonnettamme kehittämään ihmis-ihanteitten eikä peto-ihanteitten mukaan, niin opimme sekä kynsiä että hampaita ihmisittäin käyttämään. Niin omistushimoamme hillitsee lähimmäisen rakkaus, itsetunto johtaa meitä itsenäiseen toimintaan ja isänmaanrakkautta ohjaa ihmismyrkyys, ettei se paisu mielivallaksi ja valloitushimoksi, vaan rauhallisen kansan työhaluksi lakiensa turvissa.

Mutta ainoastaan "miehen vapahan" mielestä isänmaa on äitiä armaampi. Ainoastaan vapaa kansalainen voipi perintönä ja tekojensa kautta omistaa isänmaan henkeensä ja vereensä. Sillä hän antautuu tahallisesti velvollisuuksille, joita säätämässä hän välillisesti tai välittömästi on ollut osallisena. Hän nauttii itsetunnolla oikeuksia, joita hän isänmaan palveluksessa on koettanut ansaita. Hän omistaa rakkaudella isänsä maan, sen lait ja laitokset, koska niihin perustuu hänen luonteensa kehitys, samalla kuin ne jätetään hänen edelleen kehitettäviksensä; niihin liittyy hänen kalleimmat muistonsa ja ihanimmat toiveensa. Isänmaa on vapaan kansalaisen korkeampi minuus, jota hän on velvollinen suojelemaan ja viljelemään jäseneksi kansojen yhteiselle isänmaalle, jota maailmaksi sanotaan, että maailma kehittyisi oikeuden ja totuuden isänmaalle — ihanteillemme.

Jollei meitä ole, niin ei ole meidän tekojammekaan. Siksi on velvollisuutemme säilyttää itseämme, että voisimme uhrautua sille, mikä meistä on hyvää ja oikeata. Sillä meillä on oikeus uskoa, ettei Jumala meitäkään suotta ole maailmaan kutsunut. Jollei meillä ole isänmaata, jonka entisyys yhtyy ja jatkuu meissä, niin meillä ei ole omaa vakavaa työtannerta, vaan me olemme pajastamme poistettuja seppiä, kodistamme häädettyjä työmiehiä, hävitetyn perheen lapsia, jotka maailmalle häipyvät itsenäistä hedelmää jättämättä.

Ne, jotka väittävät, ettei talonpoika tunne isänmaanrakkautta, ovat saaneet kokemuksensa epävapaista oloista ja aivan oppimattoman kansan keskestä, jossa isänmaa vielä nukkuu perhe- ja kotikäsitteen kehdoissa. Onpa niinkin villiä väkeä, että perhe- ja kotisiteet ratkeavat niin pian kuin äidin rinta ja isän leipäpalat eivät sido. Sillä jokainen edistys tunne-elämässä edellyttää jonkun määrän henkistä viljelystä. Eikä sitäpaitsi orjalla ole isänmaata, jota hän rakastaisi. Hän on kokonaan luonnon ja pakko-olojen tulos ja niiden vanki — jota vapaakin kansalainen on osittain — mutta kuka rakastaisi vankilaansa, jossa kaikki omatahtoinen toiminta tapetaan? Luonnolliset vanhemmatkin muuttuvat vieraiksi, jos heiltä puuttuu vanhemman sydän lapsiansa kohtaan; jos he ainoastaan kiskovat lastensa työvoimia, mutta eivät päästä heitä omantakeisiksi kehittymään. Rintansa rieskalla ja sydämensä rakkaudella äiti sitoo lapsensa itseensä ja kotiin. Samalla hänen suurin ilonsa on, että he kehittyisivät itsenäisesti toimiviksi kansalaisiksi.

Lämmin sydän on Suomi-äidilläkin ollut lapsiansa kohtaan. Lastensa menestys ja lailla turvattu vapaus on aina ollut tämän köyhän äidin suurimpia huolia. Mielivalta täällä on jo vuosisatoja ollut vieras, väkivalta laitton. Laillinen vapaus rinnakkain jommoisinkin sydämenviljelyksen kanssa on Suomen kaikissa kansankerroksissa jo ammoisista ajoista laajentanut kodinrakkauden isänmaanrakkaudeksi. Se tunne, että "oma maa on mansikka", että "vesi omalla maalla on makeampi kuin viini vieraalla", tämä tunne Sven Tuuvalle ja Stolt hylkiölle antoi voimaa kaatua ennenkuin väistyä. Sama tunne on köyhien rovoista ja rikasten rahoista koonnut tuhansia kansamme valistusharrastuksien hyväksi. Yhä vieläkin vaaran uhatessa liittyy isänmaanrakkaus eri kansanluokat lujaan yhteistyöhön samalla kuin vakuutus lain turvallisuudesta on taannut meidän uskollisuutemme lakia noudattaville hallitsijoille.

Mutta kansan kehittyessä pitää vapauksien ja oikeuksienkin laajeta niinkuin perheessä tapahtuu kun lapset kehittyvät. Niin tulee meilläkin tapahtumaan, jos valtiollisen ja yhteiskunnallisen elämämme perusteet säilyvät. Kun osattomien etua valvotaan, kun vähäväkisiä oikeuksiinsa autetaan — isänmaanrakkaus olkoon silloinkin voimamme, ihmisyyden tarkoituksemme! Samallaiset oikeudet ja velvollisuudet edistävät maan yhteisöä sekä mielistyttävät eri kansankerrokset toisiinsa ja kotimaahan. Siinä meidän voimamme ja siinä siemen siihen lähimmäisen rakkauteen, joka eri kansat toisiinsa likentää: ensin eri kansanluokat, sitten eri kansallisuudet. Mutta väkivalta ja sorto meitä

ainoastaan vieroittavat, kylväen katkeruutta ja epäluuloa. Kahdesta alkujaan aivan vieraasta henkilöstä voipi hyviä naapureja ja ystäviäkin tulla, jos he toisiansa arvonannolla kohtelevat, kunnioittaen toistensa luonnetta ja ihmisellisiä erikois-ominaisuuksia. Sama on eri kansojenkin suhde. Muiden mielisuosiota voittaakseen ei kenelläkään arvokkaalla luonteella ole lupa itseänsä hävittää.

Sähkö, kulkuneuvot, sanomalehdistö, taide ja kirjallisuus yhä enemmän likentävät kansoja toisiinsa. Suuret yleis-ihmiselliset tapaukset suuressa maailmassa, "kansojen isänmaassa", yhä likentyvät yksityisen isänmaata ja tuntuvat kuin meidän omiltamme. Mitä yleisemmäksi kansoissa valistus leviää, sitä herkemäksi hienontuu keskinäinen myötätuntoisuuskin. Hätähuuto täällä herättää kaiun toisissa maailman äärissä ja meillä on lohdullista kokemusta, ettei se kaiku nykyäänkään toimettomuuteen häviä. Tulevaisuus kantaa täydellisempiä hedelmiä. Se lohduttakoon meitä näinä väkivallan aikoina. Mutta yhtä vähän kuin koti ja perhe siltä tarvitsevat muuttua halvoiksi, että me isänmaata rakastamme, yhtä vähän yleinen ihmisrakkkaus meissä isänmaanrakkautta halventaa. Ne kasvavat toisistansa sekä täydentävät ja hillitsevät toisiansa. Joka todella isänmaatansa rakastaa, hän ei sorra heikompia ja vähäosaisia kansalaisiansa; joka yleistä ihmisrakkautta tuntee, hän ei naapurikansan menestystä kadehdi ja häiritse. Nämä kolme rakkautta ovat yksi ja sama rakkaus eri edistysasteilla yksityisen kehittyessä ihmiseksi. Toisen puute tekee toisenkin löyhäksi ja hedelmättömäksi. Ilman juurta ei runkoa, ilman runkoa ei latvaa ja oksia. Mutta ihanteita ajaen tunteittemme tuoksu voipi kohota tekojemme latvaakin ylemmäksi. Käytöllinen rakkautemme on kuitenkin aina rajoitettu.

Missä seudussa maatumme siis olkoonkin kotimme, niin pysyköön se väestöineen meille kalliina, että sen hyväksi, sen kukinnaksi luopumatta työskentelisimme! Mitkä vaarat, vastoinkäynnit kohdannevatkin isänmaatamme, pysyköön meille sittenkin rakkaana kotipeltomme aura!

Elkäämme paetko miekkaa isänmaamme puolesta eikä muutakaan velvollisuutta lakiemme mukaista — kestäneehän mies siinä missä toinenkin. Jos kuuluvilla on rosvoja, täytynee kai olla niitä vastaan varustettu; emme senvuoksi itse tarvitse rosvoretkille lähteä. Vaan säilyköön meissä aina lapsen sydän kodille, nuorukaisen into isänmaalle ja täys-ikäisen sydämen lämpö kaikelle mikä on ihmisellistä ja oikeaa! Nuorille sydämille ei olisi tarvinnut isänmaanrakkautta oikeutta todistaa. Se saattoi olla tarpeesen kylmiä vuosia ja tulevaisuuden uudistuvia vihureita vastaan. Teidän veressänne värehtii isänmaanrakkkaus, eikö totta? Varsinkin tänä aikana on se monesti sydämässänne kuohunut, silmäanne kostuttanut. Virratkoon se sieltä yhä enemmän elämäne tekoihin, ajaen teitä työhön kutakin aseillansa ja allallansa. Jos teissä on hitunenkin sitä verta, joka kansoille kovina aikoina sankareja synnyttää, niin te ette hevillä kotimaanne pahoja päiviä pakene, vaan uhitellen vaaroja, vastuksia, nousette kuin Kullervo — kesytetty Kullervo — vedestä ja valkeasta tekojenne kirjoja historian muistopuhun piirtämään. Jos Kaukomielen tavoin tuokioksi siirryttekin vesien taakse, aarteitten ja vapauden maihin, niin surmankin suun ovella muistakaa kärsinyttä emoanne, palatessanne tuokaa sille aarteenne ja vapautta.

Isänmaamme entisyys vaatii meitä valvomaan tämän maan tulevaisuutta. Jos, työtä tehden, pysymme valveilla, niin voimme luottamuksella huutaa: Eläköön isänmaa!

J. H. ERKON KOOTUT TEOKSET

on tekijä aikaisemmin painattanut seuraavissa julkaisuissa:

Runoelmia.

VUODET 1868-1870.

Lukijalle (siv. 1) Suomalaiselle (4) Kohtalosi, Suomi (6) Pohjan mailla (8) Itku laaksossa (9) Juhannus (23) Kiehkura (27) Kaipaus (29) Etsin (30) Yhtyessä ja erotessa (31) Min' en huoli (35) Viinimalja (38) Paimenelta 19 (48): Runoelmia I (1870). Pieni Katri (39): *Suomen Virallinen lehti*, 1870 n:o 103.

Kaikki muut: *Runoelmia I ja Valikoima runoelmia* (1881).

VUODET 1870-1872.

Paimenelta 55, 56, 57, 63, 64: *Valikoima runoelmia*. Silmäyksiä (74) Kullan luona (74) Sointu ja lempi (75) Yksin (76) Rakkahat laaksossa (77) Perintömalja (80) Kuningatar (84) Manaus (108): *Runoelmia II* (1872).

Kaikki muut: *Runoelmia II* ja *Valikoima runoelmia*.

VUODET 1872-1878.

Viimeistä päivää (110): *Uusia runoelmia* (1885). Palava kansa (113) Tunnethan impeni? (117) Lyhyt kesä (124) Tohtori R. Polén'ille (124) Yön kuu ja tähdet (129) Eräs matka Pohjanmaalta (130) Häilyvät saaret (139) Äiti lapselle (150) Mässääville suunsoittajille (158) Suku-etu (159): *Runoelmia III* (1876). Niittypuro (169) Tuettu pää (170) Vasen puoli (170) Kultaa (171) Aattehet (171): *Valikoima runoelmia*. Paimenet I-III jakso (172-202): *Paimenet* (1878) ja *Valikoima runoelmia*.

Kaikki muut: *Runoelmia III* ja *Valikoima runoelmia*.

VUODET 1878-1881.

Maan ja taivaan tähdet (205) Tytöt lintuja (206) Elohon maan (206) Muutos (207): *Ilmarinen* 1878. Syyslaulu vuonna 1879 (220): Erikseen painettu. Pietari Brahen juhlassa (244): *Ilmiö* 1880, *Ilmarinen* 1880. Väinämöisen palaus (252) Surut (264) Kielestä (270) Moinen maa (276) Pöytäpuhe (277): *Ilmiö* 1881.

Kaikki muut: *Valikoima runoelmia*.

VUOSI 1882.

Elias Lönnrot (319) Kerran (325): *Uusia Runoelmia* (1885). Kustavi Aadolfin muistojuhlassa (322) Salon Silja (325): *Runoelmia ja ajatelmia* (1899).

VUOSI 1883.

Tuo iloa! (343) Maamiehenlaulu (343) Jouluaatto (344): *Ajan varrelta* (1896).

Kaikki muut: *Uusia runoelmia*.

VUODET 1884 JA 1885.

Uusia runoelmia.

VUOSI 1886.

Havaittuani (1886).

VUODET 1887-1890.

Linnunpoikaset (31): *Keski-Suomi* 2/12 1887. Jouluhymni (42): *Keski-Suomi* 23/12 1888. Viisauden paikka (53): *Ajan varrelta*.

Kaikki muut: *Kuplia* (1890).

VUOSI 1891.

Unna vuonna (82): *Pimeään tullen* (1900). Ahtaissa oloissa (84): *Ilmojen lauluja* (1904).

Kaikki muut: *Ajan varrelta*.

VUOSI 1892.

Ajatus ja julkisuus (109) Julkisuus (111): *käsikirjoitus*.

Kaikki muut: *Ajan varrelta*.

VUODET 1893-1895.

Ajan varrelta.

VUOSI 1896.

Valon valvattia (157) Rajoitettu (161) On tulossa (162) Tumma orvokki (163-173): *Runoelmia ja ajatelmia.*

Kaikki muut: *Ajan varrelta.*

VUOSI 1897.

Suksilla (187): *Joulutervehdys.*

Kaikki muut: *Runoelmia ja ajatelmia.*

VUOSI 1898.

Rhonen joutsenet (199): *sanomalehtileike.*

Kaikki muut: *Runoelmia ja ajatelmia.*

VUOSI 1899.

Mennyt (242): *Ilmojen lauluja.*

Kaikki muut: *Runoelmia ja ajatelmia.*

VUOSI 1900.

Karjalainen loitsu (274): *Ilmojen lauluja.* Jouluaattona (271): *käsikirjoitus.*

Kaikki muut: *Pimeään tullen.*

VUOSI 1901.

Pikku Paavolle (279) Päivänpoika (292): *Nuorten runoja* (1903). Suo meille johto! (290) *S. N. Liiton Albumi II.* Hemmoteltuja (282): *käsikirjoitus.* Pakkasella (288): *Lukutupa.*

Kaikki muut: *Ilmojen lauluja* ja *Hulluuksia* (pain. Brooklynessa 1904).

VUOSI 1902.

Amerikkaan lähdössä (298): *Hulluuksia.* Nuorten liitto (301) Vanha vamma (302): *Lukutupa.*

Kaikki muut: *Ilmojen lauluja* ja *Hulluuksia.*

VUOSI 1903.

Perhosen satu (305): *Lukutupa.* Kyyhkyn pojat (339) Aamutoitotus (341): *Nuorten runoja.* Tarttuvan taudin ajalla (309): *käsikirjoitus.* Kansalaismarssi (317) Eksyttäjille (324) Enempi tilaa (316): *Hulluuksia.*

Kaikki muut: *Ilmojen lauluja* ja *Hulluuksia.*

VUOSI 1904.

Kaikkialla (368): *Hulluuksia.* Evästys (345): *Helsingin Kaiku.* Vaiheissa (351) Yhteisnuotta (352) Orjia (355): *käsikirjoitus.* Järjestykää! (353) Edla Soldan (354) Talvipäivän pysäys (356): *Helsingin Sanomat.* Kevätkirje kesäpaikalta (343) Herra varjele meitä! (357) Leski (358) Uhri (359) Ruotulainen (363): *Ilmojen lauluja* ja *Hulluuksia.*

Kaikki muut: *Ilmojen lauluja.*

VUOSI 1905.

Päivän säde (369): *käsikirjoitus*, muunnos *Nuorten Airut* 1805. Uusi kevät (370) Kun jälleen näin (371): *käsikirjoitus*. Vaihtelua (388): *sanomalehtileike*. Aik'ihminen (396): *Valvoja*. Maapaosta palaaville (372) Kultarannassa (383): *Helsingin Sanomat*. Kotilamppu (373): *Lukutupa*. Valtalaulu (375): *Kansanval. seur. kalent.* 1906. Juhannusnuoriso (384): *Liitto IV*. Albert Edelfeltin muistolle (386) Olvilaulu (395) Viipyessäni (395): *Nuori Suomi* 1905. Päivän impi (370): *Helsingin Kaiku* ja *Nuori Suomi* 1908.

Kaikki muut: *Helsingin Kaiku*.

VUOSI 1906.

Vallanhimoni (399) Maamies (403): *Nuori Suomi* 1906-07. Lumitähtiä (401): *Kontti* 1906. Marjapuuni (401): *Pirtti* 1906. Hymni (402): *Helsingin Sanomat* 1906. Elämä on loputon (403): *Helsingin Kaiku* 1906.

Näytelmiä.

Kokkimajori ja Sotaiset veljekset: Viipurin Suomalaisen kirjallisuusseuran painattamia *Näytelmiä III* (1873). Tietäjä: erikseen painettu 1887. Aino: samoin 1893. Kullervo: samoin 1895. Pohjolan häät: samoin 1902.

Kertomuksia ja kirjoitelmia.

Nuori Aatami (3): *Kotoisia tarinoita I* (1881). Salapolttajat (36) Kuinka syys muuttui kevääksi (79): *Runoelmia III* ja *Kotoisia tarinoita I*. Viipurin rinki (87) Pormestari Leipzig (91) Pesuvaimon tarina (101) Neitiserkku (112) Täysvillainen (117) Apulainen (124) Jättiläisen sydän (172): *Ilmiö* (1881) ja *Kotoisia tarinoita II* (1883). Metsäpolulta (170): *Kotoisia tarinoita II*. Uskovainen (177-294): erikseen painettu 1890. Ihmelapsi isäänsä (302): *käsikirjoitus* (11/6 1901). Linnun poika (297): *Nuori Suomi* 1902. Ajatelmia (309): *Runoelmia ja ajatelmia*. Suomalainen huoneentaulu: erikseen painettu 1900. Teatterin johdosta y.m. kirjoitelmat (328-389): *Pimeän tullen*. Puhe Kirjailijaliiton avajaisissa: *käsikirjoitus*. Muut puheet: *Pimeän tullen*.

* * * * *

Tekijän käyttämät sanamuodot on tässä kokoelmassa enimmäkseen säilytetty sellaisinaan, samoin välimerkkien käyttämistapa. Kaikki muutokset merkitään kappaleeseen, joka jätetään Yliopiston kirjastoon, missä tutkijat saattavat sitä käyttää. Siinä mainitaan myöskin missä muutamat runot ovat painetut ennen kuin ne tekijän kokoelmiin otettiin.

Kokoelman järjestelyä ja painokuntoon saattamista on valvonut professori Valfrid Vasenius.

*** END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK KOOTUT TEOKSET 4: KERTOMUKSIA JA KIRJOITELMIA ***

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE
THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE
PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase "Project

Gutenberg”), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. “Project Gutenberg” is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation (“the Foundation” or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase “Project Gutenberg” appears, or with which the phrase “Project Gutenberg” is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase “Project Gutenberg” associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if

you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than “Plain Vanilla ASCII” or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original “Plain Vanilla ASCII” or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, “Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation.”
- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.
- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.
- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain “Defects,” such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the “Right of Replacement or Refund” described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you ‘AS-IS’, WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or

limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™'s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation's EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state's laws.

The Foundation's business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.